

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

RENKLİ DEVRİMLER, ARAP BAHARI VE SURİYE İÇ SAVAŞI
ÖRNEKLEMLERİ İŞİĞINDA ABD'NİN HİBRİT SAVAŞ
STRATEJİSİ

ERCAN ERTUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ ELŞAN İZZETĞİL

EYLÜL- 2022

KASTAMONU

TAAHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim

Ercan ERTUT

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD’NİN HİBRİT SAVAŞ STRATEJİSİ: RENKLİ DEVRİMLER, ARAP BAHARI VE SURİYE İÇ SAVAŞI ÖRNEKLEMLERİ İŞİĞİNDA

ERCAN ERTUT

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ELŞAN İZZETGİL

Soğuk Savaş dönemi birden fazla bölgede savaşı yaşamış, düzenli ve düzensiz savaş yöntemlerinden oluşan birden fazla yöntemin oluşmasına zemin hazırlamış bir dönemdir. Soğuk Savaşın ardında bıraktığı dönüştürücü özelliği güçler arası mücadeleyi farklı eksenlere kaydırmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönüşüm yaşayan savaş kavramı aslında değişmemiştir. Sadece kullanılmakta olan araç ve yöntemlerin bütünleşmesi daha fazla sağlanmıştır. Soğuk Savaş sonrası Hibrit Savaş yönteminin aslında tanık olduğumuz mevcut yöntemlerin devamı olan askeri olmayan araçların stratejik düzeyde kullanımının etki gücünün büyüklüğünü anlatmaktadır. Üzerinde çok fazla çalışmanın yapılmamasına rağmen, yöntemin son yıllarda söylemsel olarak sıklıkla kullanılan bir yöntem olduğu söylenebilir.

Çalışma Hibrit Savaş kavramının ABD ve Rusya tarafından tanımlanması karşılaştırılarak, taraflar açısından politika ve askeri uygulayıcılar için kritik evrimi ve stratejisi üzerindeki durulmuştur. Yöntemi uluslararası ilişkilerde önemli kılan nedenlerin başında; askeri, siyasi, ekonomik, politik ve teknolojik özellikleri içinde barındırmasıdır. 2011 yılında NATO tarafından kullanılan yöntem aynı zamanda üye ülkelerin kullanım tecrübesinde arttırmıştır. Küreselleşen dünyada teknolojik gelişmelerin desteği ile gelişim gösteren bu yöntemin, daha az maliyetle getirisi fazla olan bir yöntem olması kullanımına önemli katkılar sağlamıştır. Soğuk Savaşın ardından süper güç ABD’nin SSCB sonrası bölgesel güç boşluklarını Hibrit yöntemler kullanarak doldurmak istemesi, Hibrit Savaş yönteminin gelişimine katkı sağlamıştır. ABD’nin Soğuk Savaştan günümüze kadar bölgesel çıkar çatışmalarının olduğu ve Jeostratejik bölgelerin korunması amacı ile sıklıkla başvurduğu dolaylı bir müdahale şeklidir.

ANAHTAR KELİMELEER: Hibrit Savaş, Siber Savaş, Vekâlet Savaşı, Asimetrik Savaş

Eylül 2022, 176 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****HYBRID WAR STRATEGY OF THE POST-COLD WAR USA:IN THE
LIGHT OF THE COLOR EXAMPLES OF REVOLUTIONS, THE ARAP
SPRING, THE SYRIAN CIVIL WAR****ERCAN ERTUT****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
INTERNATIONAL RELATIONS DEPARTMENT
SUPERVISOR:DR. LECTURER ELŞAN İZZETGİL**

The Cold War period was a period that experienced war in more than one region and paved the way for the formation of more than one method consisting of regular and irregular warfare methods. The transformative feature left behind by the Cold War has shifted the struggle between powers to different axes. The concept of war, which has undergone a transformation after the Cold War, has not actually changed. There is more integration of tools and methods that are just being used. The aim of the post-Cold War Hybrid War method is to explain the power of the strategic use of non-military vehicles, which are the continuation of the existing methods we have witnessed. Although not much work has been done on it, it can be said that the method has been frequently used discursively in recent years.

The study will focus on the critical evolution and strategy for policy and military practitioners from the perspective of the parties, by comparing the definition of the concept of Hybrid War by the USA and Russia. At the beginning of the reasons that make the method important in international relations; military, political, economic, political and technological features. In the study, it is seen that the USA has a great contribution in the historical development of the Hybrid War, which is defined as a method used against Europe and the USA. The method used by NATO in 2011 has also increased the use experience of member countries. The fact that this method, which develops with the support of technological developments in the globalizing world, is a method with less cost and higher returns has made significant contributions to its use. After the Cold War, the superpower USA's desire to fill the post-USSR regional power gaps by using Hybrid methods contributed to the development of the Hybrid War method. It is an indirect form of intervention that the USA has frequently used for the purpose of protecting geostrategic regions and where there are regional conflicts of interest from the Cold War to the present.

KEYWORDS: Hybrid Warfare, Cyber Warfare, Asymmetric Warfare, Prox Warfare,

September 2022, 176 Page

TEŞEKKÜR

Bu çalışma dünyada yaşanan Covid-19 salgın hastalığının yaşandığı dönemin yanında, bölgesel ve küresel savaş atmosferinin yoğun yaşandığı günümüz dünyasında bu konuda yol gösteren ve desteğini benden esirgemeyen; Tez konusunu seçmemin yanında çalışmanın verimli ve kaliteli gerçekleşmesine katkı sağlayan biran olsun desteğini benden esirgemeyen değerli Hocam ve tez danışmanım Saygı değer Dr. Öğr. Üyesi Elşan İZZETGİL hocama teşekkürlerimi bir borç bilirim. Bu yoğun çalışma yolunda benden sabır ve desteğini hiç eksik etmeyen eşim Hülya ERTUT'a, bana verdikleri motivasyon ve moralden dolayı kızım Buğlem Lena ve Oğlum Muhammed Ali'ye, “ABD'nin Soğuk Savaş sonrası Hibrit Savaş Stratejisi” adlı çalışmamın hazırlanması için bu yaşıma kadar beni eğiten ve destek olan her daim iyi bir eğitim alamama fırsat veren alime ve isimlerini hatırlayamadığım bütün saygı değer hocalarıma, büyüklerime, amir ve komutanlarıma en için saygı ve sevgilerimi sunar hepsine bu yolda destek verdikleri için sonsuz teşekkür ederim sunarım.

ERCAN ERTUT

Kastamonu- 2022

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAYI.....	ii
TAAHHÜTNAME.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Kapsamı.....	3
1.2 Literatür Taraması.....	5
1.3 Araştırma Sorusu.....	6
1.4 Teori ve Metodoloji.....	7
1.5 Ana Argüman.....	7
1.6 Sınırlılıklar.....	8
1.7 İçerik.....	10
2. HİBRİT SAVAŞ: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	12
2.1 Savaş Kavramı ve Savaşın Gelişim Süreci.....	13
2.1.1 Klasik (Ulus-Devlet) Savaşları.....	18
2.1.2 Endüstriyel Yıpratma Savaşları.....	19
2.1.3 Manevra Savaşları.....	20
2.1.4 Klasik Olmayan Savaşlar.....	20
2.2 Hibrit Savaş ve Gelişim Süreci.....	23
2.3 Hibrit Savaş Konseptine Katkı Sağlayan Yaklaşımlar.....	33
2.3.1 Gerasimov ve Vladamirov'un Hibrit Savaş Yaklaşımları.....	35
2.3.2 Q. Liang ve W. Xiangsui: Sınırsız Savaş Yaklaşım.....	40
2.3.3 Thomas Huber'in: Birleşik Savaş Yaklaşımı.....	41
2.3.4 Frank Hoffman'nun Hibrit Savaş Yaklaşımına Katkıları.....	42
2.3.5 William S. Lind'in ABD Hibrit Savaş Yaklaşımına Katkıları.....	45
2.4 Hibrit Savaş Yöntemi ve Temel Aktörler.....	48
2.4.1 Devlet ve Devlet Dışı Aktörler.....	50
2.4.2 Sivil Toplum ve Düşünce Kuruluşu Benzeri Aktörler.....	53
2.4.3 Terör Örgütleri ve Özel Askeri Güvenlik Şirketleri.....	54
2.5 Hibrit Savaşa Benzer Modern Savaş Yaklaşımları.....	56
2.5.1 Asimetrik Savaş ve Vekâlet Savaşları.....	59
2.5.2 Düşük Yoğunluklu Savaşlar.....	62
2.5.3 Sosyal Ağ Savaşları ve Siber Savaşlar.....	63
2.6 Hibrit Savaşın Uygulamada Araçsallaştırdığı Temel Faktörler.....	64
2.6.1 Etnik, Dini, Kültürel, Sosyolojik Faktörler.....	66
2.6.2 Ekonomik, Diplomatik, Siyasi, Askeri, Terör Faktörleri.....	68
2.6.3 Propaganda, Dezenformasyon, Sosyal-Medya Faktörleri.....	69
2.6.4 İnsani Müdahale, Sivil-İtaatsizlik, Zoraki Diplomasi Faktörleri.....	71
2.6.5 Yıkıcı İstihbarat, Yerel İşbirlikçi ve Paramiliter Faktörler.....	72

3. ABD’NİN SOĞUK SAVAŞ SONRASI HİBRİT SAVAŞ STRATEJİSİ.....	74
3.1 ABD’nin Hibrit Savaş Yaklaşımı.....	74
3.1.1 Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Değişen Güvenlik Konsepti.....	81
3.2 Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Savaş Doktrinleri.....	86
3.2.1 1991-2001 Arasında Sıcak Barış Dönemi Doktrini.....	89
3.2.2 2001-2011 Terörizmle Mücadele: Bush Doktrini.....	92
3.2.3 2011-2018 Vekâlet Savaşları: Obama Doktrini.....	96
3.2.4 2017-2021 Kaos Teorisi: Trump Doktrini.....	99
3.3 Tek Kutuplu Süper Güç ABD’yi Hibrit Savaşa Yönlendiren Sebepler.....	101
3.3.1 Soğuk Savaş Sonrası Etnik ve Milliyetçi Çatışmalar.....	105
3.3.2 11 Eylül Saldırıları, Köktendincilik ve Terörizm Mücadele.....	108
3.3.3 ABD’nin Jeopolitik ve Jeostratejik Coğrafyalarda Etkinliği.....	111
3.3.4 Küreselleşme ve Demokratik Yönetimlerin Yaygınlaştırılması.....	114
4. ABD’NİN SOĞUK SAVAŞ SONRASI HİBRİT SAVAŞ UYGULAMALARI.....	116
4.1 ABD’nin Büyük Satranç Tahtası: Renkli Devrimler.....	116
4.1.1 Turuncu Devrim (Ukrayna 2004)	121
4.1.2 Gül Devrimi (Gürcistan 2004).....	127
4.1.3 Lale Devrimi (Kırgızistan 2005).....	131
4.2 Bir Domino Teorisi: Arap Baharı ve Devrimler.....	134
4.2.1 Tunus Devrimi.....	138
4.2.2 Mısır Devrimi.....	142
4.2.3 ABD’nin NATO Destekli Libya Devrimi.....	145
4.2.4 Yemen Devrimi.....	147
4.3 Suriye İç Savaşı Bağlamında: Hibrit Savaş Aktörleri ve Yöntemleri.....	150
4.3.1 ABD’nin Suriye İç Savaşındaki Hibrit Savaş Uygulamaları.....	153
4.3.2 ABD’nin Suriye İç Savaşında Vekil Aktörleri: PYD, YPG, SDG.....	156
4.3.3 Suriye İç Savaşı Üzerinden ABD, Rusya, İran, Türkiye İlişkileri.....	160
5. SONUÇ.....	164
KAYNAKÇA.....	172

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
ANKASAM	: Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi
AVİM	: Avrasya İncelemeler Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı
DEAŞ	: Irak ve Şam İslami Devleti
GUAM	: Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü
İHA	: İnsansız Hava Aracı
MI6	: Askeri İstihbarat Bölümü 6
PJK	: Kürdistan Özgür Yaşam Partisi
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
YPG	: Halk Koruma Birlikleri veya Halk Savunma Birlikleri
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
SDG	: Suriye Demokratik Güçleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Devletler Birliği
SİHA	: Silahlı Hava Araçları
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Merkezi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TASAM	: Türk Asya Strateji Merkezi

TABLÖLAR DİZİNİ**Sayfa**

Tablo 1.1. Dönemsel Olarak Savaşlar ve Özellikleri.....	15
---	----

GİRİŞ

Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisi, uluslararası ilişkilerde büyük değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerin uluslararası ilişkiler nezdinde etkilediği kavramların başında savaş kavramı gelmiştir. 21.yüzyılda kendini Hibrit Savaş kavramı olarak tanımlayan bu yöntem, Soğuk Savaş sonrası gelişim gösteren önemli bir savaşıma yöntemine dönüşmüştür. Hibrit Savaş üzerine ilk akademik çalışmalar Frank Hoffman tarafından gerçekleştirilmiştir. Hoffman çalışmalarında Hibrit Savaş söylemini ilk kullanan kişinin Robert G. Walker olduğunu ve bunu bir akademik tez çalışmasında ifade ettiğini belirtmiştir. Hibrit Savaş, bünyesinde birden fazla savaş varyasyonu barındıran konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan yöntemlerin teknolojik araçlarla desteklenmiş, asimetrik bir çatışma ve müdahale yöntemi olarak tanımlanır. Devletlerin asker, sivil, teknoloji, medya ve sivil toplum kuruluşlarını eşgüdümlü kullandığı eski bir karma savaş yöntemidir. Soğuk Savaş sonrası küreselleşmenin hızlanması, Hibrit Savaş yönteminin gelişimine katkı sağlayan gelişmelerin başında ifade edilir. Küreselleşen dünyanın modern savaşı olarak tanımlanan bu yöntemin gelecekte kendinden daha fazla söz ettirecek bir yöntem olduğu söylenebilir.

Hibrit Savaş yöntemi uluslararası askeri ilişkilerde Soğuk Savaş sonrası sivillerin yer aldığı ve gri alanların yoğun olduğu bir savaş konsepti içerisinde gelişmiştir. Hibrit savaşı geleneksel savaş yöntemlerinden ayıran en önemli özellik, savaşın ilan edilmeden ve mümkün olduğunca fark edilmeden düşük yoğunlukta karşı ülkeye karşı çok aktörlü araçlarla sürdürülmesidir. Bu çoklu araçların birbirinden bağımsız diğer yandan aynı hedefler doğrultusunda kullanılması yöntemin özünü oluşturmuştur. Hibrit Savaşın birden fazla araçla sürdürülmesinin yanında, içerisinde Soğuk Savaş sonrası sivil özellikler taşıyan devlet ilişkilerinin kullanmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler yeni modern savaşların sivilleşen yönüne dikkat çekilmesi açısından önemlidir.

Bu bağlamda savaş yönteminin geniş faktörlü ve örtük araçlarla sürdürülmesi, ülkelerin bu stratejiyi benimsemesi kullanması açısından avantajlı yönlerine vurgu yapmıştır. Hibrit Savaşın kullanım ve uygulama örnekleri aynı zamanda yöntemin

güvenirliğinin artırılması ve birçok ülke tarafından benimsemesine katkı sağlamıştır. Özellikle tarihsel süreç içerisinde geçmişten gelen savaş birikimleri, Hibrit Savaşın açıklanmasına daha fazla katkı sağlamıştır. Bu bağlamda yöntemin daha iyi anlaşılması için çalışmamızda örneklemelere yer verilecektir. Bu yöntem uygulama alanında elde edilen tecrübe ve bilgiler ekseninde konuya doğruluk ve güvenilirlik noktasında daha fazla katkı sağlayacak olması amacı ile tercih edilmiştir.

Çalışma ABD'nin düzenli ve düzensiz yöntemlerin bütünü olan Hibrit savaş yöntemini, Soğuk Savaş sonrası dönemde belirli dış müdahalelerde strateji haline getirmesi üzerinde durulacaktır. Çalışmamız Hibrit Savaşın eski bir yöntem olmasına rağmen, Soğuk Savaş sonrası artan spesifik savaş araçları ile dış müdahale yöntemlerinde sıklıkla kullanması anlatılacaktır. Bir diğer önem verilen konuların başında, Soğuk Savaşı kazanan ABD'nin sahip olduğu askeri, ekonomik, teknolojik, siyasi güce rağmen; Hibrit Savaş yöntemini neden kullanma gereği duymuş olmasıdır. Ayrıca ABD'nin Hibrit Savaş yöntemini kullandığı alanlarda Hibrit Savaş araçları nasıl aktif hale getirildiği örneklemeler üzerinde anlatılacaktır.

Hibrit Savaş konsepti savaş üzerine çalışma yapan çevreler tarafından yeni nesil bir savaş yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında devletlerin kendini daha fazla sivil-birey merkezli bir sisteme entegre etmesi diğer yönden Hibrit Savaşın gelişimini hızlandırmıştır. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ile birlikte savaş alanlarında sivil aktörlerin rolünün daha fazla artması buna gelişmeye bağlanmıştır. Soğuk Savaş sonrası ABD'nin sahip olduğu yumuşak gücü kullanırken sivil unsurlardan destek alması yöntemin gelişimini hızlandırmıştır. Soğuk Savaş sonrası demokratik devlet modelleri ve serbest piyasa ekonomisini uluslararası ilişkilerde hâkim kılmak isteyen ABD, dış müdahalelerinde Hibrit Savaş yöntemine ait araçları sıklıkla kullandığı açıklanacaktır. Belirli bölgesel ve küresel çatışma alanlarını jeostratejik hedefleri ekseninde dizayn etmek çabası ABD tarafından bu yöntemin aktif kullanmasına neden olmuştur.

Çalışmamızda özellikle ABD'nin Soğuk Savaş sonrası SSCB'den ayrılan bölge ve ülkeler üzerinde başlattığı Hibrit Savaş çalışmalarını, George Soros'un yönettiği Açık Toplum Vakfı tarafından desteklediği ve belirli ülkelerde sivil toplum örgütleri

üzerinden gerçekleştirme çalıştığı iç kaos süreçleri anlatılacaktır. Bu bölge ve ülkelerde 2000'lerin başında Renkli Devrimler olarak başlayan kitlesel sivil olaylar üzerinde durulacaktır. Bu sivil olaylar Ukrayna'da "Turuncu Devrimi" Gürcistan'da "Gül Devrimi" Kırgızistan'da "Lale Devrimi" şeklinde ABD'nin sistematik ilk Hibrit savaş çalışmaları olarak ele alınacaktır.

ABD'nin Renkli Devrimlerdeki elde etmiş olduğu ve 2010 yılında Ortadoğu'da ortaya çıkan Arap Baharındaki Hibrit Savaş faaliyetleri için büyük tecrübe elde ettiği çalışmada üzerinde durulacak konulardandır. Arap Bahar'ının Tunus, Mısır, Libya ve Yemen gibi ülkelerde meydana getirdiği devrimler; ABD'nin bölgesel ve küresel çıkarları ekseninde olayları yönlendirmesi ve Hibrit yöntemlerle sürdürmesi anlatılacaktır. Çalışmamızda ABD'nin Arap Bahar'ındaki "geriden yönlendirme" stratejisi kapsamında bölgedeki Hibrit Savaş yöntemlerinin hangi araçlarla sürdürüldüğü çalışmamızın dikkat çeken diğer yönleri olacaktır.

ABD'nin Hibrit Savaş yöntemini kullandığı bir diğer önemli olay ise Suriye İç Savaşıdır. Bu iç savaşta vekil aktörler olarak tanımladığı PKK-YPG-SDG terör örgütleri, ABD'nin Hibrit Savaşı Rusya, İran ve Esat'ta karşı kullanılması üzerinde durulacaktır. ABD'nin sahip olduğu askeri gücün yanında düşük maliyetli olan bu yöntemi Suriye İç Savaşında kullanması, Hibrit Savaş yöntemine daha fazla dikkat çekilmesine neden olmuştur. ABD'nin mevcut askeri gücünü Ortadoğu'da azaltma çabası Hibrit Savaş yöntemlerinin vekil savaş aktörleri ile sürdürülmesi gibi bir durum yaratmıştır. ABD'nin Suriye İç Savaşında Vekil Savaş aktörlerini kullanarak Rusya ve İran ile olan Hibrit Savaş mücadelesinde terör örgütlerine sağladığı destekle Suriye İç Savaşında bu örgütlerin aktörleştirilmesi üzerinde durulacaktır.

1.1. Çalışmanın Kapsamı

Hibrit Savaş yöntemi birden fazla mücadele aracını kendi içinde konumlandıran, tespit edilmesi ve karşı tepki oluşturulması çok zor olan bir sivil-asker karşımlı savaş yöntemidir. ABD'nin Hibrit Savaş yöntemini yönelmesi, maliyeti ve riski düşük olmasının yanında kazanımları yüksek olan bir yöntemi olmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca ABD'nin sahip olduğu üstün askeri, teknolojik, siyasi ve politik gücünü

kullanarak daha az riskle ülkelerin dizayn edilmesinin kolay olmasından kaynaklanmıştır. ABD Hibrit Savaş yöntemini içerisinde birden fazla dolaylı ve doğrudan savaş yöntemini uygun bir disiplinde kullanmıştır. ABD'nin bu yönteme yakınlığının nedenlerinden bir diğeri düzensiz askeri unsurlarla girmiş olduğu çatışmalardaki başarısızlıklardan elde ettiği tecrübelerdir. Özellikle Vietnam, Afganistan ve Irak'ta yaşanan savaşlar ABD'nin askeri müdahale yöntemini derinden etkilemiştir. Çünkü konvansiyonel saldırı ile kazandığı savaşı düzensiz yerel güçlerin saldırısı ile uzun soluklu bir müdahaleye dönüşmesi temel nedenlerin başında gelmiştir.

ABD tarafından önem verilen ve belirli çevreler tarafından yeni nesil bir savaş olarak tanımlanan Hibrit Savaş yöntemi, devlet dışı aktörlerin kullanılması suretiyle STK'lar, düşünce kuruluşları, askeri güvenlik şirketleri vb. unsurlar uluslararası ilişkilerde önemli roller kazandırmıştır. Dünyada önemli enerji koridorları ve yer altı kaynaklarına sahip olan ülkelerin yanı sıra jeopolitik ve jeostratejik önemdeki ülkelere karşı Hibrit yöntemlerin kullanılma süreci çalışmamızda üzerinde durulacak olan noktaların başında gelmektedir. Genel anlamda çalışmamızda Soğuk Savaş sonrası ABD'nin Hibrit savaş yöntemi ekseninde geliştirdiği çatışmalar ve bu çatışmaların temel stratejisi ekseninde gelişen yöntemi olacaktır. ABD'nin belirli dönemlerde gerçekleştirdiği dolaylı bölgesel ve küresel müdahalelerin farkındalığına dikkat çekilecektir.

Bu bağlamda Hibrit Savaş yönteminin Soğuk Savaş sonrası belirli bölgesel ve küresel olayların dizayn edilmesindeki önemi rolü üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede Soğuk Savaştan güçlü çıkan ABD'nin sahip olduğu askeri ve ekonomik gücünün fazla olmasına rağmen, neden Hibrit Savaş yöntemini kullanma gereği duyması önemli olacaktır. Uluslararası ilişkilerde Soğuk Savaş sonrası benimsenen sivil güvenlik yaklaşımları arasında Post-modern yaklaşımlar mevcuttur. Bu durum aynı zamanda askeri alan dışındaki insan merkezli devlet dışı yapılanmalar ve siviller üzerinde gerçekleşen ilişkilerin Hibrit Savaşla olan bağlantısı önemlidir.

Bu çalışmanın ortaya çıkarmak istediği husus ABD'nin Soğuk Savaş sonrası üzerinde çalıştığı Hibrit Savaş yönteminin ana hatlarını ve ABD'nin bu yönteme kazandırdığı

katkılar belirtilecektir. ABD'nin 1991 yılından itibaren bu yöntem üzerindeki yaklaşımı dolaylı anlamda müdahale ettiği örneklemelere yer verilmiştir. Savaşın yeni bir versiyonu olarak tanımlanan Hibrit Savaş yönteminin tarihsel geçmişi irdelenecektir. Diğer yandan çalışmamız Hibrit Savaşın son zamanlarda öne sürülen Rus menşeli bir savaş olduğuna dair yaklaşımın tersine, tarihsel geçmişinin ABD askeri düşüncesine dayandığını ortaya koymaktır. Tezin bir diğer amacı ise ABD'nin bu yöntemi işlevsellik kazandırdığı olay ve savaşlardaki rollünü ön plana çıkarmaktadır. Yöntemin çok fazla askeri ve ekonomik güç olmadan vekil güçler üzerinden nasıl kullanıldığı üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ana merkezi'nin dışında Türkiye'ye karşı kullanılan ve kullanılması muhtemel bu yöntem karşısında, Türkiye'nin alacağı güvenlik önlemlerinin neler olabileceği değerlendirilecektir.

1.2. Literatür Taraması

Ülke içinde yapılan taramalarda ABD ile Hibrit Savaş yöntemi arasındaki ilişkiye ait bir çalışmaya rastlanmamıştır. Genel anlamda yapılan taramalarda Soğuk Savaş sonrası kavramın daha fazla kullanılmasının yanında üzerinde pek fazla çalışmanın yapılmadığı anlaşılmıştır. İngilizce yapılan kaynak taramalarında ilk defa 2007 yılında Robert G. Walker tarafından kullanılan bir kavram olduğu görülmüştür. Frank Hoffman'nın aktarımına göre bu kavramın akademik tez çalışması yapan Robert Walker tarafından kullanıldığı belirtilmiştir.

Yapılan literatür taramasında dünyada ve Türkiye'de Hibrit Savaş yöntemi üzerine Frank Hoffman, Alexander Gerasimov, Alexander Vladamirov, Jochen Hippler, Andrew Korybko, Thomas Huber gibi yabancı yazarların çalışmaları mevcuttur. Türkiye'de ise Şafak Oğuz, Yusuf Özer, Ali N. Karabulut, Salih Bıçakçı gibi isimlerin Hibrit Savaş çalışmalarına yakın çalışmalar yaptığı görülmüştür. Türkiye'de yapılan çalışmaların daha çok makale ve tez çalışması şeklinde olduğu görülmüştür. Yerli ve yabancı çalışmaların hepsinin bu savaşın eski lakin yöntemin yeni araçlarla sürdürülen bir metottu olduğu üzerinde durulmuştur. Özellikle Jochen Hippler ve Andrew Korybko'nun çalışmaları kitaplaşmış ve bu yöntemin ABD menşeli bir yöntem olduğu üzerinde durulmuştur. Kavramın akademik alt yapısına sahip Frank Hoffman yöntemin ana hatlarını belirtip özelliklerinin yanında tarihsel sürecine değindiği tespit

edilmiştir. Hoffman'ın çalışmaları ABD Deniz Kuvvetleri tarafından benimsendiği Hoffman tarafından ifade edilmiştir.

Andrew Korybko ‘‘Hibrit Savaşa Yönelik Uyarlanabilir Yaklaşım: Rejim Değişikliği’’ adlı çalışmasında Hibrit Savaşı ABD’ye ait bir müdahale yöntemi olarak tanımlamıştır. Özellikle Renkli Devrimlerdeki ABD etkisi üzerinde duran Korybko, ABD’nin Hibrit Savaş yöntemini Arap Baharında kullandığını ifade etmiştir. Şafak Oğuz’un ‘‘Konvansiyonel olmayan Savaş Teorileri’’ adlı çalışmasında ise ABD’nin Suriye İç Savaş’ında vekil aktörler olarak kullanılan PYD-YPG-SDG unsurlarının faaliyetlerini Hibrit Savaş yöntemi içerisinde kullanılan yöntemlerden biri olan Vekâlet Savaşa benzer yönleri üzerinde durmuştur.

Bu kaynakların dışında SETA, ANKASAM, TASAM ve AVİM gibi kuruluşlarda yayımlanan kitap, makale, dergi, raporlar ve tezler çalışmada taranarak çalışma desteklenerek istifade edilmiştir. Özellikle YÖK’ün tez sisteminde onaylanmış benzerine yakın tez örneklerinden yararlanılmıştır. Hibrit Savaş yöntemi ile ABD askeri müdahale yöntemleri arasındaki ilişki bir diğer üzerinde durulan konulardır. Yapılan literatür taramasından elde edilen sonuca göre bu çalışmanın konu itibari ile özgün olacağı ve bittiğinde bu alan için literatür teşkil edeceği yönündedir.

1.3. Araştırma Sorusu

Hibrit Savaşı önemli kılan husus, bu yöntemin birden fazla sorunun cevabını içinde saklama özelliğinden kaynaklanmıştır. ABD’nin Hibrit Savaş konusundaki tavrı çalışmamızın ana konusunu ifade etmektedir. Bu bağlamda ABD ve Hibrit Savaş yöntemi arasındaki ilişki şu temel sorulara verilecek cevapla aydınlanacaktır

- Hibrit Savaş Nedir? Hibrit Savaşı meydana getiren faktörler ve kullanılma yöntemleri nelerdir?
- Konvansiyonel Savaş ile Hibrit Savaş arasında mevcut ne gibi farklar bulunmakta, Hibrit Savaşın avantajlı yönleri nelerdir?
- ABD Hibrit savaş yöntemini, Soğuk Savaş sonrası hangi olay ve savaşlarda strateji haline getirmiştir.
- ABD’nin Hibrit Savaş yöntemine işlevsellik kattığı örnek savaşlar nelerdir?

1.4. Teori ve Metodoloji

Tez çalışmamızda Hibrit Savaş kavramının tarihsel araştırma yöntemi ekseninde, ABD'nin askeri müdahale yöntemleri ile olan tarihsel ilişkisi ile tarihsel araştırma yönteminin betimleyici bir bakış açısıyla irdelenmesi olacaktır. Ortaya çıkartılan Hibrit Savaş yöntemine ait bilgiler ve dokümanlar, ABD'nin Hibrit Savaş yöntemine olan yaklaşımının hangi örneklerde işlevsellik kazandırdığı üzerinden betimleyici bir perspektifte anlatılmaya çalışılmıştır.

1.5. Ana Argüman

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası SSCB'nin dağılması ile belirli bölgelerde ortaya çıkan güç boşluklarını Hibrit Savaş çalışmaları ile doldurma çabası yöntemi ön plana çıkarmıştır. Özellikle SSCB'den ayrılan ve eski Varşova paktına üye ülkeler üzerinde başlayan çalışmalar, beraberinde sosyal halk kitlelerinin mücadelesini beraberinde getirmiştir. ABD'nin temel amacı serbest piyasa ekonomisinin ve demokratik yönetimlerin yaygınlaştırılması projesi kapsamında, eski Sovyet halkları üzerinde başlatılan “toplumsal mühendislik” çalışmalarının meyvelerini Renkli Devrimlerle almaya çalışmasıdır. Ukrayna, Gürcistan, Kırgızistan gibi ülkelerde ABD adına çalışan Otpor, Kmara, Pora, vb. George Soros'un yönettiği STK'lar, bu ülkelerde yaşanan Renkli Devrimler'in kitlesel eylemlere dönüşmesine zemin hazırlayan ana unsurlar olmuştur. ABD'nin SSCB'den boşalan bölge ve ülkeler üzerindeki hâkimiyetini sağlamak amacı ile belirli dönemlerde sahip olduğu araçları bu bölgelerde dolaylı araçlar ve vekil aktörlerle harekete geçirmeye çalışması önemlidir.

Son dönemlerde sıklıkla literatürde kullanılan ama pek fazla içeriği belli olmayan Hibrit Savaş kavramı, ABD ve Rusya tarafından belirli ülkelere karşı kullanılması sonrası tanımlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle ABD'nin yaşadığı asimetric saldırıların Hibrit Savaş yöntemini daha dikkat çekici kılan yönü olmuştur. Özellikle ABD'nin Soğuk Savaş öncesi Latin Amerika'da Küba'ya karşı yapılan Domuzlar körfezi çıkarmasının başarısız olması, ardından Küba gerillalarına karşı askeri başarısızlıkları askeri angajman kurallarını gözden geçirmesine neden olmuştur. ABD'nin bir diğer tecrübesi ise Vietnam'da yaşadığı düzensiz gerillalarla girilen

çatışmaların ülkeyi ekonomik krize götürmesi olmuştur. Lakin son ve sarsıcı saldırı 11 Eylül 2001'de ikiz kulelere yapılan Asimetrik terör saldırıları olduğu söylenebilir. ABD'nin savaş konseptini günün ve operasyonel şartlar ve gidişata göre değiştirmesi bu gelişmeler ekseninde devam etmiştir. Bush döneminde kısa bir süre doğrudan sıcak askeri müdahalelerden olan Afganistan ve Irak Savaşları, ABD'nin salt düzenli ordu ile gerçekleştirdiği savaşlara örneklerdir. Özellikle Obama döneminde “geriden yönlendirme” stratejisi ABD için artık daha fazla dolaylı yöntemlerin kullanılmasını zorunlu kılmıştır.

ABD'nin 2001 yılında yaşadığı 11 Eylül saldırıları, dünyada değişen güç dengeleri bağlamında Soğuk Savaş sonrası önemli küresel güvenlik gelişmeleri sayılabilir. Özellikle Rusya ve Çin'de yeniden yapılanma ABD adına ciddi askeri ve güvenlik sorgulamalarını beraberinde getirmiştir. Bir diğer yandan ABD'nin askeri varlığının Ortadoğu'daki operasyonel çatışmalarla, bölge halkının ABD karşıtı politikalar geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Hibrit Savaş yöntemini ABD için cazip hale getiren gelişmeler düzenli askeri unsurların kullanılması sonrası katlanılacak maliyetin yüksek olması olarak ifade edilebilir. Yüksek düzeyli askeri ve yumuşak güç unsurlarını bölgesel sorunlarda ve çatışma ortamlarında daha fazla kullanması ABD açısından tercih edilmeyen bir tercih değil bir zorunluluk olarak görülebilir.

Önümüzdeki süreçte konvansiyonel çatışma risklerinin fazla olması bir yana, birden fazla savaş yöntemini eşanlı kullanan Hibrit Savaş yönteminin farklı varyasyonları ile karışılacağıımız söylemek mümkündür. Bu bağlamda verilen örnek ve kısa tarihsel Hibrit Savaş geçmişi, ABD adına Hibrit Savaş yönteminin önemi ve kullanım nedenlerini destekler niteliktedir. Yapılan analiz ve çalışmalarda farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler üzerinden değişen savaş konseptinin, ABD tarafından vekil unsurlar ve gayrinizami yöntemlerle sürdürülme faaliyetleri ile açıklanmaya çalışılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

ABD'nin değişen savaş yöntemi Soğuk Savaş sonrası ile sınırlı bir çalışma olarak değerlendirilecektir. Soğuk Savaş sonrası yaşanan büyük değişim ve dönüşüm başında

savaş kavramı olması, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası güvenlik stratejisi açısından 1991 ve sonrası ile sınırlandırmıştır. SSCB'nin dağılması ile karşısında dengeleyici gücün kalmaması ABD'nin yeni güvenlik stratejisi altında yatan kriterlerin önemini ön plana çıkarmaktadır. Çalışmamızda güvenlik ve askeri disiplinlerin Hibrit Savaş konseptine katkı sağlayan yaklaşımlar değerlendirilirken, Rus ve Çin askeri otoritelerinin yaklaşımlarına da yer verilmiştir. ABD'nin askeri doktrinleri değerlendirilirken ise 1991-2021 tarihleri arasındaki başkanlara ait olan askeri doktrinlerle sınırlı kalmıştır. ABD'nin Hibrit Savaş stratejisi adlı çalışmamızda sadece ABD'li ve yabancı akademik çalışmaların Soğuk Savaş sonrası ilgilendiren kısmına ağırlık verilmiştir.

Hibrit Savaş yöntemlerinin kullanıldığı örneklerden Renkli Devrimler önemli ülkesi Yugoslavya'ya yer verilmemiştir. Çünkü Soğuk Savaşın hemen öncesi dağılan bir ülkenin mevcut Soğuk Savaş sonrası Hibrit Savaş çalışmasında olması çalışmamızın tarihsel sınırlıklarını karşılamadığı için çalışma dışında tutulmuştur. Afganistan ve 2002 Irak Savaşlarının direk salt askeri çatışmalarla ile yapılması ve konvansiyonel yöntemlerin daha fazla olması, Hibrit Savaş gibi dolaylı ve doğrudan yöntemlerin kullanılma şeklini karşılamadığı için çalışma dışında tutulmuştur. Ayrıca ABD'nin vekil aktör olarak gördüğü bazı terör örgütlerine verdiği askeri ve maddi yardımın açıklanmaması nedeni ile sayısal verilerin sınırlı derecede yer verilmiştir.

Çalışmada Arap Baharında gerçekleşen kitlesel protestoların devrime ulaşan ve çatışmalar sonucu iç savaşa sürüklenen Tunus, Mısır, Libya ve Yemen ile sınırlı bırakılmıştır. Özellikle Tunus'ta başlayan Arap Baharı ABD'nin mevcut jeopolitik ve jeostratejik çıkarları ekseninde gelişen gelişmelerle sınırlıdır. Yemen İç Savaşının nedenlerinin dışında ABD ile İran'ın Vekâlet Savaşı yürüttüğü bir alan olması ile sınırlı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada NATO'nun neden sadece Libya'ya dış müdahalede bulunduğu ve ABD'nin NATO'yu kullanmasının altında yatan motivasyonla sınırlıdır.

Suriye İç Savaşının çalışmamızda ayrı bir başlık altında değerlendirilmesi, ABD'nin Türkiye'ye yönelik artan güvenlik tehditlerini Hibrit Savaş çalışmalarını gizleme çabasıdır. Bu bağlamda Suriye İç Savaşı'nın nedenleri ve gelişim aşmalarının dışında,

Türkiye'ye karşı kullanılan PYD-YPG-SDG grupları ile ABD arasındaki vekil aktör ilişkisi ile sınırlıdır. Suriye İç Savaşında ABD'nin Rusya, İran, Çin ve Türkiye ile ilişkisi mevcut askeri ilişkinin ötesinde bölgede bulunan terör örgütleri üzerinde şekillenen Hibrit Savaş yöntemi ve ilişkileri ile sınırlıdır.

1.7. İçerik

ABD'nin Hibrit Savaş Stratejisi: Renkli Devrimler, Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı Örnekleri ışığında adlı tez çalışması, 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş kısmıdır. Giriş bölümünde çalışmanın kapsamı, literatür taraması, araştırma sorusu, teori ve metodolojisi, ana argüman, sınırlılıklar ve içerik kısmına ağırlık verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü ise tez konusunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Hibrit Savaş kavramı ile ilişkili kavramlara yer verilmiştir. Hibrit Savaş kavramının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ana hatları ile anlatılmıştır. Hibrit Savaş yönteminin süreç içerisinde elde ettiği değişim ve dönüşümün yanında, kurama katkı sağlayan farklı yaklaşımlara yer verilmiştir. Ayrıca Hibrit Savaş oluşturan temel aktörlerin yöntem içerisinde ana görevleri belirtilmiştir. Hibrit Savaş'ın çok aktörlü olması ile yöntem benzerlik taşıyan diğer savaş yöntemleri ile ilişkisi ele alınmıştır. Çalışmamız konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerinin Hibrit Savaş yöntemi süreci içerisinde tarihsel perspektifteki ilişkisi ve katkısı üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise ABD askeri otoritelerine ve yakın kurumsal ilişkilere ait yaklaşımların geliştirildiği konseptler ekseninde anlatılmıştır. Bu yaklaşımlar ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında başkanlar nezdinde belirlenen dönemsel savaş doktrinleri üzerinden yaklaşmıştır. Soğuk Savaş sonrası ABD başkanlarının dönemsel askeri doktrinleri Hibrit Savaşın gelişimi üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Ayrıca Soğuk Savaştan galip çıkan ABD'yi Hibrit Savaş yöntemine yönlendiren nedenlere cevap aranmıştır. Bu bölümde ABD'nin Hibrit yöntemine yönelmesi ve yöntemle getirilen katkıları üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölüm ABD'nin Hibrit Savaş yaklaşımına yakın faaliyetler içine girdiği 1991'den günümüze kadar uygulamalar üzerinde durulmuştur. Özellikle Renkli Devrimler, Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı çalışmanın merkezinde yer almıştır. Renkli Devrimlerde sivil toplum örgütleri üzerinde yapılan Hibrit Savaş çalışmaları, Arap Baharında medya ve dezenformasyon bilgiler üzerinde sürdürülen çalışmalar açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle Suriye İç Savaşında terör örgütlerine sırf jeostratejik ve jeopolitik çıkarları ekseninde vekil-aktör desteğinin verilmesi bu bölümdü açıklanmıştır. Özellikle Vekâlet Savaşlarının kullanım alanı haline gelen Suriye'nin, Türkiye'nin güvenliğine olan tehdidi karşısındaki ABD pozisyonu irdelenmiştir. ABD'nin uzun ve orta vadeli Suriye politikasındaki vekil aktörleri olan terör örgütlerinin Türkiye'nin Jeopolitik ve Jeostratejik çıkarlarına karşı nasıl oluşturduğu açıklanmıştır.

2. HİBRİT SAVAŞ: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Soğuk Savaş sonrası daha fazla gelişim gösteren ve sıklıkla yeni bir kavram olarak kullanılan Hibrit Savaş yöntemi, içerisinde birden fazla savaş yöntemini içinde barındıran ve çok varyasyonlu bir yöntem olduğu söylenebilir. Hibrit Savaş, hedeflerine ulaşmak için geleneksel ve geleneksel olmayan yolların kullanıldığı ve tamamen yeni olan bir savaş yöntemi değildir. Tabi bütün tarihsel olaylar birbiriyle ilişkili bir bağlama dayalı olmasından dolayı; Hibrit Savaş yönteminde siyaset, din, kültür, teknoloji, sosyal gelişmeler gibi kavramların tarihsel fikirlerine dayanarak gelişim ve dönüşüme bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Hibrit savaş kavramının tamamen yeni bir yöntem olmayabileceğini belirtmek ile birlikte son dönemde akademik, politik ve savaş araştırmacıları tarafından modern savaşı tanımlamak için kullanılan bir terim olarak kullanılmaktadır. Hibrit Savaş'ın üzerinde durduğu önemli iki konu olan; yöntemin tamamen yeni olduğu savı ile yöntemin eski ama yeni araçlarla ortaya çıkan bir yöntem olduğuna dair yaklaşımları önemlidir. Hibrit Savaş düzenli ve düzensiz güçlerin birleşimi, teknolojideki ilerlemeler ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Batı'nın geleneksel üstünlüğünün doğu tarafından dengelemeye çalışılması olarak görülebilir. Hibrit Savaşın tanımına anlamlı bir yaklaşım getirmekle birlikte savaşın doğası olan şiddetin değil, savaşın gerçekleştirme yöntem ve karakterinde meydana gelen dönüşümün bir yanmasın olarak tanımlanabilir. Yöntemin genel hatları dahil bilgi savaşı, siber savaş, asimetrik savaş, askeri görev gücü, terörist faaliyetler, şehir içi gerilla savaşı, insani savaş, etnik çatışmalar, ticari savaş vb. bileşenler hakkında bilgilerin verilmesini zorunlu kılmaktadır. Hibrit Savaşı tanımlayan eş anlamlı kavramlar olan; Melez Savaş, Karma Savaş, Sınırsız Savaş, Bileşik Savaş, Gayrinizami savaş, Asimetrik Savaşın tanımlanması Hibrit Savaşın çerçevesini daha iyi çizecektir. Kavramların içeriklerinin her ne kadar birbirinden farklı yönleri arz edilse de öz itibari ile savaşın kendisini açıklamaktadır. Hibrit Savaşla eş anlamlı kullanılan bu yöntemlerin genellikle ABD, Rus ve Çin gibi köklü askeri gelenekleri olan ülkeler tarafından kullanılması farklı tanımlar kazanmasına neden olmuştur. Bu ülkeler farklı savaş araçlarının bu yöntemde kullanılmasını bazı çevreler tarafından yeni bir savaş yönteminin ortaya çıkması gibi bir anlam kazandırmış olsa da savaşın özünde olan şiddet özelliğini kaybetmemiştir.

2.1. Savaş Kavramı ve Savaşın Gelişim Süreci

İnsanoğlu hayatı boyunca barışı ve huzuru arzulamış olsa da belirli dönemlerde çıkarlar ve menfaatlerin çatışması, savaş olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Geçmişten günümüze kadar çeşitli nedenlerle yaşanan çatışmalar savaş olgusunun gelişimine ve dönüşümüne büyük katkılar sağlamıştır. Savaş kavramı her ne kadar değişim ve dönüşüm yaşamış olsa da özü itibari ile sert ve acı olan şiddet özelliğini yitirmemiş olmasıdır. Şiddet kavramı devletler tarafından savaşların her zaman ana merkezinde yer alan önemli bir toplumsal korku aracı olmuştur.

Savaşın en basit tanımı “insan topluluklarının bir araya gelerek meydana getirmiş oldukları örgütlü yapı olan devlet ve topluluk marifeti ile belirli nedenler üzerinden, birbirine karşı sert güçle girilen silahlı veya silahsız çatışma yöntemi” olarak tanımlanabilir (Akad, 2011:9). Burada silahlı veya silahsız çatışmadan kast edilen askeri unsurların dışında diplomatik, siyasi, politik, ekonomik, kaos gibi yöntemler olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda silahsız çatışmaların merkezinde yer alan sivil mücadele son dönemde daha fazla ön planda hissedilmiştir.

Savaş ve çatışma kavramı üzerine yapılan araştırmalarda yazılı dönemden itibaren günümüze kadar sadece 28 yıllık bir savaşız dönemin yaşandığı görülmüştür (Çimen ve Gögebakan, 2013:9). Ayrıca 1648 tarihinden itibaren ulus-devlet merkezli devletlerin yaygınlaşması bu tür yaklaşımların gelişmesi ve savaşın temel nedenlerinin iki veya daha fazla devletin siyasi, ekonomik, politik, askeri nedenleri üzerinden gerçekleşen çatışması olarak ifade edilmesine neden olmuştur (Claudio, 1996:8-9).

Savaş kavramı üzerine getirilen önemli yaklaşımlardan bir diğeri ise Antik Çağ’da yaşamış olan Sun Tzu tarafından getirilen yaklaşım olmuştur. Sun Tzu’un savaş kavramı üzerine önemli tespitlerinin yer aldığı “Savaş Sanatı” adlı eserinde savaşın özünü “bir ülkenin temel sorunu, ölüm kalım mücadelesi ve var olma ya da yok olma yolu” şeklinde ifade etmiştir (Tzu, 2019:1). Sun Tzu savaşın özünü ölüm kalım olarak değerlendirmesi, devletin varlığı milleti bütünlüğünün son safhası olan ülkenin topyekûn savunması için savaş ve şiddetin son çaresi olarak korumak olarak değerlendirmiştir.

Savaş kavramına getirilen bir diğer tanımlama Carl von Clausewitz tarafından ‘‘Savaş Üzerine’’ adlı eserinde verilmiştir. Clausewitz eserinde savaşı ‘‘düşmana irademizi kabul ettirmeye zorlamak için güç kullanılması’’ olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamasında savaşan tarafların bazen devlet, bazen devlet dışı topluluklar olduğunu ve belirli çıkar çatışmalarının sonunda gerçekleşen karşıt görüşlülerin güç kullanılarak birbirine karşı girdiği sert askeri mücadele olarak görülmesi gerektiğini ifade etmiştir (Clausewitz, 1976: 75).

Clausewitz savaş kavramını bazen hasım güçlerle girilen çatışma, bazen ise iradeyi kabul ettirmek veya örgütlü unsur olan devletin tarihsel geçmişten gelen ikili sorunlarının çözümü olarak değerlendirmiştir (Karaosmanoğlu, 2011:9-10). Tabii savaş tanımının belirli çağlarda değişim ve dönüşümler yaşamış olsa da devletler, kültürler ve bölgeler arasındaki farklı tanımlamalar savaş kavramının kullanım yöntemine farklılık kazandırmıştır. Bu farklılığın temelinde savaşın her bölgede ve her çağda kendisine ait bir değişim ve dönüşüm meydana getirmesinden kaynaklanmıştır. Lakin savaş kavramı her ne kadar değişim ve dönüşüm yaşamış olsa da özü itibari ile şiddet olan baskın özelliğini yitirmemiştir.

Savaş olgusu uluslararası İlişkiler perspektifinden değerlendirilmesi 17. yüzyıl dönemine kadar geriye gittiği söylenebilir. Çünkü uluslararası İlişkiler bağlamında önemli bir yere sahip olan 1648 tarihli Westphalia Antlaşması Ulus-devlet yapılarının ortaya çıkmaya başlaması ile savaş olgusunun gelişiminin daha fazla hızlandığı söylenebilir. Avrupa kıtasında gerçekleşen Fransız İhtilali ve Napolyon Savaşları bilinen klasik savaş tanımlamasını geniş bir perspektiften değerlendirme fırsatı vermiştir. Bu savaşlarda ulus-devletlerin zorunlu askerlik ve kitle ordularına geçiş aşamaları, bu dönemde yaşanan büyük savaşlara ilerleyen süreçte savaşa modern bir bakış açısı kazandırmıştır (Akad, 2011:13). Ayrıca bu dönem sonrası Sanayi devrimi ve ateşli silahların tahrip gücünün artması savaş kavramına daha fazla önem kazandırmıştır.

Savaş kavramının belirli dönemlerde mevcut imkânları ile yaşadığı değişimler, akademik çevreler tarafından belirli dönemlerle farklı yöntemlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu farklı şekilde gerçekleştirilen yöntemlerin yaşanan değişim ve

dönüşümün meydana getirdiği teknolojik gelişmelerle ilişkilidir. 21. yüzyıl Modern yöntemlerinin temel amacı yenmek veya yok etmekten ziyade, düşmanı taleplerine karşı boyun eğdirmektir. Bu bağlamda hızlı, etkili ve sonuç odaklı salt askeri yöntemlerin gelişmiş varyasyonlarının kullanılmasını zorunlu kılmıştır (Yenal, 2020:88-89). Son dönemde ortaya çıkan modern savaş yöntemleri içerisinde yer alan ve yakın tarihte kavramsal bir anlam yüklenmeye çalışılan Hibrit Savaş yöntemi, yeni dönemde sıklıkla dile getirilen modern bir yöntemdir. Çünkü Soğuk Savaş sonrası postmodern yaklaşımların teknolojiyi içinde sıklıkla kullanması asker-sivil ilişkilerinin yakın olduğu Hibrit Savaş yönteminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Belirli zaman dilimlerinde savaşların genel özelliklerini değerlendirdiğimizde her dönemin kendi şartları ve imkânları dâhilinde yöntem ve kullanıma bağlı savaş varyasyonları oluşturduğunu ifade edilebilir. Genel manada askeri, siyasi, ekonomik, ideolojik kavramlar bu dönemlerde hem savaş nedeni hem savaşın yöntemleri içinde kullanılan araçlar olarak değerlendirilebilir. Ateşli silahların kullanılması, orduların profesyonelleşmesi, derebeylik rejimleri ve otoriter rejimlerin yıkılması gibi gelişmeler bu araçların kullanımı ve sonucu olarak kabul edilebilir. Ateşli silahların savaş alanlarında kullanılmaya başlanması militarist savaş odaklı devlet ve devlet adamlarının ortaya çıkmasını da tetiklemiştir.

Tablo 1.1 Dönemsel Olarak Savaşlar ve Özellikleri (Özer, 2018:33)

Dönem	Tarih Aralığı	Temel Özelliği
Birinci Dönem	1450-1648	Ateşli silahların kullanıldığı dönem
İkinci Dönem	1648-1789	Profesyonel ordu ve hanedan savaşları
Üçüncü Dönem	1789-1914	Savaşın büyüme periyodu
Dördüncü Dönem	1914-1942	Savaşın totaliterleştiği dönem

Savaş yöntemleri genellikle buldukları dönemlerin sahip olduğu araçların kullanılması şeklinde dir. Mutlakiyetçi unsurların bulunduğu dönemlerde ateşli silahların savaş

alanlarında kullanımına daha fazla ağırlık verilmiştir. 1648 Westphalia Antlaşmasından sonra ortaya çıkan ulus-devletlerin kitle ve profesyonel ordularla savaş alanlarında yer alması sürece farklı boyutlar kazandırmıştır. Ayrıca Fransız Devrimi ve Napolyon Savaşları'nın savaş kavramının gelişim safhaları içerisinde önemli yer tuttuğu söylenebilir. Bu iki büyük gelişmenin ardından gerçekleşen 1. ve 2. Dünya Savaşları ülkelerin bloklaşması şeklinde süren bir top yekûn savaş dönemler olduğunu ve bu dönemlerdeki savaş yöntemlerinin totaliter rejimler arasında gerçekleşen savaşlar olarak ifade edilmesine neden olmuştur (Özer, 2018:34-35).

Modern Savaş kavramının ortaya çıkışını etkileyen en büyük olay 18. Yüzyıl'da yaşanan sanayi devrimi olarak kabul edilmiş olsa da savaş alanlarına bunun yansıması uzun ve belirli aşamalardan sonra gerçekleşmiştir. Bu dönemde savaşın özü her ne kadar aynı kalmış olsa da sanayi devrimi sonrası elde edilen askeri araç ve gelişmelerin savaş alanlarında askeri gücü arttırmak için kullanılmıştır. Sanayi devrimi savaşın sonuçlarını ve tahribatını hızlı bir şekilde arttırması, yeni savaş varyasyonları ve yöntemlerinin kullanılması için zorunlu nedenler yaratmıştır (Akad, 2011:11).

Modern Savaşların gelişim safhası içerisinde en kritik savaş 1853 Kırım Savaşı olarak kabul edilmektedir. Uzak bir bölgede yapılan bir savaş için askeri sevkiyat ve uzun süren savaş süresi beraberinde telgraf, gemi, silah ve mühimmat transfer yöntemleri vb. teknolojik araçlar ile bunların savaş alanına taşınması gibi modern yöntemler ile icra edilmesinde neden olmuştur. Modern savaşın gelişimine öncülük eden bir diğer önemli gelişme 1861 tarihli Amerikan İç Savaşı olarak kabul edilir. Bu savaşta orduların demiryollarıyla taşınması, seri ateşli silahların kullanılması, buharlı gemilerin askeri ve silahların taşınmasında kullanılması ve bu savaşı hem teknik yönlerine hem de savaş kavramına modern özellikler kazandırmıştır (Akad, 2011:11). Çünkü bu savaşın öncesinde bu tür araç ve yöntemlerin bir savaşta kullanılmaması, bu savaşın literatüre yenilik kattığı ifade edilebilir. Teknolojik ve sanayi gelişmelerini kendi içinde harmanlayan savaş kavramı beraberinde kendine dinamiklik kazandırmıştır.

Bazı akademik çevreler savaşın askeri kriterlerden ziyade daha çok siyasi ve politik kriterler üzerinden inşa edilen bir olgu olduğu fikrine karşı çıkmaktadırlar (Yenal,

2020:88). Çünkü ulus-devlet organizasyonlarından önce yapılan savaşların daha çok mutlak krallıklar arasında gerçekleştiği ve savaşın aslında siyasi ve politik yönlü olduğu ifade edilmişti. Lakin 1648 tarihinden itibaren ulus-devlet yapılanmalarının gelişmesi yeni savaşların asker ve insani yönünün daha ağır bastığı yeni savaş yöntemlerinin kullanılmasına neden olmuştur. 20.Yüzyıl ise devletlerin oluşturduğu bloklar arasındaki hasımlıklar 1. ve 2. Dünya savaşlarının yaşanmasına zemin hazırlamıştır. 21. yüzyıla geldiğinde ise savaşların nedeni daha çok etnik ve dini kökenli çatışmalar şeklinde cereyan etmiştir (Dumlupınar, 2017:70).

İçerisinde yaşadığımız 21. Yüzyıl bilgi çağında her kavramın değişim ve dönüşüm yaşaması gibi savaş kavramı da değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Teknolojik gelişmelerin ve kitle üretiminin insanlar arasındaki iletişim hızını artırması ve örgütsel davranması sonucu farklı kıtalarda yaşayan insanları, kültürleri, devletleri ve toplumları birbirine yakınlaştırması yeni çatışma nedenlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Dumlupınar, 2017:71-72).

Birbirleriyle ilişkili birden fazla uluslararası ilişkiler sistemini ve kavramını bir araya getiren teknoloji, savaşın özü olan şiddet dışında gerçekleştirme yöntemine de farklılık kazandırmıştır. Özellikle teknolojik gelişmeler ile beraber birden fazla savaş türünün bir arada kullanılması aynı zamanda farklı yöntemlerin ortaya çıkmasını tetiklemesi, birden fazla karmaşık savaş türünün ortaya çıkmasına ve savaş kavramının sınırlarının ortadan kaldırılmasına zemin hazırlamıştır. Lakin savaş kavramı her ne kadar değişiklik yaşasa da temel özelliği olan şiddet, güç, çatışma, insan kaybı gibi özelliklerini yitirmemiş ve bu özelliğini geçmişten günümüze kadar sürdürmüştür (Aydın, 2021:1-2).

Savaş kavramının bir diğer özelliği geçmişten gelen uygulamalı tecrübelerin toplamını ifade etmesidir. Örneğin; savaşın geçmişten gelen bilgi birikimlerinin gelecekte yaşanılacak savaşta kullanma özelliğinin olması, savaş kavramına kümülatif bir birikim sonucunda elde ettiği bir özelliği kazandırmıştır. Gelecekte 'de savaş olgusunun önemini koruyacak olmasının yanında, insanların içgüdülerinden hareketle güvenliklerini sağlamak ve kıt kaynaklar üzerinde yaşanılacak çatışmaların sayısının

artacak olması savaş kültürünün gelecekte gelişeceği kanaatini baskın hale getirmektedir.

2.1.1. Klasik (Ulus-Devlet) Savaşları

1648 Westphalia Antlaşması Avrupa güçler dengesinin öncesinde, Avrupa’da meydana gelen savaşların tamamına yakın bir bölümü; beylikler, prenslikler, dini toplulukların arasında gerçekleşen büyük savaşları sonlandırmıştır (Yenal, 2020:30). Avrupa’da 1618-1648 yılları arasında olan 30 yıllık süre içerisinde yaşanan savaşların büyük bölümü toplulukların din temeli sorunlarının çatışmaya dönüştüğü savaşlar olarak tanımlanmıştır (Ekici, 2018:8).

30 yıl savaşları sonrası Avrupa’da güçler dengesini sağlamak amacıyla 1648 yılında Westphalia Antlaşması imzalanmıştır. Güçler dengesi Avrupa devletlerinin güçlü olan devlet karşında birleşmesini öngörmüştür. Bu anlaşma Napolyon Savaşlarının yaşandığı 1803-1830 tarihlerine kadar olan süreyi kapsayan Klasik dönem savaşlar olarak belirtilmektedir (Gürcan, 2011:149).

1648 Westphalia Antlaşması ulus-devletler öncesi mutlakiyetçi yönetimler arasında gerçekleşmiştir. Westphalia sonrası yıkılan mutlakiyetçi oluşumlar yerini ulus-devlet yapılanmalarına bırakmışlardır. Ulus-devlet yapılanmalarının paralı askerlik ve profesyonel askeri sisteme geçiş şeklindeki yapılanması, ilerleyen süreçte milli orduların kurulması ve askerlik hizmetlerin zorunlu kılınması gibi temel yurttaşlık vasıflarının kazanılmasında önemli rol almıştır. Bu bağlamda devlet yapılanmaları ve askeri yöntem ve disiplinleri arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır (Sander, 2017:168-169).

Klasik dönemde yaşanan savaşların temel özellikleri arasında güç farkının fazla olmasının yanında savaş sürelerinin daha kısa ve can kayıplarının ise diğer dönemlere göre daha az gerçekleşmesidir. Bu dönemde yaşanan savaşlar yeni dönemde yaşanan savaşların sahip olduğu manevra, düşman aldatma, dolaylı savaş yöntemlerinden ziyade, daha basit ve insan gücüne dayalı savaşlar olarak tanımlanmaktadır (Gürcan, 2011:149). Savaş kavramı dönemler arasında günün koşulları ve yaşanan tecrübelerden yararlanarak yıkıcılığını sürekli artırmıştır. İlkel toplumların çatışma ve

savaş olgularını dâhil etmesek, sivil ve askeri can kayıplarının en az olduğu savaş dönemi olarak klasik savaş dönemini sayılabilir.

2.1.2. Endüstriyel Yıpratma Savaşları

Endüstriyel yıpratma Savaşları'nın başlamasıyla birlikte krallıklar uluslararası ilişkilerden tasfiye edilmiş ve klasik dönem savaşları sona ermiştir. Yerini ulus-devletlerarasında yaşanan savaşlar olarak tanımlanan endüstriyel dönem savaşlarına bırakmıştır. 18. ve 19. Yüzyılları arasında bir geçiş dönemi olarak sanayi devrimi endüstriyel yıpratma savaşlarının en önemli özelliğini oluşturmuştur. Bu devrim ulus-devletleri etkilediği gibi onların savaş yöntemlerini de etkilemiştir (Ekinci, 2018:10).

Endüstriyel yıpratma savaşlarına verilecek en iyi örnekler; 1861-1865 yılları arasında iç çatışmalar şeklinde yaşanan Amerikan İç Savaşı ve 1904 yılında yaşanan Rus-Japon savaşı endüstriyel yıpratma savaşlarına verilecek en iyi örneklerdir. Bu savaşlarda kullanılan askeri teknolojik araçlar ile askeri lojistik alanlardaki hızlı sevkiyat desteğinin demiryolu ve trenle yapılması endüstriyel yıpratma savaşlarına kritik özellikler katmıştır (Ekinci, 2018:10). Bu bağlamda ekonomi, sanayi, teknolojik alanlarda elde edilen araç ve silahların savaşlarda kullanılması tarafların askeri gücüne çarpan etkisi yaratmıştır.

Endüstriyel yıpratma savaşlarının bir diğer adı “Topyekûn Endüstriyel” savaşlardır. Endüstriyel yıpratma savaşları endüstriyel devrimin üretim araçlarını yüksek düzeyde savaşlarda kullanılmasıyla bilinir. Devrimin bu dönemde geliştirdiği teknolojik araçlar endüstriyel yıpratma savaşının kullandığı alanlarda kısa sürede yerini almıştır. Endüstriyel üretim araçları olan makineli tüfek, topçu bataryaları, çoklu roketatarlar, zırhlı personel taşıyıcı vb. araçlar savaşın hem hızını hem de yıkıcılığını hızlı bir şekilde arttırmıştır (Gürcan, 2011:150)

Endüstriyel yıpratma savaşları askeri araçların sosyal imkânların, iletişim hizmetlerinin askeri alanlarda kurumsallaşması ile birlikte, halk ve askeri unsurların topyekûn savaş alanlarında yer almasını sağlamıştır. Bu savaşların zirve yaptığı hadise 1. Dünya savaşı olarak gösterilmiştir. Bu savaşı önemli kılan özelliklerin başında ağır

ateşli silahların yüksek oranda kullanılmasının yanı sıra neticesinde sivil ve askeri kayıplarının çok yüksek olmasına bağlanmıştır (Gürcan, 2011:151).

2.1.3. Manevra Savaşları

Manevra savaşları endüstriyel yıpratma savaşlarından daha etkili olan 1. Dünya savaşından elde edilen deneyimleri merkezinde toplayarak, uygulamada en iyi kullanan savaş dönemi olarak kabul edilebilir. Manevra savaşları 1939 yılında Almanya ile Polonya savaşı ile başlayan 2. Dünya Savaşı'nın bütününe ifade etmiştir. Manevra savaşları genellikle deniz, hava ve kara unsurları ile gelişen teknolojik imkânların eş zamanlı bir şekilde icra edildiği yüksek düzeyli yıkıcı savaşlardır (Ekici, 2018:11).

Manevra savaşlarına verilecek en bariz örneklerin başında 2. Dünya Savaşı gelmektedir. Özellikle Alman askeri mantığı üzerinde şekillenen Manevra savaşları, Almanya'nın Fransa'yı "Yıldırım planı" yöntemi ile işgal etmesi gibi bir planla bu yönteme işlevsellik kazandırmıştır. Almanya'nın "Blitzkrieg" (Yıldırım savaşı) diğer adı ile Manevra savaşı olarak adlandırılan savaş yöntemi 2. Dünya savaşından sonra askeri disipline yerleşmesi önemli bir öncü yöntem olarak kabul edilebilir (Yenal 2020:26).

Bu savaş disiplininde hız, şok etkisi yaratma ve düşman unsurlarını cephe hattı arkasında yıkıcı faaliyetlerde bulunma şeklinde devam eden dikkat çekici özellikleri barındırır. Sanayi ürünlerinin savaş alanlarında kullandığı tank, topçu bataryaları, uzun menzilli hareketli savaş araçları bu döneme büyük katkılar sağlamıştır. Lineer savaşın sonu olarak tanımlanan Manevra savaş yöntemi, ilerde yerini modern savaşlara bırakarak savaş olgusuna genişlikler kazandırmıştır. Özellikle Avrupa kıtasında meydana gelen savaşların 1900-1945 arasında yaşananlarında manevra savaşlarının büyük bir çoğunluğu bu özellikler oluşturmaktadır (Yenal, 2020:26).

2.1.4. Klasik Olmayan Savaşlar

Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen savaşlarda ulus-devlet tekelinde yer alan savaşlar, yerini sivil-birey merkezli savaşlara bırakması savaş kavramında sivil aktörlerin ağırlığını arttırmıştır. Küreselleşme olgusunun hâkim olduğu bu dönem, dünyada meydana gelen değişiklikler içerisinde savaş kavramını ön plana çıkarmıştır. Bireyi devlete bağlayan güvenlik, yurttaşlık ve adalet kavramları yerini terör, din, etnik çatışma gibi bireyleri devlet dışındaki oluşumlara yönlendirerek, bu kavramlar üzerinden hak aramaya yönlendiren aktörler haline dönüşmesini sağlamıştır (Gürcan, 2011:155).

Soğuk Savaşın sonlarına doğru dünyada başlayan sivil ve öğrenci hareketlerinin askeri darbelerle durdurulması aslında devletin savaş ve çatışma üzerindeki tekeli üzerindeki etkisinin azaldığını göstermektedir. Devlet otoritesinde isyancı, terör örgütleri ve devlet dışı aktörlerle yaşanan çatışmalar bunu göstermiştir. Klasik olmayan düzensiz savaşların başladığı bu dönemde, savaşların resmi ve hukuki özelliklerinin olduğundan bahsetmek mümkün değildir. ABD'nin Afganistan ve Irak'taki savaşlarda başarısız olmasının en önemli nedenlerinden biri devlet dışı unsurların devletin otoritesini yok etmesinin yanında, uluslararası hukuk açısından meşru görülmeyen örgütlerle girilen mücadeleyi göstermiştir (Kardaş ve Balcı, 2017:417-418).

Lind'a göre 1648 Westfalya Antlaşmasından günümüze kadar süre gelen savaşların, belirli kriterler üzerinden tasnif edilmesi gerektiği ifade etmiştir. Lind'ın klasik olmayan savaşları 1990 Soğuk Savaş sonrasında günümüze kadar süre gelen bir olgu olarak değerlendirmiştir. Özellikle değişen savaş yöntemleri ve konseptleri üzerinde daha fazla duran Lind'ın bu konseptleri klasik olmayan varyasyonların yeni nesil modern yöntemleri daha fazla ifade ettiğini belirtmiştir (Lind'dan akt. Kardaş ve Balcı, 2017:415-416).

Lind'ın (1989) göre Soğuk Savaş sonrası gelişen yeni modern savaş yöntemleri, klasik olmayan modern savaşlar olarak tanımlanması gerektiğini ifade etmiştir. Lind'ının klasik olmayan savaş kavramına yaklaşımının dışında, Mary ve Kaldor'un da bu yaklaşıma büyük katkılarda bulunmuşlardır. En önemli tespitin klasik olmayan savaşların "Yeni Savaş" olarak tanımlanması gerektiği savı olmuştur. Mevcut klasik savaşlarda kullanılan yöntem ve araçların yeni olarak ifade edilen savaş yöntemlerinde

yer almaması bu ifadeyi güçlendirmektedir (Lind'dan akt. Kardeş ve Balcı, 2017:416-417).

Klasik olmayan savaşlar Soğuk Savaş sonrası başlayıp günümüze kadar süre gelen belirsiz ve savaşan taraflar arasındaki farkın muğlak bir bölgeyi oluşturduğu bir savaş dönemi olduğunu ifade etmiştir. Klasik olmayan savaşların temel özellikleri arasında sivillerin daha fazla savaş alanında yer alması ve buna bağlı olarak sivillerin daha fazla kayıp vermesi gibi sonuçlarla karşı karşıya kalınması gibi belirli özellikler mevcuttur. Klasik olmayan savaşların bir diğer önemli özelliği bu tür savaşların diğer savaşlar gibi statik savaş özelliği taşımadıkları ile beraber cephe arkası alanlarda düşmana saldırırken dolaylı yöntemleri içinde barındırmasıdır (Kardeş ve Balcı, 2017:416-417)

Klasik olmayan savaşların başında Asimetrik Savaş, Gayrinizami Harp, Hibrit Savaş, Siber Savaş, vb. sınırları ve zaman olgusunun pek fazla belirgin olmayan savaş yöntemleri olarak sıralanabilir. Bu savaşların en önemli özelliği doğrusal olmayan savaş yöntemleri olarak değerlendirilmektedir. Devlet merkezli gelişim gösteren savaş kavramının artık üzerinde durduğu ve sadece devlet merkezli olan yönünü ifade eden savaşların ağırlığının giderek daha az rol aldığı savaşlar görülmektedir. Artık savaş yöntemlerinin sivilleştiği ve devlet dışındaki aktörlerin ağırlığının giderek daha fazla olduğu bir durum ortaya çıktığını ifade edilmektedir. (Kardeş ve Balcı, 2017:416-417).

Klasik olmayan savaşların bir diğer önemli özelliği düşman merkezli savaş anlayışının yerine halk merkezli kışkırtılan oluşumlarla savaşma anlayışının gelişmesidir. Son yıllarda devletlerin savaşlarda siviller üzerinde gerçekleştirdikleri halk savaşı ve bu savaşlarda yaşanan kayıpların ve rolün büyük bir bölümünde sivillerin rol alması bu tespiti doğrulamaktadır (Gürcan, 2011:159). Son dönemde mevcut ülkelerde bulunan muhaliflerin mevcut yönetime karşı kullanılması savaşın asimetrik yönünü vurgulamaktadır. Çünkü ülke içerisinde yapılan doğrusal olmayan mücadele faaliyetleri her zaman doğrudan olanlardan daha avantajlı bir savaş yöntemini ifade etmiştir.

Klasik olmayan savaşlar birden fazla savaş formunu içinde bulundurması gibi geniş özelliklere sahip birden fazla savaş varyasyonunu eşanlı kullanmasıdır. Bu özelliklerin

başında konvansiyonel savaş yöntemleri dışında gayrinizami yöntemleri içinde barındırması ve fiziksel temas şeklinde gerçekleşen savaşlar yerine psikolojik, sosyolojik, ideolojik yöntemler şeklinde düşmanı yıpratma stratejisine sahip özellikler taşıyor olmasıdır. Bu özellikler Soğuk Savaş sonrası alanlarda etnik, milliyetçi, dini çatışmaların ortaya çıkmasının giderek artması bu savı doğrulamaktadır (Gürcan, 2011:159).

Klasik olmayan savaşlar genellikle ilk dönemlerde yaşanan savaşlar gibi simetrik özellik taşıyan savaşlar değildir. Bu dönemde yaşanan savaşlar genellikle asimetrik çatışma özelliğini içinde barındıran savaş özelliği taşımaktadırlar. Bu dönem yaşanan savaşların asimetrik olması, mücadelelerin uzun olması, maliyetlerin yüksek olması, sivil kayıpların fazla olması gibi hem yorucu hem de aynı zamanda etki gücü yüksek olması gibi temel belirgin özellikler görülmektedir (Gürcan, 2011:162).

Özetle; Klasik olmayan savaşlar devlet tekelinde gelişen savaş olgusundan biraz daha bağımsız, yerine sivil ve bireylerin daha fazla olduğu bir savaş yöntemi ortaya çıkarmıştır. Artık savaş alanlarındaki salt devlet-asker merkezli mücadelelerden ziyade savaş ve çatışmaların asimetrik yürüdüğü, sivil unsurların daha fazla hissedildiği savaşlar görülmeye başlanmıştır. Salt savaş olgusundan ziyade daha fazla politik, siyasi, ekonomik, sosyolojik, halk psikolojisi, siber mücadele ve teknolojik unsurların birbirine daha fazla entegre edilmiş savaşlar görülmeye başlamıştır. Savaş ve çatışma alanlarının küçültülerek risk ve insan kayıplarının artması, klasik olmayan savaş döneminde daha fazla gözlemlenmiştir. Mevcut ülkeye karşı algı operasyonlarını medya, ideoloji, etnik, kültürel yapılar üzerinden uzun süreli bir çalışma şeklinde sürdürülmesi klasik olmayan savaşların en belirgin özelliğinin ifade etmiştir. (Şengönül, 2018:41).

2.2. Hibrit Savaş ve Gelişim Süreci

Hibrit savaş yönteminin tanımlanması ve temel unsurlarının belirlenmeden önce Hibrit kavramın etimolojik kökenine bakılması bize fayda sağlayacaktır. Hibrit kavramın sözcük anlamı TDK'ya bakıldığında melez (isim) veya iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021). Hibrit sözcüğü etimolojik köken

bakımından ise Latince bir sözcük olmasının yanında İngilizce 'de farklı maddelerin bir araya gelerek birleşimi olarak tanımlanmıştır (Oxford Dictionaries, 2021).

Hibrit Savaş yönteminin tanımlanması konusunda akademik ve literatür taramasında ortak bir tanımlamaya rastlamak mümkün değildir. Bunun temel nedeni içerisinde çeşitli savaş varyasyonları bulundurmasının yanında, literatür taramasında birden fazla eş anlamlı sözcükle tanımlanmasından kaynaklanmıştır. Yöntemin eş anlamlı kavramlarının fazla olması aynı zamanda yöntemin tanımlanmasını da zorlaştırmıştır. Hibrit savaş yöntemi yeni araçlarla savaş sanatının sürdürülmesinin yanında içerisinde birden fazla kompleks savaş yöntemini barındırması gibi bir durumu ifade etmektedir. Hibrit savaş; konvansiyonel, gayrinizami, politik, asimetrik, siber savaş, dezenformasyon kampanyası, zorlayıcı diplomasi, kamu diplomasisi, propaganda, sivil itaatsizlik, provokasyon, suikast, seçim süreçlerine müdahale ve sahte haber gibi yöntemlerle yorumlanan bir yöntemdir. Ayrıca Hibrit Savaş eşzamanlı ve uyarlanabilir bir şekilde, kötü niyetli bir bilgi kampanyasıyla desteklenen geleneksel silahlar, düzensiz taktikler, kitle imha silahları, terörizm, siber saldırılar, gayrinizami müdahalelerle ve suç davranışlarının kaynaşmış bir karışımını ifade eder (Sayın ve Oktay, 2017:290).

Hibrit Savaşın tanımlanması konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu tanımlardan birincisi Frank Hoffman'a ait olan ve bu yöntemin tamamen yeni bir yöntem olarak görülmesi gerektiği savıdır. İkinci önemli tanım ise bu savaşın Nizami ve Gayrinizami savaş yöntemlerini içinde barındıran eski bir yöntem olduğu ve sadece daha fazla askeri ve sivil unsuru içerisinde barındıran farklı bir yöntem olarak tanımlaması gerektiği savıdır (Bıçakcı, 2019:2-3). Savaş kavramının tarihsel evrimi, 19. Yüzyıldan günümüze kadar ilginç bir dönüşüme işaret eder. Özellikle 19. Yüzyılın başından 20. Yüzyılın ortalarına kadar büyük ölçüde ulus-devletlerin tekelinde kalmış olan kavram paralı askerler, milis güçler, gerilla savaşı ve terörizmi de içinde sürdürse de başat aktör olan ulus-devlet temelli sorunları konvansiyonel savaş ya da diplomasi yoluyla çözümlenmiştir.

Modern savaş yöntemlerinin ortaya çıkma sebeplerinden birinci nedeni; nükleer silahlanma sonucu oluşan dehşet dengesi çerçevesinde süper güçler arasında

konvansiyonel savaşın imkânsız hale gelmesi, Soğuk Savaş boyunca devam eden vekâlet savaşlarının gerçekleşmesine neden olmuştur. İkinci neden dekolonizasyon sürecinde sömürgeci güçlere karşı savaşan ulusal bağımsızlık hareketleri ya da sosyalist devrimci güçlerin oluşturdukları devlet-altı silahlı güçlerdir. Bu güçler gerilla orduları ya da terör örgütleri şeklinde örgütlenirken “birinin teröristi diğerinin özgürlük savaşçısıdır” düsturu çerçevesinde, ulus-devletler tarafından değişik biçimlerde kullanılmışlardır. Üçüncü neden; kendi siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için şiddet içeren veya içermeyen yöntemlerin kullanımındaki çeşitlenmedir. Sovyetler Birliği'nin liderliğini yaptığı uluslararası komünist hareketin siyasal propaganda aracı ve provokasyon yöntemlerinin yaygınlaştırması süreci hızlandırmıştır. Dördüncü neden ise; özellikle 1990'larda BMGK kararlarına dayanan barışı koruma ve barışı tesis operasyon sayılarında giderek artışa yol açmış olmasıdır. Bu da uluslararası örgütlerin askeri güç kullanımının tekeli ulus-devletlerle paylaşan bir diğer aktörün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hibrit savaşın önemli unsuru olan sanal savaş yöntemleri ise Soğuk Savaşın son yıllarında ortaya çıkmaya başlamış ancak esas etkisini 21. yüzyılın başından itibaren göstermiştir. Özellikle web 2.0'in ortaya çıkması ile birlikte sosyal medya ve sosyal ağların gelişmesi 1960'ların şiddet hareketlerinin yaşanmasına neden olmuştur (Tuğtan, 2022)

Literatür taramasında baktığımızda Hibrit savaş kavramıyla ilişkili eş anlamlı kullanılan pek çok kavramla karşılaşmak mümkündür. Bunların başında Melez Savaş, Karma Savaş, Düşük Yoğunluklu Savaş, Bileşik Savaş, Sınırsız Savaş vb. kavramlar gelmektedir. Hibrit savaş kavramının gelişimi Batı coğrafyasındaki politikacıların, bilim adamlarının, düşünce kuruluşlarının, uzmanların ve medyanın, siber saldırılar, ekonomik zorlama, dezenformasyon kampanyaları, seçimlere müdahale gibi şiddet içermeyen yıkıcı eylemlere atıfta bulunmak için "Hibrit Savaş" terimini sıklıkla kullanmaya başlaması ile gelişmiştir (Erol, 2018:401).

Yukarıda belirtilen savaş kavramlarının büyük bir bölümü yöntem ve kullanım özellikleri bakımından benzerlikler taşımaktadır. Lakin bunların hiçbiri Hibrit savaş yöntemi gibi sınırları pek fazla kestirilemeyen savaş yöntemine anlamlı bir tanımlama getirememektedir. Bunun temel nedeni Soğuk Savaş sonrası savaş teknolojilerinde ortaya çıkan korkutucu ve yıkıcı düzeye sahip spesifik araçların, savaş alanlarına çok

hızlı bir şekilde entegre edilmesinden kaynaklanmıştır. Dolayısıyla ülkelerin Soğuk Savaş sonrası konvansiyonel savaşların dehşet verici korkusundan çekinerek, daha dolaylı bir yöntem olan Hibrit Savaş yöntemine başvurmaları ve bu yöntemin daha az maliyet ve ileri teknolojik özelliklerini içinde barındırmasından kaynaklanmıştır (Ağır ve Tatlı, 2019:35).

Hibrit savaş yönteminin tanımlamasına benzer en eski yaklaşımlardan bir diğeri Sun Tzu' ya ait olan tanımlamadır. Sun Tzu "Savaşta, doğrudan ve dolaylı olmak üzeri ikiden fazla saldırı metodu yoktur. Ancak iki metodun karışımları çeşitli savaş yöntemlerini (bileşenlerini) oluşturmaktadır." demiştir (Tzu, 2008:55). Tzu'nun bu tanımlaması savaşı iki yönlü olarak ayırması ve bu iki yönlü yöntemin karışımı sonrası kendine ait bir savaş formu ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Sivil veya asker bütün karar vericilerin karşılaştıkları bu asimetrik savaş yöntemi, kaynağı bile belli olmayan tehditlerin türüne ve birbiriyle ilişkisinin önemli olmasının yanında, halk, ordu ve politik aktörlerin yardımlaşarak yeni tehdit ortamına uygun savunma stratejileri geliştirmesi yeni yöntemlerin gelişimini hızlandırmıştır. Bir diğer önemli yaklaşım Hibrit Savaş yöntemine katkı sağlayan "Savaş Üçlemesi" halk, ordu ve politik değerlerin savaşta eşgüdümle kullanılmasıdır. Savaş'ın kazanılmasını bu üç temel unsurun dengeli ve koordineli bir şekilde birbirine vereceği destek sonucu kazanılacağını dair düşünce daha baskındır (Yalçınkaya, 2014: 276-277).

Hibrit Savaş teorisinin tanımlanmasına önemli katkılarda bulunan bir diğer kişi Hoffman dır. Hoffman Hibrit Savaş kavramının ilk kez Robert G. Walker tarafından kullanıldığını ifade etmiştir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi "hibrit savaşın" neyi kapsadığı konusunda anlaşılır bir tanımlamaya rastlamanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda Hibrit Savaşı hem geleneksel hem de geleneksel olmayan asker sivil güç araçlarının etkileşiminin veya karma kullanımının olduğunu da ifade etmiştir. Bu asker ve sivil araçların bir antagonistin zayıf noktalarından yararlanmak ve sinerjik etkiler elde etmek için senkronize bir askeri mücadele yönteminin parçalarından meydana geldiğinde belirtmiştir (Hoffman, 2019:9).

Frank Hoffman'ın Hibrit Savaş tanımlaması günümüzde hala önemini korumaktadır. Çünkü Hoffman Hibrit Savaşı "Politik hedeflerine ulaşmak için eş zamanlı olarak

konvansiyonel silahların, konvansiyonel olmayan taktiklerle birlikte, terörizm ve kriminal davranışların uygulanması olarak ifade etmiştir.” Hoffman Hibrit savaşı devletlerin hedeflerine ulaşmak amacıyla askeri unsurların yanında, konvansiyonel olmayan sivil oluşumları desteklediği bir yöntem olduğu üzerinde de durmuştur (Hofmaan, 2019:9). Hoffman gelecekte yaşanacak yeni nesil savaşlarda konvansiyonel olan unsurlarla beraber gayrinizami savaş unsurlarında çatışma alanlarında yer alacağını belirtmiştir. Hibrit savaş yöntemini gri savaş alanı olarak tanımlamasının nedenini bu savaşta her türlü unsur ve aracın karmaşık bir şekilde kullanılmasına bağlamıştır (Hoffman, 2009:3).

Hibrit Savaş yöntemine getirilen bir diğer önemli katkı Rus Genelkurmay başkanı Valery Gerasimov’un tanımlamasıdır. Hibrit Savaş yöntemini “Savaş ve barış arasındaki çizginin ortadan kalktığı savaşların artık deklare edilmeden gerçekleştiği, askeri olmayan politik, ekonomik, bilgi/iletişim, insani ve diğer araçların kullanıldığı, sivil unsurların daha fazla savaş içerisinde bulunduğu uzun süreli maliyeti düşük savaşlar” olarak tanımlamıştır (Karabulut, 2016:30-31). Gerasimov, Hibrit Savaşı askeri araçların dışında daha çok kültür, dil, söylem üzerinde inşa edilen bir çatışma ve savaş yöntemi olarak ifade etmiştir. Yani askeri konvansiyonel saldırı öncesi sosyal, siyasal, politik, ekonomik anlamda kaos ortamının mevcut ülkede oluşturulmasından sonraki aşama olarak değerlendirilmiştir.

Gerasimov’un bu yaklaşımının ilk uygulaması 2014 yılında Rusya tarafından Kırımın işgal edilmesinde kullanıldığı belirtilmektedir. Bu gelişme akademik çevreler tarafından Hibrit Savaş yönteminin Rus menşeli bir savaş olarak ifade edilmesine neden olmuştur. Lakin bazı uluslararası akademik çalışmalar, Hibrit Savaş yönteminin Rus menşeli olarak tanımlanmasının yanlış bir değerlendirme olacağını belirtmektedir. Bu değerlendirmelerin başında Wilkie’nin yaklaşımı gelmektedir. Wilkie (2009) göre Hibrit Savaş yönteminin Rus yaklaşımından daha önce batı askeri kaynaklarında hem akademik hem de uygulamada kullanıldığına dair tespiti olmuştur. Wilkie’nin değerlendirmesinde ABD’nin Reagan dönemindeki “Yıldız Savaşları” projesi kapsamında savaş konseptini uzaya taşıma çalışmalarından esinlendiğini belirtmiştir (Wilkie, 2009:14).

Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası dünyada devletlerin yaşadığı saldırıların büyük bir bölümü devlet ve devlet dışı oluşumlar tarafından yeni modern savaş yöntemleri ile gerçekleşmiştir. Artık ülkeler doğrudan konvansiyonel saldırı yerine daha çok gayrinizami ve konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerini beraber aynı anda kullanmaktadır. Siber saldırı, bilgi harbi, özel kuvvet kullanımı, dezenformasyon haberler, propaganda faaliyetleri, siyasi, ekonomik, politik, diplomatik alanlarda yaşanan saldırılar yeni modern savaşlarda daha sık kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak savaşın kendisi kadar eski olduğu iddia edilen Hibrit Savaşın, devletlerin doğrudan bir silahlı çatışma sırasında veya daha da önemlisi doğrudan bir silahlı çatışmanın olmadığı durumlarda düşmanlarına boyun eğdirmek için devlet dışı aktörleri ve teknolojilerini kullandıkları bir karmaşık yöntem olarak tanımlar (Özer, 2018:39).

Modern savaş yaklaşımları 21. yüzyılın 'da akademik çevreler tarafından iki kategoride değerlendirilmektedir. Bunların birincisi konvansiyonel savaşlar bir diğeri ise konvansiyonel olmayan savaş yöntemleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Belirtilen Hibrit Savaş yöntemi yeni dönem konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan yöntemlerin bileşik hali içerisinde değerlendirilmektedir. Genellikle güçler arası asimetrik çatışma özelliği taşıyan bu yöntem, çağın değişen ve gelişen araçlarını bünyesine katarak karma bir savaş yöntemi şeklinde kullanılmaktadır (Özer, 2018:34-35).

Soğuk Savaşın ardından savaşın doğasını ve karakterini değiştiren önemli iki hadise yaşanmıştır. Bunlardan birincisi SSCB'nin Soğuk Savaştan yenik çıkarak dağılması; ikinci hadise ise ABD'ye 11 Eylül terör saldırılarının yapılmasıdır. Bu iki köklü hadise savaşın değişen karakterini ve asimetrik yönünü daha fazla belirgin hale getirmiştir (Gök, 2019:1-2).

Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen bu iki hadise birden fazla bölgede meydana gelecek asimetrik savaşların nedeni olarak değerlendirmiştir. Bu dönemde yaşanan çatışmaların büyük bir bölümü Asimetrik Savaş, Vekâlet Savaşı, Düşük Yoğunluklu Savaş, Bileşik Savaş, Sınırsız Savaş vb. varyasyonlarla gerçekleşen çatışmalar olarak değerlendirilmiştir (Gök, 2019:1-2). 11 Eylül saldırıları ABD'nin sınırsız askeri ve güvenlik konseptinin nasıl yıkılacağı açısından devlet dışı unsurlara yol gösterici nitelikte olması açısından savaş yöntemi yönünden bir dönüm noktasıdır.

Soğuk Savaş sonrası devlet merkezli uluslararası ilişkiler denklemi Postmodern yaklaşımların gelişmesiyle birlikte yerini sivil-birey merkezli bir uluslararası ilişkiler denklemine bırakmıştır. Devlet dışı sivil oluşumların uluslararası ilişkilerde yer almaya başlaması, savaş olgusunun karakterinde yer alan devlet merkezli savaş olgusunu biraz zayıflatmıştır. Devlet merkezli askeri anlayışın yanında sivil oluşumların savaşlarda sıklıkla kullanılması, savaşın sınırlı sayıdaki aktör tanımlamasını genişletmesinin yanında karmaşık ve kompleks bir durumun ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir (Özdoğan 2019:1).

Soğuk savaşın ardından günümüze kadar ulaşım, iletişim, teknoloji, küreselleşme, kültürler arası etkileşim, sivil organizasyonların gelişimi gibi büyük ve hızlı gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Ayrıca devlet dışı oluşumların uluslararası ilişkilerde ağırlıklarını hissettirmesi yeni nesil savaşlar olarak tanımlanan Hibrit Savaş yönteminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hibrit savaş yöntemi insanlık tarihi kadar eski bir savaş yöntemi olmasının yanında, Soğuk Savaş sonrası postmodern yaklaşımların katkıları ile sivil-birey merkezli yeni bir yönü ve farklı bir disiplini ortaya çıkması sağlamıştır (Özer, 2018:36:37).

Devletlerin son yıllardaki askeri mücadelesi, devlet dışı oluşumları kullanarak sistematik Hibrit Savaş saldırısına maruz bırakılmaktadır. Pek çok devlet bu saldırıların ya farkında değil ya da sadece terör saldırısı olarak görmektedir. Günümüzde devletlerin bu sınırları, aktörleri ve alanı belli olmayan savaş yöntemine maruz kalması aynı zamanda bu yöntemlere karşı ne gibi önlemler alınacağı konusunda da yeterli bir bilgiye sahip olmadığını da göstermektedir (Özer, 2018:40-41).

Batı ve ABD'nin güvenliğinden sorumlu örgüt olan NATO'nun Hibrit Savaş yöntemine olan yaklaşımı yeni kavramlaşan bu yöntemin tanımlanması açısından önemlidir. NATO Soğuk Savaş sonrası modern güvenlik tehlikesi olarak gördüğü ve halen devam eden Hibrit Savaş faaliyetlerine karşı müttefik güçlerle eşgüdümlü ve sürekli istihbarat çalışmaları olarak görmektedir. NATO Hibrit faaliyetlerin analiz edilmesi, faaliyetlere karşı güvenlik konseptinin oluşturulması ve karşı yıkıcı saldırıların yapılması için merkez görev üstlenmektedir. Örgütteki ortakların düzenli şekilde enformasyon desteğinin sağlandığı örgüt uzmanlık merkezi görevinin yanında

ülkelerin kritik altyapılarının korunması ve stratejik iletişim, sivillerin korunması, siber savunma, enerji güvenliği ve terörle mücadele faaliyetlerinde destek olan ana unsur görevi görmektedir (Karabulut, 2016:26).

Savaşlarda ana aktörün devlet olduğu askeri düşünce Soğuk Savaş sonrası devlet-sivil-birey merkezli olan bir askeri düşünceye yerini bırakmıştır. Hibrit savaş yöntemi devlet merkezli olan savaş yönteminin devlet dışı aktörlerle harmanlayarak daha fazla unsurun yer aldığı bir savaş formuna dönüştürmüştür. Devlet dışı oluşumlardan bahisle silahlı örgütler, terör örgütleri, milis gruplar, yerel işbirlikçiler, yerel ayrılıkçı unsurlar, özel askeri şirketler, siber korsanlar, sivil toplum kuruluşları vb. unsurlar bu yöntemin temel aktörleri arasında sayılmaktadırlar (Yenal, 2020:62-63).

Hibrit Savaş her ne kadar geniş araçsal kullanımlara sahip olsa da bu unsurları harekete geçirilmesi belli başlı aktörlere gerek duymaktadır. Hibrit Savaş doğrusal araçları ve doğrusal olmayan taktikleri birleştirmenin yanında zıt güçlerin devlet ve devlet dışı unsurlarla ilişkisini sağlamaktadır. Hibrit yöntemde savaş eşiğini tanımlamanın veya ayırt etmenin en zor olduğu yöntemdir. Hibrit savaşın karmaşık operasyonel yönü onu anlama ve tanımlama açısından zorlaştıran yönünü gösterir. Savaş eşiğinin altındaki Hibrit savaş veya dolaylı şiddet faaliyetleri, salt doğrudan askeri operasyonlardan daha kolay daha ucuz ve daha az riskli olması gibi özelliklere ortaya çıkarmaktadır. (Özer, 2019:45).

Günümüzde devletler düşmanlarını istikrarsızlaştırmak ve jeopolitik hedeflerine ulaşmak için Hibrit Savaşı kullanmaktadır. Geleneksel ve geleneksel olmayan savaş yöntemlerinin devlet ve devlet dışı oluşumlar tarafından icra edilmesi, Hibrit Savaş kavramının uygulamada kullanılmasını sağlamaktadır. Hibrit Savaş, devlet dışı aktörlerle iş birliği içinde bulunmak ve dezenformasyon faaliyetlerde bulunmanın yanında maliyet ve riskler açısından belirgin şekilde daha az lakin ülkeye verdiği zarar açısından daha fazladır. Hibrit savaş belirsizlik özelliğinin yanında dolaylı saldırıların çok fazla olmasını ifade eder. Ülkelerin düşmanlarını istikrarsızlaştırmak ve jeopolitik hedeflerine ulaşmak için Hibrit Savaşa başvurmaktadır. Bu yöntemlerin başında ekonomik baskı, siyasi işlere müdahale, siber saldırılar, dezenformasyon ve diğer yollar içerebilir. Devletlerin kullandığı bu yöntem ulusların bu tür tehditlere karşı

direncin nasıl inşa edileceği konusu önem arz etmektedir. Bu yöntemin kullanılması uluslararası hukuk ve çağdaş tehdidiyle yüzleşmek açısından sağlam bir sisteme sahip değildir (Yenal, 2020:62-63).

Bu bağlamda Hibrit Savaş yönteminin en önemli özelliği birden fazla savaş yöntemini mevcut bulunan çeşitli savaş disiplinlerinden yararlanılarak oluşturmasına neden olmasıdır. Beklenmedik anlarda karşıt güçlerin birbirini psikolojik şiddet, dezenformasyon bilgi, kaos, iç karışıklıklarla birçok sinsi faaliyetlerin merkezi haline getirmesi Hibrit Savaş olarak ifade edilmiştir. Hibrit Savaşa işlevsellik kazandıran bir diğer özellik tarafların ve aktörlerin pek fazla belirgin olmamasıdır. Hibrit Savaş doğrusal olmayan psikolojik, ekonomik, politik ve siber saldırılarla birlikte geleneksel ve düzensiz askeri güçleri kullanan bir disiplindir. Siyasal, sosyal ve kültürel kimlikleri karşı karşıya getiren halkı güvensizlik algısına karşı şiddetlendiren bir yöntemdir. Sosyal ve siyasal unsurları “bulanıklaştıran” kimlik politikalarını ve bağlılıkları sömürerek etkili çıkar gruplarını ve güçlü siyasi örgütleri mevcut hukuki sisteme karşı saldırgan hale getiren bir yöntemdir (Özer, 2018:40-41).

Devlet ve örgütler bazen kendilerine karşı konumlanan bir güç ile çatışma durumunda kalması durumunda içerisinde karma güç özellikleri taşıyan bu spesifik ve sınırları belirgin olmayan Hibrit Savaş yöntemine başvurur. Devletlerin başvurduğu bu yöntemin araçlarının bazıları diplomatik, siyasi, ekonomik, politik araçlar olarak kabul edilir. Bu araçların kullanılması sonrasında devletlerin iç ve dış siyaseti üzerinde baskı oluşturması ve taleplerini kabul ettirmesi bu yöntemin en bariz özelliğini gösterir. Hibrit savaşın bu belirtilen araçları kullanması, mevcut ülke halkının yönetime karşı harekete geçirilmesi ve siyasi istikrarsızlığın ülkeye hâkim kılınması açısından hedeflenen amaçlar arasında sayılmaktadır (Özer, 2018:40-41).

Hibrit Savaş'ın yönteminin kullanım aşamalarında uluslararası hukukun araç ve yöntemleri eksiklik ve sorunlar yaşamaktadır. Geleneksel hukukun savaflara getirmiş olduğu tanımlama ile modern dönemin doğrusal olmayan savaşı olan Hibrit Savaşı yöntemine getirdiği tanımlama eksik kalmaktadır. Bunun nedeni geleneksel savaşların mevcut hukuk kuralları ile tanımlanması kolay iken farklı birden fazla savaş varyasyonunu kullanan Hibrit Savaş yöntemini karşılayacak hukuki bir alt yapının

olmamasından kaynaklanmıştır (Yenal, 2020:89). Devletler karşılıklı savaşmak yerine günümüzde devlet ve devlet dışı aktörleri tek başlarına veya gruplaşarak şiddet eşiğinin altında veya üstünde araçların kombinasyonları ile kullanmak suretiyle siyasi amaçlarını gerçekleştirmek yolunda kullanmaktadır. ABD ve batılı ülkelerin Hibrit Savaş'ın temel uygulayıcısı olarak Rusya ve Çin'i gösterirken Rusya ve Çin ise ABD ve müttefiklerinin kullandığını ifade etmektedir (Keskin, 1998:65).

Günümüzde devlet dışı aktörlerin Hibrit Savaş yöntemi içerisinde kullanılması beraberinde sorunlu bir hukuki durum yaratmıştır. Bu oluşumların hukuki yönden muhatap alınması aynı zamanda devletler tarafından kullanılması gibi sorunlu ve karmaşık hadiseleri beraberinde getirmiştir. Devletlerin bu unsurlarla olan gayri hukuki ilişkilerinin artış göstermesi yöntemin sorunlu diğer yönüne dikkat çekmiştir (Yenal, 2020:89).

Hibrit Savaş yönteminin bir ülke ve örgüt tarafından başka bir ülkeye karşı hangi aşamalarla işletildiğini şu şekilde açıklanabilir;

a) Hibrit Savaşta öncelikle düşman ülkeye karşı dil, kültür, etnik yapı, tarihsel değer gibi soyut kavramlar üzerinden uzun soluklu bir sosyal değer erozyonu şeklinde saldırı gerçekleştirilir.

b) Bu yöntem ülkede yayın yapan yerel ve yabancı medya yoluyla ve dezenformasyon haber ve bilgilerle halka aktarılır.

c) Yayınlanan bu yanlış ve asılsız haberler mevcut hükümet üzerinde hem muhalif hem halk baskısının yaratılmasına zemin hazırlar. Psikolojik anlamda tetiklenen halk ve muhalifler medya yoluyla askeri darbe yapma uyarıları gönderilmiş olur.

d) Hükümete karşı ayaklanan muhalifler hem maddi hem manevi anlamda desteklenerek iç savaş ve çatışmaların başlamasına zemin hazırlar.

e) Mevcut ülkenin kritik önemdeki ekonomik, sağlık, eğitim gibi faaliyetlerine karşı dolaylı saldırılar aralıklarla devam ettirilir. Bu şekilde halk düşük yoğunlukta saldırılara maruz kaldıkça şiddet kavramını olağan bir olgu olarak kabul etmiş olur.

f) Mevcut ülkenin bu saldırılara cevap vermemesi için ülkenin teknolojik alt yapısına yönelik kaynağı belirgin olmayan siber saldırılar düzenlenir. Terör örgütlerinin Vekâlet Savaşçı özelliklerinden faydalanarak ülkede terör eylemleri gerçekleştirilir. Bu şekilde halk korku, panik, şiddet kavramları ile bütünleştirilmiş olur.

g) Bu şekilde içeride etkisiz bırakılan ve iç çatışmalarla uğraşan bu ülkeye karşı uluslararası güven azaltılmış olur. Hak ihlalleri ve insan hakları ihlalleri bahane edilerek son aşama olan ve kılıfı hazırlanmış dış müdahale diğer adı ile “İnsani Müdahale” sahası gerçekleştirilmiş olur.

ğ) Dış müdahalenin gerçekleşmesi sonrası ülkede yapay veya suni bir iktidar oluşturulur. Bu iktidar mevcut Hibrit Savaş yürüten ülke çıkarları bağlamında faaliyetlerine devam eder.

Sonuç: Hibrit Savaş birden fazla savaş aracını kullanarak mevcut ülkeye karşı aşamalı psikolojik, siyasi, ekonomik, askeri faaliyetlerin eşanlı kullanılması ile gerçekleştirilen çoklu bir savaş yöntemidir (Özer, 2018:40-41).

2.3. Hibrit Savaş Konseptine Katkı Sağlayan Yaklaşımlar

Hibrit Savaş yönteminin akademik ve teorik anlamda değerlendirilmesine katkılarda bulunan en önemli isim Frank Hoffman olarak kabul edilir. Frank Hoffman Hibrit Savaş yaklaşımına getirdiği özgün tanım, sonradan gelecekte teorik yaklaşımlara ilham kaynağı olmuştur. Hoffman Hibrit Savaş yöntemini üç temel savaş yönteminin çeşitli özelliklerinin bir araya gelmesi ile oluştuğuna dair değerlendirmesi olmuştur (Hoffman, 2017:42).

Hoffman'ın Hibrit Savaş yöntemine getirdiği yaklaşım kendinden sonra gelecekte olan dört farklı Hibrit Savaş yaklaşımının alt yapısını oluşturmuştur. Bu yaklaşımlar içerisinde Bileşik Savaş, Sınırsız Savaş, Dördüncü nesil Savaş olduğunu ve bu üç savaş yaklaşımında eleştirel yönden bir analiz yapılması gerektiği tezi olmuştur. (Özer, 2018:36).

Hoffman'ın yaklaşım bakımından Hibrit Savaş'ın gelişimine Soğuk Savaş döneminin büyük katkılar sağladığını ifade etmektedir. Hibrit Savaşın özünde olan karma ve düzenli ordular arasındaki çatışma disiplini Soğuk Savaşın karmaşık uluslararası ilişkilerinde sıklıkla kullanılmıştır. Bu dönemden sonra savaşların tamamen karmaşıklaşmış olması ve bunun geleneksel ile geleneksel olmayan şeklinde devam etmesi savaş disiplinine farklı bir yön kazandırmıştır (Erol ve Oğuz, 2018:402).

Hoffman dışında Hibrit Savaş yaklaşımının sistemleşmesinde önemli katkıları olan bir diğer kişi Alexander Lanoszka olarak kabul edilir. Lanoszka (2016) göre Hibrit savaş yaklaşımının yeni bir yöntem olmasının yanında, daha çok stratejik bir yöntemin akıllı bir ürünü şeklinde gelişen bir yaklaşımı olarak tanımlamıştır. Ayrıca Hibrit yönteminin devletler tarafından savunma amacı ile değil daha çok saldırgan ve boyun eğdirmeye yönelik bir yöntem olarak görmüştür (Lanoszka'dan akt. Özer, 2018:36).

Savaş kavramının olgusal gelişimi belirli zaman dilimlerindeki gelişmelere bağlı olarak değişimler yaşamak zorunda kalmıştır. Hibrit Savaş olgusunun yeni yöntem olduğunu savunanlar ve eski olduğunu savunanların yanında her iki yaklaşımında eleştirel yönlerine değinen üçüncü bir farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Hibrit Savaşın gelişimine katkı sağlayan önemli iki yaklaşımın temelinde yöntemin eski savaş yeni yöntemle yapılması anlayışına sahiptir. Daha çok Frank Hoffman'ın teorik yaklaşımına yeni bir savaş yöntemi olarak yaklaşan Bileşik Savaş, Sınırsız Savaş ve dördüncü nesil savaş yaklaşımları Hibrit Savaş yönteminin sistemsel gelişimine katkılarının çok fazla olduğunu belirtmiştir (Lanoszka'dan akt. Özer, 2018:41).

Hibrit Savaş'ın gelişimine katkı sağlayan teorilerin üzerinde yoğunlaştıkları iki husus göze çarpmaktadır. Bu durum aslında ikinci yaklaşıma daha yakın bir tanımlama olarak gelişmiştir. Hoffman Hibrit Savaş'ın düzenli ve düzensiz unsurların dışında devlet ve devlet dışı unsurların bir arada savaştığı yöntem olarak tanımlaması aslında savaşın özünde olan şiddetin sadece yeni yöntemle gerçekleştirildiğini anlatmaya çalışmıştır. Hoffman'ın bu yaklaşımı teorik anlamda yapılan birinci yaklaşıma daha yakın bir düşünce olduğu görülmektedir (Hoffman'dan akt. Bıçakçı, 2009:3).

Hibrit Savaşın teorik gelişimi aslında yeni bir yöntemin dışında asimetrik savaş yönteminin özelliklerine daha fazla benzediği savını güçlendirmiştir. Çünkü yaklaşım Hibrit Savaşın asimetrik cephesi olan nüfus, ordu, uluslararası toplum şeklinde gerçekleşen bir üçgende gelişen bir savaş yöntemi olarak görülmelidir (Bıçakçı, 2009:3). Hibrit savaşın farklı yöntemleri içerisinde geçen asimetrik yöntem insan ve devlet merkezli konvansiyonel olmayan bir yıpratma yöntemi olarak değerlendirilebilir.

Hibrit Savaş'ın teorik gelişimine geçmeden önce bu yönteme atfedilen tanımların dağınık ve birbirinden bağımsız geliştiğine dair düşünceyi belirtmekte fayda vardır. Ayrıca bu hususta belirtilecek yaklaşımların hiçbiri Hibrit Savaşı tam olarak açıklayamadığını söylemek yerinde olacaktır. Bu durum Hibrit Savaş'ın sabit verilerden meydana gelmeyen, yöntemin içerisinde bulunan savaş, zaman ve durumu kendi mevcut savaş şekline uyarlama ve bu savaşı oluşturma özelliğidir (Dumlupınar, 2017:34).

2.3.1. Gerasimov ve Vladamirov'un Hibrit Savaş Yaklaşımları

Hibrit savaş yönteminin genel bir tanımlama sorunu yaşamasının yanında yönteme farklı bir tanım ve önem kazandıran ülke ise Rusya olmuştur. Rusya'nın bu yöntemi sahada başarılı olarak kullanması, bazı çevreler tarafından bunun aslında Rusya'nın yeni bir güvenlik ve mücadele yönteminin ötesinde Hibrit Savaş yöntemini ulusal güvenlik stratejisihaline getirdiği kanaatini güçlendirmiştir. Son yıllarda askeri anlamda Hibrit Savaş'ın üzerinde önemle duran Rusya, bu yönteme hem teorik hem de uygulamada önem kazandırması bu sonucu ortaya çıkarmıştır (Karabulut, 2016:33).

Rus Hibrit Savaş teorisi 2014 yılında Kırımın ilhak edilmesi ile yöntemin Rusya tarafından uygulamada kullanması sonrası bazı akademik çevreler tarafından Rus menşeli yeni bir savaş yöntemi olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Lakin belirtilen Rus Hibrit savaş söylemi tamamen doğru olduğu söylenemez. Lakin bu yaklaşım dışında daha önemli bir diğer söylem ise bu yöntemin daha eski bir yöntem olduğuna dair ifadedir. Wilkie (2006) göre Rus Hibrit savaşı olarak tanımlanan yöntemin yanlış

olduğudur. Wilkie bu yöntemin daha eski bir yöntem olduğunu ve bu yöntemin batılı ulus-devletler tarafından daha önceden uygulandığına dair savıdır (Wilkie, 2009:14).

Hibrit Savaş yönteminin Rus askeri ve sivil kurumları açısından öneminin yanında, Çeçenistan savaşında Rusların maruz kaldıkları bu yöntemden önemli dersler çıkarılmasına bağlanmıştır. Gerasimov göre Rusya'nın Hibrit Savaş kullanımı Estonya, Gürcistan ve Ukrayna'da yaşanan mücadelelerde kullanması aynı hatanın Rusya tarafından tekrarlanmasını engellemiştir. SSCB'nin dağılmasının askeri mücadelenin dışında, ABD'nin bulanık ve belirsiz sivil propagandasından meydana gelen bir mücadeleden kaynaklanan bir kaybetme fikri baskındır (Sayın ve Oktay, 2017:293).

Bu bağlamda Hibrit Savaş yaklaşımının gelişmesine önemli katkılar sağlayan yaklaşımların başında Rus Hibrit Savaş yaklaşımı gelmiştir. Hibrit Savaş Rus askeri elitinin sistemleştirdiği bir yöntem olup, Rus literatüründe "Maskirovka" diğer adı (Kamuflaj, Gizleme) olarak tanımlanmıştır (Karabulut, 2016:30).

Gerasimov'un 2013 yılında yapmış olduğu ve daha sonra Hibrit Savaş için önem taşıyacak konuşması, Rus Hibrit Savaş yaklaşımının zeminini oluşturmuştur. Gerasimov konuşmasında 21. yüzyılın 'da yaşanan savaşların genellikle gri bir bölgede yaşandığını ve askeri unsurlarla sivil unsurların bu savaşta birbirine girift bir özellik taşıdığını belirtmiştir. Özellikle Orta Doğu'daki yaşanan çatışmalarda savaş ile barışın, asker ile sivil arasındaki farkın artık ortadan kalktığını belirtmiştir. Gerasimov askerî yöntemlerin sivil yöntemlerle beraber kullanıldığında Hibrit Savaşın daha başarılı olduğunu belirtmiştir. Gerasimov askerî olmayan yöntemlere örnek olarak politik, ekonomik, iletişim, insan, modern teknoloji gibi alanları kullanılması olarak ifade etmiştir (Gerasimov'dan akt. Karabulut, 2016:30).

Gerasimov, Hibrit Savaş yönteminin işlevsellik kazanmasında Arap Baharının örnek teşkil ettiğini ifade etmiştir. Arap Baharında yaşanan çatışmalarda askeri unsurların dışında şiddet içermeyen unsurların daha fazla sonuç elde ettiğini belirtmiştir. Buna bağlı olarak sivil unsurların Hibrit Savaş yönteminde yer alması savaşın gri olan yönüne daha fazla dikkat çekmiştir. Ayrıca yöntemle gerçekleştirilen etkilerin ülkede

karışıklık yaratarak ekonomik, sosyal ve politik noktalarında daha büyük zararlar verdiğini ifade etmiştir (Gerasimov'dan aktaran Karabulut, 2016:30-31).

Gerasimov aynı zaman da yukarıda belirtilen alan ve bölgelere yapılan gizli saldırıların, askeri unsurlarla desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Gerasimov askeri gücün Hibrit Savaş yönteminde en son safhada kullanılmasını tekrar tekrar vurgulamıştır. Gerasimov'un bir diğer önemli tespiti ise Hibrit Savaşın çok karmaşık ve maliyeti düşük bir savaş olarak tanımlaması gerektiği düşüncesidir. Lakin bu maliyeti düşük ama etkisi büyük savaşı gerçekleştirmek için çok yetkin ve birbiriyle koordineli çalışan askeri ve sivil personel alt yapısına ihtiyaç duyulduğunu da ifade etmiştir (Karabulut, 2016:30-31).

Gerasimov'un konuyla ilgili tespitinden hareketle Hibrit savaşın sadece askerî kuvvet kullanımı dışında, aslında daha ulusal ve bütüncül değerlere karşı bir mücadele anlayışının gerekliliğinden bahsetmiştir. Bu ulusal ve bütüncül güç diplomatik, enformasyon, askerî, ekonomik, istihbarat ve hukuki tüm bileşenleri üzerinde toplayan bir düşüncenin bir ürünü olan bir yöntemdir. Bu özellikler bağlamında yönetime avantaj sağlayan aktörlerin aynı zamanda hız, derinlik, yoğunluk, etkinlik açısından da dolaylı savaşta belirgin bir fark yaratacak olması bu yöntemi önemli kılan yanları olmuştur (Dedeman, 2016:166)

Gerasimov'un bir diğer üzerinde durduğu düşünce şiddet içermeyen unsurların mücadelede etkin olarak kullanılmasıdır. Arap Baharının Rus Hibrit savaşına önemli bakış açıları kazandırdığını düşünen Gerasimov, aynı zamanda Hibrit Savaşın bir ülkede her şey yolunda giderken bir anda nasıl her şeyi karmaşıklaştırdığının sorgulaması açısından önemli bir yöntem tespitidir. Buna verilecek en önemli örneğin Arap Baharının yaşandığı ülkelerdeki iç çatışmalar olduğunu ifade etmiştir (Karabulut, 2016:30)

Gerasimov bir ülkede askeri olmayan yöntem ve stratejilerin Hibrit Savaş yöntemi ile birlikte kullanılmasını ulus-devletlerin arasındaki orantısız askeri ve sivil güç varlığına bağlamıştır. Ulus devletlerin askeri varlığı bazı aktörlerin asimetrik savaşa yönelmesine neden olmuştur. Hibrit savaş yöntemi küreselleşen dünyada kullanılan

aktörlerin birbirleri ile girift bir özellik taşıması yönüme önemli bir özellik kazandırmıştır. Gerasimov Hibrit Savaşta olumsuz olayların çarpan etkisinin çok daha fazla olmasını, Hibrit yöntemi çekici hale getiren yönlerinden bir diğeri olduğunu belirtmiştir. Gerasimov politik, ekonomik, bilgi/iletişim, insan ve diğeri araçların birlikte kullanılmasının, yerel milis ve halk kitlelerinin askeri mücadeleden daha büyük etkinlik yaratacağını belirtmiştir (Karabulut, 2016:31-32).

Rusya'nın Hibrit Savaş doktrinin yerleşmesinde etkili olan bir diğeri isim Korgeneral Alexander Vladimirov 'dur. Vladimirov "Savaşın Genel Teorisi" isimli kitabında savaşı bir "Sosyal fenomen" ve millî olarak var olmanın kritik bir parçası olarak nitelendirmiştir. Vladimirov da Gerasimov gibi artık savaş ve barış arasındaki çizginin ortadan kalktığını savaş alanının gri bir hal aldığını belirtmiştir. Ayrıca millî varlığın devam ettirilebilmesi için sürekli bir savaş hâlinin doğal bir durum olduğu belirtmiştir. Savaşla barış arasındaki çizginin "güvensizlik" ve "savaş korkusu" ile dolu bir geçiş sürecine dönüştüğünü belirten Vladimirov, Rus savaş yönteminin eski savaş yöntemi gibi salt askeri yönlü olmayacağına da değinmiştir (Karabulut, 2016:30-31).

Vladimirov'un üzerinde durduğu bir diğeri husus ise" Organize Kaos" kavramıdır. Politik, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel etki bazlı yapılan manipülatif yönlendirmelerin düşman ülkede ortaya çıkan "Organize Kaos" durumunun, ülkenin askeri ve siyasi yöntem ve eylemlerinde etkisiz bırakılmasında kolaylık sağlayacağını ifade etmesidir. Vladimirov Hibrit Savaşın yöntemine maruz kalan ülkenin, sosyal ve toplumsal anlamda psikolojik bir kaosa sürükleneceğini, bu safhada muhalif kesimin desteklenerek "Zorunlu Diplomasi" araçlarının devreye sokulmasının mevcut yönetime darbe vurmasını kolaylaştıracağını ifade etmiştir (Dedeman, 2016:155).

Vladimirov Hibrit savaşı safha safha gelişen bir savaş formunun parçaları olarak değerlendirmenin gereğine vurgu yapar. Savaşta askeri unsurların Hibrit savaşta en son safhada uygulanmasının askeri kayıpları en aza indireceğini dile getirmiştir. Ayrıca askeri çatışma ve mücadele öncesi düşman ülkenin halk, siyasi yapısı, medya yönüne ve sosyal yapısına yönelik bir nevi bilgi harbi veya psikolojik bir propaganda yöntemi şeklinde saldırılması gerektiğini ifade etmiştir (Karabulut, 2016:30-31).

Vladimirov aslında Hibrit Savaş yönteminin ülkenin var olması için gerekli ve sürekli bir faaliyet olarak kabul etmektedir. Ayrıca Vladimirov savaşın amacı yakıp yıkarak belli bir bölgenin hâkimiyetinin elde edilmesi değil aksine ülke ve bölgenin politik, ekonomik ve kültürel etki altına alınması şeklinde sürdürülmesinden yanadır. Askerî güç potansiyelinin mevcut arzu edilen hedeflerin gerçekleştirilmesinde en etkili unsur olmaktan çıktığını belirtmiştir. Buna bağlı olarak askeri güç yerine tercih edilen yeni strateji, Hibrit yöntemlerinin dolaylı kullanılmasını “organize kaos” kavramının aktifleştirilmesi olacağını ifade etmiştir (Karabulut, 2016:31).

Vladimirov ve Gerasimovun yaklaşımlarından hareketle dolaylı ve gizli yöntemlerle politik, ekonomik, sosyal etki oluşturma faaliyetleri arzu edilen şekilde geliştiğinde doğrudan taarruzlarla yapılması planlanan operasyonlardan daha etkili sonuçlar alınabileceği düşüncesidir. Ülkelerin Hibrit Savaş yönteminde üzerinde odaklandıkları nokta her zaman askeri kaynaklardır. Bunun tam aksine kendisi için sorun teşkil edecek olan yumuşak güç kaynaklarının yaratacağı zafiyet pek fazla hesaplanmadığı belirtilmiştir. Bu durumun önemi Hibrit Savaş yöntemlerini askeri bir strateji unsuru haline getirmiştir. Rusya için diğer ülkelere karşı büyük zafiyetler teşkil edecek bu yöntem diğer ülke güvenliklerine büyük tehditler yaratacaktır (Karabulut, 2016:31).

Her iki Hibrit savaş yaklaşımı da Rus Hibrit Savaş yöntemine katkıları yadsınamaz derecededir. Çünkü Rus askeri doktrini iki ana ekseninde şekillenmiştir. Bunların birincisi “Savaş her yerde” söylemidir. Söylemin temel yapısı ve amacı toprak işgal etmek değildir. İkinci ise “Arzu edilen etkilerin” oluşturulması fikridir. Bu minvalde son yıllarda sahada etkin bir şekilde Rusya tarafından kullanılan Hibrit savaş yöntemi, gelecekte temel belirleyici özellik olarak ortaya çıkacaktır. Ülkelerin zafiyetlerini Hibrit Savaş yöntemleri ile iyi hesaplayan Rusya, bu kaynakları karşılıklı veya vekâlet türündeki askeri mücadelelerle sıklıkla müdahalede kullanmaktadır. Ukrayna ve Gürcistan’da gerçekleşen askeri müdahaleler Rus Hibrit Savaş yöntemine büyük katkı sağlamıştır. Aynı zamanda diğer ülkelerin bu yöntem üzerindeki çalışmalarını hızlandırmasını kolaylaştırmıştır. Rus Hibrit Savaş düşüncesi aslında açıktan kullanması ve bu yönteme en üst düzey yöneticiler tarafından önemli tanımlar kazandırılmasından kaynaklanmıştır.

2.3.2. Q. Liang ve W. Xiangsui: Sınırsız Savaş Yaklaşımı

Sınırsız Savaş yaklaşımı Çinli Subaylar Quiao Liang ve Wang Xiangsui tarafından geliştirilen bir savaş yaklaşımıdır. İki subay tarafından yazılan ‘‘Sınırsız Savaş’’ isimli kitapta ortaya konulmuş olan sınırsız savaşla, mevcut savaşlardaki bütün sınırların artık ortadan kalktığı ifade edilmiştir. Sınırsız Savaş yöntemini limitler ötesi bir konsept olarak tanımlayan ve savaşın sadece mevcut yapısıyla değil aynı zamanda etki boyutu ve sınırları ile tanımlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu konseptte göre savaşlar ahlaki kısıtlamalardan yoksun ve tümüyle sınırsız değillerdir. Ayrıca Quiao Liang ve Wang Xiangsui Sınırsız Savaşın tanımını yaparken aynı zamanda savaşa ilişkin geleneksel askerî tanımların ötesinde bir tanımlama yapmak amacıyla bu kavramı kullanmışlardır (Liang ve Xiangsui’den akt. Özer, 2016:36).

Quiao Liang ve Wang Xiangsui tarafından Sınırsız Savaş veya limitler ötesi olarak tanımlanan bu savaş konsepti askeri, yarı askeri, askeri olmayan ve bunun dışında gerçekleşen bir çatışma olarak değerlendirmişlerdir. Sınırsız Savaşın bu tanımlaması Hibrit Savaşa benzerliğinin yanında, Hibrit Savaşı tam olarak tanımlanmasının eksik olarak değerlendirilmesine yol açmıştır (Özer, 2018:36).

Qiao ve Xiangsui (2000) göre ‘‘Dünya’yı değiştiren bir savaş nihayet savaşın kendisini değiştirmiştir.’’ şeklinde ifadeleri aynı zaman da Sınırsız Savaşın sınırsız araçlarla sürdürülmesini ve dünyada yaşanan savaşların karakterini de değiştirdiğini ifade etmişlerdir. Qiao ve Xiangsui’nin günümüzde gelişen ve dönüşen bir savaş olarak tanımladıkları Sınırsız Savaşın aslında savaşın doğasını da değiştirdiğine dair düşünceleridir. Buna göre savaş olgusunun mutlak özelliklerinin değiştiğine dair ifadeler için daha çok erkendir. Çünkü Yazıcı (2018) göre Hibrit Savaşa benzeyen Sınırsız Savaşın uygulamada ve önümüzdeki süreçte bazı zorluklar yaşayacağına dair düşüncesidir (Qiao ve Xiangsui’den akt. Yazıcı 2018:29).

Qiao ve Xiangsui (1999) göre Sınırsız Savaş kavramındaki savaşın sınırsız olması savaşın ahlaki değerlerinin tamamen göz ardı edilmesi anlamına gelmediğini ifade etmiştir. Bu savaşta savaşan tarafların bazen profesyonel, bazen profesyonel olmayan sivil vatandaş özelliği taşımasının mümkün olabileceğine de değinmiştir. Ayrıca bu

savaş yönteminin de savaşın alanı ve zamanı için tarafların kim olduğuna dair belirsizliklerin bu savaşı büyük oranda muğlaklaştıran özellikleri olduğu ifadesidir. Ayrıca bu yöntem savaşın amacı olan kazanma ve hedeflere ulaşma özelliği bakımından yetersizliğini ön plana çıkaran özellikler olarak görülmüştür (Qiao ve Xiangsui'dan akt. Yazıcı, 2017:36). Yöntem her ne kadar sınırsız olarak ifade edilse de kullanım araçları ve yöntemleri bakımından konvansiyonel askeri yöntemlerin bir kısım yönlerini hala içeresinde barındırmaktadır.

2.3.3. Thomas Huber'in: Birleşik Savaş Yaklaşımı

Thomas Huber Hibrit savaş kavramına ilişkin yaklaşımlarını ifade etmek için "Birleşik Savaş" kavramını kullanarak kavramı tanımlama getirmeye çalışmıştır. Huber "Birleşik savaş" düşmana karşı konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan savaş güçlerinin bir başka ifadeyle; düzenli ve düzensiz kuvvetlerin eşzamanlı kullanımını olarak tanımlamıştır. Birleşik savaş fikri konvansiyonel olmayan kuvvetlerin etkinliğini vurgulamak ve birbirleriyle bağlantılı olarak kullanıldığında, düzenli ve düzensiz kuvvetlerin tamamlayıcı doğasının etkisi ile dördüncü nesil savaş kavramı üzerinde inşa edilmesi olarak görmektedir. Ancak birleşik savaş düşüncesi konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan bir kriminal ve terör yönlerini ifade etmesi bakımından Hibrit savaş düşüncesinden biraz daha farklıdır. Çünkü Huber Birleşik savaş Hibrit savaşın bir ön habercisi olmasının yanında niteliksel olarak farklılıklar içerdiğini belirtmiştir (Özer, 2018:37).

McCulloh ve Johnson (2013) göre Bileşik Savaş birden fazla alanda yapılan savaşların bileşik komutasını ifade ettiğini dair düşüncesidir. Yani burada belirtilmek istenen husus Hibrit Savaşın farklı varyasyonlarının kullanımı tek elde idare edilmesi olarak değerlendirilmesidir. Bileşik Savaşın Hibrit Savaş tanımına yakın olan bir diğer yönü, birden fazla parçalı savaş yöntemini içinde bulundurması ve tek elden idare edilmesi şeklinde ifade edilebilir. Lakin McCulloh ve Johnson'nun bu yaklaşımları, tek elden komuta edilme şeklindeki yöntemin çok zor olduğunu ve bunun için çok iyi yetişmiş bir personel insan ve alt yapıya sahip olmasına duyulan ihtiyacı ifade etmişlerdir (McCulloh ve Johnson'dan akt. Özer, 2018:37).

Birleşik savaş yöntemi farklı araçların ve yöntemlerin birleşik komutasını tanımlaması açısından Hibrit savaş teorisine önemli katkı sağlamıştır. Diğer taraftan birleşik savaş, düzenli ve düzensiz güçlerin birlikte yarattıkları etkinin görülmesi ve birçok çatışmanın sonuçlarının açıklanması yönünden de oldukça önemlidir. Ancak tüm çatışmaların birleşik savaş gözüyle analiz edilmesinin zor olduğunu belirtmekte fayda vardır (Özer, 2018:37). Bileşik Savaş yaklaşımı günümüzde Hibrit savaş konseptini tam olarak ifade etmese de tarzı bakımından kümülatif bir bilgi birikimini içinde barındırması bakımından kısmen bunu açıklamaktadır.

McCulloh ve Johson (2013:8)'e göre Bileşik Savaş aynı zamanda Hibrit Savaşın bir ön habercisi niteliği taşıdığına dair ifadesidir. Buna bağlı olarak Hoffman (2007) göre ABD'nin Vietnam savaşında yaşadığı gayrinizami mücadeleyi bu duruma örnek olarak vermektedir. Ayrıca Hoffman konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçler arasında, Bileşik Savaş unsurlarının sınırlarının belirsiz ve karmaşıklığının fazla olmasının Hibrit yöntemi daha tehlikeli hale getirdiğini belirtmiştir (Hoffman akt. Özer, 2018:37).

2.3.4. Frank Hoffman'nın Hibrit Savaş Yaklaşımına Katkıları

ABD'nin 1991 yılında körfez savaşındaki askeri ve sivil gücü belirli ülkeler ve terör örgütleri tarafından ABD'ye karşı konvansiyonel askeri seçenek dışında başka bir mücadele yönteminin kullanılmasını zorunlu kılmıştır. ABD'nin bu denli büyük askeri varlığı uluslararası ilişkiler bakımından "caydırıcılık boşluğu" yaratmıştır. ABD bu gücü daha az riskli ve maliyeti daha düşük olan Hibrit Savaş yöntemi ile kullanmaya çalışmıştır. Ayrıca bu yöntem 21.yüzyıl'da modern savaş olarak adlandırılan asimetrik tehditlere karşı ABD'nin kendini savunması için Hibrit Savaş araçlarının artırılması gerektiğini anlamış ve bu yönetime yönelmiştir (Gürcan, 2011:154-155).

SSCB'nin kurduğu Varşova Paketi'nin dağılması sonrası ABD başkanı George Bush'un "Yeni dünya düzeni" söyleminde bulunması, farklı bir sürecin başlamasına neden olmuştur. ABD artık askeri politikasını yeni dünya düzeni olarak ifade etmesi SSCB'nin yerine küreselleşen dünyada çoklu tehdit unsurlarını oluşturmuştur. Bunların başında terör ve asimetrik tehdit konuları gelmiştir. Diğer yandan ABD'nin

askeri üstünlüğünün yanında uluslararası ilişkilerdeki ekonomik, siyasi, politik boyutlardaki mevcudiyetini artırma çabası, sistemsel anlamda oluşacak yeni uluslararası ilişkiler sistemini kendi lehine oluşturma çabasıdır (Erhan, 2001:82). Lakin bu oluşturulmaya çalışılan askeri ve ekonomik üstünlük sistemi 11 Eylül'de yaşanan terör ve asimetrik yönlü saldırılarla sekteye uğramış ve ABD'nin askeri gücünün sorgulanmaya başlanması ile birlikte ABD'yi farklı mücadele yöntemlerini benimsemeye sevk etmiştir.

ABD Hibrit Savaş kavramına olan akademik ve sistematik yaklaşımı ilk kez Frank Hoffman tarafından yapılan çalışmayla açıklamaya çalışmıştır (Özer, 2018:41). Gök'e (2019) göre Hibrit Savaş yaklaşımı üzerinde çalışmaların 2002 yılında ABD'li asker William J. Nemeth'nın yüksek lisans çalışmasıyla literatüre koyduğunu ifade etmiştir. Çünkü William o yıllarda yaşanan Çeçenistan savaşında Rus düzenli birliklerine karşı Çeçen direnişçilerin başlattığı propaganda savaşının o güne kadar en modern yöntem olduğunu ve düzensiz unsurlar tarafından gerçekleştirilen Hibrit savaş yöntemi olduğunu ifade etmiştir (Gök, 2019: 30).

Hibrit Savaş yaklaşımı ve gelişimine akademik anlamda katkılarda bulunan bir diğer önemli kişi Rober G.Walker dir. Çünkü Hibrit Savaşın "Karma Savaş" olarak tanımlanmasında Walker'ın getirdiği tanımlama Hibrit Savaş yöntemine çok yakın bir tanımlamadır (Erol ve Oğuz, 2018:401). Hibrit Savaş çalışmalarının ABD askeri kaynakları için önemli olmasının nedeni ABD içerisinde etkisinin büyük olmasına bağlayabiliriz. Yeni nesil savaş olan Hibrit savaşın artık sadece devletlerarasında süren bir savaş olmasının dışında sivil, asker, terör örgütleri, özel güvenlik şirketlerinin de içinde bulunduğu çok aktörlü yeni nesil bir savaş konsepti olduğunu ifadesidir. Bu aktörlerin daha çok asimetrik savaş ve vekâlet savaşlarını kullanılması ve düzenli ve düzensiz savaşların aynı zaman aralığı içerisinde bulunması önemlidir (Özer, 2018:41).

Hoffman Hibrit Savaşın ABD'de gelişmesinin nedenini ABD Deniz Kuvvetlerinin savaşlarda birden fazla aracı kullanmak suretiyle ortaya çıkan bulanık savaş yönteminin avantajlarının daha fazla olduğu düşüncesidir (Hoffman, 2018:7). Ayrıca Hoffman bu yeni tür konvansiyonel olmayan savaşı uzun süreli, düzensiz faaliyet ve

aktörlere sahip, savaş bölgesinin gri bir alan üzerinde karşı konulamaz bir asimetrik savaş olarak tanımlar (Hoffman, 2018:9).

Hoffman ABD'nin Hibrit Savaş yaklaşımına kazandırdı en büyük tanımlama, dar ve geleneksel olan ABD askeri konseptinin daha geniş ve daha çeşitli araçlarla gerçekleştirilmesi olmuştur. Hoffman Hibrit Savaşın direk ülkelere karşı müdahale yerine, tehdit unsuru ülkelere karşı sahip olduğu gelişmiş askeri ve sivil araçlarla etkisiz hale getirilmesi düşüncesidir. Tehdit unsuru ülkelerin yalnız bırakılması, ittifaklardan çıkartılması, siyasi kaosa sürüklenmesine yardım etmesi gibi vekil araçların kullanılması Hibrit Savaş yöntemini hasımlara karşı daha az maliyetli kullanılacak yöntem olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Hoffman, 2018:2-3).

Hoffman eski geleneksel konvansiyonel askeri müdahale yöntemlerinin, artık başarısız devletlere ve terör örgütlerine karşı kullanılmasında başarısızlıklar yaşadığını ifade etmiştir. Özellikle başarısız ülkelere karşı müdahale ve savaşlarda, konvansiyonel olmayan saldırıların dolaylı savaş Hibrit Savaşın kullanılmasını daha az risk ve maliyetli olacağını ifade eder. Bu duruma örnek olarak Vietnam, Afganistan, 2. Körfez (Irak) savaşlarında ABD'nin asimetrik saldırılar yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca Hibrit Savaşın etkinliğini ifade ederken, George Kenan'ın SSCB'ye karşı koymak için "Çevreleme Politikasının" dolaylı savaş araçları ile nasıl pozisyon alınacağını belirtmiştir. George Kenan'ın sıcak temas yerine ABD'nin artık savaşları kazanmak için soğuk savaş dönemindeki dolaylı yöntemleri benimsemesini ifadedir (Hoffman, 2018:6).

Hoffman ABD'nin yakın dış tehditlerini Çin ve Rusya olarak değerlendirmiştir. Bu aktörler arasında yüksek düzeyde Hibrit Savaş yöntemlerinin sıklıkla kullanıldığını ifade etmiştir. Bu ülkeler ABD'nin yüksek düzeyli askeri caydırıcılığının fazla olmasından kaynaklı, Hibrit Savaş yöntemlerini ABD'ye karşı kullanmaları konusunda daha önde olduğunu düşünür. Bu iki güce karşı aktif şekilde Hibrit Savaş önlemlerinin alınması gerektiğini ifade eden Hoffman, ülkelere karşı kullanacak araç ve yöntem olarak dezenformasyon bilgileri, propaganda, yalan haberler, sosyal ağ merkez saldırılar, uluslararası şirketler ve siber saldırılar şeklinde dolaylı müdahale araçları ile yapılan sistematik ve asimetrik saldırılar olabileceğini ifade eder. Özellikle

bu durumun kullanıldığı alanların daha çok SSCB sonrası güç boşluğunun olduğu ülkelerde kullanıldığı belirtilmiştir. Renkli devrimlerin yaşandığı bu alanlarda bu tür yöntemlerin daha çok kullanılarak yapılmış olması yüksek ihtimaller içerisinde olduğunu söyleyebiliriz (Hoffman, 2018:3-4).

Hoffman Hibrit Savaşın Çin'e karşı kullanılmasını ise Stefan Haber'in 2014 yılındaki çalışmasıyla açıklamaktadır. Hoffman ABD'nin Hibrit Savaş yönteminin Çin'e karşı kullanılması için "Parçalanma" ilkesi ekseninden hareket edilmesi taraftarıdır. Ayrıca diplomatik ve politik baskıların Çin'in dış politik davranışlarını yanlış yapmaya sevk etme yolunda Hibrit Savaş yöntemlerini de kullanılması gerektiğini düşünür (Hoffman, 2018:4). Hoffman'ın ABD'nin Hibrit Savaş konseptine teorik olarak katkıları yukarıda da belirttiği gibi geçmişte yaşanan savaşlardan elde edilen tecrübeler ışığında gelişmiştir. ABD Hibrit Savaşı sahip olduğu üstün askeri gücüne karşı tehdit unsuru olan ülke ve örgütleri etkisiz hale getirmek için kullanılacak bir yöntem üzerine inşa edilen güvenlik konseptidir. ABD'nin başarısız ülkelere yapılan müdahalelerde maruz kaldığı düzensiz ve konvansiyonel olmayan saldırılar, ABD savaş stratejisini değiştirmeye mecbur bırakmıştır. Bir diğer üzerinde durulan konu ise devlet dışı aktörlerin başka ülkeler tarafından vekâlet savaşlarında kullanılmasında Hibrit Savaşın ortaya çıkması sağlayan bir diğer önemli noktadır. Mevcut Hibrit Savaş stratejisinin ABD askeri yöntemleri içerisinde uygulanan bir yöntem olarak tanımlamak mümkündür. Lakin kullanım ve kanıtları konusunda ülkelerin bu yöntemi bizzat kullandığını belirtmemesi yöntemi hukuki açıdan zorlaştırmaktadır

2.3.5. William S. Lind'in ABD Hibrit Savaş Yaklaşımına Katkıları

ABD'nin Hibrit Savaş gelişimine önemli katkılarda bulunan kişilerin başında William S. Lind'in gelmiştir. William 4. Nesil Savaş konseptinin önemli temsilcilerinin başında gelmektedir. Lind'in ve arkadaşları tarafından tanımlanan bu yöntem, 1989 yılında yapılan çalışmalarla içeriğini daha iyi açıklanmıştır. Soğuk Savaşın sonlarına doğru yapılan bu çalışma aynı zamanda ABD'li diplomat George Kenan'ın "Çevreleme Politikası" ile paralellik gösteren bir çalışma olduğunu ifade edebiliriz (Şengönül, 2018:43).

William S. Lind'in ve arkadaşlarının önemli bir savaş dönemi olarak tanımladıkları 4. Nesil savaşları, sivil-asker ilişkisinin birbirine daha yakın bir savaş yöntemi olarak tanımlamışlardır. Lindin'in "Savaşın Değişen Yüzü: Dördüncü Nesil Savaşa Doğru" adlı makalesinde ABD'yi Hibrit Savaş yöntemine yönlendiren nedenlerin aslında, ABD'nin rakiplerine karşı sahip olduğu üstün ve baskıcı askeri varlığından kaynaklanmasına bağlamıştır. ABD'nin sahip olduğu bu askeri ve teknolojik gücün rakip unsurlar tarafından aşılamayacağına anlaşılması, ABD'nin ilerleyen süreç içerisinde asimetrik savaşa maruz kalacak olmasına bağlamıştır. Bu bağlamda günümüz savaş yapısının değiştiğini ve ABD'nin bu dolaylı savaş konseptine yönelmesinin aslında ileride maruz kalınacak Hibrit Savaş yöntemlerine karşı bir önlem niteliği taşıdığı belirtilmiştir (Lindin'dan akt. Şengönül, 2018:39-40).

William S. Lind'in ve askeri analistlerin geliştirdiği ve Hibrit Savaş yöntemine katkı sağlayan 4. Nesil savaşların gelişim süreci çoklu aktörlere bağlanabilir. Özellikle 4. Nesil savaşların içerisinde geçen Hibrit Savaş yöntemi harp ve siyaseti, sivil ile askeri, barış ile savaşı aynı anda gri bir alanda sürdürme özelliği dikkat çeken yönleridir. Ayrıca içerisinde siyaset, kültür, toplum, din unsurlarının kullanıldığı ve bunun karma bir savaş yöntemini ifade ettiğini belirtilmiştir (Şengönül, 2018:40).

Yöntem politik, askeri, ekonomik anlamda sorun yaşanan ülke ile meydana gelebilecek askeri mücadelede, savaşı kazanmak için ilk anda askeri araçlar yerine Hibrit savaşın daha yumuşak araçlarının kullanılması tercih eder. Hibrit Savaş askeri gücün dışındaki unsurlar olan kültür, dil, tarih, medeniyet gibi geçmiş soyut değerlerine yönelik sistematik saldırılar savaşı kazanma noktasında daha başarılı bir yöntemidir. Lindin askeri araçların dışında medya, iletişim, dezenformasyon haberler gibi dolaylı savaş faaliyetleri ülkeleri içeriden kaosa sürükleyen faaliyetler olduğunu belirtmiştir (Şengönül, 2018:41-42).

William S. Lind'in dolaylı yoldan Hibrit Savaşa getirdiği tanımlama daha çok dolaylı bir perspektiften değerlendirilmesinin daha doğru olacağı kanaati daha ağır basmaktadır. Çünkü Lindin 'in tanımladığı ve üzerinde durdu konu daha çok genel bir dönemde kullanılan araçlara bağlı gelişen bir savaş tanımıdır. Buna bağlı olarak Hibrit Savaş yöntemini Lindin'in tanımladığı 4. Nesil Savaşların içerisinde kullanıl farklı

araçların sonucunda gelişen spesifik bir yöntem olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Lindin'in ABD'nin Hibrit savaşına olan bir diğer katkısı yöntemin uygulanmasında ABD'nin avantajlı yönlerini ön plana çıkarmış olmasıdır. 21.yüzyılda'da yaşanan 4. Nesil savaşların en temel özelliğinin savaşan tarafların kim olduğunun belirgin olmamasıdır. Ayrıca bir diğer özellik gerçekleşecek savaşlarda çok aktörlü vekâlet Savaşı özelliği taşıyan bu tür çatışmaların sayısının giderek artacak olmasıdır. Çünkü kendi topraklarında yaşanılacak bir savaşın, başka ülkelerin dış politik çıkarlarına hizmet eden unsurlar üzerinde gerçekleştirme tehlikesini barındırmasıdır. Örneğin; Bir alanda yaşanan savaşın ardından gerçekleşen göç olaylarını, başka ülkelere karşı bir silah olarak kullanılacak olmasıdır. Bu bağlamda Hibrit Savaş yöntemini daha spesifik araçların kullanıldığı savaş yöntemi olarak değerlendirmek daha faydalı olacaktır (Şengönül, 2018:42-43).

Bu bağlamda ABD'nin bağımsızlık savaşı hariç, kuruluşundan bu yana yaptığı savaşların tamamı kendi toprakları dışında gerçekleşmiştir. Bir diğer önemli nokta ise ABD'nin son yıllarda belirli çatışma ve savaş alanlarında devlet dışı oluşumları kullanmasıdır. Örnek verilecek olursa Suriye iç savaşında PYD/YPG terör örgütüne verilen destek Hibrit Savaşın vekâlet savaşındaki düşük maliyetli yönüne vurgu yapmaktadır. Bir diğer önemli örnek ABD'nin PKK'nın İran kolu olan PJAK'a İran'a karşı kullanması için verdiği destek bu konuya verilecek en iyi örnektir (Gürcan, 2011:157).

William S. Lind'in 4. Nesil savaşları tanımlarken içerisinde belirli özelliklere sahip Hibrit Savaş'ında tanımlamasının yaptığını görebiliriz. Sivil aktörlerin savaşlardaki öneminin vurgulanması, savaş alanlarının gri bir bölgeyi ifade etmesi ve teknolojik imkânların kullanılması gibi yöntemler Hibrit Savaşın sıklıkla kullandığı araçlar olduğunu söyleyebilir. Lind'in temas etti bir diğer konu ise askeri yöntemler dışındaki araçlarla savaşılmasıdır. Bunların başında medya, ideoloji, diplomasi, istihbarat gibi unsurların Hibrit Savaş kullanılırken sıklıkla başvurulmasıdır. ABD'nin askeri alandaki gücünün yanında, sivil aktörleri ve askeri unsur dışındaki gücünün bu yöntemde daha fazla kullanılması, ABD'nin Lindin'in belirtmiş olduğu tanımlamaya

daha hızlı adapte olması ve kullanması açısından daha önemlidir (Şengönül, 2018:43-44).

Lindin'in ABD'nin savaş konseptini doğrudan etkilememiş olsa da daha çok teorik ve yöntem bakımından yolunu çizdiğini söyleyebiliriz. Hibrit Savaşın gizli ve sınırsız argümanla gerçekleştiğini düşünürsek, ABD'nin bu yöntemi açıkça kullandığını söylemek zordur. Lindin'in bu konuda üzerinde durdu en önemli husus, 21. yy 'da yaşanan savaşların yapısının değiştiğini ve ABD'nin bu değişen yeni savaş konseptine ayak uydurması gerektiğini ifade edebiliriz.

2.4. Hibrit Savaş Yöntemi ve Temel Aktörler

Uluslararası İlişkilerde güvenlik ve devlet ilişkisi sürekli önem arz eden konuların başında gelmiştir. Soğuk Savaş'ın yaratmış olduğu derin değişim ve etki bu iki kavram üzerinde ciddi şekilde hissedilmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde yaşanan ideolojik mücadele sonrası kendini savaş kavramı üzerinde ve aktör değişikliği şeklinde de hissettirmiştir. 1648 yılı ile 1990 yılları arası döneme baktığımızda uluslararası ilişkiler açısından modern dönem olarak tanımlanır. 1990 Soğuk savaş sonrası dönem ise postmodern dönem olarak tanımlanmaktadır (Birdişli, 2020:236-237). Bu dönemde savaş ve mücadele alanında yaşanan aktör değişikliği uluslararası ilişkiler açısından önemlidir. Çünkü bu dönemde devletlerin birbirleri arasında ve devlet dışı aktörlerle girdikleri girift ilişkiler savaş kavramını muğlaklaştırmıştır.

Postmodern dönem olarak belirlenen zaman içerisinde yaşanan gelişmeler ile öncesi Soğuk Savaş dönemine göre tamamen farklılık arz etmektedir. Küreselleşme, teknoloji, bilgi çağı gibi söylem ve gelişmeler Post-Modern dönemi tamamen şekillendiren söylem ve gelişmelerin başında gelen kavramlar oluşturmuştur. Bu değişimler içerisinde en önemli olanı devletlerin uluslararası ilişkiler içerisindeki ana aktör özelliğini yitirmeye başlamasıdır. Devetak (2005) göre Postmodern dönemin sosyal ya da politik gerçekliği, özgün zaman ve mekân düzleminde eğreti bir biçimde sosyal olarak inşa edildiği bir dönem olarak kabul edildiğine dair ifadesidir (Devetak'dan akt. Birdişli, 2020:247).

Postmodern dönemde ortaya çıkan güvenlik ve savaş yaklaşımları Soğuk Savaş döneminde gerçekleşen ideolojik çatışmaların özünü yıkarak daha esnek bir toplumsal yapı meydana gelmesini sağlamıştır. Özellikle postmodern dönem ile iletişim, ulaşım, teknolojik gelişmeler giderek daha fazla sivil-birey merkezli bir güvenlik ve savaş yöntemine bırakmıştır. 1991 sonrası eski doğu bloğu ülkelerinin de postmodern yaklaşımların etkisinde kalarak reform taleplerinde bulunması, bölge ve ülkelerin içinde iç çatışmalar ve yeni savaş olgusunun ilk izlenimlerini vermesini sağlamıştır. Postmodern yaklaşımlar devletin bakın unsuru olan savaş, siyaset, ekonomi, güvenlik, demokrasi gibi unsurları üzerindeki baskı ve hâkimiyetine son vermesi dönemi uluslararası ilişkilerde önemli kılan yanıdır (Birdişi, 2020:247).

Postmodern dönem neoliberalizm ile komünizm arasında sendeleyeni uluslararası ilişkilerin sosyo-politik ve insan merkezli bir yapı olan aktör-yapı üzerinde inşa edilmesi noktasında önemli bir değer olarak değerlendirilmiştir. Bu inşa edilen aktör yapının ağırlıklı olarak devlet dışı olması, inşa edilen yapının daha çok insan merkezli olmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca Soğuk Savaş döneminin aniden sona ermesi yeni bir uluslararası konjonktür yaratılması için devletleri zamansız yakalamıştır. Bir yönü ile hızlı gerçekleşen toplumsal ve sosyal gelişmelerin devlet aktörünün resmi olan yönünü azaltırken diğer yandan devlet dışı aktörlerin ağırlıklı yönünün ortaya çıkmasına zemin hazırladığı söylenebilir (Birdişi, 2020:237).

Postmodern dönemde savaş alanlarındaki aktörler iki ana unsur etrafında şekillenmiştir. Birincisi devlet ve devlet merkezli uluslararası kuruluşlardır. Bunlar içerisinde devlet, asker, özel askeri şirketler, düşünce kuruluşları vb. ülkelerin doğrudan veya dolaylı kullandıkları aktörlerdir. İkinci aktör ise Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan halk, terör örgütleri, yerel milisler, paramiliter aktörler olarak sıralanmıştır (Yalçınkaya ve Türkeş, 2018:57). Bunun dışında son yıllarda savaş alanlarında kendini gösteren özel askeri şirketler ve savaşın zeminini hazırlayan büyük düşünce kuruluşları bunlar içerisinde değerlendirilebilir. Tabii teknolojik gelişmeler ve siber saldırı suçlarının gerçekleşmeye başlamasını bu konudan bağımsız düşünülmecek unsurların başında gelir.

Hibrit Savaş aktörlerinin bu gelişmeler ışığında daha fazla ön planda olmasının nedeni, Postmodern dönemin sosyal-siyasal-askeri gelişimlerden kaynaklanmıştır.

Uluslararası İlişkilerde ittifakların fazla olması, savaş alanlarında çoklu aktörler ve gruplara açık ve gizli çalışma fırsatı vermiştir. Sermayenin uluslararası sistemde etki kullanımı devletin ağırlığının azaltılmasının yanında, ulus üstü şirketlerin uluslararası sistemde etkin bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Savaş alanlarında yer alan örgüt, grup, kabilelerin bu şirketler yoluyla her türlü savaş imkânına ulaşması savaş alanlarında bu aktörleri teknik kapasitesini artırmış ve devletleri tehdit edecek seviyeye getirmiştir (Birdişli, 2020:237).

Hibrit Savaş yönteminin en dikkat çeken yönü gizli ve fark edilmeden gerçekleşmesinin yanında, düşük yoğunlukta ve sürekli gerçekleşmesidir. Hibrit Savaşın bu özelliği yöntemin ortaya çıkardığı aktörlerin nelerden meydana geldiği konusunu da karmaşıklştırmıştır. Bu özellik simetrik savaş mantığının artık Hibrit Savaş yöntemi ile yerini Asimetrik Savaş yöntemine bıraktığı anlaşılmaktadır. Asimetrik Savaş yöntemi aktörler arasında güç farkı artış gösterdikçe, bu yöntemde kullanılan aktörlerin sayısında da aynı oranda artış göstermesi ile paralellik göstermesidir. Örneğin; Hibrit Savaşların en büyük özelliği dolaylı savaş aktörleri olan terör örgütleri ve grupları kullanmasıdır. Bu durum hem örgütleri savaşların aktörü haline getirmek, hem de terörün asimetrik çoklu gruplar halindeki özelliğini kullanarak küreselleşmesinin zeminini hazırlamaktır (Bıçakçı, 2019:3-4).

Yöntem bakımından esnek bir savaş olan Hibrit Savaş yöntemi aktörleri ve unsurları bakımından birbiri ile girift özellik taşımaktadır. Özellikle sınırsız yöntem ve aktörleri kullanan Hibrit Savaş yöntemi, fiziksel olan savaş alanını sınırsız bir yöne doğru çevirme özelliği ile dikkat çekmektedir. Bu bakımdan sınırsız alana sahip olan bir savaşın, sınırsız aktör özellikler taşıması da anlaşılabilir bir durumdur. Lakin Hibrit Savaş yöntemini kullanan bir ülke aktör ve alanının geniş olması hedef ülkenin ekonomi, siyaset, politika, askeri alanlar gibi bütün noktalarını hedef niteliği taşımasına da neden olur (Uluslararası İlişkiler Konseyi Dergisi, 2019:40).

2.4.1. Devlet ve Devlet Dışı Aktörler

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan ulusal ve küresel sorunların çözümü konusundaki klasik devlet merkezli yaklaşımlar yetersiz kalmıştır. Postmodern yaklaşımların bu

sorunların çözümünü sivil ve birey düzeyinde çözümlenmesi ulus üstü kuruluşların ağırlığını uluslararası ilişkilerde giderek arttırmıştır. Bu durum ardından devletin merkez anlamdaki gücünü giderek zayıflamasına neden olmuştur. Tabii devletlerin uluslararası ilişkilerde azalan gücü aynı zamanda savaş ve askeri alanda da kendini hissettirmiştir. Özellikle savaşlarda artan maliyetler, devlet dışı oluşumların savaşlarda kullanılmasının yolunu hızlandırmıştır. Bu devlet dışı oluşumlar Vekâlet Savaşları ve Asimetrik Savaş yöntemlerinin kullanılmasında öncü rol oynamışlardır. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan savaşlar ve çatışmaların büyük bir oranda Vekâlet Savaşı ve Hibrit Savaş özelliği taşıması bu gelişmeler ışığında açıklanabilir (Birdişli, 2020:248).

Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkilerde sivil ve bireylerin öneminin artış göstermesi, devletin ağırlığının ve rolünün uluslararası ilişkilerde sorgulanır olmasına neden olmuştur. Özellikle savaş alanlarında devletlerin rolünün giderek azalması ve daha sonra bireyler tarafından geniş anlamda üstlenilmesi aynı zamanda bir aktör değişimini de beraberinde getirmiştir. Devletin tekelden çıkan savaşların büyük bir oranı kimlik, kültür, etnik yapı gibi terör ve devlet dışı aktörler tarafından istismar edilmesi daha kolay olan kavramlar üzerinden gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durum devlet dışı aktörlerin savaş alanların devletlerden daha fazla domino etmesi gibi bir durum ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özdoğan, 2019:11).

Devletin uluslararası ilişkiler alanındaki ağırlığını azaltan bir diğer aktör sivil toplum kuruluşları olmuştur. Yumuşak güç veya “*Soft Power*” olarak adlandırılabilir sivil toplum kuruluşları, yumuşak güç unsurlarının Hibrit Savaş aktörleri içerisinde kullanılan unsurları olarak ifade edilebilir. Bu kuruluşlar toplum mühendisli veya toplumu dizayn etme sürecinde savaş öncesi yumuşak güç aktörleri içerisinde geçen araçlar olarak değerlendirilmiştir. Hibrit Savaş’ın uygulanacağı ülkede din, kültür, etnik yapı, ideolojik farklılıklar bu aktör tarafından önemli bir iç savaş malzemesi olarak kullanılması, Hibrit Savaşın yaygın bir durumu olarak gözlemlenmiştir (Yalçinkaya ve Türkeş, 2018:68-69). Körfez Savaşları, Renkli Devrimler, 2002 Afganistan Savaşı, Arap Baharı gibi bölgesel ve küresel çatışmaların fazla olduğu bu bölgelerde devlet dışı aktörlerin ortaya çıkması savaşlarda devletlerin etkinliğini azaltmıştır. Hibrit Savaş ve Vekâlet Savaşları gibi çatışmalarda devlet destekli ve

devlet dışı aktörlerin savaş alanlarında kullanılması, bu aktörlerin uluslararası hukuk nezdinde meşruiyet kazanmasına neden olmuştur. Özellikle yukarıda sayılan savaş ve iç çatışmalarda bu durum yüksek düzeyde denenmiştir (Özdoğan, 2019:12).

Yeni nesil bir savaş yöntemi olan Hibrit Savaş içerisinde devlet dışı oluşumların fazla olması yöntemin asimetrik yönüne ağırlık kazandırmıştır. Yalçınkaya ve Türkeş (2018) göre 20.yy'in son çeyreğinde devlet dışı sivil toplum kuruluşları ve diğer oluşumların uluslararası ilişkiler içerisinde aktör niteliği taşıyanlarının sayıları ciddi bir oranda artış gösterdiğini belirtmişlerdir. Devletlerin ve devlet dışı gayri resmi faaliyette bulunan bu aktörlerin Hibrit Savaş yöntemi vasıtasıyla mevcut çatışma içerisindeki ülkeye ve topluma karşı psikolojik harp başlatmak için kullanılması, ülke içi çatışma yolunu harekete geçirmek için sıklıkla kullanıldıkları bir yöntem olarak ifade edilmiştir (Yalçınkaya ve Türkeş, 2018:68).

Yeni yüzyılın karmaşık savaş yöntemi olan Hibrit Savaşın gelişim safhasında, askeri unsurların dışında devlet dışı aktörlerin yer aldığı çatışmaların sayısı her geçen gün ciddi oranda artmaktadır. Artık günümüzde gerçekleşen savaşlar klasik dönemde yaşanan savaşlara göre daha uzun sürmektedir. Bu bağlamda savaşların uzun sürmesinde devletlerin yanında ve karşısında yer alan devlet dışı oluşumlar, aynı zamanda asimetrik yöntemleri sıklıkla kullanmalarına bağlanmıştır. Özellikle terör örgütleri, paramiliter gruplar, etnik ve dini kökenli gruplar, çatışmaların ve savaşların olağan süresinden daha fazla uzaması bu aktörlere bağlanmıştır (Yalçınkaya ve Türkeş, 2018:69).

Uluslararası ilişkilerde ve savaşlarda devlet dışı aktörlerin öneminin artış gösterme nedeni uzun süren savaşların düşük yoğunlukta sürmesi ve bu grupların savaş alanında statü kazanmasından kaynaklanmıştır. Bir diğer önemli nedeni devletlerin uzun süren savaşları sonlandırılmasında bu tür aktörlerle iş birliği yaparak uzlaşma yoluna giderek bu grupları meşrulaştırmasıdır. Hiçbir oluşuma bağlı olmayan bu gruplar maliyeti düşük insan kaybının önemli olmadığı ve devletlerin bu gruplarla çalışmak zorunda olduğu aktör olmasından kaynaklanmıştır (Yalçınkaya ve Türkeş, 2018:69).

2.4.2. Sivil Toplum ve Düşünce Kuruluşu Benzeri Aktörler

Post-modern dönem ideolojik bir çatışma olarak görülen soğuk savaşa ait bütün birikimlerin etrafında şekillenmiş bir dönem olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Post-Modern dönemde insanların yeni bir Dünya'nın arayışı içerisinde bulunduğu bir ara geçiş formu olarak değerlendirilebilir (Birdiqli, 2020:257). Bu bağlamda dönemin geçişken ve arayış içinde olması her alanda olduğu gibi savaş alanı ve formunda da bu arayış beraberinde getirmiştir. Bu dönemden elde edilmiş deneyim ve tecrübelerin süreç içerisinde yeni bir savaş yöntemi üzerindeki çalışmalarla tecrübe ile şekillenmesini sağlamıştır.

21. yy'in sonlarına doğru dünyada yaşanan gelişmelerin içerisinde sivil toplum ve düşünce kuruluşlarının sayılarında ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Bu oluşumlar İngilizce "*Non-Governmental Organization (NGO)*" olarak tabir edilmektedir. Günümüzde bu kuruluşların savaş alanlarında yer alması olağan bir durum olarak karşılanmaktadır. Özellikle devlet dışı sivil toplum ve düşünce kuruluşları, askeri unsurlarla beraber kullanılması ve askeri unsurlara teorik zemin yaratması Hibrit Savaş yönteminin içerisinde var olan bir taktik yöntem olarak sayılmaktadır (Yalçinkaya ve Türkeş, 2018:69).

Devlet dışı düşünce kuruluşları bazen ülkelerin belirli dönemlerde uzun ve kısa vadeli çıkarlarının aktörleri olmaları muhtemeldir. Ülkelerin savaşlarda ve dış siyasi operasyonlarda bu aktörleri araç olarak kullanması, Hibrit Savaş'ın bir diğer yönetsel ruhunu oluşturmuştur. Aynı zamanda Hibrit Savaş yöntemi içerisinde bu aktörlerin kullanılması, ülkelere askeri ve politik anlamda savaş safhasında önemli bir çarpan etkisi yaratmıştır. Bu oluşumlar öncelikle çatışma içerisinde bulunan ülkelerin içerden yıpratılması ve iç savaşın gerçekleşmesi için kilit öneme sahiptirler. Buna bağlı olarak asker-sivil ilişkilerin son yıllarda artış göstermesi bu oluşumların silahlı kuvvetler içerisinde operasyonel anlamda kullanılmasından kaynaklanmıştır. Örneğin; ABD'nin Afganistan müdahalesi ve Irak Savaşları asker ile sivil ilişkilerinin ilk entegrasyonlarının denendiği savaşlar olmuştur (Yalçinkaya ve Türkeş, 2018:69).

Bu bağlamda savaş üçlemesinin ana aktörlerden biri olan halk kavramını sivil ilişkilerle değerlendirip Hibrit Savaşın önemli aktörlerinden biri olarak değerlendirilmelidir. Sivil toplum ve düşünce kuruluşlarının mevcut ülkeye karşı başlatılan Hibrit Savaşta dezenformasyon ve iç çatışmaların zemini hazırlayarak, faaliyetlerinin ana aktörü olan sivil halk üzerinde yoğunlaştırarak kullanılmalıdır (Yalçınkaya ve Türkeş, 2018:73).

2.4.3. Terör Örgütleri ve Özel Askeri Güvenlik Şirketleri

Terör örgütlerinin ve özel askeri şirketlerin savaş alanları ve uluslararası ilişkilerde aktör niteliği taşıması, iki önemli gelişme ile hızlanmıştır. Bunların birincisi Soğuk Savaşın bir anda sona ermesi ile uluslararası ilişkilerin girmiş olduğu 12 yıllık belirsizliktir. İkincisi ise bu belirsizliğe son veren ve ABD'ye yapılan 11 Eylül terör saldırılarıdır. Bu iki gelişme var olan asimetrik terör sorununu önemli oranda artırmıştır. Bunun temel nedenleri ise devlet ile düzensiz grupların güç farkının fazla olmasına bağlı olarak, terör örgütlerinin Asimetrik Savaş yöntemine başvurmasıdır. Bir diğer nedeni Vekâlet Savaşı bağlamında devletlerin savaşlarda bu tür terör gruplarını kullanarak bu unsurlara aktör özelliği kazandırmasından kaynaklanmıştır. (Pekşen, 2020:271-272).

Bu iki aktörün savaş ve uluslararası ilişkilerde önem kazanmasının bir diğer nedeni ülkelerin savaşlardaki fayda-maliyet ilişkisinden kaynaklanmıştır. Devletlerin Vekâlet Savaş yönteminden vekil olarak kullandıkları bu tür aktörler, dolaylı savaş Hibrit yöntem için vazgeçilmez bir tercih olmuştur. Terör örgütlerinin ülkeler tarafından savaşlarda kullanılma nedeni savaşlardaki maliyet ve riskler konusunda avantaj sağlanması ile beraber terör örgütlerinin özel askeri güvenlik şirketleri ile daha sonuç odaklı bir operasyon yapacakları düşüncesinin ağır basması olmuştur (Münkler, 2010: 89-190).

Terör örgütleri 11 Eylül saldırıları sonrası savaş alanlarında baş gösteren aktörlerin başında gelmiştir. Bu aktörün temel amacı konvansiyonel savaştan kaçınarak daha çok fiziksel olmayan asimetrik şiddet yolu ile düşman ülke politikalarını ve halkını psikolojik kaos süreçlerine sürüklemek olmuştur. Terör örgütlerinin savaşı kazmak

gibi bir amacının olmamasın yanında, Hibrit Savaşın temel amacı olan mevcut ülkeye karşı taleplerin kabul ettirilip boyun eğdirme özelliğiyle ilişkilidir. Burada terör örgütlerinin temel amacı Hibrit Savaş belirli yöntemleri ile mevcut ülkenin savunmasız ve çaresiz bırakılmasıdır (Münkler, 2010:166)

Hibrit Savaşı kullanan ülkelerin aktör niteliği kazandırdığı terör örgütleri güçsüz ve saldırıya açık ülkelere karşı daha başat politikaları olan bir ülkenin vekil savaşçısı olarak kullanılması olmuştur. Bu durum aynı zamanda Asimetrik Savaş yöntemini de beraberinde getirmiştir. Bu örgütlerin yapmış olduğu saldırılar, aynı zamanda mevcut ülke içerisindeki medyanın etkisiyle ülkeye psikolojik bir harp sürecini de beraberinde getirmiştir (Münkler, 2010:184). Hibrit Savaş yönteminin psikolojik harp harekâtının en önemli ayağını her zaman medya oynamıştır. Kitle psikolojik ve halkın belirli bir yöne kanalize edilmesi medya araçları ile gerçekleşmektedir.

Nitekim 11 Eylül saldırıları sonrası ABD toplumunun aklındaki ABD'nin güçlü güvenlik konsepti bu yöntem ile yıkılması, terör örgütleri tarafından kendini savaş aktörü olarak görmesinde neden olmuştur. Ayrıca bu saldırılar batı ve ABD'nin mutlak askeri üstünlüğünün sarsılmasının yanında, ABD karşıtları ve radikal İslam'ın ilerde ABD'ye karşı tercih edeceği bir konseptin yolunu açtığı söylenebilir (Münkler, 2010:186).

Hibrit Savaşın bir diğer önemli aktörü ise özel askeri güvenlik şirketleri olarak sıralanabilir. Salt askeri yöntemlerin son zamanlarda sivilleşerek orduların mücadele yapılarına sirayet etmesi özel askeri şirketlerle ilişkili bir durumdur. Orduların 16.yy ve 17. yy 'da ekonomik anlamda gelişen Avrupa bu dönemlerde paralı askeri kuvvetleri kurmasından günümüze kadar paralı askeri şirketlerin gelişimine katkı sağlamıştır. Lakin günümüzdeki özel askeri güvenlik şirketlerinin genel faaliyetleri çok farklılık arz etmektedir. Örneğin; günümüz askeri şirketleri küçük çaplı çatışmalar ile birlikte mevcut ülke içindeki askeri ve güvenlik güçleri ile görevini icra etmektedirler. Lakin bu şirketlerin tehlike arz eden yönü yerel, bölgesel, küresel çaptaki terör örgütlerine kendi sahip oldukları üstün teknolojik birikimlerini bu örgütlere transfer etmesinin yaratacağı tehlikenin yaratacağı sorundur (Gezer, 2019:2).

Hibrit Savaşlarda kullanılan terör örgütü ve özel güvenlik şirketleri, bir yandan savaş kavramını karmaşılaştırırken diğer yandan birçok hukuki sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu aktörlerin yerel, bölgesel, küresel çaplı tehdit unsurları ile olan ilişkisi devletlerin güvenlik politikalarını da tehdit ederek terörizmin yükselmesine zemin hazırlaması konusunda önayak olacak gibi duruyor. Özellikle başarısız devlet özelliği taşıyan ülkelerin bu tür oluşumların kuluçka yuvası olarak ortaya çıkması, son zamanlarda uluslararası ilişkilerde sıkıntılı bir süreci beraberinde getirmiştir (Gezer, 2019:3). Özellikle ABD komutasında İngiltere, Fransa ve diğer AB üyelerinin dış müdahale yöntemlerinde bu durumu kullanması sıklıkla rastlanan bir durumdur. En başta “terörle mücadele” veya “insani müdahale” söylemleri konuyu bu yönde istismar edilmesine neden olmuştur.

Bu oluşumları kullanması bakımından örnek teşkil eden dünyanın en güçlü iki ülkesi olan ABD ve Rusya'nın bazı uygulamalarda bu unsurları kullanarak aktör özelliği kazandırmaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Afganistan ve Irak savaşlarında ABD'ye ait Blackwater şirket ile Rusların Suriye iç savaşı ve Ukrayna'da kullandığı Wagner Grupları özel askeri güvenlik şirketleri için örnek verilebilir (Gezer, 2019:5). Aynı zamanda ABD'nin PYD-YPG-SDG terör örgütlerine, DEAŞ ile mücadele bahanesi ile verdiği destek bunlara verilecek örneklerdir.

2.5. Hibrit Savaşa Benzer Modern Savaş Yaklaşımları

Soğuk savaş sonrasında uluslararası ilişkilerde meydana gelen önemli gelişmelerin başında SSCB'nin dağılması gelmiştir. Dünya'nın çeşitli bölgelerinde SSCB sonrası ortaya çıkan geniş güvenlik açıklarının yarattığı tehditlere karşı, ülkelerin günün şartları bağlamında kendi güvenlik stratejileri için Hibrit Savaş yöntemine başvurmuşlardır. Hammes (2006) göre 4. nesil savaşlar içerisinde tanımlanan Hibrit Savaş Soğuk Savaş sonrası değişen savaş konseptinin önemli bir teorisi olarak ifade edilebileceği söylemiştir (Hammes akt. Oğuz, 2019:64).

Dördüncü nesil savaşlar 21. yy. içerisinde birden fazla yöntemi içinde bulunduran geniş bir savaş yaklaşımıdır. Bu geniş yöntemlerin başında Siber Savaş, Asimetrik Savaş, Biyolojik Savaş, Hibrit Savaş, Gerilla Savaşları gibi çeşitli savaş yöntemleri

gelmektedir. Belirtilen bu savaşların öncesindeki savaşların genellikle simetrik savaş özelliği taşıdıklarını ve daha sonra ortaya çıkanların daha çok Asimetrik özellik taşıyan yöntemler olduğu söylenebilir. Toptaş (2009)'a göre; klasik savaşların nicel olarak tanımlandığını ve bunların askeri unsurların gelecekte yaşanacak savaşlar için veri niteliği şeklinde değerlendirilen yönü olduğunu ifade etmiştir. Lakin yeni yaşanan savaşların daha nicel özellikler taşıdığını ve bunun teknolojik veriler ile tespitinin çok zor olduğunu belirtmiştir.

Dördüncü nesil savaşların gelişimi 1989 yılında William S. Lind, F. Schmitt ve Joseph W. Sutton gibi ABD kökenli askerlerin geliştirdiği bir yaklaşımdır. Askerlerin bu çalışmaları “Savaşın Değişen Yüzü: Dördüncü Nesil Savaşa Doğru” adlı makaleleri ile yöntemin teorik gelişimine büyük katkı sağlamışlardır. 1990 yılı itibari ile birlikte postmodern yaklaşımların önem kazanmaya başlaması, sivil unsurların uluslararası ilişkilere daha fazla müdahale etme yönünü çekici hale getirmiştir. Çünkü dördüncü nesil savaşların içerisinde devlet dışı sivil unsur olan insanın önemi çok fazladır (Lind, Schmitt ve Sutton'dan akt. Oğuz, 2019:64).

Lindin ve arkadaşları dördüncü nesil savaş yönteminin savaş alanlarında yaygınlaşmasının Fransa tarafından ortaya atıldığını ve teknolojik gelişmelerin dördüncü nesil savaşların teorik gelişimine büyük katkılar sağladığını ifade etmişlerdir. Ayrıca Lindin savaşlarda teknolojik gelişmişliklerin ne kadar katkısı olsa da savaşın özü olan taktik özelliğini hala koruduğunu belirtmiştir (Lind, Schmitt ve Sutton'dan akt. Oğuz, 2019:67).

Dördüncü nesil savaşların gelişiminin 20. yüzyıl ortalarından başlayarak günümüze kadar gelmesinin nedeni, teknolojik gelişmelerin savaşlarda daha fazla kullanılması olarak değerlendirmiştir. Ayrıca devlet ve devlet dışı aktörlerin savaşlarda birer fenomen olarak ortaya çıkması, eski savaş tanımının yeni yöntem için yetersiz kalmasından kaynaklanmasındadır. Bu yeni savaş yöntemini tanımlama yetersizliği yeni nesil savaşların içerisinde asker, halk, ekonomi, siyaset, terör gibi unsurların ortaya çıkardığı konvansiyonel olmayan farklı savaş varyasyonlarından kaynaklanmıştır (Dedeman, 2016:164).

West (2001) göre Dördüncü nesil savaşların gelişim ve dönüşüm kronolojisinde düzensiz bir gelişim görüldüğünü belirtir. West bu tür savaşların aktörleri ve unsurlarının belirgin olmamasını, büyük bir uyumsuzluğun yarattığı neden olarak belirtir. Ayrıca West dördüncü nesil savaşları salt askeri unsurun dışında, üzerinde duracağı dört kavram olan siyaset, politika, diplomasi, nüfus gibi kavramlar olduğudur. Bu kavramların devletlerarasında ciddi sorunlara yol açan Asimetrik Savaşların temelindeki kavramlar olarak değerlendirilmektedir (West'den akt. Yenal, 20120:27).

Lindin (2004) göre West'in askeri alan dışındaki unsurların savaş alanlarında kullanımı hakkında değindiği "Yeni Nesil Savaşlar" adlı çalışması aynı zamanda dördüncü nesil savaşların devletlerde yarattığı değişim ve kültüründe de derin değişiklikler yarattığını belirtmiştir. Lindin için savaş alanı dışında gerçekleşen basit bir göç hadisesi bile mevcut ülke adına Hibrit Savaş tehdidi niteliği taşıyaabilecek bir güvenlik sorunudur. Burada Gerasimov'un "Hibrit Savaşın askeri unsurlar dışındaki araçlarla sürdürülmesi" şeklindeki ifadesini destekler niteliktedir (Yenal, 2020:28).

Dördüncü nesil savaşların temel amacı, klasik savaş yöntemlerinin amaçları gibi toprak kazanmak ve işgal etmek olmadığıdır. Yeni dönem savaşların temel amacının mevcut çatışma içine girmeden dolayı araçlarla mevcut ülkenin siyasi, askeri, ekonomik politikalarını değiştirmek olarak tanımlanır (Oğuz, 2019:72). Oğuz (2019) göre mevcut ülke liderinin ve halkının fikrini değiştirmek için bilgi kavramı üzerinde yoğun bir çalışmanın gerçekleştirilmesi gereken bir epistemolojik olgu olduğunu savunur. Bunun yanında bilginin dördüncü nesil savaşlar için önemli ve savaşa yön veren bir stratejik veri olduğunu da ifade eder (Oğuz, 2019:72). Burada bilgiden kasıt istihbarat faaliyetlerinin bir savaştaki önemine vurgu yapılmaktadır. Hibrit savaşta sahip olduğunuz bir bilginin mevcut ülke karşısında dezenformasyon yöntemlerle kullanılmasının Hibrit savaşın en çok başvurduğu yöntemlerinden biridir.

Hammes konvansiyonel anlamda gerçekleşen savaşların güçlü olan ülkelerin kendinden daha güçsüz devlet ve örgütlere karşı yaptığı, sürekli kazandığı bir yöntem olarak ifade etmiştir. Bu güçlü devletlerin ve devlet dışı oluşumların sürekli bu ülkelere karşı yenilmesi devlet dışı oluşumların yeni tip savaş türlerine yönelmelerine

neden olmuştur. Bu yeni savaş yöntemleri savaşın Asimetrik yönü olan orantısızlığın birbirlerine karşı kullanmalarına sevk ettiğini ifade etmiştir (Oğuz, 2019:83).

Dördüncü nesil savaşların çok fazla kullanılmaya başlanması aktör ve araç networkları geniş olan bir savaş türünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Devlet ve devlet dışı oluşumlar arasındaki güç farkının fazla olması Asimetrik Savaşın yaygınlaşmasına neden olmuştur. Klasik Savaş türlerinin maliyetlerinin yüksek olması Hibrit Savaş kaynaklı bir diğer savaş yöntemi olan Vekâlet Savaş yöntemine yönlendirmiştir. Son yıllarda gerçekleşen çatışmalarda daha fazla hissetimiz bir diğer savaş yöntemi ise Düşük Yoğunluklu Savaş ve Sosyal Ağ Savaşlarıdır. Bu savaş yöntemlerini kendi içinde barındıran dördüncü nesil savaşlar, içerik bakımından geniş ve karmaşık özellikler taşımasından dolayı hiçbiri bulduğumuz durumu açıklamada yeterli olmayacağını söyleyebiliriz (Oğuz, 2019:84).

2.5.1. Asimetrik Savaşlar ve Vekâlet Savaşları

Soğuk Savaş dönemi sonrası doğrudan savaş yöntemleri yerini kısmen dolaylı savaş yöntemlerine bırakmıştır. Günümüz savaş yöntemleri içerisinde birbiriyle ilişkili birden fazla savaş yöntemi bulunmaktadır. Bu yöntemler içerisinde birden fazla farklı savaş varyasyonuna rastlamak mümkündür. Asimetrik Savaş ve Vekâlet Savaş yöntemlerinin Hibrit Savaşla ilişkisinin belirlenmesi bu iki yöntemin tanımlanması sonrası daha net bir bakış açısı kazandıracaktır (Yenal, 2020:54).

Asimetrik Savaş yöntemi Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu dünyada askeri, ekonomik ve siyasi anlamda orantısız askeri güce sahip tarafların sıklıkla birbirine karşı dolaylı yollarla kullandığı bir yöntemdir. Asimetrik Savaş yöntemi savaşan kuvvetler arasındaki yeteneklerin orantısız olduğu ve farklı tür saldırıların yapıldığı, geleneksel olmayan stratejiler ve taktiklerin benimsenmesidir. İçerisinde intihar saldırıları, partizanlar, gerilla savaşçıların, bombacıların, terör örgütlerinin ve taktiklerinin olduğu bir savaş yöntemidir (Oğuz, 2019:41-42).

Asimetrik savaş yöntemi savaş sanatında yeni ortaya çıkan bir olgu değildir. Geçmişten günümüze kadar çeşitli vesilelerle savaşan tarafların göreceli

askeri gücü ve stratejilerinde sıklıkla görülen bu farklılıkların olması ile yöntemin kullanımını zorunlu kılınmıştır. ABD’de 11 Eylül saldırıları sonrası yaşanan devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki çatışmalar savaşın karakterinde ciddi bir değişikliğin meydana gelmesine neden olmuştur. Doğrusal olmayana araç ve taktiklerin kullanıldığı bu saldırı yöntemi beraberinde gerilla savaşı, terörizm, düzensiz savaş, devlet dışı oluşumların daha fazla aktörleştiği bir durumun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Devlet dışı aktörlerin orantısız bir etki için devletin zayıf noktalarını hedef alarak gerçekleştirdiği bu saldırı yöntemi, aslında asimetrik bileşenlerden oluşan düzensiz bir saldırı yöntemidir (Töre, 2021:67).

Asimetrik Savaş yöntemi genellikle zayıf olan tarafların savaşlarda daha avantajlı duruma gelmek amacı ile başvurduğu bir şok yöntemi olarak tanımlaya biliriz. Asimetrik saldırı küçük bir kuvvetin özellikle gerilla savaşçılarının kentsel alanlarda konvansiyonel ordulara zorluk çıkarmak için başvurdukları yöntemdir. Gerilla savaşçıları tipik olarak büyük ve köklü askeri üsler yerine düşmanlarının altyapılarını tahrip etmesi, düzensiz saldırı biçiminin avantajlarından yararlanmasıdır (Şengönül, 2018:76).

Belirli çevrelerin son zamanlarda devlet dışı aktörlere verdiği desteğin vurgulanması için vekâlet savaşına değinilmektedir. Lakin geliştirilen bu tanımlama stratejik rekabetin ortasında büyük güçler tarafından tarihsel olarak kullanılmış olan Vekâlet Savaşı’nın tanımlaması için eksik kalmaktadır. Geçmişten günümüze kadar savaşlarda vekil aktörlerin kullanılması sık görülen bir olgudur. Devletlerin mevcut dış politik hedeflerinin gerçekleştirilmesi için doğrudan müdahale yerine isyancı grupları destekleme, iç çatışmaları hızlandırmak, yerel unsurları silahlandırma, milis güç ve paralı askerleri arttırma yolunu tercih ettiği görülmüştür. Ülkeler artık maliyetli ve daha yüksek düzeyde belirsizlik gerektiren doğrudan çatışmalar yerine, uzun ama daha az maliyetli olan ve onları dışsal şoklara karşı daha bağışık hale getiren vekalet savaşlarını tercih etmektedir (Şengönül, 2018:76-77).

Vekâlet savaşları genellikle sınırları aşan acımasız ve vekil aktör ilişkisinin olduğu bir savaş yöntemidir. Yerel ve ulusal vekil unsurlar tarafından sürdürülen vekalet savaşı küresel anlamda finans, silah ve enerji ticareti alanlarında etkili olmaya çalışan ülkeler

tarafından kullanılmaktadır. Genel tespit Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB arasında 3.dünya ülkelerinde bu yöntemin sürdürülmesi nedeni ile yöntemin kullanımı da fazla yaygınlaşmıştır (Oğuz, 2019:118-119)

Asimetrik Savaş ve Vekâlet Savaş yöntemleri geniş savaş araçlarına sahip olup, Hibrit Savaşın sadece belirli bir yönünü tanımlamaktadır. Her iki yöntemde sınırsız aktör ve araçlarla sürdürülen Hibrit Savaş yönteminin aktör kullanım yönünü zenginleştiren askeri yöntemlerdir. 21.yy 'da Vekâlet Savaş ve Asimetrik Savaş yöntemlerinde sıklıkla devletler tarafından kullanması, bu yöntemlerin aktörleri arasında sayılan örgütlerinin devletler tarafından kullanılması ve meşrulaştırılmasının yolunu açmıştır. Asimetrik Savaş ve Vekâlet Savaşları düzensiz gruplar tarafından düşük maliyetlerle devletlerin taşeronluğunu yapması ve araç olarak kullanılmasının yolunu kolaylaştırmıştır (Şengönül, 2019:71-72).

Vekâlet Savaşları vekiller aracılığıyla yaratılan ve yürütülen askeri operasyonlarda doğrudan yer almayarak mevcut ülkeye karşı yürütülen devlet veya devlet dışı başka aktörler aracılığıyla kara, hava, deniz alanlarında ülke ve bölgelere karşı yürütülen askeri bir yöntemdir. Vekâlet savaşları genellikle sınırları aşan acımasız çatışmalardır. Sponsor ülkelerin desteği ve şüpheli, taktiksel, ölümcül etkilerin aracı unsurlar vasıtası ile kullanılması Vekâlet savaşında temel stratejidir. Bu yöntemde temel sorun vekil aracı unsurlara güvenerek; aynı zamanda, küresel finans, silah ve enerji ticareti alanında her zamankinden daha geniş bir devlet gizliliği, yağmacılık, yolsuzluk ve şeffaflık eksikliğinden oluşan bir geri bildirim döngüsünü oluşmasında zemin hazırlaması durumunu ortaya çıkarmaktadır (Şengönül, 2019:77-78).

Son yıllarda ABD'nin askeri savunma belgelerinde orantısız askeri güce sahip olunmanın gelecekte Asimetrik Savaş yöntemi ile karşı karşıya kalacaklarını belirtmişlerdir. Bunun engellenmesi için Vekâlet Savaş yöntemlerinin ABD tarafından aktif kullanmasının gerekliliği belirtilmiştir. ABD bu maruz kalınacak savaş yöntemlerinin nedenini askeri, ekonomik, teknolojik anlamdaki rakipsiz özelliğinin yol açtığı belirtilmiştir (Oğuz, 2019:50). Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin bu yöntemi sıklıkla kullanmıştır. ABD'nin Rusya'ya karşı Rus-Afgan Savaşında El-Kaide terör örgütüne verdiği destek, kısmen Rusya'ya karşı yürütülen Vekâlet Savaş olarak tanımlanması açısından en tip örneğidir (Şengönül, 2018:71).

2.5.2. Düşük Yoğunluklu Savaşlar

Düşük Yoğunluklu savaş içerisinde düşük, orta ve büyük boyutlu olmanın yanında düzenli ve düzensiz oluşumların yer aldığı askeri, ekonomik, siyasi, politik, kültürel değerlere karşı örtük bir karma saldırı yöntemi olarak tanımlanır (Hippeler, 1996:11). Yapılan tanımlamadan hareketle belirtilen özelliklerin çok fazla Hibrit Savaş yöntemi ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Hibrit Savaşın düzenli ve düzensiz askeri unsurların yanında ekonomik, politik, siyasi, teknolojik unsurları kullanılması bakımından düşük yoğunluklu savaşa ile bariz benzerlikler taşıdığı görülmektedir (Bıçakçı, 2019:1-2). Aslında Hibrit Savaşın kullanım yöntemi bakımından diğer askeri yöntemlerle benzerliği yüksek iken; araçları kullanma yöntemleri bakımından farklılık arz ettiği söylenebilir.

Hippeler (1996) göre düşük yoğunluklu savaş “İlan edilmemiş savaş” olarak tanımlanan bir savaş yöntemi olarak ifade etmiştir. ABD tarafından bu yöntemi yaşanan tecrübelerle yaşanan tecrübelerle geliştirilip savaş doktrini haline getirildiğini belirtmiştir. Hippeler ABD’nin bu yöntemi 3. Dünya ülkeleri ve güney periferi bölgelerinde dolaylı müdahale aracı olarak kullandığını belirtmiştir. ABD’nin bu düşük yoğunluklu savaş yöntemindeki amacını doğrudan veya dolaylı “düşük yoğunluklu demokrasilere” yönelik ülkelerin iç içlerine karışma ve müdahale aracı için uygun bir yöntem olduğu belirtmiştir. Bu yöntemin en kritik özelliği sürekli şiddet etkisinde kalan halkın düşük yoğunluklu savaşı psikolojik olağan bir durum olarak görmeye başlamasıdır (Hippeler, 1996:1).

Düşük yoğunluklu savaşların salt konvansiyonel askeri yöntemler ile sonlandırılması artık çok zor bir durumdur. Çünkü örtülü bir savaşın araçları olarak kullanılan askeri, ekonomik, politik, psikolojik, askeri yöntemlerin yetersiz kalacağı düşüncesi hâkimdir. John Mash’in’e göre “ayaklanmaların nedenleri artık askeri karakterde değildir. Çözümler’de askeri karakterde olmayacaktır” ifadesi düşük yoğunluklu savaşların artık askeri olanın dışında, toplumsal bir psikolojik harp yöntemi ve süreci olduğu çıkarımını ortaya koymaktadır (Mash akt. Hippeler, 1996:13).

Hibrit savaşın artık devlet dışı ve sivil karakterli bir savaş yöntemi haline dönüşmesi düşük yoğunluklu savaşa benzerlikler taşınmasından kaynaklanmıştır. Mevcut bölgesel ve küresel çaplı savaşların büyük bir bölümü 3. Dünya ülkeleri ve zayıf demokratik, ekonomik, siyasi özellikli ülke ve alanlarda yaşanmıştır. Düşük yoğunluklu savaşta Hibrit Savaş gibi birden fazla gelişmiş aktörle uygulanması düşük yoğunluklu Hibrit Savaş ile birlikte kullanılmasını daha cazip hale getirmiştir. İki yöntem arasındaki bir diğer benzerlik ise her iki yöntemde de direk savaş yerine dolaylı olan yöntemin kullanılması ifadesi olmuştur (Hippeler, 1996:12).

2.5.3. Sosyal Ağ Savaşları ve Siber Savaşlar

Hibrit Savaş yöntemi geniş yöntem ağına sahip Siber Savaş ve Sosyal Ağ Merkezli savaş tekniklerini içerisinde barındıran bir yöntemdir. Günümüzde gerçekleşen savaşların büyük bölümü teknolojik gelişmeleri içerisinde barındırması ile Siber Savaş olgusunun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Savaşlar artık zaman-mekân olgusunun anlamsızlaştığı yeni tür savaş yöntemlerinin ortaya çıktığı bir döneme girdiğini söyleyebiliriz. Sosyal Ağ ve Siber Savaşlar çok varyasyonlu bilişim altyapılarına karşı saldırı ve sızmaların yanında, sosyal medya yoluyla halkı etkileyecek nitelikte sosyal ve siber araçların belirginleşti söylenebilir (Gürcan, 2011:166).

Sosyal Ağ ve Siber Savaşlar klasik savaştan farklı olarak cephelerin olmadığı, tahribatın çok yüksek olduğu dolaylı saldırılarla gerçekleşen bilişim savaşları olarak görülmelidir. Arguilla ve Ronfelt (1996) göre Sosyal Ağ Savaşları ve Siber Savaşlar “lidersiz devlet dışı aktörlerden oluşan bir ağ yapısı” olarak tanımlaması gerektiği düşüncesidir. Ağ merkezli savaşlar daha çok Asimetrik Savaş veya Düşük Yoğunluklu Savaşlara benzetilmektedir. Lakin Ağ Merkezli Savaş söylemi günümüzde devletin dışındaki aktörlerin teknolojik bir modern savaşı olarak tanımlanmasından kaynaklanmıştır (Arguilla ve Ronfelt akt. Dedeman, 2016:158). Soğuk Savaşın ardından hızla gelişen teknoloji ve küreselleşme, uluslararası ilişkilerde sivil unsurların karar alma sürecinde etkinliğini arttırmıştır. Bu karar alma sürecinde devlet dışı unsurların teknolojik gelişmelerle belirsiz saldırıların gerçekleşme sürecini hızlandırmıştır. Günümüzde siber saldırıların tamamı bu sürecin ürünü olarak kabul edilebilir.

Her iki savaş yöntemine son zamanlarda ilginin artmasının birden fazla nedeni vardır. Bu savaşların barış ve kriz arasındaki gri bölgede gerçekleşmesi ve savaşların nitel özelliklere daha fazla yer vermesi önemli hususlardır. Her iki savaş yönteminin de teknolojik verilere sahip ülkeler için fayda-maliyet analizinde; faydanın fazla maliyetin düşük olması yöntemlerin diğer özellikleri olmuştur. Her iki savaş yönteminde de tarafların ve aktörlerinin belirgin olmaması bu savaşları hem dikkat çekici hem de uygulamada riskin daha az olmasına yönelik önemini ortaya çıkarmıştır (Gürcan, 2011:168).

Bu savaş yöntemlerinin en önemli yanı herkesin her aşamada diğer aktör ve unsurlarla bağlantılı olmasının bireylerin, grupların, sistemlerin, programların, organizasyonların ve devletlerin daha kolay bir şekilde sürece dâhil olması gibi kolaylıklar sağlamasıdır. Bu sistem bazlı savaşların bir arada bulunduğu en iyi yapı terör örgütleri olarak örnek verilebilir. Örgütlerin teknolojik imkânları kendi bünyelerinde saldırı amaçlı kullanması bu yöntemleri, stratejik ve akıllı bir savaş yöntemi haline getirmektedir. Bu iki yöntemi de içerisinde bulunduran örnek olay 11 Eylül saldırıları ve bunu gerçekleştiren El-kaide terör örgütü olarak verilebilir (Dedeman, 2016:160-161).

Siber Savaş veya siber saldırıların en iyi örneği Estonya ve Litvanya'ya Rus hackerlerin yoğun siber saldırılarını örnek verebiliriz. Bu saldırılar Litvanya'nın Rus güçlerinin siber saldırılarına maruz kalmasına neden olmuştur. Siber saldırılarla sonuçlanan ve 7 NATO üyesi ülkenin 14 Mayıs 2014 tarihinde imzaladıkları anlaşma ile Estonya'da konuşlanacak bir siber savunma merkezi kurulmasına neden olmuştur. Siber tehdidin önemi bağlamında, ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) 1997 yılında "Eligible Recieved" (Uygun Alıcı) kod adlı bir tatbikat gerçekleştirmiştir. Siber saldırı durumunda alınacak tedbirler önceden hesaplanmıştır. Bu bağlamda terör tehdidiyle karşı karşıya kalan ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sonra siber terörle mücadele için 30 milyar dolar bütçe ayırmıştır. Siber savaşın önemi ve tedbirleri konusunda önemli bir gelişmedir (İzzetgil, 2021:859-860).

2.6. Hibrit Savaşın Uygulamada Araçsallaştırdığı Temel Faktörler

Soğuk Savaşın sonu itibariyle klasik askeri mücadeleler yerini daha soyut değerler üzerinden dolayı savaş yöntemlerine bırakmıştır. Savaş kavramı içerisinde teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisi savaş yöntemlerinde paradigma değişikliğini beraberinde getirmiştir. Yeni savaş aktörlerinin belirsiz olması ve devlet dışı aktörleri de içerisinde barındırması savaşlarda kullanılan yöntem ve araçlarda da değişiklik yaşanmasına neden olmuştur. Artık devlet ve devlet dışı aktörlerin savaşlardaki araç ve hedefleri toplumun farkında olmadığı soyut değerler üzerinde sürdürülmektedir. Yeni savaş olarak tanımlanan bu çatışmaların kazanılması, çok fonksiyonlu araçların kullanılması ile başarılı olmaktadır. Bu araçların başında ekonomi, din, kültür, ideoloji, bilişim, politika, terör örgütleri gibi unsurlar yer almaktadır. Özellikle terör örgütlerinin savaşlarda vekil olarak kullanılması bu tür aktörleri savaşta kullanmıştır (Dedeman, 2016:155).

Hibrit Savaş içerik bakımından Asimetrik Savaş ve Vekâlet Savaşının yöntemlerinin çeşitli araçları ile yürütülmesi olarak tanımlanmıştır. Gerasimov Hibrit Savaşın askeri olmayan araçlarla yürütülmesi gereken bir savaş olarak ifade etmektedir. Bu araçların nelerden meydana geldiği ise politika, ekonomi, iletişim, bilgi, sivil itaatsizlik vb. Asimetrik Savaş ve Vekâlet Savaşın askeri olmayan araçlarının kullanılmasıdır. Ayrıca Gerasimov bu belirttiği araçların sivil unsur özellikleri taşıması halk psikolojisi üzerinde uygulanan harp konseptinin yönlerini ifade ettiğini söyleyebiliriz. Gerasimov 21.yy'da yaşanan savaşları gri bir alan olarak tanımlama nedeni, belirtilen sivil araçlarının sıklıkla kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Gerasimov akt. Karabulut, 2016:31).

Artık Hibrit Savaş benzeri yeni savaşların temel amaçları, ekonomik temeller üzerinde inşa edilmektedir. Akdağ (2017) göre yakın tarihlerde gerçekleşen savaşların temel amaçları ideolojik ve politik değerlerin yanında jeopolitik çıkarlarla desteklenmiş ekonomik, kültürel ve siyasi çıkarların yeni bir tür savaş konseptinin temel amaçları olduğunu ifade eder (Akdağ, 2017:5). Hibrit Savaşın Jeopolitik ve Jeostratejik hedeflerin gerçekleştirilmesi sürecinde bir devletin askeri yöntemler yerine yumuşak güç araçlarını askeri yöntemlerle destekleyerek gerçekleştirme yolu olarak görmüştür.

Hibrit Savaşın askeri unsurlarının kullanılmasının dışında, yapılan yumuşak askerî harekât niteliğindeki operasyonlar üzerinden değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Korybko (2015) göre Hibrit Savaş yöntemi askeri araçların dışında dolaylı bir askeri planlama yöntemi şeklinde yürütülen, yarı asker-sivil karışımı yumuşak darbe yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bu yumuşak darbenin arkasından devrim niteliği taşıyan iç çatışmaların ortaya çıkmasının ardından, sert askeri müdahalelere maruz kalması olarak değerlendirir. Korybko Hibrit Savaşı Asimetrik Savaşın askeri olmayan yönlerinin kullanılması ile birbiri ardına takip eden sert bileşenlerden oluşan saldırıların tümü olarak ifade eder (Korybko, 2015:10).

Hibrit Savaşın kendi içerisinde araç olarak kullandığı diğer unsurların başında kimlik, kültür, etnik yapı, dezenformasyon bilgiler gibi unsurlar vardır. Akdağ (2017) göre Hibrit Savaşın amaç ve araçları içerisinde kimlik unsurunun mevcut ülke içerisindeki etnik ayrılıklar vasıtasıyla, iç çatışmalarda sıkça kullanılan bir argüman olmuştur. Diğer yandan kirli dezenformasyon haberlerin iç çatışmaların çıkartılmasında ve ülkenin kaosa sürüklenmesinde kullanılması da bir diğer aracın yöntemsel kullanımını ifade eder. Ayrıca halkın teröre ve şiddete alıştırılması şeklinde süren düşük yoğunluklu saldırılara maruz bırakılması, mevcut kitlelerin daha kolay yönlendirilmesi için önem arz etmiştir (Akdağ 2017:5).

Hibrit Savaşın araç olarak kullandığı kavramlara yorum getiren bir diğer kişi ise Mary Kaldor olarak öne çıkmaktadır. Kaldor (2013) göre 21. Yüzyıl'da yaşanan Hibrit savaşların küreselleşen dünyanın etkisiyle, devlet dışı aktörlerin yaşattığı bir savaş haline dönüştürdüğünü belirtmiştir. Kaldor devlet ve devlet dışı oluşumların yeni savaşlardaki amaç ve çıkarları, tamamen eski savaşlara oranla farklılık arz ettiğini ifade etmiştir. Bu farklılıkların yeni savaşlarda artık kendini askeri olarak değil, bunun yerine daha çok milliyetçilik, kültür, iç çatışma, ekonomik ambargo, jeopolitik çıkar gibi kavramlar üzerinden, yaşanan çatışmalar şeklinde cereyan eden savaşlar olduğunu ifade etmiştir (Kaldor akta. Akdağ, 2017:7).

2.6.1. Etnik, Dini, Kültürel, Sosyolojik Faktörler

Hibrit Savaşın mücadelelerde araç olarak kullandığı bir diğer kavram ise halkın geçmişten gelen sosyal değerleridir. Tarhan (2020) göre etnik anlamda heterojen toplumların farklılıklarının başka ülkeler tarafından istismar edilmesi, halk ve mevcut yönetimle arasının açılmasına ve sosyal çatışmanın yaşanmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Ülkelerin artık kültür ihracatı ile mevcut ülkenin geçmiş tarihsel bağlarından kopartılması suretiyle, günlük suni çatışmaların yaşanmasına yol açtığını ifade etmiştir. Tarhan ayrıca etnik, dini, kültürel değerleri erozyona uğrayan toplumların, etkin bir dış politika geliştirmesi mümkün olmayacağını ve bu durumun ülkenin toplumsal ve psikolojik bir harbe maruz kalması için uygun bir ortam hazırladığını belirtmiştir (Tarhan, 2020:24-25).

Hibrit Savaşlarda mücadele edilen ülkelerin dini değerleri ve kaynaklarına dezenformasyon bilgi ve çarpıtmalarla saldırılması, uzun süreli bir toplumsal ve manevi çöküntü yaşanmasını kolaylaştıracağı söylenebilir. Ayrıca belirtilen üç kavramda uzun süreli ve planlı bir harbin araçlarıdır. Bütün savaşlarda önem verilen ilk husus, karşı gücün askeri olan unsurlarının yok edilmesidir. Lakin Hibrit Savaşın kullandığı bu yöntem ve araçlar daha çok ülkelerin manevi değerleri üzerinde yapılan saldırıların araçlarıdır. Hibrit Savaş yönteminde cephe arkası tabiri tamda belirtilen hususları ifade etmektedir. Çünkü Hibrit Savaşlarda cephe arkası tabiri daha çok ülkelerin manevi değerlerini oluşturan din, kültür, etnik yapı, halk kavramları üzerindeki yapılan, dolaylı saldırılar olarak tanımlanması Hibrit Savaşın yöntemi konusunda bize açıklık getirmektedir (Tarhan, 2020:27).

Yukarda belirtilen üç kavramda Hibrit Savaşın görülmeyen cephesindeki savaş araçları olarak tabir edilmektedir. Ayrıca Tarhan (2020) göre “barış şartlarında düşman hedeflerine yöneltilen psikolojik harp “Soğuk Savaş” olarak tabir edildiğini ifade eder. Hibrit Savaşın askeri araçlarının dışında belirtilen araç sıralamasında bu unsurlar Soğuk Savaşın soyut araçları olarak ifade etmiştir. Artık konvansiyonel savaşlar yerini her araçla sürdürüle bilen konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerine bırakmıştır. Hibrit savaşlar da etnik, dini, kültürel gibi araçların kullanımı bakımından konvansiyonel olmayan savaşlar içerisinde sayılmaktadır. Sınırsız Savaş olarak tanımlanan Hibrit savaş yöntemi fiziksel ve fiziksel olmayan unsurları sıklıkla kullanması bakımından alışılmışın dışında bir yöntemdir. Özellikle kırılğan sosyo-

politik özelliğe sahip ülkelerin bu tür saldırılara yanıt verecek kurumsal ve dirençli alt yapılarının bulunmaması, Hibrit Savaşların bu tür ülkelerde daha fazla görülmesine ve etkinlik göstermesine neden olmuştur (Uluslararası İlişkiler Konseyi, 2020:40).

Yukarda belirtilen unsurları aktif şekilde kullanarak Hibrit Savaş yöntemini uygulayan ülkelerin başında ABD ve Rusya gelmektedir. Özellikle ABD gelişmiş teknolojik birikimi ile Soğuk Savaş sonrası SSCB'nin terk ettiği ülkelerde, Renkli devrim ve iç çatışma şeklinde bu yöntemi kullanmıştır. Renkli devrimler, Arap Baharı ve Rusya'nın Kırımı ilhak etmesi gibi örnekler bunların başında gelir. Özellikle Arap Baharında sivil unsurların mevcut iç çatışmalarda kullanılması, gizli ve sürekli tekrar eden etnik, dini, kültürel, milliyetçi çatışmaları körüklenerek gerçekleştirilmiştir. Renkli Devrimlerde ise amaç Rusya'nın bölge üzerinde etkisinin kırılmak amacı ile sivil halk hareketlerinin ve toplumsal mühendisliğin tasarlanması olmuştur (Erol ve Oğuz, 2018:408-409).

2.6.2. Ekonomik, Diplomatik, Siyasal, Askeri, Terör Faktörler

Hibrit Savaşlardaki dolaylı mücadelenin temel amaçların başında ekonomik etki ve askeri olmayan saldırılar gelmektedir. Artık ülkelere karşı saldırılar sadece askeri değil bunun yanında ekonomik, ek vergiler, ambargolar, manipülatif finans hareketleri şeklinde yapılmaktadır. Ünelere karşı ekonomik saldırıların amacı hem iç destekçi hem de halkın mevcut yönetime karşı isyanını kışkırtılması amaçlanmıştır. Renkli Devrimler ve Arap Baharı bu mevcut sosyal ve ekonomik nedenlerin iç çatışmaya dönüştürülmesi bakımından en iyi örneklerdir. Korybko (2015) göre ekonomik saldırı ve yardımlar, mevcut halkın harekete geçirilmesi açısından Hibrit Savaşın en önemli araçlarının başında geldiğini belirtmiştir. Ünelerin dış finans yatırımlarının mevcut ülkenin kritik enerji ve ekonomik alt yapılarına yoğunlaşması, ülkelerdeki yabancı sermayenin yanında çatışma durumunda, bu ülkenin ekonomik anlamda kriz yaşatılması için hazır bekleyen bir yumuşak güç aracı olarak kullanılmasını belirtmiştir (Karybko, 2015:80).

Hibrit Savaş maliyetli bir askeri müdahale yerine askeri olmayan bir siyasi ve diplomatik baskı yoluyla mevcut ülkede yönetimin değiştirilmesidir. Hibrit Savaş ülkelerin jeopolitik ve Jeostratejik hedefleri kapsamında belirli ülkelere ve liderlere

karşı politik geri çekilme sağlayacak baskılar yapılması açısından önemlidir. Dolaylı savaşta en önemli husus mevcut ülkeyi diplomatik ve siyasi yönden istikrarsızlaştırılmasıdır. Ülkelerin uluslararası arenada yalnızlaşması dirençsiz ve etkisiz bırakılması siyasi ve diplomatik baskı altında tutulması vb. durumlar, dış politika üretmesini engelleyecek unsurları kullanması bakımından önemlidir (Karybko, 2015:9).

Savaşın konvansiyonel olan salt askeri gücü savaşlarda büyük maliyetler ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda gelişimini hızlandıran Hibrit Savaş yöntemi esnek yapısı ve çok faktörlü araçları ile farklı savaş varsayanlarını bünyesinde kolay barındırmıştır. Bununla birlikte çok aktörlü yapısı içerisinde önemli bir yere sahip sivil bileşenler savaş maliyetlerini minimal seviyede tutmuştur.

Hibrit Savaşın araç olarak kullandığı diğer temel husus askeri unsurlardır. Lakin Hibrit Savaşlarda direk askeri müdahale en son çare olarak kullanılmaktadır. Daha çok nokta özel kuvvet kullanımı, askeri istihbarat faaliyetleri, modern komuta kontrol sistemleri, insansız hava ve kara araçları vb. askeri faaliyetler ile savaşın daha çok asimetrik şekilde yürütülmesinin yönüne daha fazla ağırlık verilmektedir (Karabulut, 2016:31).

Devletleri Hibrit Savaşa karşı zayıf bırakan önemli bir diğer özellik ulus üstü şirketlerdir. Buna bağlı olarak hükümet dışı ekonomik kuruluşlar, IMF, Dünya bankası gibi diğer finans kuruluşları ülkelerin dolaylı olarak bu kuruluşlar vasıtasıyla yanlış ekonomik politikalar ve yöntemlerle saldırması şeklinde kullanılmaktadır. Bu tür kuruluşlar ülkelere borç vermek suretiyle, finansal bilançolarının kontrol edilmesinin yanında siyasi baskı altına alınmasına kadar giden yöntemleri de için barındırmaktadır (Özdoğan, 2018:13).

2.6.3. Propaganda, Dezenformasyon, Sosyal-Medya Faktörleri

Uluslararası ilişkilerde propaganda aracı büyük bir toplumsal mühendislik planı olarak kabul edilebilir. Çünkü Hibrit Savaşların başlatılması ve sonlandırılması, propaganda ve dezenformasyon bilginin medya üzerinden işletilmesidir. Özellikle yanlış bilginin yayılması ve halk kitlelerinin harekete geçirilmesi, belirli nüfus gücünün oluşturulması ile yapılmaktadır. Özellikle toplumların ve kitlelerin sistematik anlamda psikolojisi

üzerindeki dizayn (tasarım) çalışması, ülkelerin birbirine karşı kullandığı Hibrit Savaş yöntemlerin başında gelmektedir (Karybko, 2015:33-34).

Ülkelerin Hibrit Savaşı kazanma süreci saldırı yapılacak ülke halkının kitle psikolojisi yoluyla kazanılmasından geçmektedir. Öncelikle propagandanın bir toplumun düşünme, yaşama, davranış özellikleri üzerindeki şekillendirici özelliğinin fazla olduğunun bilinmesi önemlidir. Çünkü toplumsal etkinin yaratılması ve dezenformasyon bilginin toplumsal hafızalara aktarılması şeklinde yapılacak dezenformasyon propaganda bu yolla yapılmaktadır (Tarhan. 2020:33-34).

Hibrit Savaşta propaganda ve dezenformasyon araçlarının kullanılması, hedeflenen ülke halkı ve hükümeti üzerinde yapılacak olan algı operasyonunun bir parçasıdır. (Gürcan, 2011:147). Ülke halk üzerinde algı operasyonun oluşturulmasında medyanın araç olarak kullanılması, savaşı daha etkin ve kararlı sonuçlara götürmesi açısından önemlidir. Daha önemli olan kısım ise doğru veya yanlış bilginin halka aktarımının etkin şekilde başlatılmasıdır. Çünkü medyanın kitleleri harekete geçirmesinde araç olarak kullanması, Hibrit Savaş açısından önemi yadsınmaz derecede önemlidir. Çünkü kitlelerin iç çatışma ve mevcut hükümete karşı harekete geçirilmesi, medyanın aktif olarak kullanmasına bağlıdır. Zaten medya kelime anlamı “araç” olarak tanımlanmaktadır. Bu araç görsel, yazılı, sesli olabileceği gibi propaganda ve dezenformasyon bilginin yayılmasında de kullanılabilir. Bu bağlamda elinde medya ve bilgiyi bulduran ülkelerin her zaman uluslararası alanda siyasi algı oluşturma sürecinde daha güçlü olmasıdır (Yalçınkaya ve Türkeş, 2018:60-61)

Günümüzde bazı ülkelerin uluslararası ilişkilerde çatışma ve kriz alanlarının oluşturulması veya kontrolünü sağlamak için kendi adına çalışan küresel çapta medya kuruluşlarının yol sağladığı bilinmektedir. Ülke politikaları ve çıkarları adına sivil muhabere görevi icra eden bu kuruluşlar, Hibrit Savaşın yönteminin dolaylı savaş aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Birinci körfez savaşında George H. W. Bush'un kendi CIA servisinden daha fazla bilgiyi, CNN'den öğrendiğini ifade etmesi buna verilecek en güzel örnektir. Hibrit Savaşlarda devletlerin medya ve sosyal medya alanlarını araç olarak kullanması, Soğuk Savaş döneminden bu yana süren bir durumdur. Savaşların sivil aracı olan medya sektörü, ülkelere karşı dezenformasyon

ve propaganda faaliyetleriyle ile Hibrit Savaşın mevcut işletildiği ülkedeki süreci hızlandırmıştır. Artık savaşlarda teknoloji ve bilginin öneminin yanında, bunun ülkelere karşı doğru veya yanlış bir şekilde aktarımı daha önemli hale gelmiştir. Devletlere ait medya ağının geniş bir coğrafyaya yayılması haber ajanslarının Hibrit Savaş yöntemi içerisindeki rollünü daha fazla arttırmıştır (Yalçınkaya, Türkeş, 2018:62-63).

2.6.4. İnsani Müdahale, Sivil-İtaatsizlik, Zoraki Diplomasi Faktörler

Soğuk Savaş sonrası geleneksel devlet güvenliği, yerini insani güvenlik temelli bir uluslararası sistemin oluşmasına bırakmıştır (Collins, 2017:104). Bu durum dolaylı bir yöntem olan Hibrit Savaşın insan güvenliğinin sağlanması şeklinde, dış müdahaleler kullanılmasına neden olmuştur. İnsani müdahale genellikle büyük insan haklarının ihlal edildiği düşünülen ülkelere sert askeri güç ile müdahale yapılmasını ifade eder (Collins, 2017:290). Belirtilen hak ihlalleri ve insani güvenlik konuları ülkelerin bu konuyu bahane ederek Hibrit Savaşın araçları ile birlikte mevcut ülkeye karşı başlatılan dolaylı savaşa meşruluk katmasına neden olmuştur. Gönümüzde askeri müdahale yöntemlerinin önemi kadar bu müdahalelerin meşruluğunda bir o kadar önemlidir.

Hibrit Savaşın temel özellikleri olan gizli askeri unsurların savaşlarda diğer ülkelere müdahalede araç olarak kullanılması aynı zamanda “Zoraki Diplomasi” kavramıyla da açıklana bilir. Zoraki Diplomasi savaşın diplomasi araçları ile sürdürülmesi olarak tanımlana bilir. Hibrit Savaşın dolaylı savaş yaklaşımı olan zoraki diplomasi kavramı ile ilişkili olmasının nedeni, ülkelerin kademeli güç kullanımları sırasında diplomasi ve ekonomik araçları kullanmasından kaynaklanmıştır. Aynı zamanda uluslararası ilişkilerde havuç ve sopa teorisi gibi Hibrit Savaşın ilk aşamaları olan zorlama ve dayatma politikasının araçları olarak da sayılabilir (Collins, 2017:241).

Lakin kademeli güç kullanımı Zoraki Diplomaside olduğu gibi Hibrit Savaşta geçerli olmaya bilir. Çünkü şantaj, zorlama, strateji ve diplomatik atak safhaları sert askeri gücün kullanılmasını ortaya çıkartabilir. En iyi örnekler 1. ve 2. Körfez savaşları olarak gösterile bilir. Afganistan Savaşı, Irak Savaşı ve Libya’ya müdahalesindeki gibi

ABD'nin faaliyetleri bunlara örnek gösterilebilir. Çünkü ABD'nin Zorlayıcı Diplomasisinin sonuç vermemesi durumunda askeri müdahale seçeneklerini kullanmasın da beraberinde getirmiştir (Collins, 2017:244).

Hibrit Savaşlarda mevcut ülke üzerinde yapılan saldırılar yalnızlaştırma, iç çatışma, diplomatik desteklerin kesilmesi, ülkenin diplomaside motivasyonun düşürülmesi gibi faaliyetlerin sonucunda sivil-itaatsizlik sürecine yönlendirilmiş bir halk ortaya çıkartılmasıdır. Hibrit Savaşta mevcut ülke halkının kazanılması savaşın kazanılması anlamına gelir. Sosyolojik anlamda halkın kazanılması ve mevcut hükümete ve kanunlara karşı kışkırtılması, sivil itaatsizliğin sonuçlarını da beraberinde getirir ortaya çıkartır. Hibrit Savaş “ülkenin işgal edilmesi yerine, ülke halkının zihinlerinin işgal edilmesi” savaşın kazanılması ve halkın yönlendirilmesi açısından daha önemlidir (Gürcan, 2011:163). Çünkü ülkeyi oluşturan halkın gücü ile desteklenmiş mücadele, iç cephe olarak tanımlanırken başarılı olma durumu daha yüksektir. Bu bağlamda Hibrit Savaşın mevcut halk gücü ile desteklenmesi iç cephede meydana gelen çatışmaların yanında sürecin daha hızlı ve etkin sonuçların meydana gelmesini sağlamaktadır. Yerel güç odaklı başlayan Hibrit Savaş faaliyetleri mevcut iktidar ve demokrasiden uzak yönetimlerin büyük sorunlar yaşanmasına da neden olacaktır. Bu bağlamda demokratik olmayan yönetimlerin mevcut halk üzerindeki baskıcı özellikleri mevcut farklı ülkelere ait Hibrit Savaş çalışmalarının başarılı olmasına yol açmaktadır. Çünkü Halkın mevcut sorunlar karşısında uyandırılması temel amaçlar arasında alır.

2.6.5. Yıkıcı İstihbarat, Yerel İşbirlikçi ve Paramiliter Faktörler

Geçmişten günümüze kadar devletlerin ayakta durması için hem içerden hem dışardan uygulanan gizli faaliyetlerin bilmesi elzemdir. Çünkü bireylerin ve toplumların ekonomik yapıları bir yana güvenliği devlet tarafından sağlanması gereken hususlardır. Ülkeler güvenliklerini birbirlerine karşı içerisindeki muhabere, bilgi, teknoloji, askeri, stratejilerini de kendi içerisinde barındıran istihbarat faaliyetleriyle sağlamaktadırlar. Devletler artık yeni tip istihbarat faaliyetleri yerine askeri, sivil, devlet dışı aktörlerin yer aldığı karma bir yöntem ile yürütmektedir. Ülkeler istihbarat

faaliyetleriyle elde ettiği bilgileri Hibrit Savaşlarda daha yıkıcı ve etkili olmak için kullanmaktadır (Yenal, 2020:65-66).

Devletlerin savaşlarda daha fazla kullandıkları İstihbarat faaliyetleri, artık değişen savaş şartlarına göre barış döneminde askeri alan dışında da kullanılmaktadır. Hibrit Savaşlarda yıkıcı faaliyetler artık dostluk ve düşmanlık dönemlerde dolaylı ve Vekâlet yöntemi şeklinde yapılmaktadır. Savaşların karmaşık ve belirsizleştiği bu dönemde istihbarat faaliyetleri ile elde edilen bilginin mahiyeti daha fazla önem taşımaktadır. Çatışma ve savaşlarda yapılacak saldırı ve savunmaların, daha hızlı yapılması için doğru bilginin elde edilmesi istihbarat ile sağlanmaktadır (Yenal, 2020:71).

Hibrit Savaş ile belirli ortak özellikler taşıyan Vekâlet Savaşlarının sayılarının artış göstermesi, yerel işbirlikçi ve paramiliter grupların ortaya çıkmasını hızlandırmıştır. Ulus-devletlerde geçmişten günümüze kadar paramiliter orduların örneklerini görmek mümkündür. Lakin terör örgütü ve buna benzer faaliyetler yürüten grupların Vekâlet Savaşlarında kullanılması beraberinde savaşın yüzsüzleşmesine de neden olmuştur. Paramiliter grupların tanımından hareketle belirli bir ücret karşılığında belirli ülkelerin çıkarları doğrultusunda, ücret karşılığında çalışan bir hukuksal dayanağı olmayan oluşumları ifade eder (Şengönül, 2018:137).

İç ve dış şoklara karşı dirençsiz ülkelerin, kısa sürede Hibrit Savaşın araçları haline gelen; yer işbirlikçiler ve paramiliter gruplara karşı savunma ve direnç göstermesi çok zordur. Başka ülkeler tarafından kullanılan ve finanse edilen bu unsurların, iç savaş ve çatışma çıkartarak başka ülkelerin çıkarlarına hizmet etmeleri tanımlanan bir yeni tehdit olmuştur. Örneğin; 2013 yılında Ukrayna'da iç çatışmalarla başlayıp Rusya'nın Kırımı ilhak etmesi ile sonuçlanan savaşta, Rusya'nın Hibrit Savaşın araçları olan yer işbirlikçi ve paramiliter grupları askeri ve finans desteği ile kullanması bu yöntemle verilecek en iyi örnektir. Donbass'ta yaşanan ayrılıkçı Rusya yanlısı yerel işbirlikçi faaliyetleri buna verilecek en iyi örnektir (Karabulut, 2016:34).

3. ABD’NİN SOĞUK SAVAŞ SONRASI HİBRİT SAVAŞ STRATEJİSİ

Bu bölümde Soğuk Savaş sonrası ABD’nin askeri müdahale aracı haline getirmeye çalıştığı Hibrit Savaş yönteminin ABD için önemine yer verilecektir. ABD tarafından belirli dış müdahalelerde kullanılan bu yöntemin tarihsel gelişimi değerlendirilecektir. Hibrit Savaşın ABD için savaş yöntemi haline gelmesinde, dönemsel siyasi ve askeri gelişmelerin etkisi anlatılacaktır. Bu yöntem ABD tarafından başvurulmasının önemi ve kullanılmasına neden olan olayların yöntemle olan etkisi değerlendirilecektir.

3.1. ABD’nin Hibrit Savaş Yaklaşımı

Askeri müdahaleler Amerikan dış politikasında her zaman önemli bir düzenleyici faktör olma özelliğın sürdürmüştür. ABD’nin Hibrit Savaş yönteminde yaşanan örnek askeri operasyonlarla düzenleyici yönünü, görmesi kavramın tanımlanması ABD açısından önemlidir. Günümüzde değişen askeri müdahaleler bir yana ABD adına askeri değişiklikler bağımsızlık savaşı kadar eskilere gitmektedir. ABD Latin Amerika kıtasında siyasi ve askeri konulara dolaylı yöntemlerle müdahalede bulunması yönemsel değişikliğı akıllara getirmiştir. Soğuk Savaş öncesi 1823 Monroe Doktrini ABD’nin Latin Amerika’yı Avrupalılardan uzak tutma istediğinin ve bölgenin kendine ait siyasi ve askeri müdahale alanı olarak görülmesi gerektiğini ifade etmeye çalışmıştır. Lakin ABD’nin yaşadığı salt birkaç askeri deneyim, hedefte bulunan bir ülkenin iç siyasetini veya siyasi kültürünü askeri araçlarla etkilemenin ne kadar zor olduğunun görülmesine neden olmuştur. (Batır 2011:120-121).

ABD’nin yakın zamanda yaşadığı tecrübe ve askeri sorunlar direk sert askeri gücün kullanılmasının sonuçlarının daha kötü bir şekilde test etmesine neden olmuştur. Bu bağlamda farklı müdahale yöntemlerine ABD tarafından dolaylı ve maliyeti düşük bir yöntemi olan Hibrit Savaşa yönelmesi bir tercih nedeni değil bir zorunluluktur. ABD Hibrit Savaş yöntemi olarak değerlendirilen yöntemin tarihsel anlamda farklı varyasyonlarını mevcut sahip olduğü üstün araçlarla operasyonlarda kullanması, bilinçli bir yöntem sonucu olmamıştır. ABD’nin müdahalecilik yöntemi, Soğuk Savaş öncesi ve Soğuk Savaş sonrası olarak iki farklı konseptte değerlendirmek mümkündür. Soğuk Savaş öncesi müdahaleler daha çok “Meşru Müdafaa” veya “ülke çıkarları”

ekseninde salt askeri yöntemlerle gerçekleşmiştir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası müdahaleleri ise daha çok dolaylı savaş araçlarının kullanıldığı Hibrit Savaşın örtülü şekli olan “İnsani Müdahale” ve “Teröre karşı savaş” eksenlerde gerçekleştirmiştir (Batır, 2011:119).

Her ülkenin belirli dönemlerde ulusal çıkarları ve güvenliğini sağlanması bağlamında kendine ait bir savaş yöntemi vardır. Bu bağlamda Soğuk Savaşın değiştirdiği birden fazla kavram olduğu gibi savaş kavramını da belli özellikler bakımından değiştirmiştir. Soğuk Savaş sonrası SSCB'nin dağılması ABD'nin tehdit algısını değiştirmiş ve çok aktörlü karmaşık ve doğrusal olamayan Hibrit Savaş yöntemine önem vermesine neden olmuştur. Rus yazar Korybko göre Hibrit Savaşın ABD menşeli Soğuk Savaş sonrası kazanılan yeni bir savaş yöntemi olduğu düşüncesidir. Korybko SSCB sonrası bölgelerde ABD etkin güç olmaya çalışması Hibrit Savaş yöntemini ön plan çıkardığını ifade etmiştir (Korybko'dan akt. Sayın ve Oktay, 2017:291).

Hibrit Savaşın evrensel bir tanımının olmaması ve temel kriterlere bağlanmamış olması, yöntemin ABD tarafından benimsenip kullanıldığını söylenmesi açısından zordur. Lakin ABD'nin yaşadığı salt askeri deneyimlerin yanında hedefte bulunan ülkelerin iç siyasetini veya siyasi kültürünü askeri araçlarla etkilemenin dışında, Hibrit yöntemlerin kullanılmasını ancak örneklerle tanımlayabilir. Örneğin; ABD'nin Hibrit Savaş yöntemini Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen Renkli Devrimlere bağlayan çevreler tarafından ABD'ye mal etmektedir. Özellikle yöntemin yumuşak darbe araçları ile birlikte ABD tarafından kullanıldığına dair ifade yer almaktadır. Yumuşak darbe araçlarının kullanılması sonrası yaşanan insani hak ihlalleri, ABD'nin meşru hak ihlallerinin hukuki alt yapısının Hibrit Savaşla oluşturduğu fikrini oluşturmuştur (Korybko'dan akt. Bektaş ve Gündoğdu, 2019:29).

ABD'nin Hibrit Savaş yöntemine bir diğer yaklaşım Hippler tarafından getirilmiştir. Hippler (1996) göre ABD'nin Soğuk Savaş döneminde 3. Dünya ülkelerinde SSCB'ye karşı yürütmüş olduğu “düşük yoğunluklu savaş” yöntemlerinin aslında ülkelerin “içişlerine müdahale” ve “dolaylı savaş” gibi yöntemlerle ABD'nin yeni yönteminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Hippler, 1996:1). Hipplerin üzerinde durduğu konu aslında Hibrit Savaş içerisinde kullanılan farklı yöntemlerin dolaylı yoldan

ifadesi olarak açıklanabilir. Pekşen (2020) göre ABD'nin bu dolaylı savaş yöntemini, belirli dönemlerde askeri ve sivil yöntemlerin karışımı olarak, belirli aktörler üzerinden gerçekleştirmesi Hibrit savaş yönteminin gelişmesine neden olmuştur (Pekşen, 2020:278)

Düzensiz yöntemlerin ve geleneksel araçların karışımı olan ve mutlak anlamda askeri yönden yeni olamayan bu yöntemin, ABD tarafından günün araçlarını içselleştirerek çatışma alanlarında kullanılmasını aslında ABD için mevcut yeni bir askeri strateji değil imkân ve şartların muazzam uyumu olarak değerlendirilebilir. ABD'nin geçmişten gelen askeri mücadele tecrübeleri dolaylı bir savaş olan Hibrit Savaş yönteminde deneyim kazanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Afganistan ve Irak örneklerinde salt askeri müdahale sonrası yaşanan yüksek düzeyli maliyet ve insan kaybı, ABD'nin Hibrit Savaş yöntemi olarak tanımlanan yeni stratejinin kullanılması için başlıca tetikleyici savaşlar olmuştur (Sayın ve Oktay, 2017:294).

ABD ve SSCB'nin 3. dünya ülkelerinde ideolojik çatışmayla başlatmış oldukları çatışma alanları Hibrit Savaş yönteminin gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır. ABD 2006 yılında İsrail ile Hizbullah arasındaki yaşanan savaş ve IŞİD'in Irak ve Suriye'de gerçekleştirdiği savaş evrimi, Hibrit savaşa hassasiyet ile yaklaşması gerektiğini anlamıştır. Son birkaç yılda doğu Ukrayna'da ve Suriye'de yaşanan savaşlar Hibrit Savaş tehlikesinin ABD'ye karşı pekte uzakta olmaması açısından önemlidir. ABD'yi Hibrit Savaşa yönlendiren diğer bir husus ise Soğuk Savaş dönemi nükleer gücün verdiği büyük dehşetin savaş disiplinin de yaratmış olduğu bir düzenlemedir (Oğuz, 2019:121-122). Çünkü dehşet dengesi olarak tabir edilen yok edici nükleer gücün ülkelerde yaşatacağı büyük tehlikenin farkına varılması, dolaylı veya vekâlet savaş yöntemlerinin ortaya çıkması gibi bir sonucu ortaya çıkarmıştır.

ABD'nin Hibrit Savaşa yaklaşımı nükleer gücün meydana getirdiği psikolojik caydırma gücünün farklı bir yansımasıdır. Nükleer gücün verdiği psikolojik özgüven, ABD'nin dış politikada daha az askeri güç kullanmasına neden olmuştur. ABD askeri kuvvetlerinin yakın zamanda tanımladığı Hibrit Savaş taktikleri ve teknikleri kullanım prosedürleri ile birlik bu yöntemi kullanan düşmanla, savaşın gri bölgesinde karşılaşma olasılığının artması ile ilişkilidir. Askeri araçlarla askeri olmayan araçların

bir karışımı olarak görülen Hibrit Savaşın kullanımı, ABD'nin müşterek Kuvvetler Komutanlığı da "hibrit" terimin kullanılmaya başlanmasıdır. Bazı stratejik planlama belgelerinde ve siber tehdit gibi mevcut ve gelecekteki tehditlerle karşı kullanılan bu terim ABD'nin yeni uyarlanabilir yöntemi olarak ifade edilebilir (Pekşen, 2020:277).

ABD'nin Vietnam Savaşıyla başlayan gayrinizami veya konvansiyonel olmayan savaş serüveni belirli dönemlerde değişikliğe uğramıştır. Soğuk Savaşla döneminde 3. Dünya ülkelerinde SSCB ile girilen “düşük yoğunluklu savaşlar” Soğuk Savaşın sonu itibariyle yerini “dördüncü nesil savaş” yöntemlerine bırakmıştır. Modern dönemin önemli savaş yöntemi olan Hibrit Savaş yöntemine karşı ABD'nin farklı taktikler benimsemesini zorunlu kılmıştır. ABD Hibrit savaş taktiklerine başarılı bir şekilde karşı koymak için ABD silahlı kuvvetlerini operasyonel alanlar küçük ama etkili birimlere ayrılarak kullanmasını ve onlara daha fazla hareket alanı sağlaması gerektiğini kavramıştır. ABD askeri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı ABD kuvvetlerinin hibrit savaşa nasıl uyum sağlaması gerektiğini vurgulayan belge yayınlamıştır. Bu belgede askeri alanlarda vekil aktörlerin kullanılması ve salt askeri faaliyetlerde sivil unsurların daha fazla inisiyatif alması savunmuştur. Ayrıca sivil-askeri ilişkilerinin sahada asil-vekil ilişkisi ile geliştirilmesini benimsenmesini savunmuştur (Pekşen, 2020:278).

ABD'nin bir diğer savaş yöntemi “kalkışma karşıtı harekât” yöntemine karşı duruşu olmuştur. ABD bu yöntemde yaşadığı tecrübeleri giderek mevcut teknolojik gelişmeler ile daha da geliştirmiştir. Düşük maliyet ve insan kaybının az olduğu “geriden yönetme” teorisi olarktan adlandırılan bir yöntemdir. Geriden yönetme teorisi sivil-asker, yerel işbirlikçiler, yerel unsurların desteklenmesi, hükümetlerin devrilmesi vb. Hibrit Savaş faaliyetlerine benzeyen lakin, teknolojik faktörlerin olamaması nedeniyle tamamen Hibrit Savaş olarak kabul edilmeyen bir yöntemdir (Pekşen, 2020:278).

ABD'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca güvenlik stratejisi SSCB'yi askeri ve siyasi anlamda çevreleme politikası ekseninde sınırlandırma üzerine kurulu bir strateji benimsemiştir. ABD ordusunun soğuk savaşın sonunu öngöremeyerek 11 Eylül saldırılarına maruz kalması güvenlik konseptini derinden etkilemiştir. ABD'nin bu

hızlı değişen savaş konseptine 11 Eylül’de yaşadığı asimetrik terör saldırıların eklenmesi, ABD’nin dış mücadele perspektifine değişim yaşatmıştır. Irak ve Afganistan savaşlarında ABD’nin yaşadığı askeri tecrübeler, ABD’nin savaş konseptinde farklı modellerle ilgisini arttırmıştır. Özellikle Arap Baharı ve Suriye İç Savaşında “geriden yönetme” ve “vekil-aktör” terör örgütlerinin kullanması Hibrit Savaş yöntemlerine giden yolu hızlandırmıştır (Pekşen, 2020:278).

Soğuk Savaş sonrası koşullar ABD askeri stratejisinin yeni durumu açıklamada yetersiz kaldığını göstermiştir. Yeni modern düzensiz savaşlar ABD’nin alışıık olduğu söylemesi zor sonuçlar doğurmuştur. ABD’ye karşı SSCB yerine daha az görünür çoklu tehdit unsurların oluşması ile askeri müdahale yöntemi farklı bir boyut kazanmıştır. ABD’nin Vietnam’da başlayan düzensiz saldırı yöntemlerine karşı çaresiz kalan yönü Soğuk Savaş sonrası düzensiz gayrinizim yöntem olan Hibrit Savaş yöntemlerine yönlendirmiştir. Bu bağlamda Hibrit Savaşa maruz kalan ABD’nin devlet dışı oluşum ve örgütleri kullanarak dış müdahale gerçekteşirme yöntemini aktif kullanmaya başlamasına neden olmuştur (Pekşen, 2020:279).

ABD’nin Hibrit Savaş aracı olarak terör örgütlerini kullandığı en uygun savaş örneği Afganistan yaşanan Rus-Afgan savaşıdır. SSCB’ye karşı Afganistan’da savaşan Taliban terör örgütünü destekleyerek SSCB’ye karşı kullanılan vekil unsurlar ABD’nin bu örgütlerle ilerde savaşmak zorunda kalmasına neden olmuştur. Bu aynı zamanda uluslararası ilişkilerde vekil aktörlerle Hibrit Savaş yönteminin yürütülmesini ifade etmiştir. Hiçbir askeri mücadelede salt askeri unsurlara ulaşmak mümkün değildir. Bu bağlamda ABD müttefik ve NATO’nun sürece dâhil edilmesinin Hibrit Savaş yöntemindeki etkisi üzerinde durmuştur (Bıçakçı, 2019:1).

ABD’nin Soğuk Savaş sonrası askeri Stratejisi’nin hedefi güçlü bir askeri operasyon gücü yerine, çok aktörlü birden fazla özelliği içinde bulunduran modern yöntemlerin tercih etmeye başlamıştır. ABD artık askeri bütçesinin azaltmaktadır. Bunun yanında düşük mücadele şekillerinden olan Hibrit yöntemleri kullanmaya yönelmiştir. Özellikle uzay gücü, siber saldırı, birleşik müttefiklerle kurulan komutanlıklar gibi faaliyetler ABD’nin düzenli askeri operasyonlarını sınırlandıran gelişmelerdir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD ve Rusya arasında silahlanma yarışı yavaşlarken,

gayrinizami ve dolaylı savaş yöntemlerini sayısı artmıştır. ABD artık esnek askeri mücadele yöntemleri için ekonomik, siyasi, politik, sivil boyuttaki ilişkilerin etki gücünü sürekli artırma yoluna giderek bir nevi Hibrit Savaşı aktif hale getirdiği söylenebilir (Erhan, 2001:82-83).

Buraya kadar belirtilen hususlarla ABD'nin Hibrit Savaş yönteminin gelişimine katkı sağlayan askeri, siyasi gelişmelere değinilmiştir. ABD'nin Hibrit Savaş yöntemine teorik olarak Frank Hoffman'nın önemli katkıları olmuştur. Hibrit Savaşın sistemli çalışma yöntemi üzerinde duran Hoffman, Hibrit Savaşın sınırsız savaş, bileşik savaş ve dördüncü nesil savaşların karması olarak kullanılan bir savaş yöntemi olarak değerlendirmiştir (Özer, 2018:35).

Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu Dünya'nın süper gücü konumundaki ABD'nin devlet dışı aktörlerle ilişkisinin artması, asker-sivil ilişkilerin savaşlarda artış göstermesine ve savaşlarda sivil unsurları daha fazla kullanmasını beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş'ın ardından bazı savunma analistleri nükleer silah kullanmanın Amerikan hegemonyasına meydan okumak için katlanılamayacak kadar yüksek bir maliyetli olduğu için ulus-devletlerin çatışması yerine vekil aktörler ve asimetrik mücadele yöntemlerine yönelmesinin aynı zamanda ABD'nin maruz kalacağı Hibrit Savaş tehlikesinde arttırdığını ifade etmiştir (Özer, 2018:35).

Soğuk Savaşın ardından ağırlığının daha fazla hissedildiği yöntemler içerisinde, ABD ait Hibrit Savaş yöntemini sistemleştiren bir metodunun olmadığı söylenebilir. Aslında bu yöntemin ABD'nin zaman içerisinde yaşadığı savaşların gidişatına bağlı olarak değişiklik gösteren gelişmelerden kaynaklanmıştır. Yöntemin Amerikan Hibrit Savaş Doktrini olarak tanımlanmasında askeri yöneticilerin savaş alanlarında, siyasi veya askeri anlamda başarılı olmalarına yardımcı olmak için Rus ve Çin teorilerinin bir sentezi olan “Sınırsız Operasyonel Sanat” tanımlanması fikrini savunarak benimsemişlerdir. ABD'ye ait “sınırsız operasyonel sanat” diğer adı Hibrit Savaş stratejisi, operasyonel ve taktiksel misyon hedeflere hizmetlerinin yanında, ABD dış politikasına uyumlu hale getirmek için pentagon ve devlet yetkilileri tarafından savaş ve siyaset seviyelerini senkronize edebilir seviyede üst düzeyde tutulması hedeflenmiştir (Bektaş ve Gündoğdu, 2019:30).

Soğuk Savaş sonrası gelişen Renkli Devrimler, Arap Baharı gibi süreçlerin gelişimi benzer özelliklerle taşınması bu sivil-askeri düzeydeki uyumundan kaynaklanmıştır. İç çatışma ve devrim gibi belirli olayların gerçekleştiği ülkelerin Hibrit Savaş yöntemleri ile diz çöktürülmeye çalışılması düzeyli bir ilişkinin ürünüdür. Hibrit Savaş ABD'nin dolaylı bir savaşı olarak gören Rus Gerasimov'un, ABD'nin Libya'da koalisyonla birlikte uçuşa yasak bölge ilan ederek kendi müdahalesini meşru göstermeye çalışmasını örnek vermiştir (Gerasimov'dan akt. Bektaş ve Gündoğdu, 2019:29)

Ayrıca Hibrit Savaşı ABD'li teorisyen ve asker kişilerin stratejilerinin bir ürünü olarak uluslararası ilişkilere sunan ve bir asker-sivil karşımı mücadele yöntemi olarak belirten Gerasimov, aynı zamanda ABD'nin kullandığı Hibrit Savaş konseptini sadece savaş döneminde gerçekleştirilen bir yöntemden ziyade, barış zamanında da aktif şekilde kullandığı bir etkisizleştirme stratejisi olarak açıklamıştır (Gerasimov'dan akt. Bıçakçı, 2019:5).

ABD'nin 2018 yılı yeni ulusal güvenlik konsepti küresel çoklu aktörlere karşı ABD'nin farklı düzlemlerdeki mücadelesi olan Hibrit Savaş konseptinde nasıl hareket edeceği üzerine oluşturulmuştur. Bu yeni konsept Hibrit savaş tanımlanırken ifade edilen düzenli ve düzeniz unsurlarında ötesinde uzay alanında ve siber yöntemlerin kullanımını ifade etmektedir. ABD mevcut uluslararası aktörler (Rusya, Çin, İran, K. Kore) gibi ülkelerin sahip oldukları nükleer gücün ABD için konvansiyonel- bir harp sahasında yıkıcı sonuçlarını öngörmesi, bütün bu sistemlere tek çarenin uzay ve siber savaşla dur diye bilecek tek yöntemin Hibrit Savaş konsepti olarak değerlendirilmiştir. Hibrit savaş stratejilerinin küresel aktörler arasında gerçekleşme ihtimali, ABD ve NATO'nun dış politikasının önemli bir aracı haline gelmesi ve zamanla örgütün bu yöntemi askeri-sivil yapılar üzerinden kullanmasına neden olmuştur (Pekşen, 2020:281).

Özetle; ABD Hibrit Savaş Teorisi, tüm savaş yöntemlerini tek çatı altına tutmak suretiyle farklı askeri yöntemlerin stratejilerini ve planlarını, askeri, siyasi, politik, ekonomik operasyonel faaliyetlerde akıllı bir senkronize ile kullanılmasından oluşmaktadır. Hibrit Savaşın ABD askeri yöntemlerine katmış olduğu en önemli

özellik kara, hava, deniz unsurlarından oluşan müşterek Hibrit faaliyetlerin aynı doğrultuda kullanma tecrübesini kazanmasıdır

3.1.1. Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Değişen Güvenlik Konsepti

ABD ile SSCB'nin 2. dünya savaşından başlayarak 1990 yılına kadar olan süren mücadele Soğuk Savaş dönemi olarak tanımlanır. SSCB'nin dağılması sonrası tek süper güç ABD'nin hedef olduğu en büyük tehdit terör eylemleri olmuştur. Özellikle 11 Eylül ile başlayan terörle mücadele stratejisi, ABD'nin iki sıcak savaşa girmesine neden olmuştur. Bunlardan birincisi 2001 Afganistan savaşı iken diğeri ise 2003 Irak savaşı olmuştur (Lale, 2020:3).

Soğuk Savaş sonrası dijital çağın ABD güvenlik stratejisine etki büyük olmuştur. Dönemin çok yönlü tehditlerine uyum sağlamanın yanında, ABD'nin sert ve yumuşak askeri gücünün ince bir karışımı olan Hibrit Savaşın sürdürülebilir olması için belli başlı stratejiler benimsemiştir. ABD farklı birden fazla savaş yönteminin eşgüdümü kullanılmasını, Hibrit Savaşın ABD askeri güvenlik konseptine uyumu için NATO ve pentagon merkez müşterek güvenlik ve saldırı merkezlerinin oluşturulmuştur. Ayrıca Soğuk Savaş sonrası Rusya'nın Avrupa ve ABD'den askeri, siyasi, politik, ekonomik geri kalmışlığını düzensiz ve dolaylı yöntemlerin karışımı olan Hibrit Savaşla dengelemeye çalışması, ABD ve müttefiklerinin ister istemez bu asimetrik mücadele yöntemini ayak uydurmaya zorlamıştır (Bektaş ve Gündoğdu, 2019:29-30).

ABD'nin SSCB sonrası tehdit algılamaları daha çok Ortadoğu ve Balkanlarda yoğunlaşmıştır. Özellikle Ortadoğu'daki radikal İslam hareketlerini kendine tehdit unsuru olarak gören ABD bu unsurların sahip olmadığı konvansiyonel gücün ABD'ye karşı asimetrik savaş yöntemlerine dönüşmesine neden olmuştur. Bu tür tehditler ABD'nin dolaylı ve asimetrik savaflara karşı, Hibrit Savaş konseptine daha fazla yöneltmiştir. 1990 yılında başlayarak “yeni dünya düzeni” ve “genişleme ve angajman” politikaları ABD'nin askeri ve sivil gücünün üstünlüğünü vurgulama şeklinde gerçekleştirilmiştir. Lakin ABD'nin yaşadığı 11 Eylül terör saldırılarının asimetrik yönü ağır basan saldırılar olması, ABD'nin üstün askeri güç otoritesini alt-

üst etmiştir. Ayrıca bu saldırılar ABD'nin yeni dönemde hasımları tarafından yaşayacağı asimetrik ve Hibrit savaş tehdit 'in yolunu açmıştır (Arı ve Pirinççi, 2011:2).

ABD Soğuk Savaşı sıcak çatışmaya girmeden başarılı bir şekilde sonlandırması, askeri ve sivil güvenlik disiplini bakımından farklı tecrübeler kazanmasına zemin hazırlamıştır. 2000 sonrası Renkli Devrimlerle başlayan etnik ve siyasi çatışma alanlarının ABD tarafından oluşturulması, beraberinde terörizmin gelişmesine zemin hazırlamıştır. ABD etnik unsurları kullanarak Avrupa ve müttefiklerinin desteğini kaybederken, beraberinde küresel adil devlet prestijinde kaybetmiştir. Bu gelişmeler Hibrit Savaşın küresel terörizmi ve medeniyetler çatışmasını doğurdu söylenebilir. Bu bağlamda terörizmin ve İslami aşırıcılığın bölgelerde ortaya çıkmasına yol açan ana argüman, ABD'nin Ortadoğu başta olmak üzere dünyada Hibrit Savaş faaliyetleri sürdürmesinden kaynaklandığı söylenebilir (Bektaş ve Gündoğdu, 2019:27).

Soğuk savaşın bitmesi aynı zamanda yeni mücadele yöntemlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. ABD'nin yeni dönemdeki güvenlik ve savaş stratejisi daha önceki statik gücün karşısında daha dinamik ve gelişmiş bir mücadele alanı ve aktörleri ile karşı karşıya bırakmıştır. ABD uluslararası yeni güç aktörlerinin kullandığı asimetrik savaş, Vekâlet Savaşı ve teknolojik savaşlar gibi yeni yöntemlere karşı yeni bir yöntem olan Hibrit savaş yöntemine yönelmesine neden olmuştur. Hibrit Savaş yöntemi ABD'nin bu yeni yöntemlere karşı zorlu ve karmaşık olan sürecinde önemli katkılar sağlamıştır. Bu durum aynı zamanda ABD'ye tek düşmanlı savaşlar yerine, çok aktörlü ve çok düşmanlı güçlerin olduğu ve gücün her an her yerde olması gibi bir savaş ortamına girmesini neden olmuştur (Erhan, 2001:82).

ABD Soğuk Savaş sonrası dönemde kendisine rakip bir gücün olmadığını yeni dönemin “yeni dünya” düzeni şeklinde dizayn etmek için teoriler geliştirdiği safhada her şeyi bir anda değiştiren büyü bir olay meydana gelmiştir. Bu olay 2001 Yılı'nın 11 Eylülünde ABD'ye yapılan asimetrik terör saldırıları olmuştur.1990-2001 yılları arasındaki dolaylı savaş yöntemi üzerinde çalışmalar gerçekleştiren ABD bu olayla birlikte kısa süreliğine direk askeri müdahale yoluna gitmiştir. Bu bağlamda Afganistan ve Irak savaşları 11 Eylül sonrası ABD'nin konvansiyonel sıcak savaş

örnekleridir. Lakin bu savaşlarda yaşanan insan ve mali kayıplar yerini Barak Obama dönemi ile birlikte “geriden yönetme” doktrini kapsamında, Arap Baharı ve Suriye iç savaşları ile yeniden dolaylı savaş yöntemi olan Hibrit Savaş yöntemine bırakmıştır.

ABD’nin Hibrit Savaş yöntemine yönelme nedenleri askeri, ekonomik, siyasi açıdan etki altındaki ülkelere, demokrasi ve özgürlük getirmek bahanesi ile müdahale etmek amacıyla kullanmıştır. Bir diğer nedeni kendisine karşı meydana gelen ittifak ve oluşumların bir araya gelmesini engellemek için yapılmıştır. Dolaylı savaşın diğer adı olan Hibrit Savaşın önemli 4 ana bileşeni bulunur. Bunlar askeri, ekonomik, siyasi ve diğer alanlarda yürütülen faaliyetler şeklinde sıralanabilir. ABD soğuk savaş sonrasında bu alandaki dolaylı mücadele araçlarını kullanarak, başlı başına bir Hibrit savaş kullandığını değerlendirebilir. Bu bağlamda yaptığı ilk iş Rusya ile nükleer silahların sınırlandırılması olmuştur. Konvansiyonel savaş olasılığının azaltılması ve dolaylı savaşa giden yolu hızlandırması açısından önemlidir. ABD’nin diğer bir önemli faaliyeti kendine karşı kullanılacak teknoloji, nükleer güç ve kaynakların başka ülkelere transferinin engellenmesi olmuştur (Erhan, 2001:83).

ABD’nin savaş ve güvenlik konseptine yön veren bir diğer önemli husus ekonomik çıkarlardır. ABD’nin güvenlik politikası içerisinde bir o kadar önemli olan ekonomik çıkarlar doğrultusunda, savaşların geri plandaki nedenleri önemlidir. Bu bağlamda ülkelerin ve pazarların kontrol edilmesi amacı ile ABD için enerji ve yer altı kaynaklarının zengin olduğu ülkelere yönelik yöntem kullanılmıştır. Bu alan ve güzergâhlarda ortaya çıkartılacak istikrarsızlık ve savaş temeli Hibrit Savaş yöntemleri kritik önemdedir. ABD enerji şirketleri için enerji koridoru ve bu koridor üzerindeki ülkeler üzerinde kaos çalışmaları gerçekleştirilmiştir. ABD’nin bu alanlarda önemli dolaylı Hibrit Savaş faaliyetleri yürütmesi önemli bir neden oluşturmuştur. Bir diğer güvenlik sorunu ise SSCB sonrası ülkelerde demokrasi ve özgürlük adı altında başlayan değişimlerin yarattığı sorunlar olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi Renkli devrimlerin ABD tarafından hem ekonomik çıkarlar hem de ideolojik çıkarlar için yapılan bir Hibrit Savaş olmuştur (Erhan, 2001:83). SSCB sonrası komünist ekonomik sistemde yer alan ülkelerin kapitalist üretim sistemi için yeni pazarlar olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonrası ABD’nin bu ülkelerde dolaylı müdahale etmesi bu nedenlere bağlanmıştır.

ABD'nin 1. ve 2. Dünya Savaşları'ndaki politikalarına baktığımızda daha çok savaflara hep sonradan katılıp daha çok kazanan taraf olmuştur. Buna bağı olarak soğuk savaş sonrası küreselleşmenin hızlanması diğerk aktörlerin güçlenmesini sağlamıştır. ABD güçlenen yeni aktörlerin ortaya çıkması nedeni ile askeri yöntemlerinde değışikliğe giderek spesifik yöntemleri kullanmaya yönelmiştir. ABD yeni dönemde savaş ve müdahale yöntemlerinde direk savaş yerine, BM ve AGİT destekli kararlar çerçevesinde Irak, Somali, Bosna müdahaleleri ile uluslararası konsorsiyumdan aldığı destek ile dış müdahaleleri daha çok “geriden yönetme” politikası ile benimsemiştir. Her ne kadar bu müdahalelerde ABD'nin öncülü görülse de “sorumluluğı müttefiklerle paylaşma” stratejisi benimsediğini ifade edebiliriz (Erhan, 2001:88).

ABD'nin soğuk savaş sonrası girmiş olduğı yeni dış politik arayışlarda olduğı gibi yeni savaş yöntemleri de kendini hissettirmiştir. Doğı bloğunun dağılması sonrasında ABD'nin karşında konumlanacak askeri bir gücün kalmaması, ABD'yi askeri alanın dışında sivil güç üzerinde gelişmeye yönlendirmiştir. Bu bağlamda ABD bu güç boşluğu karşında yeni ve farklı tehdit algılamaları geliştirmiştir. Özellikle tek kaynaklı tehdit, Soğuk Savaş sonrası çok aktörlü asimetrik ve vekâlet savaş yöntemini benimseyen çok aktörlü tehdit algılamalarına bırakmıştır. Bu bağlamda ABD'nin bu gelişmeler ışığında, bölgesel ve küresel ölçekli askeri ve güvenlik politikalarını bölge ve ülkelerin yapılarına göre farklılık bir şekilde geliştirme yoluna gitmişlerdir. Ayrıca yeni dönemde savaşlar ve tehditler gözle görülür nitelikte değildir. Bu dönem daha çok teknolojik ve hissedilmeden gerçekleşen tehditlerin ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. Bu bağlamda siber saldırılar ve dezenformasyon bilgi savaşları gibi teknolojik faaliyetler ABD'nin yeni müdahale yöntemlerinde ağırlığını gittikçe hissettirmiştir (Pirinççi ve Arı, 2011:2).

ABD'nin dolaylı askeri mücadelesinde önemli bir diğerk nokta olan “Clinton Doktrini” ABD'nin salt askeri müdahale yöntemi yerine demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin yerleşmesi adına yapılan bir müdahale şeklinde olmuştur. ABD özellikle bölgesel ve küresel çatışmalarda doğrudan yer almak yerine daha çok sorumluluğı paylaşarak diğerk güç ve aktörleri kullanma suretiyle yapmaya çalışmıştır. ABD bu

tavır yeni uluslararası güç aktörlerini dengeleme ve gerekli durumlarda balans ayarı vermek için sıklıkla kullanılmıştır (Pirinççi ve Arı, 2011:2).

ABD'nin bu müdahale yöntemindeki değişikliğin temel bazı nedenleri vardır. Bunların başında ABD'nin küresel ve bölgesel çıkarlarına yönelik riskleri azaltması gelmektedir. Ayrıca ABD'nin demokratik yönetimlerin artırılması ve serbest piyasa ekonomisinin gelişimini hızlandırılması, bu ülkelere dolaylı müdahaleler yapması için ekonomik gerekçelerden kaynaklanmıştır. Bosna savaşında ABD'nin müdahale konsepti daha çok uluslararası konsorsiyum ve ABD'nin önderliğinde yapılmıştır. Lakin Irak müdahalesi salt kendi ekonomik çıkarları etrafında şekillenmiştir (Pirinççi ve Arı, 2011:5).

ABD'nin dolaylı savaş yöntemi olan Hibrit Savaşa yönlendiren diğer önemli hususların başında 11 Eylül saldırıları gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası Dünya'da 11 Eylül saldırıları ile klasik mücadele yöntemlerinin artık sonlandığı söylemek mümkündür. Çünkü bu saldırılar yeni mücadele yöntemleri olan asimetrik savaş ve vekâlet savaş yöntemlerinin, uluslararası ilişkilerde hızlı yayılmasına yol açan bir diğer yöntemdir. Yeni bir yöntem özelliği taşıyan Hibrit Savaşlar ve asimetrik savaş yöntemlerinin kullanım alanlarında ABD karşısında terör örgütleri yer almıştır (Lale, 2020:6).

“Clinton Doktrini” tam tersi ise “Bush Doktrini” ifade etmektedir. Bush doktrini ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası tehdit olarak gördüğü tüm hedeflere salt askeri yöntemlerle saldırması sonrası ABD'ye uzun soluklu sorunlar yaşatmıştır. Bu müdahalelerin başında Afganistan Savaşı ve 2002 Irak Savaşları gelmektedir. ABD'nin salt askeri yöntemlerle ile gerçekleştirdikleri bu askeri müdahaleler, giderek bataklığa saplanması ABD askeri müdahale yöntemini derinden sarsmıştır (Lale, 2020:7).

Soğuk Savaş sonrası değişim gösteren ABD askeri mücadele yöntemine en iyi örnek 2017 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisinde “sürekli mücadele” stratejisi kapsamında düşük yoğunluk birden fazla Hibrit faaliyetin kullanılmasına işaret etmesi dikkat çekmiştir. 2015 yılında Rus Genel Kurmay Başkanı Gerasimov'un “savaş ve barış arasındaki ilişkinin bulanıklaştığı” ifadesi ABD için ilk gözlemlenen askeri

gelişme olmuştur. Ayrıca ABD'nin Hibrit Savaş yönteminin tanımlanması ve uygulanmasını NATO'nun güney kanadında ortaya çıkan Rus Hibrit Savaş faaliyetlerine karşı geliştirilmesi gereken politikaların bir parçası olarak görmektedir (Lale, 2020:7-8).

Bu değişim yeni dönem ABD askeri stratejisinde Hibrit Savaş üzerine kurulmuş bir konsept olarak ortaya çıkmıştır. ABD'nin Suriye iç savaşında DEAŞ terör örgütüne yönelik mücadele yönteminde PYD-YPG-SDG terör örgütlerini geriden yönetme ve donatma şeklinde gelişmiştir. ABD artık direk askeri çatışma ve savaş yerine bölge ve ülkelerin özelliklerini dikkate alarak, örgütleri ve devlet dışı aktörleri kullanma yolunu tercih etmiştir. ABD'nin artık temel prensibi ABD çıkarlarının en üst seviyede gerçekleştirmek amacıyla herkesle her yerde çalışma prensibine dönüşmüştür. Öyle ki bazen herkesin terör örgütü olarak gördüğü örgütleri çıkarları ekseninde yönlendirme yoluna bile gitmiştir (Lale, 2020:7).

Bu belirtilen hususlardan hareketle ABD'nin savaş ve güvenlik anlayışındaki değişim terör saldırıları sonrası hızlanmıştır. Güvenikleştirme teorisi kapsamında ABD'nin halk ve bölgeleri dolaylı faaliyetlerle istikrarsızlaştırma yöntemi, aynı zamanda müdahaleye kolaylık sağlamak amacıyla yapılmıştır. Bu faaliyetlerin başında mevcut ülkenin yalnızlaştırılması, ekonomik ambargo, terörle ilişkilendirme vb. faaliyetler uluslararası kamuoyunun oluşmasına zemin hazırlaması şeklinde yapılan faaliyetler olarak tanımlanabilir. Mevcut jeopolitik ve jeostratejik konuma sahip ülkelere müdahale şekli olarak tanımlanan bu yöntemin örtük şekilde kullanılması konseptin tanımlanmasının zorlaştırmıştır.

3.2. Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Savaş Doktrinleri

ABD'nin askeri savaş doktrinleri her zaman uluslararası ilişkilerde devletler ilişkileri tarafından önem arz etmiştir. Bu önem 1. Dünya savaşı sonrası ABD başkanı Woodrow Wilson tarafından yayınlanan Wilson prensipleri adlı metinde, yeni uluslararası ilişkilerin dizaynı ile daha fazla önem plana çıkmıştır. 2. Dünya savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerin dizayn edilmesi iki kutuplu dünyanın farklı iki gücü ABD ve SSCB'nin askeri, siyasi, ekonomik alanlarda geliştirdikleri yeni sistemleri de

şekillendirmiştir. ABD ve SSCB'nin iki kutuplu dünyası 1990 yılında SSCB'nin dağılması ile son bulmuştur. Bu tarihten sonra ABD başkanı ve askeri doktrinlerinin uluslararası ilişkileri dizayn etme süreç başlamıştır. ABD mevcut güç ve çıkarlarının sürdürülmesi için benimsediği bu doktrinler 11 Eylül terör saldırıları ve farklı eksenlerde ortaya çıkan karşıt güçlerin var olmasının yanında, ABD'nin uluslararası çıkarları tehlikeye girmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Önder, 2020:28-29).

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası 1990 tarihi ile başlayıp günümüze kadar gelen tek kutuplu dünyasında savaş yöntemlerindeki değişik doktrinleri farklı zamanlarda gerçekleştirmeye çalışmıştır. Çünkü savaş olgusunun 1990 sonrası küreselleşme ve teknoloji ile “esnek savaş” özelliği kazanması ABD'yi farklı askeri ve güvenlik yöntemlerine sevk etmiştir. Çünkü eski savaşların yerine kendine ait özellikleri içinde barındıran ilerde zenginleştirerek farklı bir yapı kazanmasına yol açacak olan avantajlı Hibrit Savaş yöntemine eğilmiştir. ABD'nin ekonomik ve üretiminin kapitalist kökenli olması savaşın ruhuna üretim tarzının ve özelliklerinin yansımaya neden olmuştur. Akdağ (2017) göre ABD'nin “esnek savaş” yöntemine bağımlı olduğu ve kapitalist üretim tarzının son aşaması olan esnek üretim tarzının türevinden ortaya çıktığını ve yöntemi bu bağlamda değerlendirilmesinin gerektiğini ifade etmiştir (Akdağ, 2017:3).

ABD'nin savaş doktrinleri gelenek olarak başkanlar döneminde bildirilen ve sürekli değişen bir süreçler silsilesidir. ABD'nin dış politik hedefleri kapsamında belirlenen stratejiler belirli dönemlerde savaş doktrinleri vasıtasıyla desteklenmiştir. ABD'nin 1990 yılından itibaren değişen savaş karakteri farklı askeri doktrinlerle kendini hissettirmiştir. Özellikle Bosna savaşı ile başlayan bu değişen karakter kendini dönemin savaş konseptine bağlı savaş yöntemleri ile açıklana bilir. Uluslararası ilişkilerde 2000 sonrası savaşın asimetric yönü ABD'nin savaş yöntemlerinde angajman değişikliğine gitmesini zorunlu kılmıştır (Akdağ, 2017:4). Çünkü Lübnan Savaşı, 11 Eylül terör saldırıları, Afganistan savaşı, Irak Savaşları özelinde elde edilen tecrübeler ışığında bu değişiklikler zorunlu kılınmıştır. Askeri angajman kurallarının yetersizliği ABD'nin askeri müdahale yöntemlerinde farklı yönelimlere gitmesine neden olmuştur.

ABD'nin eski savaş doktrinleri daha çok klasik konvansiyonel savaş yöntemleri üzerine inşa edilmiştir. Lakin 11 Eylül saldırıları sonrası büyük bir değişikliğe giden ABD, savaş doktrinlerini eski doktrinlerinden tamamen farklılık arz eden dolaylı mücadele şeklinde dizayn etmiştir. ABD'nin 11 Eylül sonrası doktrinleri daha çok jeopolitik çıkarlar ile ideolojik ve demokratik eksenler etrafında şekillenmiştir. Kaldor (2013) göre 21.yy'da "yeni savaşların" temel nedenleri etnik, kimlik, din üzerinde inşa edilen nedenlere bağlı olarak gelişen savaşlar olarak ifade eder. 11 Eylül saldırılarının radikal İslam adına terör örgütleri tarafından yapıldığını ve bunun bir dini savaş niteliği taşıdığını; etnik temizlik şeklinde gerçekleşen Bosna savaşının ise etnisite'yi ön plana çıkaran bir neden olduğundan bahsetmiştir (Kaldor akt. Akdağ, 2017:7).

Bu gelişmeler ilerleyen süreçte ABD'nin yeni nesil Hibrit Savaş yöntemine hazırlanmasında önemli katkılar sağlaması bir yana gelişecek askeri doktrinlerinin temel dört hipoteze dayanmasından kaynaklanmıştır. Birincisi; ABD'nin askeri doktrinlerine katkısı olan en önemli husus Soğuk savaş sonu itibariyle devletin etkisinin azalması ve yerine devlet dışı aktörlerin rolünün artmasına bağlanmıştır. Buna bağlı olarak ABD'nin son dönemde sivil-asker ilişkilerinin gelişmesi bununla ilintilidir. İkincisi; ABD'nin SSCB sonrası gerçekleşen jeopolitik ve jeostratejik boşluk alanlarındaki ekonomik, siyasi, politik anlamda doldurmak istemesi olmuştur. Bu yöntem "yumuşak güç" unsurlarının dolaylı savaş yöntemlerinin kullanılarak gerçekleştirilme doktrini benimsemesi olarak tanımlanır. Üçüncü yaklaşım ise; kimlik temeli çatışma ve savaşların ABD'ye dolaylı fayda sağlamasıdır. Örneğin; Renkli Devrimler etnik ve demokratik iç çatışmaların yoğun yaşandığı ve ABD tarafından Rusya'nın çevrelenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. ABD'nin savaş doktrinini belirleyen dördüncü yaklaşım ise terörizmle mücadele olmuştur. ABD üstün gücüne karşın terör örgütü ve ülkelerin asimetrik savaş yöntemlerine maruz kalması ABD'nin yeni dönemde savaş doktrinini terörle mücadeleye ayırmasına neden olmuştur (Akdağ, 2017:5-6). Mevcut tehditlere karşı ABD'nin güvenlik konsepti değişken ve dinamik bir sürece sahiptir. Buna bağlı olarak devlet dışı unsurlarla mücadelesinde asimetrik yöntemleri seçmesi bundan kaynaklanmıştır.

ABD doktrinlerinin genel manada günün mevcut şartları ekseninde şekillendiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Buna bağlı olarak Soğuk Savaşın sonrasında gelişen ABD

doktrinleri genellikle savaşların büyük çoğunluğunun kimlik ve kültür temeli gerçekleştiği fikri üzerinde şekillenmiştir. Bu bağlamda ABD'nin doktrinlerinde bu dönemde bölgesel yaklaşımlar arasında farklı güvenlik eksenlerinin ortaya çıktığını söylenebiliriz. Buna müteakip ikinci körfez savaşını “Haçlı seferi” olarak tanımlayan ABD, bu dönemdeki Ortadoğu için geliştirdiği güvenlik doktrinini din temelli bir süreç üzerine inşa ettiği söylenebilir. Bu doktrin din temelli iç çatışma ve saldırılar durumunda, ABD'nin askeri tavrını ne olacağını açıkça belirtmiştir. ABD din odaklı iç çatışmalar ve savaşların yaşandığı ülkelerde Hibrit Savaş yöntemini askeri doktrini haline getirmesi “geriden yönetme” politikasının bir sonucudur (Özdoğan, 2019:11).

Her ne kadar ABD'nin yüksek askeri kaynak ve güce sahip olması ona ilk vurucu darbe fırsatını veriyor olsa da uzun süreli problemler için yeterli çözümleri olmamıştır. ABD'nin savaşları kazanmasından sonra yaşadığı mücadeleler daha çok terörizm, asimetrik savaş, vekalet savaş, gerilla yöntemleri, dezenformasyon haberler şeklinde süre gelen Hibrit Savaş yöntemleri olmuştur. Bu maruz kalınan yöntemler üst askeri çevreler tarafından tespit edilmiş olup, ABD'yi belirli dönemlerde konvansiyonel olmayan harp şeklinin uygulanmasının gerekliliğinin ön plana çıkarmıştır. Örneğin; ABD'nin Afganistan ve Irak savaşlarında yaşadığı uzun soluklu askeri mücadeleler, ABD'nin askeri stratejisinin değişmesi gerektiğine dair gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Özellikle bu savaşlarda elde edilen tecrübeler, ABD'nin sıcak askeri mücadele yerine “geriden yönetme” politikası benimsemesi gerektiği sonucu ortaya çıkarmıştır. Suriye İç savaşı ve Arap Baharı örneklerinde olduğu gibi savaşa müdahil olmaması gibi bir politika ekseninde cereyan etmiştir.

3.2.1. 1991-2001 Arasında Sıcak Barış Dönemi Doktrini

Her dönem içerisinde dünyaya hâkim olmak isteyen büyük bölgesel ve küresel devlet ve aktörler olmuştur. Lakin bu devletlerin hâkim güce ulaşmak için üç aşamalı süreçten geçmesi gerekmektedir. Bu aşamalar barbarlık, uygarlık, çöküş aşmaları olarak sıralanabilir. Devletin ikinci aşama olan uygarlık aşamasına gelmek için belirli dönemlerde askeri, ekonomik, politik alanları içine alan uzun soluklu doktrinler geliştirmesi gerekmiştir. İşte ABD'nin belirli başkanlar döneminde dünya hâkimiyet stratejisine yön vermek için doktrinler bu bağlamda açıklanmıştır. Lakin konumuzun

Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen gelişmeler ışığında olması nedeniyle 1990'dan başlayarak günümüze kadar olan doktrinler ele alınacaktır (Akdağ, 2017:9).

1990 yılında başlayan ve SSCB'nin dağılması ile son bulan süreç, aynı zamanda ABD adına sıcak barış dönemi olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde uluslararası ilişkiler bağlamında, birden fazla küresel gelişmeleri beraberinde yaşamıştır. Bunların başında siyasi, ekonomik, askeri değişimlerin yanında küreselleşmeyi de beraberinde getirmiştir. ABD dış politikası SSCB sonrası yıkılan sosyalist düzenin yerine düşündüğü kapitalist sistemi öncelikli ve önemli bir stratejik hedef olarak görmüştür. Ayrıca tek kutuplu sistemin devamı ve tehdit unsurlarına karşı alınacak önlemler, sıcak barış dönemi doktrini için önem arz eden hususların başında gelmiştir. Bu dönemde açıklanan doktrinler başkanların değişmesi nedeni kişiye bağlı kalmıştır (Akdağ, 2017:9).

1990 yılından itibaren ABD politika yapıcıları her ne kadar ulusal tehdit unsurunun olmadığını düşünse 'de ABD'nin askeri ve savaş özelliğinin sürdürülme tavrını sürekli sürdürmüştür. ABD askeri gücünün devamı için küresel anlamda ekonomik ve teknolojik gelişmeler ile askeri unsurları birbiriyle desteklenmiştir. Çünkü askeri elitler güvenliğin sert askeri güç ile sağlandığını ve bunun sektöre uğraması durumunda; ABD'nin belirli ulusal tehditlerle karşı karşıya kalınacağını ifade etmiştir. Lakin Clinton dönemindeki askeri harcamaların ekonomiye getirdiği yük ABD'nin askeri güç yerine daha yumuşak değerler üzerinden müdahale stratejisini benimsediği fikri daha ağır basmıştır. Lakin Bush dönemi ise bu durumun tam tersi olan sert askeri gücün kullanılmasıyla ön plana çıkan bir süreç beraberinde yaşamıştır (Hook ve Spanier, 2013:190).

Sıcak barış döneminde SSCB'nin dağılması ABD'nin savaş ve çatışma yönteminde değişiklik gitmesine neden olmuştur. Her alanda görülen değişimin savaşın karakterinde de değişiklik yaratıp yaratmadığı sorusu burada önemlidir. Lakin yaşanan savaş ve çatışma örnekleri savaş yönteminin değiştiğini gösterir mahiyettedir. Artık çatışmalar devlet merkezli çatışmalar yerine iç çatışma, finansal savaş, siber savaş gibi alanlarda düşük yoğunlukta gerçekleşmeye başlamıştır. Sıcak barış dönemi örtülü savaş olan Hibrit savaşın alt yapısını doldurması açısından önemli

bir sürecin özelliklerini beraberinde taşımıştır (Akdağ, 2017:9). ABD'nin savaş karakterini değiştiren bu süreç yeni bir doktrinle tanımlanmaya çalışılmıştır. Tabii askeri doktrin ekonomik ve politik değerlerden ayrı düşünülmediğinden, ABD'nin sıcak barış dönemi doktrini daha çok askeri, ekonomik, politik konuların birbiriyle koordineli bir sonucu olarak hazırlanmıştır (Önder, 2020:33).

Sıcak barış dönemi doktrinde ABD'nin tek kutuplu dünyayı yönlendirme stratejisi bölgesel güçlerin etnik, milliyetçi, ırkçı sorunları ile uğraşmasıyla şekillendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Kosova savaşında ABD'nin tek taraflı müdahale yerine, NATO destekli müdahalesi ABD'nin tek başına savaşma gücünü paylaşma stratejisi olarak ifade edilebilir. Ayrıca ABD'nin bu "geriden yönetme" stratejisi sıcak barış doktrine de yansımıştır. Buna bağlı olarak ABD'nin askeri gücünü tek başına kullanılması, ABD karşıtı bir uluslararası ilişkilerin oluşma riskine karşı NATO'nun ABD çıkarları etrafında şekillendirilmesi gibi bir durumun da ortaya çıkmasına neden olmuştur. NATO'nun görevlerinin dışında ABD'nin doktrinlerine hizmet etmek için kullanılması, ABD'nin dolaylı savaş olan Hibrit Savaşın alt yapısına giden yolu hızlandırmıştır (Önder, 2020:33).

Sıcak barış dönemi doktrini 1990-2001 yılına kadar ABD'nin uluslararası ilişkilerde tek süper güç olarak sürdürdüğü dönem olarak kabul edilebilir. ABD'nin bu dönemde küreselleşmenin yaygınlaştırılması vasıtasıyla müdahale etmek istediği bölge ve ülkelere demokratikleşme adı altında ekonomik, siyasi, askeri gücünü bu bölge ve ülkeler üzerinde artırmak için kullanmıştır. Lakin ABD'nin bu doktrinden uzaklaşmasına neden olan 11 Eylül saldırıları, kısa süreli dış askeri operasyon ve sert askeri politikalar benimsemesine neden olmuştur. ABD'nin yeni dönemde yaşadığı asimetrik terör saldırıları, ABD'nin gelecekte yeni bir savaş doktrini geliştirmesine giden yolu zorunlu kılmıştır. Bu gelişmelerle birlikte sıcak barış dönemi doktrini giderek işlevini yitirmiştir (Önder, 202:33).

Sıcak barış dönemi olarak adlandırılan 1991-2001 yılları uluslararası ilişkilerde barış coşkusunun kısa sürdüğü, bölgesel ve etnik çatmaların artış gösterdiği bir ortama dönüşen bir sürece girmiştir. Clinton döneminin uzun süre görev yaptığı bu dönem, askeri araçların dışında daha çok yumuşak güç ekonomik araçların kullanılması süreci

olarak değerlendirilmektedir. Clinton ve sıcak barış dönemi ekonomik araçlarla yapılan dış politik hamlelerle değerlendirilmiştir. Ekonomik araçların kullanılması sert güç askeri araçlar dışında dolaylı savaş araçlarının kullanılması adına önemlidir (Hook ve Spanier, 2013:191-192)

3.2.2. 2001-2011 Terörizmle Mücadele: Bush Doktrini

2001 yılından günümüze kadar ABD'nin dış tehdit olarak algıladığı konuların başında kendine ve müttefiklerine yönelen küresel terörizm ve radikal İslam'ın yükselen tehditti olmuştur. Terörizm ve radikal İslami unsurlarla mücadele için oluşturulan Bush doktrinin temel ana hatları, bu iki tehdit unsuruna karşı geliştirilmiştir. Çünkü ABD'nin 2001 yılında yaşadığı 11 Eylül saldırıları sonrasında temel amaç realizmin sert askeri gücünün kullanılması ve SSCB sonrası yeni bir tehdit unsuru olarak görülen terör ve radikal İslam'a karşı oluşturulacak yeni mücadele konsepti olmuştur (Önder, 2020:34).

ABD ile SSCB arasında Soğuk Savaş sonrası askeri mücadele her ne kadar son bulmuş olsa da uluslararası ilişkilerde sistemsiz kaymaları ABD tarafından takip edilmiştir. ABD başkanları tarafından oluşturulamaya çalışılan, ABD merkezli sistemin güvenlik doktrinleri, değişen ve bu sistemin yeniden dizayn edilme çalışmasıdır. Demokrasi, serbest piyasa, küreselleşme gibi kavramlar ABD'nin oluşturmaya çalıştığı sistemin temel kavramlar olup, mevcut bu kavramlara sahip olmayan veya dışlayan ülkeleri Hibrit Savaş yöntemleri ile bu sisteme kanalize etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası süreçte devlet ilişkilerinin iyi niyetli ve yeni oluşumları sisteme revize ederek, bir uluslararası ilişkiler sistemi tesis etmek için Bush doktrini önemli bir katkı sağlamıştır (Lale, 2020:15)

Bu bağlamda Bush doktrini Clinton dönemine ait dış politikanın başarısız olduğunu ve askeri güç konseptinin dış politikada daha fazla kullanması gerektiğini ifade etmiştir. Bush doktrininde ABD dış politikası ve tehdit unsuru için temel hedefi, Ortadoğu bölgesine karşı geliştirilmiştir. 1. Körfez savaşında ABD'nin etkin rol alması Ortadoğu ve radikal İslami örgütlerin tehditlerini üstünde toplamıştır. Buna bağlı olarak 11 Eylül saldırılarına giden yol bu şekilde belirli bir nedene bağlanmış olur. Özellikle Bush yönetimindeki muhafazakâr ideolojinin baskın olması, radikal İslam

ile yeni bir çatışma başlatmanın zeminini hazırlanmıştır. Bush doktrini “askeri güç ve ahlaki açıklık” politikası üzerinde şekillenmesi gerektiği konusu üzerinde durulmuş ve önem verilmiştir (Altunışık, 2009:74-75).

ABD'nin Soğuk Savaşla başlayan yeni güvenlik ve askeri doktrinleri 11 Eylül saldırıları sonrası Bush doktrinin sert gücü kullanılması yoluyla devam etmiştir. Bush doktrinin 2001-2011 yılları arasında kapsayan süreçte uygulanmasından sonra yerini Barack Obama bırakmıştır. Ardından göreve gelen Obama'nın “geriden yönetme” politikası ABD'nin yeni politikası olmuştur. SSCB'nin dağılmasından sonra ABD'ye ilk kez meydan okuyan yeni bir aktörün ortaya çıkması, ABD'yi Hibrit Savaşın yumuşak araçlarını daha fazla kullanmasına yönlendirmiştir. ABD tarafından bu aktör asimetrik savaş yönteminin ana kullanıcı unsuru olan terör kavramı olarak belirtilmiştir. Bush doktrini ABD istisnacılığın'dan ziyade daha fazla agresif bir askeri doktrin benimsenmiştir. Çünkü ABD'nin 11 Eylül terör saldırıları ile yaşadığı şok, askeri yöntemlerin kullanılmasını daha cazip hale getirmiştir. Bir diğer özelliği ABD'nin topraklarında ilk kez yaşadığı saldırı olmasıdır (Önder, 2020:34)

Bush doktrinin temel askeri hedefi terörizmle mücadele olarak tanımlanmıştır. Ayrıca ABD bu mücadeleyi başlatırken müttefiklerin desteği ile başlatmıştır. Bush doktrini terörle mücadeleden öte ona destek veren ülkelerle mücadelesi olarak tanımlana bilir. Bu ülkelerin başında İran, Irak, Libya gibi ülkelerdir. Bu ülkelerin ikisine karşı yapılan operasyonlar Hibrit Savaş faaliyetleri ile gerçekleştirilmiştir. Şer eksenini olarak tanımlanan bu ülkelerin, genellikle Ortadoğu bölgesinde toplanması Bush doktrinin ilgili olduğu bölgeyi gösterir niteliktedir. Ortadoğu'da genellikle radikal İslam ve terör örgütlerin tanımlandığı doktrin savaşın yöntemini devlet merkezli olandan, olmayan yöne evrilmesine işaret etmiştir (Önder, 2020:34).

Bush doktrini ABD tarafından meşru müdafaa üzerine inşa edilmiş bir doktrindir. Bu doktrin ABD'nin herhangi bir tehdit durumunda askeri gücün sert yanını ve yöntemini kullanmaktan çekinmeyeceğini ifade etmektedir. Aslında keyfi bir müdahale anlamına gelen bu doktrin, ABD'nin kendine tehdit olarak gördüğü ülke ve oluşumların kendine saldırmasını beklemeden karşı saldırı yöntemine zemin hazırlamıştır. Ayrıca ABD Bush doktrinin tek başına müdahale etme şeklindeki yöntemini ilerde büyük bir ABD

karşıtı uluslararası politikanın kazanılma nedeni ile güvenlik risklerini göz ardı ettiğini de görecektir (Lale, 2020:6).

Artık bu süreçten sonra ABD Bush doktrini ile salt askeri dış müdahaleler üzerine kurulu bir politikayla hareket etmeye başlamıştır. Bush doktrini ABD'nin dış politikasını değiştirdiği gibi savaş yönteminde de değişiklik yaratmıştır. Bu değişkenliklerin başında “Hibrit Savaş” yönteminin sivil-askeri karışımı bir yapıya bürünmesi gerektiğine dair sonuçları yaşamaya başlamasıdır. ABD artık savaş ve müdahalelerde Hibrit Savaş araçları olan teknoloji, ekonomi, siyasi, etnik, bölgesel mezhep sorunları gibi vasıtaları kullanarak savaşlar yapmaya doğru yol almıştır (Lale, 2020:6).

Bush doktrininde ABD'ye karşı tehdit unsuru olarak gördüğü bölgeler arasında en dikkat çeken alan Ortadoğu bölgesi olmuştur. Özellikle 11 Eylül saldırıları Bush doktrininde Ortadoğu için dizayn çalışması için bir araç olarak kullanıldığına dair söylemlerde geliştirilmiştir. Bu doktrin “kuşatma” stratejisi yerine “önleyici savaş” stratejisini ifade etmektedir. Çünkü saldırı ve tehditlerin gerçekleşme öncesinde ortadan kaldırılması amaçlanan temel hedeftir. Bush doktrini Hibrit savaş araçlarının aktifleştirmesi, ABD'nin Hibrit Savaş müdahaleleri öncesi yürüttüğü faaliyetler olarak kabul edilir. Lakin 2008 yılının 'da başkan Barack Obama'nın göreve gelmesi ile “geriden yönetme” stratejisi Bush doktrinini aktif bir sürekli dış politika olmasını engellemiştir (Altunışık, 2009:74-75).

Bush yönetiminin Ortadoğu'daki temel amacı sadece askeri mücadelelerle terörün sonlandırılması olmamıştır. Bu hedeflerin dışında bölgenin yer altı ve yer üstü kaynaklarının ABD'ye bağlı şirketler vasıtasıyla uluslararası piyasalara pazarlanması da amaçlanmıştır. Ayrıca bu politikanın temel özelliği, SSCB sonrası Rusya'nın bölge üzerindeki etkisinin kırmak amacı ile planlanmıştır. Ortadoğu bölgesi aynı zamanda enerji koridorlarına ev sahipliği yapmasının yanında, bölgenin sadece Bush doktrininde terör konusu üzerinde durmadığını göstermiştir. Bir diğer önemli nokta ABD'de bulunan Yahudi ve yeni-muhafazakârlardır. Yahudi ve yeni-muhafazakârlar kesimlerin İsrail nedeni ile Orta Doğu'ya karşı bakış açısı önemli olmuştur. İsrail'in

Ortadoğu'daki güvenliği ve İsrail politikasının bölgeyi dizayn etme ve şekillendirme özelliği Bush doktrini önemini arttırmıştır (Altunışık, 2009:75).

Bush doktrini terörizmle mücadele kapsamında ulusal çıkarların korunması için 2001 yılından sonra ABD dış politikasında ağırlığı giderek daha fazla hissedilmiştir. Bu doktrin devletlerin dışında, uluslararası hukukta aktör özelliği taşımayan örgütlerin asimetrik savaş yöntemleri ile mücadelesi için oluşturulmuştur. Ayrıca asimetrik ve düşük yoğunluklu çatışma yöntemi, ABD'nin askeri eliti tarafından benimsenmiş ve son yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Bush doktrinin özü ABD'nin süper gücünün tüm uluslararası ilişkilere sistem ve aktör bazında tesisinin yapılmasıdır (Önder, 2020:34).

11 Eylül saldırıları ABD'nin gelecek 50 yıllık güvenlik politikasının benimsenmesi noktasında önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilebilir. George W. Bush'un yürürlüğe koyduğu güvenlik stratejisi hem ABD'nin hem de dolaylı olarak dünyanın güvenlik politikasını belirlemiştir. Bush doktrini savaşı düşük yoğunlukta ve gerektiği zaman sert askeri gücü kullanmaktan geri kalmayan bir askeri yöntem olarak tanımlamıştır. Doktrin özellikle asimetrik savaş, dezenformasyon bilgi, vekalet savaşı, düşük yoğunluklu savaş gibi kullanım yöntemleriyle ara ara revize edilmiştir. Bu doktrin sert askeri güce dayalı mutlak hegemonyal bakış açısıyla geliştirilmiş olmasından kaynaklı, dış güvenlik tehditlerine karşı sürekli askeri operasyonlarla yapması, ABD'nin uluslararası ilişkiler nezdinde tehdit unsuru bir devlet ve aktör olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Barack Obama'nın 2008 yılında göreve gelmesiyle "geriden yönetme" doktrini ABD'ye uluslararası ilişkilerdeki tehdit unsuru olan askeri bakış açısını engellemek için uygulanmıştır (Lale, 202014).

Bush doktrini 11 Eylül sonrası askeri güç merkezli bir dış politika benimsemesi, ABD'nin gelecekte kullanacağı müdahale yönteminin ilk işaretleri olmuştur. Bu süreçte Şer eksenini tanımladıkları İran, Irak, Libya, Suriye'ye karşı Hibrit Savaşın araçlarını bazen doğrudan bazen dolaylı olarak kullanmaya başlaması etrafında şekillenmiştir. Dezenformasyon bilgilerle uluslararası kamuoyunda bu ülkelere karşı başlatılan dezenformasyon bilgileri, Hibrit Savaşın aktif kullanıldığı bir dönemdir. Bush doktrinini önemli kılan bir diğer hususu; ABD'nin sahip olduğu

teknoloji, siyasi, ekonomik gücün yanında, doğrudan ve dolaylı bir müdahale avantajı sağlamasından kaynaklanmıştır (Altunışık, 2009:76).

Özetle; Bush doktrini dört temel önemli nokta üzerinde şekillenmiştir. Birincisi dış politikada tek taraflı diğer aktörleri hesaba katmadan hareket etmesi olmuştur. İkinci yaklaşım ise ABD'nin dünya siyaseti için iyimser faaliyetler yürüttüğü savıdır. Üçüncü yaklaşım ise otoriter yönetimlerin liberal demokrasiye yönlendirmek ve başarısız devlet özelliği taşıyan ülkelere güç kullanma fikri olmuştur. Dördüncü yaklaşım ise önleyici savaş fikri olmuştur. Kendine tehdit unsuru oluşturan devlet ve devlet dışı aktörlerin hareket geçmeden yok etme stratejisi olmuştur (Kardaş ve Balcı, 2017:705). Süreç içerisinde dış politikada tek taraflı salt askeri yöntemlerle sorun çözme arayışı, mevcut yaşanan uzun süreli savaşlarla başarısız olmuştur. Önleyici savaş veya müdahale stratejisinin kullanıldığı savaşlara baktığımızda ise temelsiz nedenler etrafında şekillenen ABD çıkarları için gerçekleştiğini görmekteyiz. Afganistan ve Irak savaşlarının ardından tutarlı sonuçların çıkmaması buna örnektir.

3.2.3. 2011-2018 Vekâlet Savaşları: Obama Doktrini

11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin yaşadığı uzun soluklu iki büyük savaş hem uzun hem de ABD'nin dış politik imajına büyük zarar vermiştir. 2008 yılında yönetime gelen Barack Obama, Bush doktrinin kendisine bıraktığı dış politik sorunlar yumağı ile karşı karşıya kalmıştır. ABD'nin müdahaleci ve sert askeri gücünü sürekli kullanması farklı sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Bunlar ekonomik krizler, adalet ve barışın zedelenmesi vb. sorunları ortaya çıkartırken; Afganistan ve Irak savaşı gibi sonu gelmeyen askeri problemleri de beraberinde getirmiştir. ABD'nin mutlak “müdahaleci” askeri yönünü ekonomik krizler ve uzun süren savaşların yol açtığı maddi-manevi kayıplar ile sekteye uğratmıştır. Obama yeni bir askeri ve dış politika belirlemesi gerektiğini başkanlık adayı sürecinde ifade etmiştir. Obama özellikle ABD'nin sert askeri müdahaleci yönünün ABD'ye karşı uluslararası ilişkilerde açmış olduğu problemi görerek buna ek tedbir almak amacı ile kendine ait bir doktrin geliştirmiştir. Bu doktrin sert askeri gücün kullanılmasının azaltılması ve ABD'nin adil devlet özelliğinin yeniden kazanması için çaba gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Hook ve Spanier, 2020:321-322).

2008 yılında yönetime gelen obama Bush doktrinin “ön alıcı savaş” veya “üstün gücünün vurgulanması” politikalarından tamamen vazgeçmiştir. Çünkü obama ABD’nin tek taraflı sert askeri politikalarının ABD’nin dünyadaki durumuna zarar verdiğini düşünmüştür. Ayrıca Bush doktrinin yanlış politikaları yerine “geriden yönetme” veya “vekâlet savaş” politikasının uygulanması gerektiği dolaylı şekilde ifade etmeye çalışmıştır. Obama aynı zamanda ABD’nin ekonomik durumunun dış politikayı şekillendirdiğini ve bu bağlamda barışçıl bir dış politikanın içerde refahı da arttıracığını savunmuştur. Yeni dönemde Obama’nın doktrini sert askeri güçten uzak ve dış politikada kötü olan ABD’nin imajının yeniden iyiye doğru tahsis etmek olmuştur. Demokratik söylem ve diplomasinin ön plana çıkartılması ilk hedeflenen amaçları olmuştur (Hook ve Spanier, 2020:229-330).

Obama’nın dış politika amaçları içerisinde askeri yöntem yerine, politik araçların esas alınması gerektiği üzerinde durmuştur. Obama gelecekte karşılıklı devlet ilişkilerinin geliştirilmesinin Çin ile ekonomik sorunların çözümü, İran ve Suriye ile olan sorunların vekil aktör üzerinden sürdürülmesi gibi yöntemlerin kullanılması konusunda belli başlı sistematiğe çalışmaya çalışmıştır. Bu sorunların ışığında göreve gelen Obama Afganistan ve Irak savaşları, terörizm, ekonomik sorunlar, Çin ve İran’ının nükleer çalışmalarının engellenmesi gibi spesifik sorunları çözme arayışına girişmiştir (Hook ve Spanier, 2020:330).

Obama kendi doktrinini açıklamadan önce “değişim” sloganı ile göreve gelmesi Bush doktrinin tamamen terk edileceği anlamına geliyordu. Obama doktrini askeri güç kullanımını yerine daha yumuşak güç unsurlarının benimsenmesini ancak araçlarının sivil-asker arasından karmaşık bir yön oluşturulması istemiştir. Sert askeri güç yerine devlet dışı aktörlerle kurulan ilişkiler ön planda tutulması Hibrit Savaşın yöntemlerini aktifleştirmiştir. Özellikle Bush dönemindeki sıfır toplamlı uluslararası ilişkiler yönteminden ziyade, herkesin kazanacağı bir dış politika ve askeri strateji geliştireceğini ifade etmiştir. Ayrıca Obama’nın temel amacı “terör ve savaş” kavramlarının Müslüman dünyayla ilişkilendirilme kanısını değiştirmek gerektiğini ifade etmiştir (Altunışık, 2009:78-79).

Bu bağlamda Obama Bush doktrinin tamamen yanlış olduğunu belirterek gelecekte uygulanacak doktrinin tamamen farklı olacağını ifade etmiştir. Obama'ya göre ABD Dünya'nın Jandarması olduğu düşüncesi doğru bir düşünce değildir. Obama'ya göre ABD'nin askeri anlamda sonu gelmeyen savaşlarla büyük uluslararası çıkar ve fırsatları kaçırdığını ifade etmiştir Obama doktrini ABD'nin tek kutuplu dünyadaki süper gücünü sürdürmek için sert askeri müdahaleler yerine, müttefik kuvvetlerle birlikte kurulan konsorsiyum ile hareket etmenin daha faydalı olacağını ifade etmiştir. Obama bu doktrinin temel amacının bölgesel ve ülkesel sorunlarda güçlü olan müttefik ülke ve örgütlerin "geriden yönetme" stratejisi ile maddi manevi desteklenmesinin ABD çıkarları açısından daha az riskler barındıracağını ifade etmiştir. Aslında belirtilen bu yöntem Hibrit Savaşın doğrudan savaşa girmeden, dolaylı savaş yöntemleri ile müdahale etme şeklini ifade etmiştir. Obama döneminde Arap Baharı ve Suriye İç Savaşında ABD'nin direk olaylara katılmayarak, yerel milisler ve terör örgütleri vasıtasıyla müdahale yapması buna bir örnektir. Aslında bu durum terörle mücadele eden bir ülkenin, devlet dışı aktör olan terör örgütleri ile olan ilişkilerini çelişkili bir yöne doğru sürüklemiştir (Önder, 2020:34).

Obama doktrininde ABD'nin direk askeri müdahale yerine ülkelere ve örgütlere karşı "Vekâlet Savaş" yöntemi yürüteceğini ifade edebiliriz. Aslında bu yöntem iki dost ülkenin kullanılacak örgüt ve yöntemlerle dolaylı savaş araçlarını birbirlerine karşı kullanabileceğini ifade edebiliriz. Bunun Hibrit Savaşın temel bir yöntemi olduğunu ve bu özelliklerinden yola çıkarak bunun bir dolaylı Hibrit Savaş örneği olduğunu söyleyebiliriz. Obama doktrininde politika, teknoloji, kültür, etnisite, mezhep, bölgesel sorunlar vb. bileşenlerin bir savaş aracı olarak kullanılması aynı zamanda Hibrit Savaş faaliyetlerini belirttiğini ve bunun ABD tarafından resmi askeri çevreler tarafından kullanıldığını ifade edebiliriz (Önder, 2020:34).

Obama doktrininde ABD istisnacılığını belirli noktalarda görmek mümkündür. Lakin bu istisnacılık İran-İsrail ile İsrail-Arap dünyası arasındaki süren sorunları istisna dışında sayabiliriz. İran'ın nükleer çalışmalarının engellenmesi, Çin'in pasifikte yükselen ekonomik güç olması, İsrail'in güvenliğinin Ortadoğu'da sağlanması gibi konular Obama'nın üzerinde durduğu özel konular olmuştur. Her ne kadar dünya sorunlarından ve askeri müdahalelerden uzak durulmak istense de tamamen uzak

kalındığı söylenemez. Obama bu gelişmeler ışığında Uluslararası ilişkiler için bir hayal kırıklığı ifade ettiğini belirtebiliriz. Çünkü sorunların çözüm merkezinde görülen Obama'nın mücadele ve çatışma doktrininde keskin değişiklik aslında mevcut sorunların çözümünden öte sadece üstü kaplı geriden yönlendirme stratejisinden öte olmamıştır (Önder, 2020:34).

3.2.4. 2017-2021 Kaos Teorisi: Trump Doktrini

Donald Trump, Obama sonrası göreve gelen ABD başkanı ve dış politikanın tamamen değişmesi gerektiğini ifade eden ilk kişi olmuştur. Trump'ın görevi devralması ile dünyada ve ülke içinde uğraşması gerektiği geniş bir sorunlar yumağı mevcuttu. Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Afganistan Savaşı, Çin'in ekonomik anlamda Pasifikte hızlı büyümesi, pasifikteki ABD'nin aleyhine oluşan güç dengeleri ve İsrailin Ortadoğu'daki bitmeyen güvenlik sorunları bel başlı büyük sorunlardır. Trump diğer ABD başkanlarının dışında sosyal medya kullanma yoluyla siyasi ilişkilerin ve dış politikanın dizaynını şekillendirmeye çalışmıştır. ABD'nin ciddi dış politikası ve ciddi resmi devlet dilinin yarattığı güveni sekteye uğratmıştır. Özellikle Donald Trump'ın resmi diplomatik dilden uzak yaklaşımı, Trump döneminin ABD dış politikasının en kötü dönemini olarak tanımlanması neden olmuştur (Önder, 2020:35).

Trump iktidarda kalmak için ABD toplumunu yanlış yönlendirmeler, farklı etnik unsurları karşı karşıya getirme, popülist yönlü yaklaşımlar gibi özellikleri, ABD'ye karşı uluslararası ilişkilerde karşıt güçlerin ortak bir ittifak gücü oluşturmasına neden olmuştur. Trump'ın güvenlik ve askeri anlamda hazırlanan ve 2017'de yayınladığı dış politikanın yeniden dizayn edilme belgesi, belirtilen her iki konu üzerinde de dikkatle durmuştur (Önder, 2020:35)

Trump doktrininde ABD'nin iki büyük düşmanı olduğunu, bunların İran ve Kuzey Kore olduğunu belirtmiştir. Trump İran'ı terörizmi yaygınlaştırmakla suçlarken, Kuzey Kore'yi ise nükleer silahların yaygınlaştırılması ile suçlamıştır. Temel nedeni askeri harcamaları artırmak ve bunlara temel neden yaratmak için oluşturmuştur. Trump'ın kamuoyunun desteğini almak ve müttefiklerini bu ülkelere karşı birleşerek mücadele etmesini amaçlamıştır. Hibrit Savaşın bu ülkelere karşı kullanılarak

uluslararası ilişkilerde yalnız bırakmak stratejisinin bir yöntemi olmuştur. Bütün bu stratejiyi bencil ABD çıkarları etrafında şekillenen, askeri ve ekonomik üretim araçlarının kullanılması ile hayata geçirilmeye çalışılmıştır (Önder, 2020:35).

Trump doktrinde ABD'nin diğer ülkelere oranla dört temel noktada güçlü olduğunu ve bunlarının kullanmasını teklif etmiştir. Bu temel güçler siyasi, ekonomik, askeri, teknolojik imkânlar şeklinde ifade etmiştir. Teknolojik donanımla güçlendirilmiş, askeri yapının vazgeçilmez unsuru olduğunu ve diğer araçlarla desteklenmiş bir stratejinin ABD'ye ait gücünün uluslararası ilişkilerde sürdüreceğini belirtmiştir (Önder, 2020:36). Hibrit Savaşın araçlarının belirtildiği Trump doktrini, aslında dolaylı savaşın araçlarla yapılması gereken Hibrit Savaş ifade etmiştir. Çünkü ekonomik ambargolar ve siyasi anlamda müttefiklerle hareket edilmesi buna verilecek önemli örneklerdir.

Trump'ın göreve gelmesiyle ABD'nin ekonomik çıkarlarının artırılması ve askeri araçlarının yeniden modernize edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü güçlü ordunun ekonomik ve siyasi güçle desteklediğini düşünmüştür. ABD'nin sivil ve askeri gücünü belirtilen dört temel üzerine oturtan Trump bazen ülkelere karşı sıklıkla bunu kullanmıştır. Çin ve İran'a karşı ekonomik ambargo ve gümrük vergilerinin arttırılması şeklindeki ekonomik savaşlar yöntemi Hibrit Savaş araçlarının kullanılması şeklinde tanımlanmıştır (Önder, 2020:35)

Trump doktrini dış tehditlerin önleyici vuruş gücünün askeri imkânlarla karşılanması ve gerçekleşen sonuçların ABD'den uzak tutulması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum aynı zamanda Bush doktrinde “öncü vuruş gücünün” saldırı yapılmadan tehditlerin ortadan kaldırılması ile benzerlikler taşımaktadır (Önder, 2020:36). Her iki ABD başkanında Cumhuriyetçi olması dış politik yöntemlerde benzerlikleri beraberinde getirmiştir. Bir diğer önemli benzerlik ise ABD askerlerin Dünya'nın Jandarması olduğunu ve bu duruma dair sorumlulukları yerine getirilmesi gerektiğine dair düşünceleridir.

Önder (2020) göre Obama yönetime geldiğinde Bush doktrinin Post-realizminin yerine, Post-idealizmi fikrini dış politikada tesis etme çabasında olduğunu belirtmiştir.

Lakin yerine gelen Başkan Trump'ın yeniden Post-realizmi dış politikada etkinliğini arttırma çabası doktrinler arasındaki temel farklılığı ifade ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Önder Trump'ın Post-realizm yaklaşımının, bulanık ve tutarsız olduğunu, ABD'ye tam bir dış politik kaos yaşattığını belirtmiştir. ABD Trump döneminde ABD'nin saplantı haline getirdiği ve her başkanın bir müdahale ve savaş çıkarma özelliğini terk ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü Trump'ın pragmatist kişisel yapısı ABD dış politikasına şekillendirdiği söylenebilir (Önder, 2020:37-38).

3.3. Tek Kutuplu Süper Güç ABD'yi Hibrit Savaşa Yönlendiren Sebepler

Ülkelerin askeri müdahale yöntemleri çoğu zaman geçmişten gelen teorik alt yapısından kaynaklansa da bu teorilerin askeri birikimler neticesinde sürekli değişimler yaşamıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaşın 1990 yılında bitmesi ile savaş kavramı kendi içinde değişim yaşamıştır. 21.yüzyıl sahip olduğu değiştirci ve dönüştürücü unsurlarından dolayı, savaş kavramı da belirli temel ana noktalarında değişiklikler yaşamıştır. Artık savaş alanlarında devletlerin yerine onlar adına vekâlet savaşı yürüten örgütler ve devlet yürüttüğü faaliyetler ortaya çıkmıştır. Bu süreçte devletlerin sivil unsurları Hibrit Savaş araçları olarak kullanması, yöntemin gelişimine katkı sağlamıştır. Bu nedenle Hibrit Savaşı yaygınlaştıran ve kullanan ülkeler arasında ABD ve Rusya olması normal karşılanmalıdır (Sayın ve Oktay, 2017:289-290). Tek kutuplu dünyada ABD'nin bu yöntemi kullanmasındaki amacın ne olduğu ve yöntemin tanımlanması her zaman önem arz etmiştir. Çünkü yöntemin tanımlanması sürecin ulus devletler açısından tehdit unsuru olan yönleri için önemlidir.

ABD artık salt askeri müdahale yöntemi yerine daha uzun süreli ve riski daha az olan sivil-askeri unsurların beraber çalıştığı, yoğun bir asimetrik savaş ve melez savaşın karma bir yöntemi ile birlikte kullanılmalıdır (Sayın ve Oktay, 2017:291). Bu yöntemlerin tamamına çeşitli savaşlarda maruz kalan ABD, konvansiyonel saldırı yöntemlerindeki maddi ve manevi kayıplarından kaynaklı Hibrit Savaş yöntemine yöneldiğini ifade edebiliriz. Vietnam, Afganistan, Irak vb. savaşlardaki yaşanan maddi ve manevi çift taraflı askeri ve ekonomik zayıf ABD'yi Hibrit savaş yöntemine daha fazla yönlendirmiştir.

ABD Soğuk Savaş sonrası yaşadığı güvenlik sorunlarına müdahalesinde kısa bir değişiklik yaşanmıştır. Bu dönemin 1990 ile 2001 yılları arasındaki yaşanan askeri müdahaleler olduğu ifade edilebilir. Korybko (2015) göre ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında gerçekleşen Renkli Devrimlerde Hibrit Savaş yöntemini kullandığını ve bunun yeni bir ekonomik siyasi sistem olan kapitalist serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması için yaptığını belirtmiştir. ABD'nin Hibrit Savaş yöntemini "yumuşak darbe" şeklinde dizayn ettiğini belirtmiştir. Korybko ABD bu yöntemle Rusya'nın eski SSCB Cumhuriyetlerdeki etki alanı için tehdit oluşturmak için kullandığını belirtmiştir. ABD bu ülkelerde ki halkların demokratik talepler ve insan haklarının geliştirilmesi gibi taleplerini, bu ülkeler üzerinde etki oluşturma amacı ile kullanmıştır. Ekonomik hem siyasi anlamda Rusya'nın etkisinden Hibrit yöntemlerle uzaklaştırma çabasında olduğunu belirtmiştir (Korybko'dan akt. Bektaş ve Gündoğdu, 2019:29).

Tek kutuplu dünyada üstün askeri ve teknolojik kaynaklara sahip ABD'ye karşı, rakip ülkelerin devlet dışı aktörleri kullanması, ABD'yi Hibrit Savaş yöntemine karşı tedbir almaya yönlendirmiştir. Özellikle ABD'nin son yıllardaki güvenlik konseptlerinin tamamında Hibrit Savaşın konvansiyonel olmayan yönleri ve asimetric savaş yöntemlerine yönelik tedbirlere değinilmiştir (Oğuz, 2019:49-50). Bu bağlamda, ABD'nin kendisine karşı tehditlerin tamamını ortadan kaldırmak amacı ile Hibrit Savaşın sınırsız araçlarını kullanması, doğal bir durum olarak karşılanması gerektiği kanaatti ağır basmaktadır.

Bu hususta örnek verecek olursak Korybko (2015) göre ABD'nin Hibrit Savaş yöntemini Soğuk Savaş sonrasında Renkli Devrimler sürecinde kullandığını Latin Amerika ve Vietnam'da elde edilen tecrübelerden elde ettiği deneyimlerle yaptığını ifade etmiştir (Bektaş ve Gündoğdu, 2019:29). Lakin Oğuz (2019) göre ABD'nin 11 Eylül saldırıları ile asimetric savaşa maruz kalması, ABD'nin Hibrit Savaşa başlama nedeni olarak kabul edilmesini savunmaktadır. Çünkü 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin güvenlik stratejilerinde meydana gelen değişiklik buna örnek olarak göstermektedir (Oğuz, 2019:56). Her iki yaklaşımda doğru olmasının yanında eksik değerlendirmeler içermektedir. Çünkü Hibrit Savaşın tanımlanmasında en dikkat çeken yönü eski savaşın günün gelişmiş savaş araçları ile dönüşüme uğraması olarak

tanımlanmıştı. Bu bağlamda Hibrit savaş ABD'nin çok eski bir yöntemi olmasının yanında, ABD'de gelişim gösteren ekonomik, siyasi, askeri, teknolojik imkânların verdiği güçle belirli dönemlerde kullanılmıştır.

Kurt (2017) göre ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında SSCB'nin terk ettiği ve bağımsızlık kazanılan ülkelerden başlayarak Hibrit Savaş yöntemini uyguladığını, bununla Jeopolitik anlamda zengin yeraltı kaynaklarına sahip olan bir bölge olmasının bağlamıştır. Özellikle Serbest piyasanın yaygınlaştırılması, demokratik taleplerin karşılanması, Hazar bölgesindeki doğal kaynakların ABD şirketlerine tahsisi vb. amaçlar Hibrit faaliyetler yöntemi ile sıcak çatışmaya girilmeden bu ülkelerde etkin olma amacındadır (Kurt, 2017:36-37).

Avar (2017) göre ABD'nin Hibrit Savaş yöntemlerini Avrupa, Kuzey Afrika, Ortadoğu'da sıklıkla kullandığını, bunu George Soros ait "Açık Toplum Vakfı" tarafından meydana getirildiği ifadesi olmuştur. Soros'un yeni kurulan rejimler ile yeni yatırım alanları yaratma çabası olduğunu ifade etmiştir. Avar bu gelişmeler bağlamında Arap Baharı gibi sosyal hareketler ABD'nin yapmış olduğu bir Hibrit Savaş yöntemi olduğunu belirtmiştir (Avar, 2017:17-18).

Hibrit Savaş kültürünün ABD askeri kurumlarında gelişmesi, özellikle Soğuk savaş öncesi ve sonrası olarak tamamen birbirinden farklı olduğunu görmekteyiz. ABD'nin dış müdahale ve savaşların belirli temellerde şekillendirilmesi her zaman önem arz konuların başında gelmiştir. ABD belirli dönemlerde "meşru hükümetin müdahale çağrısı" "kendi vatandaşını koruma" gibi Soğuk Savaş öncesi dönemin askeri kullanım gerekçelerinin Hibrit savaşı gizlemek için kullanmıştır. İkincisi ise 11 Eylül saldırıları sonrası başlayan ve "terörizmle mücadele" olarak tanımlanan dönemdir (Batır, 2011:119). ABD'nin yapmış olduğu askeri müdahalelerin bu dönemde azaldığı, lakin Bush dönemi dışındaki dönemlerde daha çok yumuşak güç merkezli Hibrit Savaş araçlarının kullanıldığını ifade edebiliriz.

ABD'yi Hibrit Savaşa yönlendiren sebepler ve müdahale yöntemindeki değişikliklerin başında, ABD'nin küreselleşme konusundaki sonu gelmez dış politik iştahı olmuştur. Özellikle çok taraflı diplomasi ve güç dağılımının ABD'nin çıkarlarına hizmet etmesi

amacıyla yaygınlaştırması, küreselleşmesi olarak ifade edilen sürecin Asya krizi ile geri tepmesine neden olmuştur. Bu kriz sonrası barışçıl ve uluslararası diplomatik ilişkilere verilen önem geri plana atılmıştır. Bu süreç sonrası ABD adına sıfır toplamlı tek taraflı dış politikanın gelişimi yaşanan savaşlarla hızlanmıştır (Hook ve Spanier, 2020:266-267).

ABD çok taraflı diplomatik özelliğini George W. Bush döneminde yaşanan 11 Eylül terör saldırıları sonrası terk etmiştir. Çünkü Soğuk Savaş sonrası gelişen dünyada ABD'nin küreselleşme için vermiş olduğu mücadelenin, Asya krizi ve terör saldırılar ile son bulması ABD'yi farklı bir konsepte doğru yönlendirmiştir. ABD'nin uluslararası ilişkiler sürecinde küreselleşmenin yaygınlaştırılması için özel şirketler, devlet dışı aktörler ve diplomatik sorunlara benzer düğümleri çözmemesi daha sert askeri yöntemleri yönelmiştir. (Hook ve Spanier, 2020:268).

Hibrit Savaşın ABD için önemi Afganistan ve Irak savaşlarında maruz kalınan asimetrik savaş yöntemlerinin kendini belirgin bir şekilde hissettirmesi ve buna karşı etkisiz kalınması ABD'yi bu yönetime sevk etmiştir. Özellikle ekonomik ve kamuoyu baskısı bu dönemde ABD'ye yeni bir strateji benimsetmiştir. ABD'nin bazı savaşlarda konvansiyonel gücünün yetersiz kalması, ABD'yi askeri yöntemlerindeki sert gücün yanında yumuşak güç vasıtalarıyla desteklenmiş Hibrit Savaş yöntemine yöneltmiştir. Artık ağır askeri araçlarla yapılan dış müdahale ve savaşların ABD'ye kazandırdıkları Hibrit Savaş yöntemi ile kazandırdıklarından daha az olduğu görülmüştür (Sayın ve Oktay, 2017:294).

Örneğin; ABD'nin Ortadoğu'daki faaliyetlerinde Hibrit Savaş yöntemleri kullanmaya başlanması Obama döneminde zirve yapmıştır. Töre (2021) göre ABD'nin Ortadoğu'daki örgütlere silah desteği sağlamak amacıyla, Rusya askeri şirketlerinden silah temin etmesi ABD'nin bölgede üzerindeki amaçlar için verdiği ifade etmiştir. ABD'nin bu yöntemle vekâlet savaşı yürüttüğünü ve bunun Hibrit Savaşa giden yolu hızlandırdığını ifade etmiştir (Töre, 2021:149-150). ABD'nin başka bir ülkeden almış olduğu silahları terör örgütlerine sağlaması, yaşanacak bir hukuk dışı sorunda suçlanmasını gizlemek amacı ile yapmıştır. Hibrit yöntemin bir diğer özelliği yapılan

hukuk dışı faaliyetin başka bir ülkeye mal edilmesidir. Rus menşeli silahların dağıtımı ABD şirketleri tarafından sıklıkla yapılmaktadır.

Etnik ve milliyetçi çatışmaların Soğuk Savaş sonrası dönemde artış göstermesi ABD'nin dış politika davranışını etkilemiştir. Clinton dönemi ile başlayan demokratik yönetimlerin desteklenmesi ve küreselleşmenin yaygınlaştırılması projesi olmuştur. ABD şirketleri için enerji koridorları ve yer altı kaynaklarına sahip ülkelerde yumuşak güç destekli faaliyetler ile alan açılması, ABD'nin savaş stratejisi olan dolaylı bir yöntem Hibrit savaşı kullanmasına neden olmuştur. ABD demokratik yönetimler ve jeopolitik önemdeki ekonomi alanlarının hâkimiyetini ele geçirme amacı, sosyalist ekonomik düzenin devamı niteliğindeki eski Sovyet uydularında Renkli devrimlerin başlatılması için ön ayak olmuştur. Lakin 11 Eylül saldırıları öncesi küreselleşmenin geri tepmesi ve 11 Eylül saldırıları, Hibrit savaşın yönlerinin ABD tarafından takip edilmesine neden olmuştur. Mogadişu, Dünya ticaret merkezi, Tanzanya ve Kenya saldırıları bu tür saldırılara karşı Hibrit Savaş yöntemlerini benimsenmesi için önemli saldırılardır (Lale, 2020:3-4).

Bu bağlamda ABD'nin Hibrit Savaş yöntemine giden yolu hızlandıran bu tür gelişmeler, Soğuk Savaş döneminin konvansiyonel savaş tehlikesi yerine Hibrit asimetrik yöntemine bırakmıştır. Bu süreç sonrasında Hibrit Savaşın merkezinde ABD'nin bölgesel ve küresel iş birliği içinde olduğu terör örgütleri yer almıştır. Terör örgütlerinin ABD'yi hedef alması, ABD'nin "Meşru Savunma" olarak Bush doktrini benimsemesine neden olmuştur (Lale, 2020:6-7). ABD terörle olan mücadelesini meşrulaştırırken diğer yönden terör saldırılarına maruz kalınması, ABD açısından bu yöntemin sorunlu yönlerini ifade etmiştir.

3.3.1. Soğuk Savaş Sonrası Etnik ve milliyetçi Çatışmalar

Uluslararası ilişkilerde etnik ve milliyetçi çatışmaların siyasi ve ideolojik temelli mücadelesi Fransız ihtilalinden günümüze kadar süregelen bir neden olmuştur. Bu süreci Ulus-devletlerde hızlandıran nedenlerin başında sanayileşme, kapitalizm ve sol ideolojilerin yükselişi ile gelişmiştir. 1648 Vesfalya antlaşması aynı zamanda ulus-devletlerin yapılanmalarının tamamlanması yol açarken, diğer yandan gelecekte

yaşanacak savaşların ülke içinde bulunan etnik çatışma şeklinde kendini göstereceği vurgulanmıştır (Yenal, 2020:16-17).

Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu Dünya'nın ideolojik mücadelesi SSCB'nin dağılması ile son bulmuş ve buna bağlı olarak çatışmaların nedenleri ve yöntemleri değişmiştir. Soğuk Savaşın ardından din, etnisite, kültür temeli çatışmalar kısa sürede geniş ve çok çeşitli sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Balkanlar, Orta Doğu, Renkli Devrimlerin yaşandığı bölgelerde iç savaşların yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olmuştur. Belirtilen bölge ve ülkelerin yaşadığı sorunlar Renkli Devrimler ve Srebinska olayları gibi iç savaşlara giden yolun gerekçeleri haline getirmiştir. İç çatışmalar terörizmin bu bölgeleri kendine kuluçka olarak kullanmasının yolunu da açmıştır (Oğuz, 2019:30-31). Renkli Devrimlerde sivil itaatsizlik yaşamış olsa da Bosna savaşında Srebinska katliamında binlerce Boşnak'ın öldürülme süreçleri birbirinden tamamen ayıran nedendir.

Soğuk Savaş döneminde yaşanan etnik ve milliyetçi çatışmaların 21. Yüzyıl'da yaşanan savaş ve çatışmalar arasında ciddi farklara sahip olduğu söylenebilir. Kaldor (2013) göre 20.yüzyıl'daki savaşlar ile 21.yy'da gerçekleşen savaş ve çatışmaların birbirinden tamamen farklı olduğunu belirtmiştir. Soğuk Savaş sonrası yaşanan savaşların büyük bölümünün kimlik, etnisite, ideoloji, milliyetçilik temeli konular üzerinden yaşanan savaşlardan meydana geldiğini ifade etmiştir (Kaldor'dan akt. Akdağ, 2017:7). Bu bağlamda değişen savaş nedenleri ABD'nin müdahale yönteminde de değişiklik yaratıldığını ifade edebiliriz. Çünkü ABD'nin bu yöntem değişikliğini bazen ulusal çıkarlar nezdinde, bazen ise ABD dış politikası nezdine bağlayarak değiştirdiğini söyleyebiliriz.

ABD ile SSCB'nin Soğuk Savaş sonrası dünyasındaki askeri mücadelesi aynı zamanda beraberinde bölgesel, küresel, etnik ve milliyetçi kavramlar üzerinde çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası küreselleşme süreci sonrasında yaşanan çatışmalarda halk hareketlerinin ve örgütlerinde yer alması aynı zamanda toplum ve devlet merkezli askeri yöntemlerin yerine daha sivil aktörlü savaşların meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Sivil aktörlerin bu yoğun olduğu askeri olmayan savaşlar Hibrit Savaş yöntemine giden yolda önemli bir eksen

değişikliği olarak ortaya çıktığını söylenebilir. Bu durum ülke içinden ve dışından göç, açlık, doğal afet, salgın hastalık gibi kitle hareketlerin meydana gelmesi için Hibrit Savaş yöntemi kullanan ülkelere cesaret kazandırmıştır (Dedeman, 2016:145-146).

ABD'nin etnik ve milliyetçi çatışmalara karşı Hibrit Savaş yöntemlerini kullanmasına giden yolda, en belirgin örnek Sırp-Boşnak çatışması olarak bilinen Bosna krizi olmuştur. ABD'nin Clinton doktrini ile hareket ederek Bosna krizine alışılmış olan doğrudan askeri müdahale yerine, bölgesel anlamda güçlü ülkelerle birlikte bu sorumluluğu paylaşarak soruna karşı dikkatli bir pozisyon değişikliği göstermiştir. Adil bir askeri yöntemden uzaklaşmadan dikkatli bir yöntemin NATO ve BM desteği ile gösterilme yolunu seçmiştir. ABD'nin küresel çıkar ilişkilerini doğrudan askeri yöntem yerine, Soğuk Savaş sonrası benimsediği ve Bush dönemi öncesindeki süreçte kullandığı dolaylı müdahale yöntemi ile gerçekleştirmeye çalışmıştır (Arı ve Pirinççi, 2011:5).

Kaldor (2013) göre etnik ve milliyetçi çatışmaların ilk önce ABD tarafından kullanıldığını ve bunun belirli ülke ve bölgelerde meydana gelen darbelerde görmenin mümkün olduğunu belirtmiştir. Kaldor göre Renkli devrimler ABD tarafından yumuşak güç araçları ile iç çatışmalara dönüştürüldüğünü, bunu Arap Baharında ki olaylara karşı tepkisiz kalmasın ardından muhalifleri desteklemesi ile yaptığını belirtmiştir. Hibrit Savaşın araçlarının bu önemli gelişmelerde kullanılması ve kullanılan araçların benzerliklerinin yüksek olması bundan kaynaklanmıştır (Kaldor'dan akt. Bektaş ve Gündoğdu, 2019:29).

Samuel Hintington Orta Doğu ve Renkli Devrimlerin yaşandığı ülke ve bölgelerde, etnik ve milliyetçi çatışmaların ortaya çıkmasını sağlayan en önemli unsurun kültür çatışması olduğunu belirtmiştir. Hintington "sivil bir çatışma" olarak tanımladığı bu dönemi, Soğuk Savaş sonrası yaşanan savaşların nedeni olarak görmüştür. ABD'nin bu gelişmelerin etkisi ile Ortadoğu'da yaşanan yaygın etnik ve din savaşları, belirli dönemlerde Hibrit Savaş benzeri yöntemler için kullandığını belirtmiştir (Turhan, 2020:197).

Özetle; ABD'nin Soğuk savaş sonrası dönemde gerçekleşen etnik ve milliyetçi çatışmaları, belirli ülkelerin iç işlerine karışmak ve çıkarları ekseninde dizayn etmek için kullandığını ifade etmiştir. Bir diğer husus ise ABD'nin çeşitli bölgelerde Hibrit Savaş yöntemlerini, sivil unsurları kullanması ve bu unsurları düzensiz savaşa giden yolda sıklıkla kullanması ile tanınmıştır. Sivil unsurların etkisindeki gelişen bu çatışmalar aynı zamanda sivil örgütlerin devletler tarafından uluslararası ilişkilerde muhatap alınması gibi bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır.

3.3.2. 11 Eylül Saldırıları, Köktendincilik ve Terörizmle Mücadele

ABD'yi Hibrit Savaş yöntemini kullanmaya yönlendiren bir diğer önemli gelişme 11 Eylül terör saldırıları olmuştur. 11 Eylül saldırıları kendini ABD karşıtı bir İslami örgüt olarak tanımlayan El-kaide tarafından yapılmıştır. Bu tür saldırılar ilk günden bugüne kadar ABD-Doğu-İslam toplumları arasındaki gelecekte yaşanacak çatışma yöntemlerini şekillendirmiştir. ABD'nin asimetrik savaş örnekleri bu saldırılar sonrası radikal İslam ve terör örgütlerine yönelik ilişkilerinden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bu saldırılarda İslam dinin çok fazla ön plana çıkartılması, radikal İslam'ın terörle ilişkilendirilmesi gibi olumsuz bir durum ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu saldırılar Bush doktrini ekseninde Afganistan ve Irak savaşlarında bu yöntemle maruz kalması, ABD'nin yeni savaş stratejisi olan Hibrit Savaşı benimsenmesini nedenlerini oluşturmuştur (Kardeş ve Balcı, 2017:704-705).

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin mücadele ettiği SSCB ile sıcak çatışmaya girmek yerine üçüncü dünya ülkeleri üzerinden mücadele etmesi, zaten Hibrit Savaş yöntemlerinin belirli bir kısmının kullanıldığının ispatı niteliğindedir. Bu dolaylı mücadele SSCB'nin dağılması sonrası ABD'nin dış politikada yeni bir düşman unsur yaratması gerektiği anlamını ortaya çıkarmıştır. Bu yeni düşman 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren köktendinci terör örgütleri olarak tanımlanan yeni unsurlar konumlandırılmıştır. Bu oluşumların gayri nizami harp politikalarını benimsemesi, ABD'nin Hibrit Savaşa yönelmesine hem neden hem zemin oluşturmuştur. Terör örgütlerinin asimetrik savaşlar da başarılı sonuçlar alması ABD tarafından dikkatle takip edilmesine neden olmuştur. ABD'nin 1998 yılından başlayarak Hibrit Savaşın

düşük yoğunluklu olan yönüne hazırlanması gereklilikten kaynaklanmıştır (Oğuz, 2019:31-32).

11 Eylül terör saldırıları süper güç ABD için terörizm ve köktendincilik ile ilgili derin bir durum değerlendirmesi yapması gerektiğini anlamasıdır. Devlet dışı aktörlerin Soğuk Savaş sonrası en büyük saldırısı 11 Eylül hadisesidir. Aslında ulus-devlet temelli uluslararası ilişkilere bir başkaldırı olarak değerlendirilmiştir (Gürcan, 2011:131). Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin güvenliği ön planda tutması mevcut siyasi ve askeri atmosferden kaynaklanmıştır. Çünkü güvenlik ve tehdit düzeyli ilişkilerin küreselleşme önünde engel olduğunu ve bunların daha yumuşak araçlarla bertaraf edilmesi gerektiği savı baskındır. Lakin 11 Eylül saldırıları ABD'ye güvenliğin geri plana atılacak ve daha yumuşak araçlarla bu yöntemin desteklenecek kadar basit bir yöntem olmadığını farkına varmasına neden olmuştur. Bu yöntemde yumuşak araçlar ve devlet dışı aktörlerin yer alması, ABD tarafından değişen yeni savaş konseptinin ilk örneklerinin görülmesi açısından da önem taşımıştır. Yeni dönem savaşların karmaşık, görünürlüğü düşük, sivil-asker ilişkilerin birbiri ile iç içe girdiği bir savaş yöntemi olarak özetlenmiştir (Özdoğan, 2019:12).

ABD'nin terörizm ve köktendincilikle mücadele edilmesi gereken tehdit unsurları olarak geliştirmesi, Bush doktrinin bu sorunlara tek taraflı direk askeri müdahale yöntemi ile cevap verilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkarmıştır. Bu doktrinle yapılan askeri müdahalelerin uzaması ve insan kayıplarının artması, bu doktrinden kaynaklanan hatalar nedeni ile bu doktrinden vazgeçilmesi kararı verilmesine neden olmuştur. Yeni bir askeri sürecin başlama zorunluluğu Obama dönemi ile başlamıştır. Obama döneminde “geriden yönetme” yöntemi savaşlarda ve dış müdahalelerde vekiller veya yerel müttefik ülkeler ile birlikte gerçekleştirme sürecini ifade etmiştir (Pekşen, 2020:278-279). Dolaylı bir savaş olan Hibrit yöntemlerinin özeti olarak kabul edilecek bu durum, Obama döneminde iki büyük gelişmeyle kendini göstermiştir. Arap Baharı ve Suriye İç Savaşında ABD'nin tavrı diğer savaşlara oranla daha az askeri yöntem kullanılması ve daha çok dolaylı müdahale şeklinin benimsenmesi şeklinde gelişmiştir.

ABD her zaman terörizm ve köktendinciliğin gelişim alanını Ortadoğu coğrafyası olarak kabul etmiştir. 2002 yılı sonrası Bush dönemi ile bölgeye verilmesi düşünülen dizayn çalışması için bazı çalışmalar yürütülmüştür. 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin üzerinde en çok yoğunlaştığı bölge olan Ortadoğu, sahip olduğu yer altı kaynakları nedeni ile ABD için hep önem arz etmiştir. Ortadoğu terörizm ve köktendinciliğin merkezi olmasının dışında, zengin petrol kaynakları, İsrail-Arap çatışması, geniş ekonomik pazara sahip olması gibi nedenlerden dolayı, bölgede sivil-asker ilişkilerin yoğun bir şekilde geliştiği bir Ağ savaşı alanı haline düşmüştür (Altınışık, 2009:75-76). Bu değerlendirmenin nerden kaynaklandığı sorusuna gelirse; Arap coğrafyasında darbeci ve otokritik yönetimlerin desteklenmesinin yanında, bölgesel karışıklıkların körüklenerek istikrasız yönetimlere dönüşmesi, ABD'nin bu olaylara destek vererek Arap Baharı ve Suriye iç savaşında gösterdiği etkisiz ve örgütleri destekler nitelikteki tavrı ile ifade edilebilir.

Clark (2004) göre 2001 yılında ABD'li üst düzey bir askeri çalışanla yapılan bir görüşmede; ABD'nin gelecek 5 yıllık askeri planı olarak Ortadoğu'da Iraktan başlamak üzere Suriye, Lübnan, İran, Somali, Sudan gibi ülkelerin dışardan ve içerden gerektiği zaman müdahale edileceğini ve yeni bir Ortadoğu projesinin oluşturacağını ifade etmiştir. Clark bu durumun Soğuk Savaş benzeri bir savaş olduğunu ve öncelikle terörizme sponsor olan bu ülkelerin mevcut ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını etkilemesinden kaynaklandığını belirtilmiştir (Clark, 2004:156-157).

1991 ile 2001 yılları arasındaki sıcak barış döneminde tek kutuplu Dünya'nın süper gücü ABD, küreselleşmenin faydalarını dünyaya eşit ve adil bir şekilde dağıtımını yapamamıştır. Küreselleşmenin geri tepmesi ile uluslararası hak arama yöntemi ve iş birliğinden uzaklaşan ABD hak aramayı tek taraflı saldırgan tavır benimsemiştir. Bu durum teknik ve askeri anlamda ABD'ye karşı kendini savunamayan ülkelerin, konvansiyonel olmayan askeri yöntemlere yönlendirmiştir. Bu süreç belirli çevrelerin örgütlenmesine giden yolu hızlandırmış ve devlet dışı savaş unsurlarının daha hızlı ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelişmeler küresel terörizmin artması ve ABD'nin hasımlarının desteği ile terör örgütleri tarafından elde edilen teknolojik imkânlarından faydalanarak güçlenmesine yol açmıştır. 11 Eylül terör saldırıları örgütlerin teknolojik

ve asimetrik tehdit düzeyini görmesi açısından önemli katkılar sağlamıştır (Önder, 2020:37).

ABD'nin Hibrit Savaşa girmek için birden çok nedeni olmasına rağmen, Bush yönetiminde bulunan neo-muhafazakâr grup olarak bilinen oluşumun, dış politik hedefleri hayata geçirmesiyle hızlandırmıştır. Afganistan, İran, Suriye gibi ülkelere doğrudan ve dolaylı müdahale edilmesinin temel amacı ABD'nin çıkarları etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda ABD yeni hegemonyal amaç için rejim değişiklikleri, askeri darbelerin desteklenmesinin yanında; ekonomik, siyasi, askeri anlamdaki dolaylı müdahaleler ile gücünün tahsisini sürdürmüştür. ABD bunu 2001 yılında yaşanan 11 Eylül terör saldırılarının ardından başlayarak daha hızlı bir şekilde yapmıştır (Oya, 2007:234-235). ABD'nin yaşadığı asimetrik tehditler ve terör saldırıları ABD'nin Hibrit Savaş konseptini geliştirmesi ve bu sürece giden yolu daha gelişmiş unsurlara arttırmasını gerektiğini anlamıştır.

3.3.3. ABD'nin jeopolitik ve jeostratejik Coğrafyalarda Etkinliği

Soğuk Savaşın galibi ABD'nin 1990 sonrası temel politikası mevcut tek kutuplu dünya hâkimiyetini ekonomik, siyasi, askeri anlamda sürdürmek olmuştur. Yeni dönemde ABD'ye Dünya'nın çeşitli bölgelerinden gelecek tehditler, aynı zamanda jeopolitik ve jeostratejik önemdeki alanların ABD'nin çıkarlarına hizmet etmesi için farklı müdahale yöntemleri bulmaya yönlendirmiştir. Soğuk Savaştan günümüze kadar ABD'nin “üstünlük politikasının” uluslararası ilişkilerde hâkim kılınmaya çalışıldığını ifade edebiliriz. Clinton dönemi “genişleme ve angajman” politikası yerini George H. Bush döneminde “önleyici savaş ve öncü vuruş” politikası almıştır. Ardından bu doktrinler vasıtasıyla kritik bölgeler bu düşüncelerin geliştirdiği vasıtalarla dolaylı yöntemlerle müdahale edilmiştir.

Belirli dönemlerde güçlü ülkeler dış politik hedefleri için uluslararası aktörlerle birlikte sistemsal düzenlemeler yapmamaktadır. ABD bu düzenlemeler bağlamında SSCB'nin dağılması dünyanın çeşitli bölgelerinde ekonomik, siyasi ve nüfus alanlarında ortaya çıkan güç boşluklarını doldurmak amacı ile dolaylı askeri politikaları devreye sokma şeklinde yöntemler denemiştir. Lakin her anlamda güçlü

olan ABD ile çatışmaya girmekten uzak duran aktörler, ABD'ye haklı savaş nedeni kazandırmamak için dolaylı savaş yöntemi olan Hibrit Savaşa başvurmuşlardır.

ABD'nin bu dolaylı Hibrit Savaşını 1970 yılına kadar geri götürmek mümkündür. SSCB'nin 1980 yılında Afganistan'a başlattığı askeri operasyonda, SSCB karşıtı politika geliştiren ABD savaşan Afgan mücahitlere verdiği dolaylı destekle bir savaş yürütmüştür. Hibrit Savaş unsurlarını bu savaşta SSCB'ye karşı sık sık kullanan ABD, bunu gelecekte belirli bölgelerin maddi ve manevi anlamda ele geçirilmesi için de kullanmasının yolu açılmıştır. SSCB'nin bu savaşı kaybetmesi ve ülke içerisinde yaşanan siyasi, ekonomik, kültürel yozlaşma 1990 yılında SSCB'nin dağılmasına yol açmıştır (Münker, 2010:18).

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası ilk dolaylı Hibrit Savaşı Renkli Devrimler yoluyla gerçekleştirmiştir. Clinton'ının demokrasi ve liberal yönetimlerin yaygınlaştırılması doktrini, Hibrit Savaşın yumuşak araçlarla sürdürülmesi politikasına hizmet etmiştir (Bıçakçı, 2019:4). SSCB'den ayrılarak bağımsızlık kazanan ülkelerin ekonomik, siyasi, demokratik anlamda komünizme yakın sistemleri içinde barındırmıştır. ABD'nin bu ülkelere karşı liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi tahsis etmek için dolaylı müdahale olan Hibrit Savaşı kullanmasına yol açmıştır. Bir diğer nedeni ise Hazar Havzasında bulunan yer-altı kaynaklarının ABD şirketlerine yönelik ekonomik alan açılmasına zemin hazırlamak olmuştur.

Lakin bu durum Bush doktrinin sert askeri müdahale yöntemini belirli dönemlerde uygulamasında sekteye uğratmıştır. ABD'nin Afganistan ve Irak savaşlarında yaşadığı insani, ekonomik, siyasi anlamdaki kayıpları ABD'yi yeni bir askeri yöntem kullanmaya zorlamıştır. Bu gelişmeler ışığında ABD'nin müdahale yöntemindeki bu değişiklik, gelecekte yaşanılacak jeopolitik ve jeostratejik alanlardaki çatışmalara da yansımaya neden olmuştur. Hibrit Savaş araçlarının desteği ile Hibrit müdahaleler yapmasına daha hızlı yönlendirmiştir. Obama doktrini "geriden yönlendirme" doktrini olarak Arap Baharı ve Suriye İç Savaşında kendini derinden hissettirmiştir. ABD Hibrit yöntemlerle artık büyük askeri araç ve yöntemlerden uzaklaşmış, yerine müdahale yöntemlerinde toplumsal kaos, toplumsal mühendislik, bölgesel ve etnik

çatışmalar ile elde edilen çıkarımları kendi çıkarları etrafında dizayn etme yolunu tercih edilmiştir (Sayın ve Oktay, 2017:94).

ABD'nin bir diğer amacı Brenzski'nin "piyasa demokrasi" devleti ekonomik alandan asimetrik yöntemlerle devlet dışı oluşumları kullanarak uzaklaştırmasıdır. Devletlerin sahip olduğu kaynakların özelleştirilmesi ve küreselleşmenin etkisiyle, belirli jeopolitik önemdeki alanların sivilleşmesinin ardından ABD'nin bu alanlara olan ilgisi artmıştır. Arap Baharı Doğu Akdeniz, Afrika, Asya bölgelerini içine alan zengin yer altı kaynakları ve önemli transit geçişlere sahip olan bölge ve ülkeleri, uluslararası alanda etkisiz bırakmak için tasarlanmıştır. Bu yolla etkisiz bırakılan devlet ve bölgelerin iç çatışmalarla, küresel ABD enerji şirketlerinin tekiline girmesi için dizayn edilmesi planlanmıştır. Etkisiz, bölünmüş, parçalanmış bu tür Jeopolitik önemdeki alan ve bölgelerde gerçekleştirilen dizayn çalışması, maliyeti düşük ve daha az riskli Hibrit Savaş yöntemleri ile yapmayı tercih etmiştir (Avar, 2011:12-13).

Korybko (2015) göre ABD'nin dolaylı savaş modeli Rusya karşıtı uluslararası ilişkilerde çağdaş bir Jeopolitik mücadele olduğunu belirtmiştir. Korybko dünyanın yarısına hâkim bu gücün Rusya'nın hâkim olduğu alan ve ülkelerdeki faaliyetleri, ABD için Jeopolitik hedef haline gelmiştir. Her ülkenin etkili askeri ve ekonomik gücünü sınır ötesine taşıma arzusunun var olması ABD tarafından sıklıkla yapıldığı belirtmiştir. ABD'nin bu etki gücünü Rusya karşı kullanırken Hibrit Savaşın dolaylı araçlarının kullanımı ile yaptığını belirtmiştir (Korybko, 2015:15).

ABD son yıllarda Rusya'nın arka bahçesi olarak tanımlanan ve Rusya için Jeopolitik öneme sahip alanlarda Hibrit Savaş yöntemleri yürüttüğünü ifade edebiliriz. Çünkü Rusya'nın zayıflatılması ile bölgede yaşanan güç boşluğu, ABD tarafından yeni askeri stratejilerin gerçekleştirerek kendine yeni bir ekonomik alanlar oluşturulması için kullanılmıştır. ABD Rusya ve yakın çevre ülkelerinde, Rus etkisinin azaltılması ve yer altı kaynakları bakımından zengin Avrasya bölgesi ve ülkeleri içinde karışıklıkları desteklemesi global hegemonyasının bir ürünüdür. Bu bölgelerde geçmişten gelen mevcut ABD karşıtı çok kutuplu aktörlerin, ABD'yi dolaylı Hibrit Savaş argümanlarını kullanmaya daha fazla zorlamıştır (Korybko, 2015:17-18). ABD'nin bu süreçte temel politikası Rusya ile sıcak çatışmaya girmeden bu bölgelerde söz sahibi

olmaktır. Çünkü uzun yıllar SSCB etkisindeki bu coğrafyanın ABD için yeni ekonomik saha olduğunun anlaşılması önemlidir.

3.3.4. Küreselleşme ve Demokratik Yönetimlerin Yaygınlaştırılması

Küreselleşme ve demokratik yönetim kavramları madalyonun iki yüzünü ifade etmektedir. Demokratik olmayan bir toplumun küreselleşen Dünya’da yer alması çokta kolay bir durum değildir. Çünkü 1980 yılında küresel gelişmeler ışığında dünyada yaşanan hızlı ekonomik, siyasi, politik ve uluslararası ilişkiler süreci yaşanması belirli devlet ve toplumların bu süreçte geride kalarak uyumsuzluk meydana gelmiştir. 1980 başlayarak 1990 Soğuk Savaş sonrası konjonktürde hiçbir devlet; ekonomik, siyasi, teknolojik dönüşümden bağımsız bir politika geliştirdiğini söylememiz mümkün değildir. Bu bağlamda güvenlik, ekonomik, kültür, birey ilişkileri birbiriyle bu dönem sonrası girift ve bileşik hareketler temsil etmiştir (Kardaş ve Balcı, 2017:409).

Soğuk Savaşın sonu itibariyle iki kutuplu Dünya’nın yıkılması yerini tek süper güç olarak tanımlayan ABD’ye bırakmıştır. ABD bu dönem sonrasında sert güç askeri konusunda uluslararası ilişkilerde farklı yöntemler başvurmuştur. ABD’nin bu dönemdeki müdahale yöntemleri diplomasi, ekonomi, demokrasi, kültür, kimlik temeli birden fazla yumuşak güç aracını kullanıldığı bir yönetime yönelmiştir. 1989 Berlin duvarının yıkılması aynı zamanda 1990 SSCB sonrası kapitalizm ile serbest ekonomilerin yaygınlaştırılması denenmiş ve demokratik yönetimlerin artırılması amaçlanmıştır. Soğuk Savaş dönemi her ne kadar askeri yönden sonlanmış olsa da siyasi, ekonomik, politik mücadelesi sürmüştür. Özellikle SSCB sonrası alanlarda, ABD dış politik eylemleri ekseninde şekillenen süreç daha sesiz ve dolaylı şekilde yapılmaya çalışılmıştır (Kardaş ve Balcı, 2017:510).

ABD’nin askeri ve güvenlik doktrinleri 1990-2001 yılları arasında “sıcak barış” dönemi olarak tanımlanmıştır. Clinton serbest piyasa ekonomisini yaygınlaştırılması ve demokratik yönetimlerin desteklenmesi politikası olarak değerlendirilmiştir. ABD bu dönemde küreselleşme sürecindeki hegemonyasını sürdürmek için büyük siyasi ve dolaylı askeri politikalar sürdürmüştür (Önder, 2020:33). ABD’nin Hibrit Savaş

yöntemine başvurmasının bir diğere amacı, demokratik yönetimlerin artırılması ve serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaştırmasından kaynaklanmıştır. Clinton dönemi komünist SSCB yönetiminden ayrılmış ülkelere özgürlük, demokrasi, serbest piyasa vb. kavramların bu ülkelerde yaygınlaştırılması amaçlanmıştır (Hook ve Spanier, 2017:200).

ABD buna bağılı olarak şiddet içermeyen Hibrit Savaş yöntemi doğrultusunda 50 ülkede örgütlenen CANNAS (Şiddet içermeyen direniş ve strateji merkezi) adlı sivil toplum kuruluşu Renkli Devrimleri desteklemiştir. İşsizlik, özgürlük, darbe, sivil toplum kuruluşları vb. Hibrit Savaşa hizmet etmekte olan araçlar ile eski SSCB ülkelerinde devrim süreçlerini hazırlanmıştır. Renkli Devrimlerin ilk sacayağı olan Yugoslavya'da başlamış, ülke içi toplumsal gösteri ve şiddet olayları ile büyük bir alan olan eski Sovyet coğrafyasına yayılmıştır. ABD'nin Renkli Devrimler'deki sivil aktörü "Açık Toplum Vakfı" tarafından desteklenen gösteriler, ülkelerde büyük iç çatışma ve kaoslara yol açmıştır. ABD'nin yıkıcı istihbarat faaliyetleri George Sorosa yönettiği Açık Toplum Vakfı'nın birbirini destekler faaliyetleri ile Renkli Devrimler Hibrit Savaşın modern yöntemlerinin kullanılması oluşturulmuştur. Özellikle ülkelerde toplumsal genetik kodların değiştirilmesi ve üniversite çağında olan öğrencilerin sistematik anlamda dezenformasyon bilgilerle, mevcut iktidara karşı kullanılması başvurulan yolların başında gelmiştir (Avar, 2017:90-91).

4. ABD’NİN SOĞUK SAVAŞ SONRASI HİBRİT SAVAŞ UYGULAMALARI

Çalışmamızın ilk iki bölümünde Hibrit Savaşın tarihsel gelişimi ve ABD’nin askeri politikası açısından Hibrit Savaşın önemine yer verilmiştir. Son bölümde ise Hibrit Savaşın ABD için ne ifade ettiğinin ötesinde, ABD’nin bu yöntemi hangi olaylarda kullandığı konusu üzerinde durulacaktır. ABD’nin Hibrit Savaş yöntemini kullandığı üç önemli örneklem detaylı analizlerle anlatılacaktır. Soğuk Savaş sonrası ABD’nin Hibrit Savaşı kullandığına dair güçlü kanıtların olduğu Renkli Devrimlerdeki rolü ve amacına değinilecektir. ABD’nin Renkli Devrimlerden elde ettiği Hibrit Savaş tecrübelerini Arap Baharındaki devrimlere ne şekilde yansıttığı bu bölümde üzerinde durulan konuların başında gelmektedir. Arap Bahar’ının önemli bir parçası olan Suriye İç Savaşında yöntemi pek fazla gizlemeden aleni olarak kullanan ABD, Hibrit Savaş stratejisinin uluslararası ’da daha belirgin bir şekilde kullanılmasının yolunu açtığı belirtilecektir.

4.1. ABD’nin Büyük Satranç Tahtası: Renkli Devrimler

Ulus devlet yapılanmalarının hâkim olduğu 15. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında yaşanan beş asırlık süre içerisinde, çatışmaların büyük bir bölümü konvansiyonel askeri çatışmalar şeklinde gelişmiştir. 21.Yüzyılın başı itibariyle Soğuk Savaşın tecrübelerinin ardında, konvansiyonel olmayan yeni bir yöntem olan Hibrit Savaş yöntemine yerini bırakmıştır. Ülkelerin Soğuk Savaş sonrası mücadele şekli dolaylı bir mücadele olan Hibrit savaş yöntemleri şeklinde gerçekleşmiştir. Hibrit Savaş yöntemini bölgesel ve küresel çıkarları için araç olarak kullanan ABD ve Rusya, bu yöntemi belirli bölgesel olaylarda kullanarak tecrübe kazanmıştır. Konvansiyonel çatışma özelliği olmayan, maliyeti düşük aynı zamanda etki gücü yüksek sivil-birey merkezli bir yöntem olması her iki süper güç için yöntemi cazip hale getirmiştir (Ağır ve Tatlı, 2020:35-36). Bu bağlamda her iki gücünde birbirlerine karşı etki alanlarında müdahalelere rastlamak mümkündür. Renkli Devrimlerde ABD tarafından Rusya’nın arka bahçesinde uygulanmış bir yöntem olduğu söylenebilir. Rusya’nın da geçmişte Latin Amerika’da ABD politikalarına karşı Küba’nın siyasi ve askeri anlamda dolaylı desteklenerek bunu yaptığı bilmektedir.

ABD'nin küreselleşme ve demokratik yönetimleri SSCB bölgelerinde yayınlama projesi, Soğuk Savaşın hemen ardından Rusya ile olan yeni bir mücadele yöntemi olarak kendini göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası gelişmelerin başında ABD'nin üstünlük mücadelesini sürdürmek istemesi ve dağılan doğu bloğu ülkeleri üzerinde etkinliğini arttırılması olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmaların ilk etkilerini Doğu Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya gibi geniş bir coğrafyalarda yaşanmış ve “Renkli Devrimler” olarak görülmüştür. ABD mevcut alanlarda süregelen siyasi kaoslar üzerine bu bölgede yaşanan Soğuk Savaşın ardından, toplumsal ve siyasal çatışmaları avantaj sağlayacak Hibrit Savaş yöntemini geliştirmiştir. Belirtilen coğrafyalardaki önemli stratejik konumdaki ülkeler olan; Ukrayna, Kırgızistan, Gürcistan gibi SSCB'den ayrılmış ülkeler, Renkli Devrimlerin etkilerini daha fazla hissetmişlerdir. Hibrit Savaş araçlarının aktif kullanıldığı bu ülkeler; etnik, dini, kültürel, sosyal, ekonomik vb. nedenlerle ABD'nin ilk Hibrit Savaş provalarını gerçekleştirdiği dış müdahaleler olarak değerlendirilmiştir (Arı ve Pirinççi, 2011:2-3).

Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkilerde Sivil-birey merkezli postmodern dönem yaşanmıştır. Bu dönemde yaşanan önemli gelişmelerin başında, Renkli Devrimler olarak tanımlanan genellikle doğu blok ülkelerinde yaşanan; sosyal, siyasal, ekonomik, demokratik taleplerin hükümete karşı bir iç çatışmaya dönüştüğü olaylar olarak tanımlanmıştır. Post-modern dönemi uluslararası ilişkilerde ara geçiş dönemi olarak değerlendirdiğimizde; Soğuk Savaş sonrası gerçekleşen Renkli Devrimlerin yeni bir sisteme geçiş evresi olduğu ve daha çok sosyal ve siyasal bir hesaplaşmanın ürünü olduğunu ifade edilebiliriz. Renkli Devrimler ve benzeri Hibrit savaşların nedeni özellikle liberal demokrasi yanlısı ABD ile komünist merkezli Rusya arasında yaşanmıştır. Ekonomik sistemlerin farklılığı, devlet yönetme şekli ile idari sistemlerdeki farklı bakış açıları ABD ve Rusya arasındaki iki farklı Dünya'nın oluşmasından kaynaklanmıştır (Birdişli, 2020:247-248).

İki kutuplu Soğuk Savaş sonrası bazı bölgelerde kısa süreli barış dönemine bırakmış olsa da belirli coğrafyalar için mümkün olmamıştır. Barışın mümkün olmadığı Orta ve Doğu Avrupa ile Kafkaslarda yaşanan toplumsal olayların ardında tetikleyici yönü birden fazla olan çatışmaları beraberinde getirmiştir. Özellikle yönetim değişikliği ve

geniş çaplı toplumsal olaylar Renkli Devrimlerin önemini daha fazla ön plana çıkarmıştır (Toprak, 2014:233).

Renkli Devrimler geleneksel olmayan asimetrik mücadelenin kaos teorisine en yakın tanımlamasıdır. Özellikle Renkli Devrimlerin gerçekleştiği ülkelerin içerisindeki toplumlara karşı başlatılan dezenformasyon ve yönlendirme faaliyetleri, Renkli devrimlerin Hibrit Savaş yönünü ön plana çıkarmıştır. Uluslararası İlişkilerde toplumsal mühendislik olarak tanımlanan Renkli Devrimler, etkileri bakımından bölgesel sonuçları bakımından küresel gelişmeleri ve değişimleri beraberinde getirmesi bakımından önemlidir (Korybko, 2015:61-62).

Soğuk Savaş sonrası ABD ve SSCB arasındaki askeri mücadele barış döneminde farklı düzlemler ve farklı formlarda devam etmiştir. Rusya Federasyonu ile ABD arasındaki mücadele bağımsızlığını yeni kazanmış SSCB bölgelerindeki ülkeler üzerinde etkinliğini artırma çalışmaları ile karşı karşıya gelmişlerdir. ABD'nin Rusya ile sıcak çatışma yerine bölgede yaşanan Renkli Devrimlerin gelişim sürecini Hibrit Savaş ile tetikleyici özelliğine başvurmuştur (Bıçakçı, 2019:4-5).

ABD'nin 1947 yılında çıkardığı ulusal "Güvenlik Yasası" Devlet yapılanmalarının içindeki; istihbarat, güvenlik, politik gibi unsurları kullanarak diğer ülkeleri etkisiz bırakma stratejisini kapsamaktadır. Renkli Devrimlerin yaşandığı ülkeler genellikle SSCB sonrası bağımsızlığını kazanmış ülkelerdir. Bu ülkelerin ekonomi ve siyasi alanlarda zayıf yapısı rüşvet, yolsuzluk, siyasi istikrarsızlık, sosyal parçalanma gibi sorunlarını gün yüzüne çıkarmıştır. Bu ülkelerin belirtilen İç sorunlarla meşgul olması ABD için kritik önemdeki çıkarların yerine getirilmesi için büyük kolaylıklar sağlamıştır.

Renkli Devrimlerin yaşandığı bölgelerin ABD için önemi Soğuk Savaş sonrası "Clinton Doktrin" olarak benimsenen stratejiden kaynaklanmıştır. Strateji demokrasi, serbest piyasa, özgürlük, küreselleşme gibi süreçlerin hızlandırılması üzerinde durulmuştur. Eski komünist blokta bulunan ülkelerde ABD'nin hem ekonomik hem siyasi çıkarlarının alt yapısını oluşturması, bu süreçlerin mevcut ülkelerde

gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Renkli Devrimler bu süreçlerin bu ülkelerde alt yapısının hazırlanmasında kullanılmıştır (Arı ve Pirinççi, 2011:5).

Renkli Devrimlerin nedenlerine baktığımızda halk yığınlarının belirli sivil toplum örgütleri ve bunlara destek veren ülkeler tarafından organize edilerek hazırlandığı tespit edilmiştir. Özellikle ABD'nin başını çektiği bu ülkeler, sivil toplum örgütlerinin Hibrit vasıtalarla halkı harekete geçirdiğini söyleyebiliriz. Belirtilen kitlelerin içerisinde öğrenciler, muhalifler, yerel ayrılıkçı milisler, paramiliter güçler, medya gibi yüksek derece Hibrit Savaş unsurları olduğu sıralanabilir (Toprak, 2014:234).

ABD'nin Renkli Devrimlerdeki rolünü tetikleyen bir diğer önemli husus, Soğuk Savaş sonrası SSCB ayrılan ülkelerde tespit edilen zengin yer altı kaynakları olmuştur. Bölgede tespit edilen Petrol, doğalgaz ve zengin yeraltı maden kaynakları ABD şirketlerinin bölgeye olan ilgisini arttırmıştır. ABD'nin bölgede meydana gelen Renkli Devrimlerde kaos yaratacak eylemlerinin altında mevcut kaynakların kontrolü amacı ile desteklemiştir. Çünkü mevcut enerji kaynaklarının kontrolünün sağlanması güçlü bir ekonomiyi teminatını oluşturmuştur (Pirinççi, 2012:203).

Renkli Devrimlerde ABD'nin rolü daha çok sahip olduğu Hibrit Savaş araçlarının etkin bir şekilde kullanması ile ilişkilidir. ABD tarafından benimsenen Sosyal Ağ merkezli savaşlar aynı zamanda Hibrit Savaşın bir parçası niteliğindedir. Hibrit Savaş yöntemleri içinde sayılan bu yöntemler, ABD tarafından Renkli Devrimlerde sıklıkla kullanıldığını çeşitli yönlerden görmek mümkündür. Sosyal Ağ merkezli savaş aynı zamanda Facebook, uluslararası haber ajansları, uluslararası yayın yapan kuruluşlar vb. araçlarla gerçekleştirilmektedir. Mevcut yöntemin uygulanacağı ülkelerde çalışan STK'lar, Hibrit araçlarının kullanılması ve toplumsal kaosun çıkartılması için zemin hazırlamıştır (Korybko, 2015:52-53).

ABD'nin Renkli Devrimlerdeki rolünü belirleyen en önemli kuruluş, konvansiyonel olmayan askerî harekâtlarını belirleyen ve aynı zamanda düşünce kuruluşu olan RAND şirketi olmuştur. Şirket 1996 yılındaki "Ağ Savaşı Vukuu" adlı çalışması ile bilgi devrimi döneminde olduğumuz ve bilginin toplumsal organizyonları harekete geçirmesi açısından önemli bir dolaylı savaş aracı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca

doğrusal olmayan bu mücadele yöntemi, devlet dışı aktörler ile Ağ merkezli savaşın yönüne de dikkat çektiğini ifade edebiliriz (Dedeman, 208:158).

Korybko (2015) göre ABD'nin Renkli Devrimlerdeki etkisinin aslında geçmişten gelen anti-komünist isyancılarla girdiği gayrinizami savaşlar ve radikal dinci grupları kullanma kültüründen kaynaklandığını ifade etmiştir. ABD'nin geleneksel olmayan bu savaş sanatını 1980'lerde Reagan Doktrini ile benimsendiğini belirtmiştir. Soğuk Savaşın ardından ABD'nin gayri nizami savaş yöntemlerini dolaylı bir rejim değiştirme yöntemi olarak değerlendiren Korybko, Renkli Devrimleri bu minvalde gelişen bir süreç olarak değerlendirmenin daha doğru olacağını ifade etmiştir (Korybko, 2015-55-56).

Renkli Devrimler, ABD adına hazırlanmış bir "Toplumsal Mühendislik Projesi" olarak tanımlanabilecek bir çalışmadır. Özellikle medya, toplumsal düşünce kuruluşları, sivil ve resmi istihbarat çalışmaları vb. kitlelerin psikolojisinin harekete geçirilmesi açısından önemli bir modern muharebe yöntemi olarak tanımlanabilir. Bu araçların tamamı toplumsal bir "Sivil İtaatsizlik" veya "Sivil Darbe" olarak tanımlanması için yapılan çalışmalardır. Ülke içinde gerçekleşecek iç huzursuzluğun ve kaosun açtığı sorunlar Hibrit Savaş araçlarına yönelik hazırlanmıştır (Korybko, 2015-55-56).

Renkli Devrimlerin ve Arap Baharının başlama ve sona ermesinin temel alt yapısına baktığımızda, ABD'nin toplumsal ve küresel kaosu hızlandırma vasıtasıyla jeostratejik ve jeopolitik çıkarlar hedeflenmiştir (Dedeman, 2016-156). Hiçbir ülke direk olarak dış politik çıkarlarını uluslararası arenada açıklamaz. Bu dış politik bakış açısı askeri politikalar için daha katı özellikler taşır. Bu bağlamda Hibrit Savaş yöntemleri gizli ve örtülü olmasının yanında, dış politik olayların dizayn edilmesinde de öncülük ettiği söylenebilir.

ABD'nin Renkli Devrimlerdeki bir diğer etkisi, Soğuk Savaş sonrası Rusya ve Çini'nin yükselişinin uluslararası ilişkilerde sınırlandırmak çabası olmuştur. Bu bağlamda ABD bu doğrultuda büyük bütçe kesintiler yapmış ve Renkli Devrimlerin yaşandığı ülkelerdeki sivil toplum örgütlerine kaynak sağlamıştır. Bu çalışmalar

ABD'nin Hibrit Savaşları mevcut ülkelerin içerden ve kendi vatandaşları üzerinden gerçekleştirme amacı hedeflenmiştir. Özellikle son yıllarda sosyal toplum ve sosyal dayanışma adı altında kurulan düşünce kuruluşları ABD'nin Hibrit çalışmalarında kaos ve bilgi harbi için örtülü bir şekilde kullanılmaktadır (Toprak, 2014:235).

ABD'nin Renkli Devrimlerde Hibrit Savaşın aracı olarak kullanılan ve halkı şiddet içermeyen yöntemlerle hükümet değişikliği için zorlamıştır. Askeri alan dışında silahsız ve maliyeti düşük yöntem devrimlerde sıklıkla kullanılmıştır. Bu bağlamda isyancıların ve halkın medya yoluyla desteklenmesi, propaganda faaliyetlerinde kullanılması, öğrenci hareketlerinin desteklenmesi, yerel ayrılıkçıların dolaylı yollardan finanse edilmesi gibi faaliyetler teorinin uygulamada gerçekleşmesi için fırsat niteliğindeki çalışmalar olmuştur. Özellikle STK'ların kilit rol aldığı bu olaylarda halkı, öğrencileri, muhalifleri, darbeci askerleri, sanatçıları bu örgütler tetiklemiştir. Bu bağlamda ABD'nin desteklediği ve devrimlerin meydana geldiği ülkelerde, etkili STK'ların başında Sırbistan'da "Otpor" Gürcistan'da "Kmara" ve Ukrayna'da "Pora" gibi STK'lar gelmiştir. Devrimlerin teorik alt yapısının meydana gelmesini hazırlayan bu sivil toplum örgütleri ABD dolaylı desteklediği kuruluşlar olmuştur (Toprak, 2014:239).

Renkli Devrimlerin içeriği STK'lar maddi ve manevi olarak ABD vatandaşı Soros tarafından desteklenen "Açık Toplum Vakfı" ve diğer düşünce kuruluşları tarafından oluşturulan olayların silsilesi niteliğindedir. Bu durum ABD'nin dolaylı anlamda devrimlerde yer aldığı ve bu durumu finanse ettiği düşüncesini kuvvetlendirdiğini söyleyebiliriz. Ülkemizde gerçekleşen Gezi olaylarının finansmanın Türkiye'deki Açık Toplum Vakfından desteklendiğine dair görülen Gezi davasının sonucu Açık toplum vakfının olaylar öncesi Soros tarafından vakfın banka hesabına yüklü miktarda dolar desteği sağladığı tespit edilmiştir (Toprak, 2014:24).

4.1.1. Turuncu Devrim (Ukrayna 2004)

ABD'nin Hibrit Savaş senaryolarını Soğuk Savaş'ın hemen ardından SSCB'den ayrılan ülkelerde faaliyete geçirdiğini söyleyebiliriz. Özellikle Soğuk Savaş sonrası bu ülkelerde yaşanan "Renkli Devrimler" olarak tanımlanan siyasal olaylar, ABD'nin

dolaylı savaş yaklaşımlarına dikkat çekmiştir. ABD'nin Hibrit Savaşa ait devlet dışı aktörleri bu devrimlerde sıklıkla kullanması, ABD'nin bu devrimlerin süreçlerindeki etkisini gizlemiştir. Neydi ABD'yi bu ülkelerde renkli devrimlere yönlendiren unsurlar? ABD için bu ülkeler Soğuk Savaş sonrası komünist etkiden kurtarılması ve küresel piyasaya entegre edilmesi için planlanan ülkelerdir. Demokratik yönetimlerin ve Serbest Piyasa ekonomisi ülkeleri dizayn edilmesinde kullanılmıştır. ABD'nin bu ülkelerde serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması, küreselleşmeye yönelik adımların hızlandırması, mevcut Rus yanlısı yönetimleri halk hareketleri ile değiştirmesi, bölgede mevcut yer altı kaynaklarının ABD şirketlerine entegre edilmesi gibi hedefleri bölgeye olan ilgisini artırmıştır. Lakin ABD'nin bu belirtilen hedefleri gerçekleştirmek için Soğuk Savaşın ardından, yeni bir strateji olan Hibrit Savaş yöntemi ile Renkli Devrimleri gerçekleştirmesi, ABD'nin alışkın olduğu bir askeri yöntem olmaması nedeni ile ilişkilidir (Kurt, 2017:36-37).

Soğuk Savaş sonrası Avrupa'nın doğusundan Orta Asya'ya kadar SSCB'nin etkisi altında bulunan bölge ve ülkelerde sosyal, siyasal, etnik, dini çatışmalar yaşanmıştır. ABD ve Batı ittifakı için kritik önemde bulunan bu ülkelerin başında Ukrayna gelmiştir. Bu önem 1997 yılı ile Ukrayna'nın ABD'ye yakınlaşması ve Ukrayna'nın ABD desteği ile komünist ekonomik sistemi terk edilmiştir. Bütün bu gelişmeler Ukrayna'nın Rusya karşısında konumlanmasına neden olmuştur. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası Rusya ile dolaylı mücadelesi, Hibrit Savaş araçlarının Ukrayna'da Renkli Devrimler üzerinden harekete geçirilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası jeopolitik ve jeostratejik hedeflerine gerçekleştirmesi, askeri olmayan yöntemlerinde değişiklikleri zorunlu kılmıştır (Sarıkaya, 2010:2-5).

Renkli Devrimler olarak adlandırılan ve Soğuk Savaş'ın hemen ardından başlayarak geniş bir coğrafyaya yayılan sosyal, siyasal, politik bir kitlesel demokratik talep şeklinde devam etmiştir. Bu olayların gelişimi günümüze kadar süre gelen bir olgu olarak değerlendirilmeye devam etmektedir. Birbiri ardına takip eden Renkli Devrimlerin temel özellikleri SSCB'nin etkin olduğu bölge ve ülkelerde ABD'nin Rusya'nın etkisini kırmak ve bu bölgede genişlemesidir. Sivil kitlelerin hareket ettirilmesi şeklinde devam eden Renkli Devrimler, sonuçları itibariyle uzun soluklu bir zamana yayılmıştır. Soğuk Savaşın sonu itibariyle başlayan Renkli Devrimlerin

içerisinde en dikkat çekenini, Ukrayna'dan gerçekleşen demokratik bir halk hareketi olan "Turuncu Devrim" olmuştur (Sarıkaya, 2010:4).

Bu devrim doğrudan Rusya'ya karşı yürütülmeyen barış dönemindeki dolaylı savaş olan Hibrit Savaş yöntemleridir. Turuncu Devrim ABD'nin Hibrit Savaş yöntemi ile yumuşak güç araçlarının kullanılması suretiyle gerçekleştirildiği bir jeopolitik ve jeostratejik plan olduğu ifade edilebilir. Turuncu Devrim ABD destekli sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri sonrası gerçekleştirilmiş "Toplumsal mühendislik" çalışması olarak değerlendirilmiştir. 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya başlattığı askeri operasyon ABD'nin Rusya karşısında Ukrayna'yı bir yem olarak kullandığını ifade edebiliriz. ABD ve İngiliz gizli istihbarat çalışmalarının Ukrayna'nın Rusya karşısında kışkırtılması bu şekilde planlamıştır. ABD'nin Rusya tarafından hayat sahası olarak gördüğü ülkeleri NATO'ya alması Rusya'nın saldırganlığının arttırmıştır (Sancar, 2021:215).

ABD'nin Turuncu Devriminden beklentileri ile Turuncu Devrimin gelişim şartları birbirinden çok farklı nedenlere bağlıdır. ABD için Ukrayna'nın mevcut içerisinde bulunduğu siyasi, ekonomik, toplumsal, etnik ve dini bölünmüşlüğü, Turuncu Devrimle birlikte Hibrit Savaşın gelişimi ve uygulanması için en uygun şartlar olarak değerlendirilmiştir. ABD'nin Soğuk Savaş öncesi ve sonrası olarak tanımlanan barış dönemlerinde, Rusya'nın çevrelenmesi ve sert askeri yöntemler yerine Hibrit Savaşın yumuşak güç araçlarını kullanması bu sorunlarla başlamıştır. Ayrıca Turuncu Devrimin gerçekleştiği Ukrayna hem tarihsel hem güncel iç ve dış dinamikler ekseninde her zaman ABD için çekim etkisi olan bir ülke olmuştur (Köroğlu Özkural, 2015:33).

ABD'nin Turuncu Devrimindeki rolünün ne olduğu konusundaki muammanın nedeni, devrimde genellikle dolaylı savaş araçlarının kullanılması ve bunların devlet dışı sivil oluşumları kullanmasından kaynaklanmıştır. Hibrit Savaşın temel amacı olan doğrudan savaş yerine, devlet dışı aktörleri kullanarak mevcut transit ülkelerde din, siyasi, ekonomik, politik, etnik farklılıkları kullanarak kaos çıkartılması temel hedef olmuştur. Bu ülkelerde mevcut yönetimleri değiştirme suretiyle kendine yakın iktidarların yönetime gelmesini sağlamak daha başarılı bir yol olarak görülmüştür.

Ukrayna’da yaşanan Turuncu Devrim bu şartları yeterince yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Transit Jeostratejik konuma sahip olması ve Batı’nın enerji ihtiyacı için önem arz etmesi gibi nedenler, Ukrayna’yı her zaman önemli kılan özelliklerdir. Diğer yandan Rus etkisinin kırılması ve serbest piyasa ekonomisine dâhil edilmesi, ABD için bölgenin ve Ukrayna’yı kritik önemi daha da artmıştır (Pekşen, 2020:275).

ABD’nin Turuncu Devrimindeki bir diğer amacı Brenzski’nin “Piyasa demokrasisi” yani devleti ekonomik alan dışına, Asimetrik yöntemler ile uzaklaştırılması ve halkın ve kurumsal aklın hâkim olmasıdır. Devletlerin sahip olduğu kaynakların özelleştirilmesi ve küreselleşmeyi hızlandırma çabası bu dolaylı müdahale yöntemi ile tanımlanmıştır (Avar, 2011:12-13). Çünkü karar alma süreçlerinde kurumsal aklın ve piyasa tedarikçilerinin söylemleri daha önemlidir. Ekonomik karar alıcılarının dış politik kararlarda etkin olması her zaman hedeflenen strateji olmuştur. Bu yolla sivilleşen devlet yönetimi daha fazla sivilleşen ve çoğulcu karar alma sürecine girmiş olacaktır.

ABD’nin Turuncu devrimin neresine koyulacağı ve hangi şartlar ışığında değerlendirileceğine dair tespit konuya biraz daha tutarlılık kazandıracaktır. 2000 yılında Ukrayna’da yapılan seçimlerde, Viktor Yuşçenko’nun Ukrayna Başbakan olması ABD’nin verdiği destek ile başarılı olmuştur. ABD’nin Soğuk Savaş sonrasında ilgi alanına giren Ukrayna’da, Batı ve ABD yanlısı bir Başbakanın çıkması için büyük çaba harcamıştır. Yuşçenko iktidara gelmesi ile eski SSCB ekonomik sisteminden tutun, devlet idare sistemine kadar büyük değişiklikler yapmıştır. Bunların başında serbest ekonomik pazara geçiş çalışmaları ile komünist devlet sistemindeki kurumların özelleştirilmesi gibi icraatları başta gelmiştir. Enerji kaynaklarının transferi için Avrupa ile yapılan anlaşma, ABD enerji şirketlerinin ülke içi çalışmalarına izin vermesi gibi kararlar Rusya tarafından güvenlik tehdidi olarak görülmüştür. Buna bağlı olarak Yuşçenko karşısında Kucha’nın Rusya tarafından desteklenmesi ülke içi kaosu yaşanmasına neden olmuştur (Sarıkaya, 2010:3).

Lakin seçimlerin tekrarlanması ABD’nin bu gelişmelere bağlı olarak Hibrit Savaşın istihbarat yönünü kullanarak Rus yanlısı Kucha’nın odasının dinlemesine neden oldu. Ardından ABD’nin ses kayıtlarını dezenformasyon haberler için kullanması, Turuncu

Devrime giden kaos sürecini hızlandırdı. ABD bu gelişmeler ışığında Ukrayna toplumunu STK'larla harekete geçirerek, toplumsal anlamda büyük bir siyasi krizin çıkmasına zemin hazırlanmıştır. Turuncu Devrimin ilk siyasi gelişmeleri belirtilen beli başlı Hibrit Savaş yöntemleri ile başlamıştır. Artık Ukrayna'da bir tarafta ABD ve Batı yanlısı Yuşçenko diğer tarafta sosyalist Rus yanlısı Kucha arasında yaşanacak büyük biri siyasi mücadelenin ilk adımları atılmış oldu (Köroğlu Özkurt, 2015:34-35).

Turuncu Devrim gerçekleşen büyük gösteriler ve olayların gölgesinde, 2004 yılında Ukrayna'da yapılan seçimler sonrası Rusya yanlısı Yanukoviç %51,49 oy oranı ile Başkan seçilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu gelişme ABD ve Batı'nın çıkarlarına ters düşmesi nedeniyle Hibrit Savaşın belirli yöntemlerinin faaliyete geçirilmesi suretiyle, toplumsal gösterilerin yaşanmasına zemin hazırlanmıştır. Özellikle ABD tarafından desteklenen sivil toplum örgütleri ve muhalif kesimlerin maddi ve manevi desteklenmesi, toplumsal iç kaosun çıkartılması için ilk hareketler olmuştur. Daha sonra ABD ve Batı yanlısı Yuşçenko'nun zehirlenmesini ortaya çıkması; ABD ve Batı medyasının bu bilgiyi dezenformasyon bilgi harbi yoluyla Rus karşıtı ve Ukrayna'nın kaosa sürüklenmesi için kullanmıştır. Bütün bu gelişmeler ışığında Turuncu Devrimin etkileri hem siyasi hem de askeri anlamda genişlemiştir. Hibrit Savaş araçlarının bu olayda; medya, istihbarat, muhalif destekli sürmesi Hibrit Savaş araçlarının kullanıldığı sorusunu akıllara getirmiştir (Köroğlu Özkural, 2015:35).

ABD'nin Ukrayna'da yaşanan Turuncu Devrimindeki rolü genellikle devlet dışı dolaylı aktör ve araçlar üzerinden şekillenmiştir. Bu devlet dışı aktörlerin başında sivil toplum kuruluşu olarak Gürcistan'da "Pora" ve Gürc Devrimini hazırlayan "Otpor" sivil toplum örgütleri olarak verilebilir. Soğuk Savaş döneminde Varşova Paktında bulunan ülkelerde, ABD tarafından farklı isimlerle kurulan bu sivil toplum örgütleri, aynı zamanda toplumsal mühendislik ve ülkelerin siyasi yapısını ABD'ye yönelik kanalize etme çabası üzerine kurulmuştur. Bu kuruluşlar direk ABD'ye bağlı olmayarak ABD'den aldıkları maddi ve manevi destekle; ülkelerdeki muhalifleri, medyayı, genç kitleleri, yerel ayrılıkçıları kullanarak toplumsal kaos ve iktidar değişiklikleri hedeflemişlerdir. ABD'nin Turuncu Devrimindeki bir diğer rolü ise Kanada'da yaşayan Ukrayna diasporasının ABD ile olan ilişkisidir. Bu ilişki üzerine ABD ile beraber hareket eden diaspora, Rusya karşıtı etkin iş birliği için sıkı çalışması

olmuştur. Bu diaspora ABD'nin Hibrit Savaş faaliyetlerine Kanada üzerinden 30.000.000 dolar maddi destek ile katkıda bulunmuştur. Bir diğer önemli gelişme ise Soğuk Savaş sonrası, sosyal Ağ merkezli internet ağının ABD'de kurulması ve Ağ Merkezli bu sosyal medya platformlarının ABD tarafından Hibrit Savaşlarda etkin bir şekilde kullanılmasıdır. ABD'nin Turuncu Devrimde Hibrit savaş araçlarını aktif kullanması 2002-2004 yılları arasında artış göstermiştir. ABD senatosu tarafından Soros destekli Açık toplum Vakfına aktarılması için bütçeye dâhil edilen 65.000.000 dolar maddi kaynakla bu süreç başlamıştır. Macar asıllı ABD vatandaşı olan Soros ABD'nin çeşitli ülkelerde 'de gerçekleştirmeye çalıştığı devrim ve darbelerden sorumlu finans spekülörü olarak ifade edilmektedir. Ülkelerde sivil toplum kuruluşları türündeki oluşumlara verdiği desteğin finansörüdür (Köroğlu Özkural, 2015:36-40).

Turuncu Devrimi sonrası gelişmelere baktığımızda Ukrayna'da seçilen iktidarların genellikle Rusya yanlısı olması, Ukrayna'nın ABD ve Batı yanlısı politikasını kısa süre terk ettiği görülmüştür. Ayrıca Ukrayna ile Rusya arasında Rus askeri üstlerinin Ukrayna'da kalması üzerine yapılan anlaşma bunun en büyük işareti. Lakin 2013 yılının da Kırım'da bulunan Rus yanlısı ayrılıkçı guruplar ile Ukrayna'nın batısında bulunan ABD ve Avrupa yanlısı Ukraynalılar arasındaki çatışmalara Rusya'nın dâhil olması için fırsat yaratmıştır. Ruslar, Kırım'da yaşanan bu gelişmeleri bahane ederek Kırım'ı ilhak etmesi, yeni bir Rus karşıtı Ukrayna'nın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Köroğlu Özkural, 2015:40).

ABD'nin Ukrayna'da Rus karşıtı bir ülke meydana getirdiğini ifade edebiliriz. ABD Soğuk Savaş sonrası konvansiyonel askeri silahlanmanın, ülkelere vereceği zararın farkına varılması, yumuşak güç araçlarının Hibrit yöntemlerle kullanılmasına neden olmuştur. ABD'nin yumuşak güç unsurlarını kullanarak gerçekleştirdiği Hibrit Savaş yöntemi, modern askeri yöntemin en son safhası olarak ifade edilmiştir. Lakin devrim sonrası gelişmelere baktığımızda, ABD'nin hedeflerine bu yöntemle ulaşma sürecinin daha fazla arttığını ifade edebiliriz. Hibrit Savaş çalışmalarının yaşandığı ülke ve bölgelere baktığımızda, hala sorunların yaşandığı ve savaşların, siyasi istikrarsızlıkların, ekonomik buhranların yaşandığını ifade edebiliriz.

Hibrit Savaş yönteminin uygulandığı bölge ve ülkelerde kalıcı toplumsal fay hatları oluşturulması, uzun süreli çözülmeyen toplumsal sorunların ortaya çıkması gibi neden oluşturmuştur. ABD'nin doğu Avrupa ve Orta Asya'da gerçekleştirdiği renkli devrimler, sonuç itibari ile kısa sürede uzun soluklu sorunlar meydana getirmiştir. Domino etkisi şeklinde devam eden Devrimler Yugoslavya'dan başlayarak; Gürcistan, Ukrayna, Kırgızistan gibi ülkelerde yaşanan devrimlere önyak olmuştur. ABD'nin devrimlerdeki amaçları Rusya'nın çevrenmesi, serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması, yer altı kaynaklarının tespiti ve jeostratejik ve jeopolitik çıkarları temelindeki amaçları olduğu sıralanabilir (Sarıkaya, 2010:8).

Eski Sovyet birliği ülkeleri ve bölgelerinde yaşanan Renkli Devrimlerin en önemli handikabı halkın bu devrimleri sadece kimlik, nüfus, siyaset, Sosyo-politik çatışma nedenlerine bağlaması olmuştur. ABD'nin Hibrit Savaş çalışmalarının bu ülkeler tarafından göz ardı edilmesinin en büyük nedeni bu gelişmelere bağlanmıştır. Sosyal anlamda kitlelerin sivil itaatsizliğini ön gören Hibrit Savaş çalışmaları belirlenen sorunların kitlelerin dile getirmesi yolu ile iç çatışmaların yolu açılmıştır. Ülkelerde yapılan sivil itaatsizlik eylemleri belirlenen Renkli Devrim ülkelerinde sıkça karşılaşılan bir durum olmuştur (Pekşen, 2020:275).

4.1.2. Gül Devrimi (Gürcistan 2004)

Soğuk Savaşın iki gücü olan ABD ve Rusya süreç sonunda gerçekleşen yapısal değişikliklerini aynı zamanda askeri mücadele yöntemlerine de yansımışlardır. 21.yy'ın başı olarak ifade edilen siber uzay dönemi, Vekâlet Savaşlarını da içerisinde barındıran Hibrit Savaş konseptini beraberinde getirmiştir. Özellikle ABD'nin 2000'lerin başında itibaren eski SSCB'den ayrılarak bağımsızlığını kazanan devletlerdeki faaliyetleri, bölge ve ülkeleri iki ülke arasındaki Hibrit Savaş mücadele sahası haline gelmesine neden olmuştur (Bıçakcı, 2019:4).

ABD'nin Savaş angajmanın değişmeye başladığı bu dönemde kendi temel dış politik hedeflerini gerçekleştirmek için dolaylı savaş yöntemleri ile donatılmış Hibrit Savaş teknikleri süreci en önemli kılmıştır. Valeriy (2013) göre Renkli Devrimler, Arap Baharında olduğu gibi güçler arasındaki Mücadele'nin politik, siyasi, ekonomik ve

yıkıcı sosyal yönlerinin olması bakımından öğretici nitelikler taşıyan bir olaydır. Ayrıca bu angajman yönteminin askeri teorisyenler tarafından geliştirilmiş olması, Hibrit Savaş yöntemini sistemli bir savaş konsepti haline getirdiği ifade etmiştir (Valeriy'den akt. Bıçakçı, 2019:5).

Bu bağlamda Renkli Devrimler içerisinde yer alan Hibrit Savaşın bir diğer etkili olduğu olay Gürcistan'da yaşanan "Gül Devrimi" olmuştur. SSCB'den ayrılan on beş ülkeden biri olan Gürcistan'da gerçekleşen Gül Devrimi, sonuçları bakımından ülkesel olsa da gelişim ve etki bakımından bölgesel sonuçlar doğurmuştur. Küresel çıkar gruplarının amacı Gürcistan'ın jeopolitik ve jeostratejik önemdeki konumunu kullanılmak istenmesinden kaynaklanmıştır. Bölgedeki sosyo-politik ve etnik çatışma alanlarından beslenen dış güçlerin, bu sorunları Hibrit Savaş yöntemleri ile harmanlaması Gül Devrimi'nin sadece salt demokratik taleplerden oluştuğuna dair bir algı oluşmasına neden olmuştur. Yumuşak ve kırılğan iç ve dış dinamiklere sahip Gürcistan, dolaylı dış müdahalelere daha açık olduğu jeostratejik konumdan dolayı bu tür dolaylı yöntemlere maruz kalmıştır (Birdişli, 2020:253).

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üyesi Gürcistan 2003 yılında yaşanan "Gül Devrimi" diğer adı ile "Kadife Devrimi" demokratik yönetimlerin olmadığı ve yolsuzluğun fazla olduğu bir ülkedir. Başarısız devlet profili olan Gürcistan'da yaşanan Gül Devrimi, batı ve ABD sponsorluğu tarafından desteklenen bir dolaylı müdahale yöntemidir. ABD'nin Renkli Devrimlerdeki dolaylı etkisi sivil toplum örgütlerin maddi ve manevi destekleri ile gelişim göstermiştir (Bozkurt, 2019:119).

Gürcistan'da yaşanan Gül Devrimi'nin stratejik alt yapısı, ABD ve Rusya'nın Gürcistan üzerindeki temel hedefleri ile ilişkilidir. Özellikle jeostratejik anlamda Rusya ile uzun bir sınırı olmasının yanında, petrol ve gaz gibi yer altı zenginli olan Hazar havzasına yakınlığı Gürcistan'ın iki güç arasında satranç tahtasına düşmesine neden olmuştur. Rusya'nın Gürcistan'da etkin olma amacı bu ülkeyi Kafkaslardaki etnik çatışmalara müdahale üstü olarak kullanmak istemesinden kaynaklanmıştır. Kafkasya'nın Rus karşıtı ABD yanlısı politikalar takınması Rusya'nın bölgeye yakın zamanda müdahale nedeni olarak görülmüştür. Özellikle Abhazya ve Osetya sorunları Gürcistan'ının NATO bağlamında ABD'ye yakınlaştırırken, aynı zamanda Rus

işgaline uğramasına neden olmuştur. SSCB sonrası Gürcistan’da demokratik, siyasi, ekonomik alanlardaki gelişim çabaları zayıf siyasi özellik ve demokratik yönetime sahip olması nedeni ile siyasi çatışmalara sürüklenmesine neden olmuştur. 1980 yılının sonlarına doğru bağımsızlık amacı ile Rus karşıtı Gürcü politikası, bölgeye nüfus etmek isteyen ABD için belirgin çekim sağlayan sorunlar oluşturmuştur (Çelikpala, 2012:2).

Gürcistan’ının bağımsızlık sonrası ilk başkanı Zviad Gamsakhurdia’nın sert Gürcü milliyetçiliği toplumsal birlikteliğe büyük bir zarar vermiştir. Ayrıca Gürcistan’ının Rusya karşıtı dış politikaları Rusya tarafından tehlike ile karşılanması neden olmuş ve ülkeyi iç çatışmalara sürüklemiştir. 1992 yılında Edvard Şevardzade’nin devlet başkanı seçilmesi, 2008 yılına kadar Rusya ile iyi ilişkiler kurmasına yol açmıştır. Lakin 2008 yılında Rus-Gürcü savaşı ABD’nin Gürcistan üzerinde Gül Devriminden sonra en etkili olduğu dönem olarak tanımlanmıştır (Çelikpala, 2012:3-4).

Gürcistan’da Gül Devrimi olarak ortaya çıkan siyasal gelişmeler Batı ve Özellikle ABD’nin Rus etkisindeki bu stratejik önemdeki ülkeye “Özgürlüğü Destekleme Kanunu” kapsamında askeri ve ekonomik destek vermesinden kaynaklanmıştır. Ayrıca “En çok kayırılan ülke” statüsünde askeri teknik destek verilmesi Rusya’nın çevrelenme politikası kapsamında değerlendirilmiştir (Çelikpala, 2012:9). Bu bağlamda bu verilen desteğin Rusya tarafından tehdit olarak görülmesi, Rus müdahalesini Abazya ve Osetya sorunları bağlamında zorunlu kılmıştır. ABD’nin Gürcistan’a verdiği desteği ileri taşıyarak askeri alan yönelmesi, Rusya’yı güvenlik bağlamında tedirgin etmesine neden olmuştur. Gürcistan’ın son zamanlardaki NATO’ya giriş çabası bu sorunun daha da fazla büyümesine neden olacaktır.

Gül Devrimi genel seçimleri kazanan ve ABD’nin sivil toplum örgütleri ile desteklediği Saakaşvili’ye görevi teslim etmeyen Rus yanlısı hükümete karşı yapılmıştır. Sivil bir itaatsizlik şeklinde başlayan gösterilere katılan örgüt ve üniversiteli gençlerin tamamına yakını ABD destekli Sarosa ait “Açık Toplum Vâkifi” tarafından maddi manevi olarak desteklenmiştir. Medya, sivil toplum, aktrislerin desteği ile kaos yöntemleri ile Hibrit Savaş argümanları harekete geçirilmiştir (Çelikpala, 2012:15).

Gürcistan'da yaşanan Gül Devriminin ABD açısından önemli olmasının yanında, ekonomik yönden enerji koridoru üzerinde bulunması nedeni ile bu ülkenin ABD çıkarları doğrultusunda etki altında tutulması amaçlanmıştır. Gürcistan Jeopolitiğinin önemi zengin petrol kaynakları ve yer-altı gaz kaynaklarına sahip ülke ve sahlara yakın olmasıdır. Bu ülkelerin mevcut kaynaklarının Gürcistan üzerinden Avrupa'ya aktarılması için ABD ve Batı enerji şirketleri ülkeye yönelmiştir.

Ayrıca ABD'nin bu bölge ve ülkelerde benzer Renkli Devrimlerin yaşanmasına yol açmak istemesi; kendisine karşı tehdit niteliği taşıyan Çin'inin büyümesinde önemli bir rolü olan ucuz enerji ihtiyacını engellemek istemesidir. Bir diğer önemli husus ise Rusya ve Çin ilişkilerinin enerji üzerinden güçlenmesinin ancak Hibrit Savaş yöntemi ile engelleneceği düşüncesidir. Gürcistan'ın Karadeniz ve Kafkaslarla kara bağlantısının olmasının yanında, Orta Asya geçiş güzergâhı üzerinde olması ve bu bölgeye yakın olması gibi özellikler Renk Devrimi tetikleyen diğer nedenler olarak gösterilebilir (Bayramoğlu, 2018-39-40).

Bu bağlamda ABD Doğu-Batı enerji koridorunun kilit bağlantı niteliğindeki Gürcistan'da, Gül Devriminde Rus karşıtı siyaseti kullanarak büyük bir nüfus kazanmıştır. Özellikle Gürcistan tarafından enerji kaynaklarına bağlı olarak ABD şirketlerine ihaleler verilmesi, kaynakların ABD'li şirketlerin kontrolüne geçmesine neden olmuştur. Gül Devriminde demokratik talepleri olan sivil toplum örgütlerine verilen ABD desteği, aslında yer altı kaynakları bakımından zengin Orta Asya ve bu koridor üzerinde bulunan ülkelerde ABD'nin siyasi ve askeri nüfusunu artırmak amacı ile gerçekleşmiştir (Bayramoğlu, 2018:39-40).

ABD Gül Devrimindeki etkisini 1992 yılında yönetime gelen Rusya yanlısı askeri konsey üyesi yerine, batı ve NATO'ya yakın Sakaşvili destekleyerek başlamıştır. 2003 yılında yapılan seçimlerde Saros'a ait "Açık Toplum Vakfı" çoğu üniversiteli gençleri maddi ve manevi destekleyerek kitleleri daha rahat ve hızlı harekete geçirerek devrimi tetiklemiştir (Köktaş, 2015:98).

Gül Devrimi Rus ve ABD çatışmasının Soğuk Savaş sonrası değişim göstermiş olduğu bir dolaylı mücadele yönteminin diğer adıdır. ABD'nin eski Rus etkisindeki ülkeleri

Hibrit Savaş yöntemleri ile Rus etkisinden uzaklaştırma çabası, mevcut demokratik talepleri olan bu ülkelerin kullanılmasını yolu ile tercih etmiştir. Bu devrimde temel amaç muhalif grupların desteklenmesinin yanında; Jeopolitik ve Jeostratejik anlamda önem arz eden bu ülkenin tamamen ABD etkisine girmesini sağlamaktır. ABD her ne kadar Hibrit Savaş yöntemlerini kullandığını kabul etmese de Renkli Devrimlerdeki oluşumları desteklemekten kaçınmamıştır. Ayrıca Renkli Devrimlerin ileride yaşanacak Arap Baharına ışık tutması ve ABD aynı stratejiyi burada da göstermesi buna verilecek en iyi örnektir (Bozkurt, 2006:133).

SSCB sonrası siyasi ve politik boşluğa düşen Avrasya ve Baltık Coğrafyasında yeniden güçlü bir nüfus elde etmeye çalışan Rusya, yanı başında gerçekleşen Renkle Devrimleri, ABD merkezli sivil aktörlerin gerçekleştirdiğini ve bunun bir toplumsal mühendislik çalışması olarak görmüştür. Soğuk Savaş sonrası kapitalist serbest piyasa ekonomisinin yeni adresi, sosyalist coğrafya 'ya yayılmak ve yer piyasalar açma alanı olarak görmüştür. Belirli ölçüde başarılı olan bu mücadele yöntemi aynı zamanda Ukrayna ve Gürcistan'ının NATO ve ABD yanlısı politikaları ile anlaşılmaktadır. Lakin Rusya'nın her iki ülkeye gerçekleştirdiği askeri müdahale, ABD ve Batı tarafından her zaman ki gibi bu ülkelerin yalnız bırakılması gibi bir duruma dönüşmüştür.

4.1.3. Lale Devrimi (Kırgızistan 2005)

İki zıt kutuplu Dünya'nın yoğun bir şekilde kendini hissettirdiği Soğuk Savaş döneminin ardından, ABD yanlısı tek kutuplu Dünya'ya dönüşmesi; küresel anlamda askeri ve müdahale yöntemlerinde 'de farklı gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Askeri müdahale yöntemlerindeki değişiklikler kendini Hibrit Savaş benzeri yöntemler ile Devrimlerin içerisinde göstermiştir. Eski SSCB'den ayrılarak bağımsızlık kazanan ülkelerden Kırgızistan'da "Lale Devrimi" olarak ortaya çıkan bu devrim, diğer devrimler gibi mevcut otoriter düzeni ortadan kaldırmak ile birlikte; liberal ekonomi, demokratik siyaset ve küreselleşmenin ortaya çıkartılması için başlatılmıştır. Renkli Devrimlerde olduğu gibi Lale Devriminin de içerisinde şiddet içermeyen toplumsal ve öğrenci hareketleri sonrası kısmen barışçıl gösteriler şeklinde gerçekleşmiştir. Tabi diğer devrimlerde olduğu gibi Jeopolitik ve Jeostratejik hedefleri

olan ABD'nin dolaylı anlamda yer aldığı Lale Devrim'indeki rolünü tespit etmek çok zor ve karmaşık bir durumdur. Hibrit Savaş'ın dolaylı araçsal özelliklerini doğrudan tespit için geniş bir analiz süresine ihtiyaç duyulmaktadır. ABD'nin etkisindeki Kırgızistan'da yer alan Batı ve ABD yanlısı Sivil Toplum Örgütleri ve bunlara bağlı 170 sivil toplum örgütünün faaliyetleri, ABD tarafından desteklenmiş ve bu süreçte organize olması için ABD tarafından desteklenmiştir (Giray, Bozkurt, 2006:119).

ABD'nin jeostratejik öneme haiz Kırgızistan'ı Renkli Devrimlerin parçası haline getirmesi, ülkenin ABD için bölgesel ve küresel açıdan Orta Asya bölgesine yakın kilit öneme sahip olmasından kaynaklanmıştır. Kırgızistan'ın ABD için önemli kılan özelliklerin başında jeopolitik ve jeostratejik özelliklerinden kaynaklanmıştır. Özellikle bu ülkede Soğuk Savaş sonrası yeraltı kaynaklarının tespit edilmiş olması, ABD'nin enerji şirketleri için Kırgızistan'ın çekim merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Lakin Kırgızistan'da ABD için engel teşkil eden mevcut Rus etkisinin azaltılmasının yolu, bu ülkeye farklı müdahale yollarına başvurulmasını zorunlu kılmıştır. Bir diğer önemli nokta Çini'nin büyümesinde Rus-Çin yakınlaşmasında Kırgızistan'ın transit doğalgaz geçişi açısından kilit konumda bulunması olmuştur. ABD bu ülkede çıkartılacak kaosun belirli siyasi çıkarlarına hizmet etmesi için "Lale Devrimini" Hibrit Savaş yöntemleri ile tetikleme yolunu seçmiştir. Lale Devrimi, Kırgızistan'da sosyo-ekonomik ve sosyo-politik etkilerinin yanında Orta Asya gibi iç çatışmaların yoğun olan bölgelerden başlayarak, küresel çapta benzer çatışma alanları meydana getirmesi açısından domino etkisi yaratmış bir olaydır (Giray, Bozkurt, 2006:119).

ABD'nin Kırgızistan'daki gerçekleşen Lale Devrimi'ndeki rolü, SSCB sonrası ortaya çıkan "Jeopolitik boşluğun" kendine yakın yönetimleri desteklenerek oluşturmak istemiştir. Bölgeyi siyasi ve ekonomik anlamda etki etmek isteyen ABD bu süreçte Hibrit Savaş yöntemleri ile demokrasi ihracatı gerçekleştirmek istemiştir. Özellikle bölgedeki etnik, dini, siyasi, ekonomik, sınır vb. sorunları, kendi siyasi çıkarları ekseninde kullanılan ABD bu süreci şiddet içermeyen argümanlarla gerçekleştirmek istemiştir. ABD'nin "Toplumsal Mühendislik" çalışmaları olarak tanımlanan bu süreçte, farklı sivil araçlar Lale Devrimini harekete geçirmek için kullanmıştır (Giray ve Bozkurt, 2006:122).

ABD için Kırgızistan Soğuk Savaş sonrası askeri üstlerini bu ülkede kurmaya başlaması ile önem kazanmıştır. Bu minvalde 2003 yılında Rusya'nın ABD'yi bu gelişmelerden dolayı tehdit olarak algılamasına neden olmuştur. Rusya'nın da ABD'ye karşı Kırgızistan'da askeri üst kurmak istemesi üzerine ülke Hibrit Savaş alanı olarak kullanılmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler ışığında siyasi baskılarla karşılaşan Kırgızistan'da, iki güç tarafından ülkede Lale Devrimi adı altında yönetim karşıtı gösterilere katılanlara destek verilmesine neden olmuştur (Giray ve Bozkurt, 2006:127).

ABD'nin tarihsel anlamda arka bahçesi niteliğindeki Latin Amerika'da Hibrit Savaş yöntemlerinden elde ettiği tecrübeyi, Renkli Devrimlerin yaşandığı Kırgızistan'ının Lale Devriminde sıklıkla kullanmıştır. Sivil Toplum kuruluşlarının çalışmaları, toplumu ve gençleri mevcut yönetime karşı kıskırtmış ve kitleleri mevcut yönetime karşı daha hızlı harekete geçirmiştir. Hibrit Savaşın Ağ Merkezli kitle iletişim araçlarını kullanarak, Medya aracılığı ile dezenformasyon bilgi ve propaganda şeklinde çalışmaları, Hibrit Savaşın devrimdeki önemli refleksi olarak görülmüştür (Giray, Bozkurt, 2006:128).

Genel anlamda Kırgızistan'da yaşanan Lale Devrimi diğer renkli devrimlerde olduğu gibi benzer özellikler taşımıştır. ABD ve Batı için Soğuk Savaş dönemindeki Sivil Toplum Örgütleri ile başlatılan sivil ayaklanmalar, aslında her ne kadar ekonomik taleplerden kaynaklansa da temellinde Rus etkisinin bu ülke ve bölgelerde kırmak olmuştur. ABD'nin Devrimlerdeki temel amacı SSCB'den ayrılan Kırgızistan gibi ülkelerin, zayıf ekonomik ve siyasi kırılabilirliğinden faydalanarak stratejik çıkarlarını oluşturmak olmuştur (Giray, Bozkurt, 2006:128-129).

Özellikle Soğuk Savaş sonrası Kırgızistan'da Akayev'in; sosyal, siyasal, ekonomik, politik hedeflerine ulaşmasının engellenmesi, ABD ve Batı destekli George Soros kaynaklı "Sivil Toplum Destekli Kaos Projesi" kapsamında yaşadığı olaylar sekteye uğratmıştır. Yöntem olarak diğer Renkli Devrimlerde olduğu gibi seçim hileleri, toplumsal ayaklanmalar, dezenformasyon bilgiler, kirlili propaganda faaliyetleri ile toplumsal bir kargaşanın meydana getirilmesinin ardında güçsüz bir iç siyaseti olan Kırgızistan oluşturulmuştur (Giray, Bozkurt, 2006:128-129).

Kırgızistan’da yaşanan Renkli Devrimde ABD’nin rolü “Lale Devrimi” olarak tanımlanan olaylardaki “Sivil İtaatsizlik eylemlerinin” desteklenmesi ve organize edilmesi şekilde ifade edilmiştir. Orta Asya’da kritik bir transit geçiş yoluna sahip Kırgızistan, bu özelliklerle beraber dış tehditlere maruz kalmasında beraberinde getirmiştir. ABD’nin Soğuk Savaşın ardından yer altı kaynaklarının tespit edildiği Orta Asya ve burada bulunan ülkelerdeki bu kaynaklara ulaşma çabası; kendine tehdit olarak gördüğü Rus-Çin ilişkisinin Kırgızistan üzerinde engellenmesi için Lale Devrimi süreci hazırlanmıştır (Pirinççi, 2008:209).

Kırgızistan’ın ABD dış politikası için önemi ABD’nin Afganistan gerçekleştirdiği müdahale ile başlayan, askeri ve lojistik ihtiyaçlara en uygun ülke olmasından kaynaklanmıştır. ABD’nin 2001 yılında askeri müdahaleye bağlı olarak Akayev’den Manas Askeri üstünü istemi ile ABD-Kırgız ilişkilerini geliştirmiştir. Bu bağlamda Rusya ABD’nin Kırgızistan ve Orta Asya’da artan askeri gücünden rahatsız olması nedeni ile ABD-Rus Hibrit Savaşının bu ülkede başlamasına nedene olmuştur. ABD ve Rusya’nın dolaylı savaşına ciddi şekilde maruz kalınan Kırgızistan, Lale Devrimi benzeri iç kaosların yüksek olduğu toplumsal sorunlara maruz bırakılmıştır (Pirinççi, 2008:2227).

4.2. Bir Domino Teorisi: Arap Baharı ve Devrimler

Arap Baharı Kuzey Afrika ve Ortadoğu coğrafyasından başlayıp, içerisinde bulunan ülkeleri doğrudan ve dolaylı yönden etkileyen toplumsal, siyasal, politik, askeri, ekonomik hadiselerin yaşandığı ve mevcut otoriter yönetimlere karşı halkın itirazı şeklinde şekillenen bir olaylar silsilesidir. Siyasi bir domino etkisi yaratan bu toplumsal protestolar, bazı ülkelerde şiddet içeren bazı ülkelerde ise barışçıl bir şekilde gerçekleşmiş olaylardır. Etnik anlamda Arap nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde, Arap Devrimlerine ev sahipliği yapması “Arap Baharı” olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Lakin Arap Baharını otoriter diktatör liderlerin sert askeri yöntemleri ile bastırma yolunu seçmiştir. Devrimlerin başarısız gelişmeler ile ilerlemesi, süreci tıkamış ve yerini geniş çaplı askeri çatışma ortamına bırakmıştır. Batı’nın süreçte demokratik talepleri olan halkın söylemlerini oryantalist bir ifade ile küçümsemesi, demokratik talepleri olan bu süreçteki gelişmelerin ilerlemesine engel olmuştur. Arap

Bahar'ında halkların talep ettiği demokratik yönetim biçimi, batı ve ABD tarafından pek ciddiye alınmamıştır. Arap Baharı bölgesel bir siyasal gelişme olmasının yanında; küresel etki ve sonuçları olan ve aynı zamanda küresel güçlerin dış politik amaçlarını gerçekleştirmek için oluşturduğu bir kaos sürecidir. Bu gelişmeler bakımından ABD, Çin, Rusya bu gelişmelere karşı dış politik konumlarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştır (Duran ve Ardıç,2017:681).

Arap Bahar'ının ilk fitili 2010 yılında Tunus'ta bir gencin kendini ateşe vermesi ve bireysel görülen eylemin kitlesel bir protestoya dönüşmesi ile başlamıştır. Arap Baharı bölgede otoriter ve diktatör yönetimlerin ardı ardına yıkılması ile demokratik yönetimlerin yer aldığı yeni bir sistemin ortaya çıkması ile başlatılmıştır. Lakin bu protestoların uzun zamandan beri, diktatörlükle yönetilen ve demokrasiden uzak halkın kendi talebi midir? Sorusunu akıllara getirmiştir. Çünkü kurumsal ve siyasal alt yapıya sahip olmayan bir toplumun kitlesel talebi, Batı ve ABD tarafından sistemli bir talep olarak görülmemiştir. Sürecin ilerlemesine baktığımızda mevcut olayların aynı coğrafya ve belirli zenginliklere sahip ülkelerde olması akıllara daha fazla soru işareti bırakmıştır (Duran ve Ardıç, 2017:682).

Tarihsel süreçte Arap coğrafyası belirli zaman dilimlerinde siyasi, ekonomik, politik vb. büyük kırılma dönemleri yaşamıştır. Birinci dünya savaşı sonrası bölgede yaşanan kırılma dönemlerinin başında 2. Dünya Savaşı gelmiştir. Camp David Antlaşmaları ve 1979 İran Devrimi gibi siyasi gelişmeler bunların başında gelmiştir. Son ama en önemli kırılma noktası ise Soğuk Savaş sonrası Ortadoğu'da ortaya çıkan Amerikan karşıtı bir siyasi sürecin başlaması olmuştur. 1991 Irak savaşı ve 11 Eylül saldırıları bölge ile ABD arasında tarihsel ve sosyolojik sorunların yaşanması ve ilerde ABD'nin askeri müdahale sürecini başlatmasına neden olmuştur. 2001 Afganistan işgali ve 2003 Irak İşgalleri ABD'nin sert askeri müdahale politikasının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği fikrini ortaya çıkarmasına neden olmuştur (Duran ve Ardıç, 2017:683).

Arap Bahar'ının sebepleri ve sonuçlarına baktığımızda, tek bir nedenin olmadığını ve birden fazla nedenin kitlesel eylemlere dönüşmesi olarak tanımlanabiliriz. ABD'nin desteklediği otoriter yönetimlerin, halk tarafından gösteriler, ekonomik ve siyasi

gelişmeleri olması süreci olarak görülmüştür. Teknolojik gelişmelerin farklı coğrafyalardaki toplumlara ve farklı ekonomik fırsatların sunmasının halk tarafında yarattığı travma olmuştur. Arap toplumunda bu fırsatlara sahip olunmaması ve mevcut sorunların kitlesel sorunlara dönüşmesi neden olmuştur. Bir diğer önemli neden ise ülkelere yerleşmiş “yabancı ülke sermayesi” ve “Gizli askeri yapıların” gizli servis desteği ile mevcut ülke sorunlarını iç çatışmaya çevirmesidir. Bu çatışmaların dezenformasyon bilgi ile kaos yoluyla kitleleri hareket geçirme stratejisi gizli servislerin bu yöntemi benimsemesi olmuştur (Duran ve Ardıç, 2017:684-685).

ABD uluslararası ticari gücünün Atlantik’ten Pasifiğe kaydığını Obama döneminde tespit etmiştir. Buna bağlı olarak Ortadoğu’daki askeri gücünün pasifiğe kaydırılması kararı bu dönemde verilmiştir. Ortadoğu’daki Amerikan varlığının sürdürülmesi için vekil aktör varlıkların oluşturulması ve dolaylı savaş yöntemi olan Hibrit Savaş yönteminin kullanılmasını zorunlu kılmıştır. ABD’nin uzun vadeli bölgedeki çıkar ve etkinliğinin devamı için Hibrit yöntemlerle sürdürülmek istenmiştir. Arap Baharı gibi geniş etkinlik arz eden olaylar bu belirtilen gelişmeler ışığında gerçekleşmiştir. ABD’nin kapitalizme yeni bir pazar oluşturma çabası ancak düşük yoğunluklu bir çatışma yöntemi ile gerçekleşebileceğine inanmasına bağlanmıştır. Hibrit Savaş küresel çok uluslu şirketlerin bu bölgede yaşayan insanların tüketim toplumuna dönüştürülmesi ve daha fazla arzın kendi şirketleri tarafından gerçekleştirilmesinin önünü açmıştır (Duran ve Ardıç, 2017:687).

ABD’nin Arap Baharındaki bir diğer beklentisi Brenzski’nin “Piyasa Demokrasisi” uygulanmasıdır. Devletin ekonomik alandan asimetrik yöntemlerle uzaklaştırma stratejisi olarak ifade edilen bu yöntemi Arap Baharında uygulanmıştır. Bu yöntem devletlerin sahip olduğu kurumların özelleştirilmesi yoluyla, küresel güçlerin açık pazarı haline getirilmesi hedeflenmiştir. Arap Baharı ABD’nin Ortadoğu, Doğu Akdeniz ve Afrika bölgelerinde mevcut yer-altı kaynakları üzerinden oluşturulan enerji koridorunu üzerindeki bölge ve ülkeleri daha kolay kontrol altına alma amacı hedeflenmiştir. Bu yolla etkisizleştirilen ülkelerin iç çatışma ve sorunlarla ilgilenirken, dış politik fırsatları daha kolay kaybetmesi amaçlanmıştır. Ayrıca parçalanmış ve siyasi sorunlarla ilgilenen mevcut bölge ve ülkelerin dizayn edilmesi, ABD dış politik

hedeflerinin gerçekleştirilmesi için daha fazla kolaylık sağlamsından kaynaklamıştır (Avar, 2011-12-13).

Arap Bahar'ının geleceği ve gelişimi ile ilgili akıllara ilk gelen 1990 itibari ile Renkli devrimlerde yaşanan benzer demokratik geçişler ile olan benzerliği yönleri olmuştur. Arap Baharı doğal sürecinde geliştiği gibi doğrudan ve dolaylı dış müdahale yoluyla mecrasından çıkmıştır. Doğrudan müdahale süreci olarak ABD'nin ve Rusya'nın Suriye'de müdahalesi, diğer yandan Fransa, İngiltere ve NATO'nun Libya'ya hava saldırısı örnekleri verilebilir. Özellikle ABD'nin Suriye'de Vekâlet Savaşı ve Hibrit Savaş yöntemleri ile örgütleri desteklemesi, uluslararası çevreler tarafından yeni bir askeri strateji olarak tanımlanmasına yol açmıştır (Duran, Ardıç,2017:688).

Arap Bahar'ının Ortadoğu ve Afrika'da otoriter rejimleri yıkmasının yanında, bu coğrafyanın dizayn edilmesinde etkin bir rol oynayan ABD'nin müdahale yöntemlerinde de değişikliğe geçmesine neden olmuştur. ABD Arap Baharında salt askeri yöntemler yerine, belirli ülke ve bölgeler içerisinde; sosyal, ekonomik ve psikolojik etkiler yaratan yöntemleri daha fazla kullanma gereği görmüştür. Ortadoğu coğrafyasını etki altında tutmaya çalışan ABD'nin amacı, Arap Baharı sürecinde Hibrit yöntemlerle ABD çıkraları etrafında dizayn etmek istemesi olmuştur (W.Hook ve Spanier, 2016:347-348).

Obama dönemin'de Arap Baharı ile daha az maliyetli "Geriden yönlendirme" doktrini, Afganistan ve Irak müdahalesinde kötü olan imajını düzeltmek için tercih edilmiştir. ABD Arap Baharında Ortadoğu'da dolaylı yöntemlerle imajını düzeltmek ve demokratik talepte bulunan kitlelerin yönlendirilmesi yoluna gitmiştir. Obama aynı zamanda bu sürece toptan bir strateji yerine, Arap Baharının belirli ülkelerde yaşattığı neden ve sonuçlara bakarak nokta sonuç odaklı stratejiler uygulamıştır. Ayrıca ABD Arap Baharının doğal akışından hareketle dış politik bir çıkarım yoluna gitmiştir (W. Hook ve Spanier, 2016:353).

Obama Arap Baharının iç savaşa dönüşen bölgelerinde Rusya ve Çin politikaları karşısı özgürlük savaşçısı niteliğindeki terör örgütlerine maddi ve manevi destekler sağlamıştır. Özellikle Yemende iç savaşında Suudi-Hussi çatışmasında, ABD'de

bölgesel çıkarları ekseninde Suudilere askeri yardımda bulunmuştur. Suriye’de ise PKK-PYD-YPG gibi terör örgütlerini destek vererek Rusya ve Türkiye karşıtı politikalarını bu örgütlere verdiği destekle sağlamaya çalışmıştır. ABD’nin savaşın vekil aktörü özelliği kazandırdığı bu terör örgütleri, ABD’nin yeni askeri konseptinde Hibrit Savaşın yeni unsurları olarak belirlenmiştir (W.Hook ve Spanier, 2016:359).

ABD’nin müdahaleci yönü iki kısımda değerlendirmek mümkündür. Bunlar Soğuk Savaş öncesi müdahale yöntemleri ve Soğuk Savaş sonrası yöntemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bizim için Soğuk Savaş sonrası değişen ABD müdahale yöntemi daha fazla önem taşımaktadır. Çünkü Renkli Devrimler ve Arap Baharı gibi olaylar, ABD’nin farklı askeri yöntemin benimsemesinin yansımaları Uluslararası İlişkilerde daha fazla hissedilmiştir. ABD Soğuk Savaş sonrası “İnsani Müdahale” ve “Teröre karşı savaş” olarak adlandırdığı müdahale yöntemleri; Arap baharının ardından “İnsani Müdahale” ve “Dolaylı Müdahale” ile yeni bir angajman kuralları benimsenmiştir. ABD’nin de içinde bulunduğu BM güvenlik konseyinin doğrudan müdahale yasağı, ABD’ye Hibrit Savaş yöntemini kullanmaya zorlamıştır.

Rus Genelkurmay başkanı V. Gerasimov ABD’nin Asimetrik faaliyetler ile ABD’nin dış askeri operasyonları arasında bağlantının olmasına bağlamıştır. Gerasimov’un ABD’nin Hibrit Savaş yöntemine yapılan bu atıflar önemli görülmüştür. Gerasimov Renkli Devrimler ile Arap Baharının birbiriyle ilişkili gelişmeler olduğunu, bu savaşlarda ortaya çıkan aktörlerin ABD tarafından desteklenerek kullanıldığını ifade etmiştir. Ayrıca ABD ile ters düşen ülkelerin sistematik anlamda asimetrik saldırılara maruz kalması, ABD’nin bu yöntemi kullandığına dair önemli kanıtlar olduğunu belirtmiştir. Libya İç Savaşında ABD’nin askeri pozisyonunu buna verilecek en iyi örnek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ABD’nin Suriye’deki devlet dışı aktörler ile ilişkisini, Hibrit Savaşın 21.yy’da açıklanmamış çok spesifik yöntemlerle örülü bir yöntem olduğu gösteren bir durum olduğunu belirtmiştir (Bektaş, Gündoğdu, 2019:29-30).

4.2.1. Tunus Devrimi

Tunus Devrimi Arap Baharının haklı demokratik talepleri ile birlikte 2010 yılında genç bir seyyar satıcının ekonomik taleplerine bağlı olarak kendisini ateşe vermesi ile başlamıştır. Tunus Devrimi her ne kadar haklı ekonomik ve siyasi talep ve yöntemler ile başlamış olsa da farklı iç ve dış dinamiklerin etkisi süreci amacından tamamen uzaklaştırmıştır. Ayrıca süreç içerisinde giderek artan şiddet olayları devrimin istek ve taleplerinin anlamsızlaşması ile sürecin farklı bir yöne evrilmesine neden olmuştur (Mencütek, Polat ve Durmuş, 2015:2).

Tunus Devrimi 2010 yılında Muhammed Buaziz adlı gencin protesto amacı ile kendini ateşe vermesi ile başlamıştır. Bölgede mevcut ekonomik, siyasi, politik, yönetim sorunları Afrika ve Ortadoğu gibi ülkelerde Devrimlerin tetiklenmesine neden olmuştur. Zaten önceden sorunlu olan Tunus siyasetine ve sosyolojisine ait birikmiş fay hatları, buna benzer sorunların harekete geçirilmesi ile iç kaos süreci başlamıştır. Orta Doğu'daki Arap ülkelerinde mevcut otoriter ve antidemokratik sorunların Tunus'ta mevcut olması, olayların bu ülkede ve bölgede daha hızlı yayılmasına neden olmuştur (Mencütek, Polat ve Durmuş, 2015:4). Tunus Devriminin çıkış nedenleri her ne kadar toplumsal sorunlardan meydana gelmiş olsa da gelişim ve değişmiş düzeyi bakımından dolaylı ve dış müdahalelerin oldu bir devrimdir. Tunus Devrimi etkin anlamda asimetrik mücadelelerin çok fazla olduğu, Hibrit Savaşın yöntemlerinin çok fazla kullanılması nedeni ile amacını yitirmiş bir süreç olarak ilerlemiştir.

Arap Baharı her ülkede farklı bir neden ve beklenti ile ortaya çıkmasının yanında; ülkelerin sahip olduğu yer-altı kaynaklarının fazla olması ve ekonomik geçiş noktalarına sahip olması gibi nedenler dış güçlerin dikkatini çekmiştir. Tunus jeopolitik ve jeostratejik konumu bakımından bölgede aktif rol almaya çalışan, ABD ve benzeri aktörlerin dolaylı müdahale yöntemlerine maruz kalması devrim sürecini hızlandırmıştır. Dış aktörlerin Tunus üzerindeki ekonomik, siyasi, politik, sosyolojik yönlendirmeler olayları mevcut taleplerin ötesinde farklı çıkarların çatışmasına doğru ilerlemesine neden olmuştur (Mencütek, Polat ve Durmuş, 2015:10).

Tunus Devrimde ABD'nin hedefleri arasında protestocuların desteklenmesi ve bu protestocuların taleplerine uygun bir yönetimin işbaşına gelmesini sağlamak olmuştur. ABD'nin aslında dolaylı bir müdahalenin yanında, psikolojik bir Hibrit müdahale

yönteminin araçların kullandığına tanık olduğumuzu söyleyebiliriz. ABD'nin Tunus devriminde hedefi sadece ülkeyi yönetecek kesimin kim olduğunun belirlenmesine bağlı değildir. ABD'nin Arap Bahar'ındaki mevcut çıkarları geniş bir coğrafya yayılmış olmasının yanında, Arap nüfusu üzerindeki kötü imajının da düzeltilmesi açısından fırsat olmuştur. Ülkelerin sahip olduğu yer altı kaynaklarına yeniden bir dizayn süreci yaşatılması ve bu kaynakların bölüştürülmesi gibi hedefleri olmuştur. ABD'nin bu süreçte Hibrit Savaş araçlarını sıklıkla kullanması, Arap Bahar'ının perde arkasında olan ABD askeri elitini görmemizi engellemiştir. ABD'nin Arap Baharındaki Dışişleri bakanı H. Clinton'nın geçici hükümetleri destekleyeceklerini ifade etmiştir. ABD'nin dolaylı askeri ve ekonomik kaynaklarının Tunus'a mevcut süreci yönlendireceğini kanıtlan niteliktedir (Sayın, 2019:109).

ABD'yi Arap Bahar'ında Hibrit Savaş yöntemlerine yönlendiren gelişmelerin bir diğeri Rand Corporation (RAND) düşünce kuruluşu olmuştur. 1948 yılında kurulan CYBERCOM ve NSA gibi sivil görünümlü askeri düşünce kuruluşları, asimetrik savaşta devlet dışı araçların nasıl kullanılması gerektiği üzerinde belirli çalışmalar yapan bir kuruluştur. Bilgisayar olaylarına müdahale yeteneği (NCIRC) gibi Siber saldırı ve Ağ Merkezli Müdahale gibi kitleleri yönlendirme yöntemlerine daha fazla ağırlık veren bir yöntemdir (Leonkov, 2021:5). Bütün teknolojik gelişmeler ile beraber ortaya çıkan bu yöntemler, ABD'nin sivil-asker ilişkilerini geliştirerek yeni bir savaş konsepti oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Tunus Devriminin temelinde yatan işsizlik ve demokratik taleplerin sosyal nefret çevreleri oluşturma süreci başarıyla gerçekleşmiştir. Bu kitlelerin mevcut yönetime karşı tepki gösterilerine katılması, Arap Bahar'ının yön ve şeklinde dönüşümler yaşatmıştır. Özellikle ABD merkezli sosyal medya ki bunların başında Facebook ve Twitter gelmek, kitlelerin hızlı oluşturulması açısından önemlidir. Mevcut kitleleri aynı konuya kanalize etmesi, STK'ların toplum içerisinde devrime yön vermesi açısından önemli özellikleridir. Tunuslu gençlerin haklı siyasi ve ekonomik talepleri ile ABD dış politik hedeflerini aynı düzlemde kesiştirmiştir. Bu avantajlı sosyal medya kullanım süreci çıkarlar ekseninde dolaylı Hibrit Savaş yöntemleri ile gençleri daha iyi yönlendirmiştir (Leonkov, 2021:7).

Tunus Devrimi büyük ve şiddetli olayların yaşandığı ve sonuç bakımından başarısız bir devrimdir. Bu devrim dış müdahalelerin yoğun, Ağ merkezli Hibrit araçların çok fazla kullanılması ile şiddet olaylarının tırmandığı bir yöne evrilmiştir (Sayın, 2019:117). Başarısız sonuçlanan sürecin ardında toplumsal hafızanın çok fazla olmaması siyasi başarısızlığı beraberinde getirmiştir. Çünkü sürecin başı ile sonu arasındaki farklılıkların çok fazla olması süreci anlamsızlaştırmıştır. Tunus'ta yaşanan devrimi tetikleyen iç ve dış nedenlerin başında; sosyal medya, bilgi kirliliği, yabancı istihbarat faaliyetleri, siyasi söylemler gibi iç ve dış çalışmalar oluşturmuştur. Özellikle sosyal medya anlamında facebook ve twitter gibi araçlar, göstericilerin süreç içerisinde toplanmasında ve hareket etmesinde önem arz etmiştir. Bu tür araçların kontrolünün ABD istihbaratının etkisinde olması, sürecin içerisinde ABD'nin etkisini göz önüne koymaktadır. Tunus Devriminde ABD ile Tunus hükümeti arasında yapılan görüşmelerin, Wikileaks adlı internet sitesinde belgelerin yayınlanması, toplumsal olayların daha hızlı gelişmesine yol açmıştır. Bu belgelerin gösterilerin yaşandığı dönemde ortaya çıkması, aslında ABD'nin dolaylı müdahale aracı olan Hibrit yöntemlerini kullandığı ifade edilmiştir. Çünkü belgelerde yolsuzluk ve rüşvet ilgili soruşturmalar üstünün kapatılması konuların içermiştir (Koçak, 2012:24).

Devrimin bir diğer önemli özelliği ise protestolarda yer alan gençlerin büyük oranın eğitim seviyesinin yüksek olmasıdır. Hukukçu, gazeteci ve akademisyen gibi aktivislerin yer aldığı bu topluluk, Tunus Devrim sürecine yön veren kitleler olmuştur. ABD'nin bu toplulukları Rand Corporation (RAND) ve STK'larla maddi anlamda desteklemesi, sürecin yönlendirilmesi ve kitleleri daha kolay organize edilmesi açısından önemlidir (Koçak, 2012:28).

ABD için doğrudan müdahale yerine bu tür araçlarla Ortadoğu'daki baskıcı ve otoriter rejimlere karşı başlattığı yöntem, ABD karşıtı olan halkın kazanılmasının yanında mevcut coğrafyanın yeniden ABD çıkarları etrafında şekillendirmesini çerçevesinde geliştirmiştir. Obama'nın "geriden yönlendirme" stratejisi Arap Baharında yumuşak güç araçları ile kullanılmıştır. Tunus Devrimi gelişimi her ne kadar basit sosyolojik talepler olsa da gelişim ve sonuçları itibari ile şiddet olayları ile başarısızlıklarla sonuçlanmıştır. Çünkü mevcut sürece dışardan yapılan doğrudan ve dolaylı yönlendirmelerin payı yüksektir (W. Hook ve Spanier, 2020:353).

4.2.2. Mısır Devrimi

ABD geçmişin günümüze kadar jeostratejik bölgelerde etkin güç olmak için sahip olduğu çok çeşitli sofistike askeri ve sivil araçları sürekli dolaylı ve eşgüdümlü olarak kullanmıştır. ABD için 1991 yılından sonra Soğuk Savaşın etkisini yitirmesi ile birlikte, belirli jeostratejik bölgelerin önemi giderek daha da artmıştır. Bu bölgelerin başında Arap nüfusunun yoğun olduğu Orta Doğu ve Afrika bölgeleri gelmiştir. ABD uluslararası ilişkilerde başat aktör olmasının yanında, SSCB'nin kuşatılması projesinde kenar kuşakta bulunan bölge ülkelerin, sahip olduğu enerji ve ekonomik geçiş yollarının kontrolünü sürekli elinde tutmak istemiştir. Bu bağlamda bölgede bulunan bazı ülkelerdeki Rus etkisinin yoğun olması büyük engel teşkil etmiştir. ABD'nin gelecekte bölge üzerinde etkinliğini artırmak için Hibrit savaş politikaları geliştirme yoluna gitmesi buna bağlanabilir. Rus etkisinin yoğun olduğu; Mısır, Libya ve Suriye'nin Sosyalizm yanlısı politikaları, ABD için yeni pazar ekonomilerinin kazanılmasında engel teşkil eden sorunların başında gelmiştir. 1950-1960 tarihleri arasında Arap Milliyetçiliğine bağlı ortaya çıkan sosyalist yönetimler, bölgede bulunan İsrail için tehdit oluşturmuştur. İsrail'e önem veren ABD'nin güvenlik gerekçesi ile bölgeye askeri anlamda yerleşmesin buna bağlanabilir. Mısırdaki Nasırcı ve Suriye'de Baasçı rejimlerin İsrail ile girmiş oldukları savaşlar, ABD'nin İsrail yanlısı tutumuna bağlı olarak bölgede anti-Amerikancı politikalar meydana getirmiştir (Davutoğlu, 2009:341-342). Mevcut Amerikan karşıtı politikaların 1980 kadar sürmesi, ABD tarafından 2010 yılında yaşanan Arap Baharının bozulan ilişkilerinin yeniden onarılması için fırsat olarak görülmesine neden olmuştur. ABD bu süreçte protestocuları ve muhalifleri maddi ve askeri yönden dolaylı yolla desteklemesi, maliyeti daha düşük bir Hibrit Savaş yöntemi ile bu süreci devam ettirmek istemiştir.

2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharı, otoriter rejimleri tehdit ettiği gibi Mısır yönetimini de tehdit etmiştir. Süreç içerisinde başlayan gösterilerin şiddete dönüşmesi ve insani kayıplar, ABD tarafından rahatsızlık yarattığı dair açıklamalarla belirtilmiştir. Çünkü Mısır yönetiminde bulunan Hüsnü Mübarek'in hem İsrail hem de ABD'nin ekonomik çıkarları etrafında şekillenen politikası ABD için önemli bir durumdur. Bu sürecin yumuşak bir geçişle ABD yanlısı yeni bir yönetime geçmesi

gibi bir durum ABD tarafından tercih edilen bir süreçtir. Lakin Devrim sonrası siyasal İslamcı Müslüman kardeşlere yakın siyasetçilerin seçilmesi, ABD'nin mevcut beklentilerini pek karşılamamıştır.

ABD'nin geçmişten gelen Mısır ile ilişkileri, 1.Dünya savaşı sonrası İsrail-Arap savaşlarına bağlı olarak bozulmuştur. Lakin savaşların ardından yapılan Camp David Antlaşması, Mısırın İsrail'i tanıyan ilk Arap ülkesi olması, İsrail ile olan ikili ilişkileri yumuşamasına neden olmuştur. Mısır'da Soğuk Savaş sonrası ülke 'de baskın olan sosyalizm ve Rus etkisini kırmak için ABD tarafından; askeri, siyasi, ekonomik, sosyolojik, istihbarat vb. alanlarda yeniden dizayn süreci hedeflenmiştir. Mısır'a verilen bu destek sosyalizm ve Rus etkisi yerine, ABD etkisinin hâkim olduğu bir ülkenin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Davutoğlu, 2009:343).

Cam David sonrası Enver Sedat ile başlayıp Hüsnü Mübarekle ile sona eren ABD etkisi, aynı zamanda bu süreçte diğer Arap ülkeler tarafından Mısır'ın bölgede yalnız bırakılmasına neden olmuştur. 1956-1970 Cemal Abdül Nasır her ne kadar İsrail ile anlaşmış olsa da ABD'nin etkisi sınırlı kalmıştır (Kalp, 2016:54-55). Arap-İsrail savaşlarında Arap dünyası Mısırın kendilerini sattıklarını düşünmesi, Mısır'ın Araplar arasında istenmeyen ülke ilan edilmesine neden olmuştur.

Arap Bahar'ının Tunus'ta başladığı dönemde, Mısır yönetiminde ABD'nin desteklediği otoriter lider Hüsnü Mübarek bulunuyordu. Arap Baharındaki protestoların Mısır'ın içine yayılması, ABD tarafından yeni bir anti Amerikan tavrın bölgede gelişmemesi için tercih edilmiştir. ABD'nin Mısır ordusundaki geçmişten gelen yerleşik askeri unsurların aktif etkisi, mevcut Arap Baharı sonrası seçimle gelen Müslüman kardeşlere yakın Muhammed Mursiye karşı darbeye giden yolu hızlandırmıştır. Çünkü protestolar sonrası oluşan İslamcı söylemler, ABD ve İsrail tarafından güvenlik tehlikesi olarak tanımlanmıştır. Mursi'nin Filistin ile gelişen ilişkileri ve ABD karşıtı politikaları, Mursiye karşı asimetrik Hibrit Savaş yöntemleri ve darbeye giden yolu hızlandırmıştır. ABD'nin Arap Baharına olan bakış açısı Mısır içerisinde bir reform hareketi olarak görülmüştür. Lakin İsrail ve ABD karşıtı Müslüman kardeşlerin yönetimde etkin olması bu düşünceleri tamamen değiştirmiştir. ABD açısından İslami özellikleri ağır basan bir Mısır yönetimi hem Filistin'e kol kanat

gelecek olması, hem de İsrail'in güney kesiminde güvenlik zafiyet yaratacak olması nedeni ile Mısır Hibrit savaş yöntemleri ile istikrarsızlaştırılmıştır (Kalp, 2016:55-56).

ABD'nin Arap Baharında bölgesel çıkarlarını korumak ve mevcut çıkarlarını maksimize etmek için bazı ülkelerde sürece dâhil olurken, bazı ülkelerde yaşanan gelişmelere ise söylem üzerinden şekil verme yöntemini seçmiştir. Mısır, Yemen ve Libya'da ABD çıkarlarının tehlikeye girmesi nedeni ile doğrudan ve dolaylı Hibrit Savaş yöntemleri ile protestolara müdahil olması yolu tercih edilmiştir. ABD için önemli olan husus, İsrailin güvenliği ve Mısır gibi bir müttefikinin kaybedilmemesi olmuştur. Bu iki konu ABD tarafından dikkatle takip edilmiş konuların başında gelmiştir. Mısır ekonomik ve ticari anlamda önemli olan Süveyş kanalını kontrol etmesi, İsrailin doğu sınırlarını güvenli kılması bakımından Mısır daima önemli kılan konuların başında gelmiştir (Karagül, 2017:284).

Arap Baharında olduğu gibi Mısır Devriminde de ABD'nin tarafsız kalması, pek mümkün bir durum olarak görülmemiştir. Çünkü mevcut yönetimin ABD yanlısı dış politikasının olmasının yanında, devrim sonrası yönetime gelen Muhammed Mursi'nin Müslüman Kardeşlere yakın söylemleri, gibi gelişmeler ABD'nin Mısır'a dolaylı müdahalesini zorunlu kılmıştır. ABD, Irak ve Afganistan savaşlarında yaşadığı asimetrik savaş yöntemlerini Arap Baharında tekrar yaşamamak adına müdahale yönteminde değişikliğe gitmiştir. Genellikle Arap Baharındaki müdahaleler; söylem, enformasyon, diplomasi, istihbarat, sivil yer işbirlikçiler ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin desteklenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. ABD Mısır'da yaşanan devrim protestolarının temel tehlikesini siyasal İslam'ın yükselişi, İsrail'in güvenliği, mevcut müttefikler BAE ve Suudi Arabistan'da gerçekleşmemesi hedeflenmiştir. Yerel aktörlere maddi yardımda bulunması ve enformasyon desteği ile mevcut kitleleri; medya, gazete, sosyal platformlar üzerinden baskı altına alınması ve seçimle gelen Muhammed Mursiye karşı gösteri yapmaya yönlendirmiştir (Çakı, 2011:131).

Yukarda belirtilen bütün hususlar Arap Baharında Mısırın ABD'nin dış politikasında neden bu kadar önemli olduğunu ifade etmektedir. Buna bağlı olarak meydana gelen Mısır Devrimi'nde ABD'nin rolünün gerek doğrudan gerekse müttefiklerinin çıkarları ekseninde dolaylı müdahale için süreci zorunlu kılmıştır. ABD Mısır, Libya, Yemen,

Suriye olaylarındaki ağırlığı; mevcut diğer ülkelerde yaşanan Arap Baharı olaylarındaki ağırlığı arasında tamamen farklıdır. Çünkü ABD'nin bölgesel çıkarları ile Arap Baharının yaşandığı ülkeler yaşanan iç olaylar farklılık arz etmiştir. Mısır ABD için Mısırın geçmişten günümüze kadar önemli bir jeostrajik ve jeopolitik öneme haiz ülke olması nedeni ile Hibrit yöntemlerin kullanmasını zorunlu kılmıştır.

4.2.3. ABD'nin NATO Destekli Libya Devrimi

Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu ve Afrika'da yaşanan protesto ve devrimler içerisinde en dikkat çeken Libya devrimi olmuştur. Arap Baharındaki devlet dışı aktörler çok fazla olduğu ve konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerinin yoğun yaşandığı Libya devrimi, yaşanan vekâlet savaşları nedeni ile hala sürmektedir. Suriye ve Libya'da Arap Baharının en hüzünlü ve en şiddet olaylarının yaşandığı Libya devrimi, ayrıca insan kaybının en fazla yaşandığı iç savaş olarak ifade edilmiştir. Hibrit Savaş veya vekil aktörlerin sıklıkla ABD tarafından kullanıldığı bu savaş konsepti, Libya'nın mevcut taleplerinin göz ardı edilerek iç savaşa sürüklenmesine yol açmıştır (Gök, 2021:122).

2011 yılında Libya'da başlayan kitlesel eylemler Arap Bahar'ına benzer talep ve dinamikler ekseninde gelişmiştir. Libya'nın otokratik lideri Muammer Kaddafi'nin bu protestolara karşı sert askeri tedbirler alması, uluslararası aktörler tarafından insani hak ihlallerine bağlı olarak sert askeri güçle müdahaleye başvurmasına neden olmuştur. ABD'nin Fransa liderliğinde BM'den çıkardı Libya müdahale onayı, NATO destekli askeri güce maruz kalmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak Libya'da gelişen saha şartları, birden fazla aktörün yer aldığı bir iç savaşa sürüklenmesinin yolunu açmıştır (Gök, 2021:135).

Kaddafi sonrası Libya'da iç savaşında silahlı İslami grupların etkin olarak ortaya çıkması, Batı ve ABD tarafından hoşnutsuzluk ile karşılanmıştır. Libya sosyolojik olarak kabile ve aşiret gibi topluluklar şeklinde şekillenen toplum yapısı, ülkenin iç çatışmalara daha hızlı sürüklenmesini kolaylaştırmıştır. Bölgesel ve küresel aktörlerin Libya'daki Sünni-Şii şeklindeki çatışmaları destek vermesi, şiddet olaylarının artmasına neden olmuştur. Ayrıca halkın mevcut taleplerinin çatışmaların gölgesinde

kalması devrimin sekteye uğramasına neden olmuştur. Mısır, BAE, Suudi Arabistan gibi ülkelerin Libya'daki çıkarları için ABD'de belirli bir finansman karşılığında sahip olduğu yüksek teknolojik, askeri, enformasyon araçlarını Hibrit Savaş ile Libya'da sıklıkla kullanmasına yol açmıştır. Kaddafi'nin özellikle 1980 İran İslam devriminde isyancılara sağladığı finansman desteğine bağlı olarak, İran'da yaşanan ABD'li vatandaşların kaybı Libya ABD ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş döneminde ABD Libya ilişkilerine baktığımızda, ABD'nin Uluslararası İlişkilerde Libya'yı SSCB'nin uydu devleti olarak lanse etmesinden kaynaklı Kaddafi'yi tehdit olarak görmüştür. Bu gelişmeler bağlamında ABD Libya yönetiminin arasının devrim öncesi pekte hoş olmadığı söylenebilir (Gök, 2021:173).

2010 yılında başlayıp 2011 yılında Libya'da protestolar şeklinde devam eden Arap Baharı, aynı zamanda ABD'nin Libya'yla olan geçmişteki belirtilen sorunların kökten çözümü için fırsat olmuştur. İlk hamle olarak ABD'nin Libya'da göstericilere destek olmak için Kaddafi'ye ait taşınır taşınmaz mallara el koyduğunu açıklaması buna örnektir. Ayrıca ABD mevcut malların 30 milyarlık kısmını göstericilere destek amaçlı göndermesi bir diğer desteği olmuştur. ABD bu gelişmeler ışığında Avrupa'dan insani hak ihlalleri kapsamında, Libya'ya müdahale etmesi için Fransa ve İngiltere'ye destek vermesini istemiştir. Fransa ve İngiltere ile NATO destekli havadan askeri müdahaleler bulunmuştur. Avrupa ise hem insani göç hem de enerji güvenliği ekseninde yaklaştığı Libya Devrimi, Avrupa'nın güvenlik politikasına ne kadar önem veren bir birlik olduğunu göstermiştir. Avrupa'nın Libya'ya müdahale edilmesi konusunda ABD ile daha sıkı bir iş birliğinin girmesi, kendine yönelecek olan bu güvenlik tehditlerinden kaynaklanmıştır. Lakin ABD bu süreçte Hibrit yöntemleri kullanırken “arka planda liderlik” gibi “geriden yönetme” stratejisini benimsemiştir. ABD kendi çıkarları eksenin inşa ettikleri yöntemle yapmıştır (Gök, 2021:175-176).

Sonuç itibari ile geldiğimiz yere baktığımızda Libya'da yaşanan iç savaşın bir tarafında seçilmiş yönetim varken, diğer tarafta CIA merkezli Amerika'da eğitim almış Halife Bel-kasım Hafterin askeri darbesi yer almaktadır. İnsan kayıplarının yüksek olduğu Libya, her türlü uluslararası aktörün konvansiyonel olmayan yöntemleri kullandığı bir alan haline gelmiştir (Gök, 2021:176). Bu bağlamda yaşanan iç çatışmaların daha çok dış güçlerin belirli dönemlerdeki Libya iç siyasetine yön

vermeye çalışmasından kaynaklamıştır. AB ve ABD'nin çıkar ve güvenlik ekseninde şekillendirdiği politikaları, aynı zamanda mevcut halkın demokratik taleplerini göz ardı etmesine neden olmuştur. Ayrıca halkın demokratik taleplerinin dış güçlerin çıkarları etrafında şekillenmesi, Libya iç savaşının sürecini hızlı bir şekilde olumsuz bir yöne doğru sevk etmiştir.

4.2.4. Yemen Devrimi

Arap Baharının yaşandığı bir diğer ülke ise hala şiddet olaylarının yaşandığı Yemen olmuştur. Hibrit Savaşın bir türü olan Vekâlet Savaş'ının; İran ile S. Arabistan, S. Arabistan-ABD, Suuni-Huusi üçgeninde ortaya çıkan çıkarlara bağlı olarak yoğun bir şekilde işletildiği bir iç savaş olmuştur. ABD'nin Soğuk Savaş döneminde sıklıkla kullandığı bu yöntem, yerel direnişçilerin yoğun olduğu Arap Bahar'ında silah, istihbarat, maddi destek gibi araçlar ile dolaylı bir savaş yöntemi şeklinde yürüteceği bir ortam yaratmıştır (Kurt, 2019:309).

Arap Bahar'ının yoğun yaşandığı Yemen İç Savaşı, kitlesel halk hareketlerinin belirli bir süreden sonra iç ve dış dinamitlerin etkisi ile şiddette dönüştü bir İç Savaş olmuştur. Ülkenin jeostratejik önemi ve yer altı kaynaklarının varlığı, ülke üzerinde stratejik hedefleri olan güçler tarafından mevcut süreci kullanılmıştır. Ayrıca dış güçlerin bu hedefleri, sürecin amacından uzaklaşmasına neden olmuştur. Suriye, Libya ve son olarak Yemen'de yaşanan Vekâlet Savaşları ABD, İran, Suudi Arabistan gibi ülkelerin yerel güçlerle iş birliği kurması ve desteklemesi sonrası gelişim göstermiş ve bölge istikrarsızlaşmıştır (Kurt, 2019:312).

İran ve Suudi Arabistan arasındaki bölgesel, mezhepsel ve ideolojik mücadele Yemen İç Savaşında da görülmüştür. İran'ın 1980 İslam devrimi sonrası Yemen'deki mevcut ayrılıkçı Hususiler ile yakın ilişkisi, Suudi Arabistan tarafından tedirginlikle karşılanmasına neden olmuştur. ABD'nin radikal İslam'a daha yakın gördüğü hususilere karşı Suudi Arabistan yanlısı politikalar takınması, Yemen İç Savaşının istikrarsızlığı tetiklenmiştir. Yemen devrimi sonrası yaşanan otorite boşluğu, Yemen üzerinde farklı çıkarları olan güçlerin yerel güçleri silahlandırma isteğini arttırmıştır. Suudilerin ABD'ye sağladığı finansmanı ile ABD'nin İHA, istihbarat, muhaliflerin

yönlendirilmesi gibi faaliyetler, Yemen İç Savaşında Hibrit Savaş yöntemlerini kullanmasına ve savaşın uzamasın neden olmuştur (Kurt, 2019:313).

ABD'nin Yemen'de planladığı orta vadeli stratejisi; devrim sonrası ABD karşıtı bir yönetimin oluşmaması, İslami radikal unsurların yönetimde etkin olmaması, ayrılıkçı hususilerin etkinliğinin azaltılması ve İran destekli El-Kaide'nin güçlenmemesi gibi nedenler ABD'nin Yemen politikasını şekillendirmiştir. Obama'nın radikal gruplara karşı küçük askeri birliklerin kullanılmasının yanında, dezenformasyon yayınların yapılması, özel askeri şirketlerin kullanılması gibi süreçle savaşın Hibrit yönüne vurgu yapması açısından önemlidir (Kurt, 2019:319).

ABD'nin Arap Bahar'ının yaşandığı ülkelerde hem geleceğe dair bir yapılandırma hem de mevcut gelişmelerin yaşandığı ülkelerde siyasi ve politik değişikliklerin hedeflenmiş olmasıdır. ABD bu beklenen değişiklikleri gerçekleştirmek için Hibrit Savaş yöntemlerini bir fırsat olarak nitelmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrası ABD için tehlike olarak görülen El-Kaide'nin merkezi haline gelen Yemen, ABD için ulusal güvenlik tehlikesi haline alan bir ülke olmuştur (Mercan, 2014:27). Yemen'de yaşanan protestolar zaman içerisinde ülkenin siyasi ve politik zayıflamasına yol açmıştır. ABD için dolaylı bir müdahalenin en iyi gerekçesi olan Arap Baharı, kaos ortamının hazırlanması açısından uygun bir orta olarak görülmüştür.

Yemen dâhil ABD'nin Arap Baharının gerçekleştiği coğrafyalarda meydana gelen siyasi ve askeri gelişmeler, diğer yandan aktörler arasında dolaylı ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Uluslararası askeri ve ticaret gücünün pasifik koridoruna geçmesi, Ortadoğu bölgesindeki ABD'nin askeri varlığını azaltmasına yönelmiştir. ABD'nin bölgede azalan askeri varlığı beraberinde stratejik çıkarlarının tehlikeye girmemesi için yeni müdahale araçları ile desteklenme yolu seçilmiştir. Askeri anlamda minimal düzeyde varlıkla en yüksek çıkarları sağlayan Hibrit Savaş yöntemi bu nedenle seçilmiştir. Obama döneminde daha sık ifade edilen “geriden yönlendirme” veya “arka planda yönlendirme” gibi stratejiler ABD'nin Arap Baharındaki yeni askeri stratejileri olmuştur. Hibrit Savaş konsepti ABD'ye sert askeri güç yerine yumuşak güç unsurları olan; dolaylı ve konvansiyonel olmayan askeri, sivil,

gayri resmi yöntemlerle desteklenmiş bir yöntem benimsenmiştir (Köse ve Tüzgen, 2021:132).

ABD’de Arap Bahar’ının yaşandığı dönemde her ne kadar üç başkan değişmiş olsa da süreklilik arz eden ABD politikası, Yemen’de yaşanan iç çatışmalardaki hedeflerini değiştirmemiştir. ABD sürecin kontrolden çıktığı zamanlarda ya ülkelerdeki sivil oluşumlar ya da örgütler üzerinden denge sağlamaya çalışmıştır. ABD süreç içerisinde ABD yanlısı yerel işbirlikçilere finansman ve askeri teçhizatın yanında verilen dolaylı destek ABD tarafından sürecin devamını sağlamıştır. Ayrıca belirli dönemlerde ülkelerin sahip olduğu mevcut sorunlu fay hatlarının tetiklenme süreci Yemen Devriminde de gerçekleştirilmiştir (Köse ve Tüzgen, 2021:132).

ABD Arap Baharında olduğu gibi Yemen devriminde de ilk zamanlar süreci destekler nitelikte açıklamalarda bulunmuştur. Lakin Yemendeki sürecin aktörlerinin ABD’ye muhalif kesimler olmasının yanında ABD’nin bölgesel çıkarlarına karşı olması, ABD’yi bu sürece yeni bir stratejik yöntemle müdahil olmasını neden olmuştur (Köse ve Tüzgen, 2021:136).

Yemen dâhilinde Arap Baharı farklı dinamiklere sahip geniş katmanlı bir süreçtir. ABD’nin 11 Eylül saldırıları sonrası karşılaştığı en geniş bölgesel ve küresel gelişmeler içerisinde en büyüğü olan Arap Bahar’ının parçası olmuştur. George W. Bush başkanlığında ABD’nin Ortadoğu ve Afrika’nın geleceği konusundaki temel hedefi, bu coğrafyada bulunan ülkelere karşı farklı aktörler ortaya çıkartmak olmuştur. ABD için El-Kaide, Saddam, Müslüman kardeşler, radikal İslam gibi tehditler, büyük Ortadoğu projesi (BOP) devreye alınmasında tehdit olarak görülmüştür. Lakin bu projeye karşı Rusya, İran, Türkiye ve Çin gibi güçlerin bölgede etkin rol almaya başlaması ABD’nin bölge ile ilgili gelecekte çıkarlarının önünde engel hem de mücadele alanı genişlemesine neden olmuştur. Diğer yandan ABD karşıtı bu güçlerin fazla olması, ABD’nin farklı yöntemleri bu bölgede kullanmaya zorlamıştır. ABD’nin Hibrit Savaş yöntemini bölgede kullanmaya başlaması hem askeri hem de mali kayıpları azaltmıştır. Diğer yandan yukarıda sayılan güçlerin bölgede etkinliğinin artması, ABD’nin dolaylı Hibrit Savaş kültürünü geliştirmiştir (Köse ve Tüzgen, 2021:140-141).

4.3. Suriye İç Savaşında Hibrit Savaş Aktörleri ve Yöntemleri

Suriye coğrafik anlamda Akdeniz'in doğusunda Ortadoğu coğrafyasının ise kuzey batısında yer alan nüfusunun büyük bir oranı Arap tanımlanır. Baas partisi lideri Beşar Esat'ın babası Hafızın Esat'ın yönettiği ülke, 1960 yılından günümüze kadar otokratik bir ülke profili sergilemiştir. Suriye 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Baharına doğrudan ve dolaylı olarak maruz kalan ülkelerin başında gelmiştir. Ülkenin sosyolojik ve siyasi anlamda zaten yaşadığı sorunların kitlesel eylemlere dönüşmesi sonucu, 2011 yılında iç kaos ve gösteriler ile devam etmektedir. Daha önceden devam eden mevcut siyasi sorunların Arap Baharı ile ortaya çıkması, mevcut yönetimin kitlelere sert askeri güç ile müdahale etmesine neden olmuştur. Buna bağlı olarak sürecin iç savaşa dönüşmesi eylemleri başarısız kılmıştır (Örki, 2015:69).

Hafız Esat'ın 1960 yılından Baas partisi ile Suriye'de yönetime gelmesinden günümüze kadar, ülkeyi yöneten Esat ailesi 1980 yılında İran İslam Devriminden yana tavır takınması ile ABD ile hasım olmuştur. Ayrıca bu durum dağılacak olan SSCB öncesi Suriye'nin kapitalist serbest piyasaya ekonomi ve demokratik yönetim şeklini reddi anlamına taşıyordu. Suriye'nin Arap milliyetçiliği etrafında şekillenen Baas siyaseti, İsrail ile ABD karşıtı azınlıklara baskıcı bir politika ile Suriye iç savaşı hızlanmıştır (Töre, 2021:202-203).

Arap Bahar'ının yaşandığı diğer ülkelerde olduğu gibi Suriye'de de mevcut yönetim otoriter yönetimlerle hâkimiyetini devam ettirmek istemiştir. 1960 yılından bu yana ülkeyi yöneten Esat Ailesi'nin yönettiği ülke, mevcut etnik, ekonomik, siyasi, politik vb. sorunlar eşliğinde Arap Baharı sürecine sürüklenmiştir. Suriye diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi aşiret, kabile, mezhepsel farklılıkların siyasi çatışmalara dönüştüğü bir ülke olmuştur. Bu sorunların açmış olduğu fay hatlarının dış güçlerin tetiklenmesi Arap Bahar'ının domino etkisini Suriye'ye daha hızlı ulaştırmıştır (Örki, 2015:71).

Beşar Esat'ın babası Hafız Esat'ın Arap-İsrail Savaşlarında ABD karşıtı politikası, Suriye'yi farklı aktörlerle farklı ilişkilere yönlendirmiştir. Suriye'nin ABD ve İsrail

karşıtı politikası ile Rusya yanlısı açıklamalarının yanında, azınlıklara baskı yapması gibi nedenler uluslararası açıdan olumsuz değerlendirilmiştir. ABD Suriye'nin bu özelliklerinden dolayı terör destekçisi bir ülke olduğu düşüncesini uluslararası arenada propaganda malzemesi olarak kullanmıştır yol açmıştır (Eskioğlu, 2019:29-30).

2011 yılında Suriye'nin Dara şehrinde bulunan azınlıkların, muhaliflerin, aşiret ve kitlelerin desteği ile başlayan protestolar, otoriter yönetimin sert baskısı ile karşılaşmış ve süreç iç savaşa dönüşmüştür. Savaşın şiddetlenmesinde ABD, Rusya ve İran gibi ülkelerin muhaliflere verdiği desteğin etkisi olmuştur. Suriye'de uluslararası aktörlerin yerleşik askeri kaynakları, yerel işbirlikçileri, istihbarat servis elemanları, medya ve aktivistlere verdiği destek süreç Hibrit Savaşa sürüklenmiştir (Örki, 2015:80-81).

Suriye İç Savaşı'nın gidişatında Beşar Esat'ın kalması için Suriye İç Savaşına dâhil olanların yanında, gitmesi için dış güçlerin desteklediği farklı aktörlerde olmuştur. Vekâlet Savaş yöntemini sıklıkla kullanarak muhaliflere destek veren ülkeler, mevcut halk hareketlerinin şiddete dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Asimetrik Savaş, Hibrit Savaş veya adına Vekâlet Savaşı denilebilecek bu yöntem ABD, Rusya, İran tarafından Suriye'de sıklıkla kullanılan yöntemlerin başında gelmiştir. Rusya'nın Esat'a verdiği askeri destek, ABD'nin PYD-YPG gibi örgütlerine verdiği silah desteği, İran'ın radikal İslami gruplara verdiği destekler bunlara verilecek örneklerdir (Örki, 2015:81-82).

Suriye'de mevcut aktörlerin bu denli şok olmasının altında yatan nedenin, demografik özelliklerinin geniş olmasından kaynaklanmıştır. Suriye %90'nın Arap olan kalabalık bir toplumluklar, azınlıklar %10 olarak ortaya çıkmaktadır. Azınlıkların ise Türkmen, Kürt, Dürzi ve diğerleri olduğu söylenebilir. Baskı altında kalan bu azınlıklar Suriye İç Savaşını kendi seslerini duyurmak ve çıkarlarını maksimize etme açısından bir fırsat olarak görmüşlerdir. Bu azınlıklara silah, teçhizat vererek hamiliğine soyunan dış güçler, bu unsurları Suriye İç Savaşında kendi vekil güçleri gibi kullanma lüksüne sahip olduklarını düşünmüşlerdir (Eskioğlu, 2019:21-22).

Suriye'deki halk hareketleri sivil, silahsız, barışçıl olması gibi özelliklere sahipken mevcut yönetimin olaylara silahlı güçle müdahale etmesi, mevcut yerel direncilerin

dış aktörlerden silah ve insani destek almasına neden olmuştur. Bu durum mevcut bir iç sorun olan olayların, uluslararası aktörlerin bu sürece girmesi ile çok boyutlu bir hal almasına neden olmuştur (Eskioğlu, 2019:34). Suriye İç Savaşı'nın asıl aktörleri rejim ile muhalifler olması gerekirken, dış güçlerin olaya dâhil olması ile çok taraflı bir boyut kazanmıştır. Suriye'de mevcut muhalif güçler, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), DEAŞ İslami köktendinci örgütler, PKK-YPG olmak üzere üç ana ekseninde şekillenmiştir.

Suriye İç Savaşı bilindiği üzere yukarıda sayılan aktörlerin dışında, ABD ve Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası en çetin vekâlet savaşlarını yürüttüğü alan olarak görülmüştür. Arap Bahar'ının devamı olan Suriye İç Savaşı hem bölgesel hem küresel güçlerin yaygın bir vekâlet savaş yürüttüğü bir alana olmuştur. ABD ile Rusya gibi iki gücün Suriye İç Savaşında, Rusya'nın Esat yanlısı bir tavır takınırken, ABD'nin Suudi Arabistan ile birlikte Esat karşıtı Sünni gruplar ve Müslüman Kardeşler gibi ılımlı İslami yerel aktörlere destek verdiği görülmüştür. ABD'nin Suriye'de Rusya ve Esat'a karşı en şiddetli vekâlet savaş yürüten ülkenin ABD olduğunu ifade eden senatör John McCain, ABD'nin artık asla direk müdahale yöntemini Ortadoğu'da kullanmayacağını ifade etmiştir (Oğuz, 2019:134-135).

Suriye İç Savaşı tek bir ülkenin üzerinden açıklanacak basit bir Vekâlet Savaşı örneği değildir. Bir taraftan yerel devlet ve devlet dışı aktörler; diğer taraftan Rusya'ya ait sivil askeri grup Wagner şirketi ve ABD, İsrail ve İngiltere ait CIA, MOSSAD ve MI6 gizli servislerinin oyunun içinde olduğu karmaşık bir durumu arz etmektedir. Çok aktörlü birden fazla devlet ve devlet dışı aktörün birbirine karşı vekâlet savaş yürüttüğü Suriye İç Savaşı, çözümün imkânsızlaştığı bir yapı şeklini almıştır (Töre, 2021:216-217). Suriye İç Savaşı'nda aktif olarak kullanılan internet ve sosyal medya araçları, Dünya'nın çeşitli ülkelerinden Suriye İç Savaşına yabancı katılımcıları kazandırmıştır. ABD, Kanada, Almanya, Rusya, İngiltere gibi ülkeler üzerinden, sosyal medyada üzerinden başlayan yabancı savaşçı kazanma yöntemi, Suriye İç Savaşına katılımları ciddi manada arttırmıştır. Bu döngü Suriye Savaşı'nın askeri alanın dışında sivil aktör ve unsurların yoğun olduğu bir duruma sürüklemiştir.

Arap Baharının Ortadoğu’da meydana getirdiği sosyal, siyasal ve ekonomik değişiklik, Suriye İç Savaşı’nın bitmek bilmeyen ülkesinde daha büyük krizlerin kapısını aralamıştır. Bu savaş askeri yöntemlerin teknolojik araçlarla birleşerek, uluslararası güç odakları tarafından Hibrit Savaş’ın sistematiği içerisinde Suriye İç Savaşında yüksek düzeyde kullanılmasının yolunu hızlandırmıştır. Suriye İç Savaşında uluslararası güç odaklarının mücadelesi, Hibrit Savaş üzerinde şekillenmiş olup, mevcut Suriye halkının taleplerini geri planda tutulmasına neden olmuştur (Eker, 2015:63).

Son kertede Suriye İç Savaşı hem bölgesel hem de küresel güvenlik açısından iç sorun olması gerekirken uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür. İlk dönemlerde muhalif taleplerin sert askeri güçle bastırılmak istenmesi, mevcut dış güçlerin dolaylı yerel aktörlere destek vermesine neden olmuştur. Büyük güvenlik sorunlarının yaşandığı ülkede bu güvenlik açıklarından yararlanarak silahlanan devlet dışı aktörler iç savaşın şiddetini arttırmıştır. Devlet dışı bu aktörlerin belirli dönemlerde dış güçlerin stratejileri doğrultusunda hareket etmesi, iç çatışmaların yoğun ve farklı savaş yöntemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çok aktörlü karmaşık ilişkiler ağına maruz kalan Suriye İç Savaşı sonrası çevre ülkelere mülteci akınına ve güvenlik sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur. Bu ülkelerin başında Türkiye, Lübnan ve Irak gibi ülkelere karşı gerçekleşen mülteci akınları olmuştur. Lakin mülteci göçleri büyük sosyal ve demografik sorunları beraberinde getirmiştir.

4.3.1. ABD’nin Suriye İç Savaş’ında Hibrit Savaş Uygulamaları

Soğuk Savaşın bitmesi ile ABD’nin bu mücadelede kullandığı konvansiyonel olmayan vekâlet savaş yöntemini geliştirerek, yönteme daha farklı bir operasyonel kabiliyet kazandırmıştır. Bu farklı operasyonel kabiliyetin ne olduğuna dair ilk ipucular, SSCB’nin çekildiği ülke ve alanlarda yaşanan güç boşluklarının ABD tarafından doldurulması ile ortaya çıkmıştır. Daha çok konvansiyonel olmayan ve 21.yy’da Hibrit Savaş yöntemi olarak tanımlanacak asimetrik yöntemler, ABD’nin yeni askeri politikalarının başında gelmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesinden daha önce 1980’den başlayıp uygulamasını birinci ve ikinci körfez savaşlarında denediği bir sistematik yöntemdir (Oğuz, 2019:63-64).

ABD'nin 21.yy'da sahip olduğu en güçlü özelliklerin başında güçlü bir ordu, güçlü bir ekonomi ve teknolojik alt yapıya sahip olması gelmiştir. ABD'nin bu kadar güçlü özelliklere sahip olmasına rağmen, Dünya'nın çeşitli bölgelerinde üçüncü sınıf ülkeler üzerinden SSCB ile karşılıklı yürüttüğü Vekâlet Savaşları, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası daha az maliyetli Hibrit Savaş yöntemini kullanmaya başlamasına neden olmuştur. ABD'nin Lübnan, Somali ve Vietnam'da yaşadığı yenilgiler ve SSCB'nin Afganistan ve Çeçenistan'da yaşadığı yenilgiler, her iki süper güce de ilerleyen yıllarda Hibrit Savaş yöntemine daha sistematik yaklaşması gerektiğini daha iyi anlatmıştır (Oğuz, 2019:76).

2011 yılında Suriye'de başlayan Arap Baharı, Suriye'nin İç savaşa sürüklenmesinin yanında bölgesel ve küresel güvenlik boşluklarını da beraberinde getirmiştir. Mevcut parçalı bir demografik nüfusa sahip Suriye'de devlet dışı örgüt ve grupların ortaya çıkması, ABD ve Rusya gibi güçlerin ülke içerisindeki aktörlere verdiği destekten kaynaklanmıştır. İki ülkenin üçüncü dünya ülkelerinde konvansiyonel olmayan Vekâlet Savaşları'nda edindiği tecrübeler, Suriye gibi Vekâlet savaşına müsait ülkede yöntemi uygulamaya sokmasına neden olmuştur. İki ülkenin Suriye'de destekledi silahlı ve silahsız gruplar, kendilerine verilen destekle birbirlerine karşı Hibrit Savaş yöntemlerini yürütmüşlerdir. ABD'nin Suriye'de bariz anlamda devlet dışı aktör olarak tanımlanan, YPG, PYD, SDG ve Sünni gruplara verdiği silah ve mali destek Hibrit Savaşın alt yapısını hazırlamıştır (Oğuz, 2019:134-135).

ABD Suriye İç Savaşı'nın ilk zamanlarında Esat'ın gitmesi ve ABD İsrail karşıtı politikayı düzelten bir Suriye politikası benimsemiştir. İlerleyen dönemlerde ABD azınlık grupların ve Esat'a karşı olan grupların silahlandırılması ve donatılması gibi bir strateji ile Hibrit Savaş yöntemi farklı yönlerine eğilmiştir. İlmli muhaliflerin Esat ve Rusya'ya karşı dolaylı mücadeleye girmesi ABD'nin bu gruplara; askeri, finansal, istihbarat, askeri eğitim gibi yönlerden verilecek enformasyon desteğini arttırmıştır. Uluslararası Medya'da PYD, YPG, SDG gibi unsurların propaganda faaliyeti kapsamında yabancı asker desteği verilerek özgürlük savaşçısı özelliği kazandırılmaya çalışılmıştır (Demirdüzen ve Özel Özcan, 2021:232-233).

ABD'nin Ortadoğu'da kullandığı Hibrit Savaş yöntemleri Obama döneminde daha hızlı gerçekleşmiştir. Obama'nın başkanlığı devir aldığı dönemde, Afganistan'dan Irak'a kadar Ortadoğu'da binlerce ABD askeri unsur bulunuyordu. ABD'nin askeri angajman kuralındaki değişikliği devreye alma süreci Arap Baharına denk gelmiştir. ABD Suriye'de olduğu gibi diğer Arap baharının yaşandığı alanlarda da çıkarlarına ters düşen yönetim ve olayları Hibrit Savaş yöntemlerini değiştirmeye çalışmıştır. ABD Suriye İç savaşına direk angaje olmasa da yerel işbirlikçilerin yürüttüğü Vekâlet Savaşına destek vererek dolaylı katılımlar gerçekleştirmiştir. ABD'nin bu gruplar üzerinden planladığı strateji “geriden yönetme” politikası üzerine inşa edilmiştir (Demirdüzen ve Özel Özcan, 2021:233-234).

ABD Suriye'de Vekil Savaşçı niteliğindeki YPG-PYD-SDG unsurlarının Esat'a karşı başlattığı silahlı mücadelede desteklemiş ve köktendinci DEAŞ terör Örgütü'ne karşıda belirli dönemlerde bu örgütleri kullanmıştır. ABD tarafından YPG-PYD-SDG unsurlarının Suriye'de özgürlük savaşçısı olduklarını ve militanlarının çoğunun kadın olduğuna dair saptırılmış bilgilerle, DEAŞ'a karşı savaşta propaganda aracı olarak kullanmıştır. Avrupa'da ve ABD'de bu örgütlerin bu özelliklerinin medyada bilinçli yayınlanması sempati kazanmalarına yol açmıştır. Medya'nın aktif bir şekilde kullanıldığı bu yöntem, aslında yüksek düzeyli bir yanlış dezenformasyon bilginin dolaşıma sokulması yöntemidir. ABD'nin uluslararası ilişkilerde meşrutiyet kazandırdığı bu devlet dışı unsurlar, aynı zamanda diğer devletler tarafından meşru görülerek muhatap alınmasının yolu açılmıştır (Demirdüzen ve Özel Özcan, 2021:236-237). ABD Suriye'deki mevcut düzen içerisindeki stratejik çıkarları ekseninde, en çok azınlık ve mevcut yönetim tarafından dışlanmış gruplar üzerinden Hibrit yöntemlerini kullanmıştır. Vekil savaşçı olma ve silahlı mücadeleye daha yatkın bu unsurların kullanılması, Hibrit Savaşın daha hızlı ve etkin kullanılmasını sağlamıştır. Bu kitleler ABD'nin kendilerine verdiği desteğin kesilmemesi için mevcut Amerikan politikaları ekseninde mücadele etmeleri en tipik Hibrit Savaş yöntemleri olmuştur.

ABD, Suriye İç Savaş'ında stratejik mücadele yönteminde en çok devlet dışı aktörlerle ilişki kurmuştur. ABD bu değişken dış politikası aynı zamanda Arap Baharının yaşandığı ülkelerde daha fazla farklılık arz etmiştir. Obama'nın Arap Baharında genel bir strateji yerine, ülke bazında gelişen olaylara sınırlı bir strateji geliştirmesi nedeni

ABD çıkarları için daha faydalı olacağı düşüncesi olmuştur. Ayrıca ABD'nin bu değişken politikası bölgede ABD'nin sürekli politikalarındaki güvenilirliği ve hukuk ki yönüne yaptığı vurguyu zedelemiştir. Yemen, Libya, Mısır ve son olarak Suriye'de yaşanan kitlesel eylemler, ABD'nin değişken politikaları ekseninde çok aktörlü devlet dışı unsurların kullanılmasını buna örnektir. Bu durum bazı çevreler tarafından, ABD'nin savaş konseptinde gerçekleştirdiği değişik yöntemin, devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerde meydana getirdiği güvenlik açığının tehlikesine dikkat çekmiştir. ABD, Rusya, İran'ının Suriye'de başlatmış oldukları Hibrit Savaş çalışmalarının bazıları çevre ülkeler; Türkiye, Lübnan, Irak gibi ülkelere mülteci akının gerçekleşmesin yol açmıştır. Bölgesel ve küresel güvenliğin devlet dışı aktörlerle dizayn çalışması, Hibrit Savaşın yaşandığı Suriye iç savaşının istikrar ve güvenliğe kavuşmasında engel teşkilden konuların başında gelmiştir

4.3.2. ABD'nin Suriye İç Savaşında Vekil Aktörleri: PYD, YPG, SDG

Günümüz uluslararası ilişkilerde devlet temeli aktör yapılar, yerini giderek çok aktörlü ve devlet dışı unsurların daha baskın olduğu bir alana bırakmıştır. Devletlerin etkin olduğu askeri, siyasi ve ekonomik yönlerin yerini, uluslararası ilişkilerin güç mukayesesinde etkin bir konuma gelen devlet dışı aktörlere yerini bırakmıştır. Uluslararası ilişkilerdeki denklemlerin yeniden düzenlenmesinin gerekliliği mevcut bu gelişmelerle ortaya çıkmıştır

21.yy'da yaşanan savaşların gerçekleştiği alanlara baktığımızda, askeri gücün daha çok Doğu'dan Batı'ya kaydığını ve bu geçişin Doğu'da yaşanan teknolojik gerilemeden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Doğu'nun askeri anlamdaki geri kalmışlığını, ABD ve Avrupa ile yapılan mücadele safhasında görmesi, devlet dışı unsurların daha fazla kullanılması ile bu gerilemenin son bulacağı düşüncesi olmuştur. Bu bağlamda Asimetrik yöntem olan Hibrit savaş gibi içerisinde çok çeşitli yöntemler olan Hibrit Savaş, Doğu'da daha fazla kullanılması nedeni ile artmıştır. Doğu'da daha fazla olan devlet dışı unsurların, lojistik desteklerinin yine Batı tarafından yapılıyor olması aslında devletlerin artık savaş yöntemlerindeki konvansiyonel olan müdahale yöntemini terk ettiğinin göstergesi olmuştur. Ayrıca Ortadoğu'da Hibrit yöntemlerin

neden daha fazla kullanıldığı konusu bu şekilde açıklanabilir (Demirdüzen ve Özel Özcan, 2021:222).

ABD Suriye İç Savaşında önceki yıllar ötekileştirilen ve geçmişte baskılanan azınlık unsurların başında gelen Kürtler ve muhalif grupların destek verilmesi gerektiğini belirtilmiştir. Esat'ın bu gruplar üzerinde kurmuş olduğu baskılar, bu gurupların Suriye iç Savaş'ında yön tayin edici özelliğini daha fazla arttırmıştır. Devletin dışında örgütlenen bu aktörler; YPG-PYD-SDG benzeri oluşumlar olarak sıralanabilir. Ayrıca ABD Irak, Suriye ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülkeler ile ilişkileri ve hücre yapılanmaları olan bu unsurların, mevcut bu ülkelerde Hibrit Savaş aracı olarak kullanılması da hedeflenmiştir. Bu belirtilen ülkelerin güvenlik sorunları yaşaması, ABD'nin bu örgütleri Asimetrik Savaş yöntemlerinde sıklıkla kullanmasından kaynaklanmıştır (Demirdüzen ve Özel Özcan, 2021:232-233). Bu grupların asimetrik savaşta yetersiz ve eksik kalması durumunda Suriye'deki kısmi YPG-PYD-SDG gibi örgütlere hareket alanı açtığı söylenebilir. Özellikle ABD'nin Suriye'de DEAŞ lideri El Bağdadi'ye yaptığı operasyon, ABD'nin Suriye'deki yerel işbirlikçi ve istihbarat çalışanlarının etki gücünün Hibrit Savaş ile birlikte ne kadar güçlü olduğunu göstermiştir.

Suriye'de azınlık durumunda bulunan topluluklardan oluşan YPG-PYD-SDG unsurlarının Suriye İç Savaşında hızlı ve etkili alan kazanmasında, ABD'nin ve Rusya'nın çifte dolaylı desteğinden kaynaklanmıştır. Tüm aktörlere karşı tehdit unsuru olarak görülen Irak ve Suriye merkezli radikal İslami terör örgütü DEAŞ'e karşı, ABD ve Rusya'nın desteğini kazan bu unsurlar aynı zamanda Suriye İç Savaşı'nın uzamasına da neden olmuşlardır. Burada ifade edilmesi gerek husus; DEAŞ ve Esat'ın mevcut varlığının sürmesi PYD-YPG-SDG gibi unsurların ABD tarafından daha uzun süre desteklenerek uluslararası ilişkilerde örgütlerin etkinliğinin artırılması ve bölge çıkarlarını maksimize edilmesi hedeflenmiştir.

Devlet dışı bu aktörlerin Suriye'de etnik unsur olarak Kürt kimliği üzerinde şekillenen yapısının; YPG-PYD-SDG örgütleri için Suriye İç Savaş'ının onlar için bir var olma fırsatı olduğu düşüncesidir. ABD'nin Suriye İç Savaşında Esat'ın diğer kendi gibi düşünen ülkelerin sahip olduğu görevi terk edeceği düşüncesi pek gerçekleşmemiştir.

Ayrıca bu süreçte ABD tarafından Esat'a karşı kullanılacak YPG-PYD-SDG ve benzeri örgütlerin aktörleşmesi buna bağlanmıştır. Mevcut Suriye İç Savaşının uzun sürmesi, vekil savaş ilişkilerinin yoğun olduğu Hibrit Savaş yöntemlerinin artmasına ve ABD bu örgütlerin ilişkilerinin derinleşerek gelişmesine neden olmuştur. İlerleyen süreçte Esat'la anlaşılan PYD'nin Esat tarafından muhaliflere karşı kullanılması, PYD için toprak kazanma yolunda büyük bir hukuki gerekçe oluşturmuştur. Devlet dışı bu aktörlerin ABD, Rusya, İran, Esat gibi aktörlerle aynı politikada birleşmesi çok nadir görülen bir hadisedir. Çünkü belirtilen aktörlerin hiçbirinin stratejisi diğerleriyle örtüşmemektedir (İşyar, 2017:40-41).

ABD ile PYD unsurları arasındaki ilk görüşmeler 2012 yılında Washington'da kurulan PYD bürosunun açılması ile başlamıştır. Suriye'de yürütülecek Hibrit Savaş faaliyetleri için PYD'nin kullanılmasının ilk adımları bu süreçle atılmıştır (İşyar, 2017:53). Suriye'de devlet dışı aktörlerin ABD'nin bölge ile ilgili çıkarlarına hizmet etmesinin yanında, kendileri için Suriye, Türkiye, Irak üçgeninde ABD'nin desteği ile kurulacak bir ülkenin stratejisinden kaynaklanmıştır. Etnik anlamda üç ülkede bulunan ve sözde bu etnik unsurlar için savaştığını ifade eden PYD-YPG-SDG unsurları, militan devşirme ve temini konusunda bu ülkelerden beslenmiştir. Bu durum ABD tarafından bir taşla üç kuş vurma stratejisinin örneğidir. Bu üç ülkede bulunan örgütlerin hücre yapılanmaları, aynı zamanda bu ülkelerde belirli dönemlerde güvenlik sorunlarının meydana getirilmesinin zemini hazırlanmıştır. ABD'nin Suriye'deki vekil savaşçıları PYD-YPG-SDG unsurları, sosyolojik ve demografik anlamda ilişkili olduğu bu ülkelerden çok fazla militan devşirmiştir. Özellikle ABD için önemli bir etnik yapıyı ifade eden Kürt unsurlar, bu politikanın ana unsuru olarak görülmüşlerdir. Iraktan başlayıp Suriye'nin Laskiye şehrine uzanan bir Kürt koridorunu kurulma hayali, ABD'nin bölge özelindeki planları ekseninde geliştirilmiş bir strateji olarak görülmüştür (Turaman, 2018:131).

Suriye'de devlet dışı aktörlerin saha 'da uyguladıkları savaş yöntemlerin neden devlet eli ile değil devlet dışı unsurlarla gerçekleştirilmektedir? Devlet dışı aktörlerin hukuktan uzak ve insani değerlerin geri planda tutan bu sınırsız savaş argümanlarını asimetric şekilde kullanması caydırıcılık ve psikolojik harp unsurlarının en tahrip edici özelliklerini taşımalarından kaynaklanmıştır. ABD'nin direk müdahil olmadığı bu

yöntem, askeri kayıplarının en az olduğu, siyasi ve politik kazanım getirilerinin yüksek olması nedeni ile tercih edilmiştir (Eker, 2015:61).

4.3.3. Suriye İç Savaşı Üzerinden ABD, Rusya, İran, Türkiye İlişkileri

2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap Bahar'ının ilk yansımaları Suriye'de 2011 yılı içerisinde belirli bölgelerde yaşanmaya başlamıştır. Suriye'de mevcut muhalif ve azınlık sorunlarının ifade edilmesinde fırsat olarak değerlendirilen bu süreç, Esat yönetimi tarafından sert askeri müdahale yöntemleri ile engellenemeye çalışılmıştır. Sert müdahaleye karşı dış devlet destekli silahlanmaya giden isyancı gruplar, Suriye İç Savaşına hem daha fazla aktörün dâhil olmasını sağlamış, hem de sorunun bir uluslararası güvenlik sorunu haline dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Sürecin bu şekilde gelişmesinde, Arap Baharı öncesi Suriye'de azınlık ve muhalif yapılara uygulanan baskı ötekileştirme ve ekonomik eşitsizlik gibi sorunlar yatmıştır. Muhalif ve azınlıkların diğer devletlerden dış destek alarak ilişki kurması bu baskılara bağlanmıştır. Suriye iç savaşının ana merkezindeki ekonomik, siyasi ve dini sorunların sacayağını bu konular oluşturmuştur (Uzun, 2017:9).

Suriye İç Savaş'ına doğrudan ve dolaylı anlamda müdahil olan dış aktörlerin mevcut sorunlu ilişkileri Suriye İç Savaşı üzerinden bir hesaplaşma alanı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Mevcut iç çatışmaların merkezinde gelişen Suriye İç Savaşı bu şekilde ana sorun olmaktan çıkıp, yerine başka ülkelerin stratejik hedeflerinin gerçekleşmesi için çarpıştığı bir alan haline dönüşmesine neden olmuştur. Suriye İç Savaş'ında dolaylı şekilde bulunan ülkelerin, Suriye'deki stratejileri için devlet dışı terör örgütlerini vekil olarak tanımlayacak kadar ileriye gitmeleri olmuştur (Uzun, 2017:10).

Birden fazla devlet dışı aktörün Suriye İç Savaşında yer alması sürecin uzun soluklu Vekâlet Savaşları'nın yaşandığı bir yöne doğru ilerlemesine neden olmuştur. Rusya, İran ve Çin üçlüsünün desteklediği Esat ordusu ve yakın milis gruplar bir tarafı ifade ederken PYD-YPG-SDG, Sünni, ılımlı İslami grupları ise ABD tarafından desteklenen tarafı ifade etmiştir. ABD, Çin, Rusya, İran aktörlerinin birbiri arasındaki uluslararası ilişkilerde yaşanan sorunlarının çözümü, Suriye İç Savaşı içerisinde vekil aktörler

üzerinden Hibrit savaş yöntemini aktive etmeye çalışmıştır. Suriye iç savaşında ABD, Rusya ve İran arasındaki uluslararası güç mücadelesinde, Suriye’de destekledikleri Vekil aktörler aynı zamanda, Hibrit Savaş yöntemlerini savaş literatürüne kazandırılmasında yardımcı olmuşlardır. Esat’ın muhaliflere ve azınlıklara karşı sert hukuk dışı müdahaleleri, terör örgütlerine destek vermek için ABD’ye dayanak olmuş ve İç Savaşın tırmanmasına yol açmıştır (Ağır ve Tatlı, 2019:45).

ABD Suriye iç savaşında vekil aktörleri kullanmak suretiyle, Rusya ve Esat’a karşı şiddetli bir Hibrit Savaş yöntemi yürütmüştür. Suriye İç Savaş’ının temelinde Esat’ın görevi bırakmaması ve Esat karşıtı unsurların ABD tarafından silahlandırılarak İç Savaş’ın yaşanması olmuştur. Suriye’de mevcut ABD ve Rusya ilişkileri iki yönlü farklılık arz etmiştir. ABD Esat’ın gitmesini isterken, Rusya Esat yanlı politikası bakımından ABD ile Suriye’de karşı karşıya gelmiştir. Suriye İç Savaşında bulunan köktendinci örgütlerden DEAŞ ve El-Kaide gibi unsurlara karşı mücadelede koordineli çalışan bu iki devlet, aynı zamanda farklı iki politikayla süreci devam ettirmiştir (Güler, 2018:303). Soğuk savaş döneminde üçüncü dünya ülkelerinde yaşanan ABD ile Rusya’nın vekil savaş çalışmaları, Hibrit savaşa giden yolun tarihsel mihenk taşı sayılmıştır. Suriye iç savaşı Soğuk savaş sonrasında, ABD ve Rusya’nın dolaylı şekilde karşı karşıya geldikleri en sert mücadele alanı olarak görülmektedir.

Suriye üzerinde Rusya’nın SSCB döneminden kalan derin ilişkilerini sürdürme isteği, mevcut Esat’a karşı başlayan gösterilere karşı istenen yardımı bahane ederek Suriye’ye yerleşmesine neden olmuştur. Suriye’de 1960 yılında askeri bir darbe ile yönetime gelen Baas partisi, Arap-İsrail savaşlarında İsrail ve ABD karşıtı bir politika benimsemiştir. Ortadoğu’nun ABD çıkarları için öneminin yüksek olmasının yanında, Suriye gibi bu çıkarlara karşı çıkan ülkelerin olması ABD’yi her zaman güvenlik anlamında rahatsız etmiştir. Arap Baharında Esat karşıtı ABD politikaları, Suriye’de muhalifleri güçlendirmiştir. Aynı zamanda Rusya’nın müttefiki Esat’ı korumak için Suriye gelmesine neden olmuştur. Rusya’nın kesin ve sert askeri güç kullanımı Arap Bahar’ının Suriye’de gerçekleşmesine engel olmuştur. Ayrıca Ortadoğu’da tek müttefiki Suriye olan Rusya, bu ülkeyi güçlü bir şekilde ABD’ye karşı korumuş ve ülkeyi devlet dışı aktörlere teslim etmemek için Suriye İç Savaşını uzatmıştır (Güler, 2018:305).

ABD ve Rusya için Suriye İç Savaşı, Ortadoğu'da jeopolitik ve jeostratejik çıkarların öneminin kavranması açısından iki ülkenin de dikkatini çekmiştir. Dolaylı anlamda Muhalif gruplara ABD'nin destek sağlaması 2013 yılında başlamıştır. Bu grupların uluslararası meşruluklarının gerçekleştirilmesi ve desteklenmesi ABD'nin geçmişten günümüze kadar devam eden dolaylı faaliyetleri olarak değerlendirilebilir. Suriye İç Savaşında dikkat çeken husus, ABD-Rus çekişmesinin aslında Soğuk Savaş sonrası çok kutuplu güç mücadelesi öncesinde, Hibrit Savaş denemeleri için saha çalışması olarak görülmüştür (Harunoğlu, 2021:51).

ABD'nin Suriye politikası temelinde uzun zaman diliminde devam eden Ortadoğu hamiliği, Arap Baharı ile tehlikeye girecek olma korkusu farklı stratejilere yönlendirmiştir. ABD'nin mevcut Ortadoğu hedefleri Arap petrolünün uluslararası piyasaya arzı, İsrail'in varlığı ve güvenliği, İran'ın nükleer programı, global çapta büyüyen Çin ticaretinin Ortadoğu'yu yeni Pazarı halinde dönüştürmesi, Rusya'nın Suriye üzerinden ABD gözetimindeki Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerine zarar verme korkusu ABD hep tedirgin etmiştir. ABD'nin Ortadoğu'yu terk etmesini engelleyen ana temel hatlar bu şekilde sıralanabilir (Harunoğlu, 2021:61). ABD'nin Suriye politikası karşısında konumlanan; Rusya, İran, Çin gibi güçlerin Esat'ı desteklemesi ile Suriye'de hem vekâlet savaşlarını hem de Hibrit Savaşların ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardır. Ülkelerin artık askeri anlamda doğrudan mücadele etme yönteminden uzaklaştıkları bu dönemde, Hibrit Savaş yöntemlerine başvurduklarını kullandıkları yöntemlerle anlamaktayız. Bu yönüme yakın zamanda en fazla maruz kalan ülkenin Suriye olduğunu söylenebilir.

ABD Suriye'deki gelişmelere vekâlet savaşları ile müdahale etmeye çalışırken, aynı zamanda Suriye'de bulunmasının meşruluğunu sağlamak amacı ile uluslararası arenada, Esat Yönetim'inin kimyasal silahlara sahip olduğuna dair lobi yapmaktadır. Diğer yandan Rusya'nın Suriye'deki varlığı tek bir neden üzerinden açıklanması zordur. Tarihsel anlamda Ortadoğu'da var olmaya çalışan Rusya'nın Ortadoğu'da her zaman etkin güç ABD ile karşı karşıya gelmesine doğal bir sonuçtur. Uzun yıllar Ortadoğu'nun yer-altı ve yer-üstü kaynaklarının tamamını etkin bir dış politikayla ekonomisine katmış olan ABD'nin, bunu Rusya'ya bırakmak istememesi doğal bir durumdur. Suriye İç Savaşı üzerinden ABD ve Rus ilişkilerini değerlendirmek zor bir

durumdur. Her iki ülkede mevcut geçmişten gelen karşılıklı sert politikalarını, Suriye İç Savaşı üzerinden hesaplaşmaya dönüştürmesi, Suriye'ye büyük zarar vermiştir (Karaman, 2019:59-60).

ABD ile Rus ilişkilerinin Putin dönemindeki kısmı; Rusya'nın askeri, ekonomik, siyasi gücünü etkin bir dış politikayla taçlandırmak istemesinden kaynaklanmıştır. Kendisinden yardım isteyen Suriye'ye askeri birliklerini kaydıran Rusya, yeniden ABD ile Soğuk Savaş dönemindeki ortamı oluşturmuştur. ABD'nin Rusya'ya çevreleme politikasında Suriye, Rusya'nın yakın çevresi olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte Rusya Suriye iç savaşını ABD'nin kendisini çevreleme politikasını engellemek için bir cephe olarak görmüştür (Uzun, 2017:33).

Suriye İç Savaşında ABD'nin dolaylı anlamda vekâlet savaşı şeklinde mücadele ettiği diğer aktör İran olmuştur. ABD askeri doktrinde nükleer silah ve kimyasal silahların yaygınlaşmama düşüncesi ile İran'la ikili ilişkileri kesmiştir. Aynı zamanda nükleer çalışmalarından vazgeçmeyen İran, ABD'nin "Haydut Devlet" söylemi içerisinde değerlendirilerek, uluslararası ilişkilerde yalnız bırakılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda kendi dış politikasına ters düşen; Suriye ve İran'ının terör destekçisi olduğun ifade eden ABD, ileride gerçekleşecek olan askeri mücadelesine meşru zemin kazandırmaya çalıştığı söylenebilir (Sağlam, 2006:124).

ABD'nin uluslararası güç mücadelesinde kendisine karşı askeri, ekonomik, siyasi anlamda tehdit olarak gördüğü Çini'nin Asya-Pasifik alandaki güçlü etkinliğinin artmasından rahatsızlığını sürekli dile getirmiştir. ABD'nin Ortadoğu bölgesinden Asya-Pasifik bölgesine askeri güç kaydırma nedenleri bu gelişmeler ışığında gelişmiştir. ABD Ortadoğu'daki müttefiki olarak tanımladığı İsrail ve Suudi Arabistan'a karşı tehdit unsuru olarak gördüğü İran'ının, Yemen'den sonra Suriye'de de etkin anlamda desteklediği gruplar, ABD için tehdit unsuru olarak görülmesine neden olmuştur. İran'ının Suriye'den başlayan ve Ortadoğu'nun büyük bölümünü içine alan "Şii Hilali" politikasına müteakip, bölgedeki politikaları doğrultusunda radikal İslami grupları desteklemesi ABD'nin bölge çıkarlarına karşı politikalar olarak ifade edilmiştir. Aynı zamanda Suriye'de Rusya, İran, Çin bloklaşması ABD'nin Ortadoğu'yu bu üçlü bloğa bırakarak uzaklaşmasına engellemiştir. ABD'nin Yemen, Suriye, Filistin'de yaşanan çatışmalarla ilişkisinin Suriye'deki mevcut İran'ının dış

politika çalışmaları olduğu ve Vekâlet savaşı yöntemi ile bu politikaları engellemeye çalışması olduğunu söyleyebilir (Oğuz, 2019:132-133).

ABD ve İran arasında Suriye’de devam eden vekâlet savaşları, İran’ının dış politika Stratejisi Ortadoğu’da ABD dış politikalarına karşı geliştirdiği bir başkaldırıdır. ABD’nin mevcut İran çıkarlarına zarar vermesi İran gibi ülkeleri Hibrit Savaş yöntemini devreye almasına neden olmuştur. Suriye’de yaşanan ABD ve İran Vekâlet savaşları, aslında Suriye İç savaşının dışında cereyan eden ikili ilişkilerin Suriye’ye yansması olmuştur. İran’ının ABD etkisindeki Irak’ta etkili olmak bir yana; Yemen’de ABD karşıtı Şii milis hususileri desteklemek, Lübnan’da Hizbullah’a destekleme suretiyle İsrail’i sınırlandırma çalışmaları olmuştur. Akabinde Suriye İç Savaşında ABD karşıtı politikasını faaliyete geçirme alana olarak görmesi, ABD ile İran arasında Hibrit Savaş çalışmalarını tetiklemiştir. Arap Baharı her ne kadar Arap coğrafyası için demokratik, ekonomik, siyasi taleplerden meydana gelmiş olsa da bölgede etkili olmaya çalışan; ABD, Rusya, İran gibi güçlerin karşılıklı güç mücadelesinin çatışma alanı haline getirmesi neden ile başarısız olmuştur.

SONUÇ

İki kutuplu Soğuk Savaş sonrasında değişim gösteren konuların başında savaş kavramı gelmiştir. Küreselleşmenin ve teknolojinin gelişim göstermesinin yanında; sivil-birey merkezli oluşumların savaş kavramına dâhil olması, konvansiyonel savaş kültürünü büyük oranda değiştirmiştir. Gelişen savaş araçları ve sivil oluşumlar ne kadar ülkelerin mücadelesinde kullanılmış olsa da tarafların oluşturduğu alan bir o kadar gri ve çıkarların hızlı gerçekleştiği bir yöntem olan Hibrit Savaş kültürünü ortaya çıkarmıştır. Hibrit Savaşın çok aracı ve birden fazla varyasyonu içinde barındırması, yöntemi etkin ve daha verimli olmasının yanında maliyeti düşük bir yöntemle dönüştürmüştür. Bu bağlamda gelişim gösteren Hibrit Savaş yönteminin ulus-devletler açısından tehlikesi, sivil oluşumların askeri otoritelerle ilişkisinin artması ile devlet dışı savaş aktörlerinin meşruluğuna zemin hazırlamasıdır. Bu nedenle Dünya'nın askeri, ekonomik ve siyasi süper gücü olan ABD'nin Hibrit Savaş kültüründeki gelişmelerinin içeriğini irdelemek, diğer ülkeler açısından tehlikeleri ortaya çıkarmaktadır.

Hibrit Savaş, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan harp yöntemleri ile bölgesel ve küresel öneme sahip alan ve bölgelere yön tayin etmek için kullanılmaktadır. Hibrit Savaşın kullanılması ülkeler için maliyeti düşük, dolaylı müdahaleye giden yolu hızlandıran, sınırsız bir araçlar bütününe sahip, toplumsal bir mühendislik çalışması olarak değerlendirilmektedir. ABD'nin Hibrit Savaş kültürünün gelişiminde sivil kurum ve kuruluşların belirli ülkelerde gerçekleştirdiği dolaylı müdahale faaliyetlerine çalışmada yer verilmiştir. Özellikle RAND Corporation, devlet dışı STK'lar, uluslararası medya ajansları, yerel istihbarat elemanları ve algı operasyonları, Hibrit Savaşın sivil araçlarının kullanılması yönüne değinilmiştir. Belirtilen bu sivil aktör ve araçların ABD dış politikası kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetler ABD'nin askeri Hibrit Savaş kültürünün gelişimini hızlandırmıştır.

ABD Hibrit Savaş yöntemini Ulusal Askeri Stratejisinin 2015 yılında yayınlanan belgesinde açıkça ortaya koymuştur. ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin 2017 yayınında ABD'nin ana görevinin ülke gücünün diğer unsurlarla birlikte sürekli anlamda askeri üstünlüğünü sürdürmesini ve ABD'nin karmaşık dolaylı saldırılara

yanıt vermeye hazır olma şeklinde tanımlamıştır. ABD 2018 yılı Ulusal Savunma Stratejisi ise uzun vadeli stratejik rekabetin ABD ulusal gücünün birden fazla unsurunun (diplomasi, bilgi, ekonomi, finans, istihbarat) vb. entegrasyonunun gerektiğini ifade etmiştir. ABD’li akademisyenler, sorunları çözmek için yalnızca askeri araçları değil diğer araçların stratejik hedeflere "Hibrit savaş" teorisi ile ulaşılmasını savunmuştur. ABD dünya hegemonyasında rakiplerine karşı savaşmak için demokrasi ve insan haklarını bastırma, sermaye ve ekonomik genişleme stratejileri gibi yöntemlerin kullanılmasını bu belgelerde açıkça ortaya koymuştur.

Bu gelişmeler ışığında ABD’nin Hibrit Savaş stratejisi Soğuk Savaş sonrası dolaylı anlamda kullanılmaya başlayarak günümüze kadar dış politikasını dizayn etmesi yönünde aktif bir şekilde kullanmıştır. Bu anlamda belirli dönemlerde yaşanan bölgesel ve küresel çatışmaların yoğun yaşandığı alanlarda ABD’nin Hibrit Savaş yöntemini kullandığı söylenebilir. ABD’nin yakın ilişki içinde olduğu Orta Asya ve Ortadoğu’daki etkin Hibrit operasyonel faaliyetleri örneklerle verilmiştir. Renkli Devrimler, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı başta olmak üzere belirli ülkelerde yaşanan çatışma ve kaoslar, ABD Hibrit Savaş faaliyetlerinin bir ürünü olarak görülebilir. Çalışmamızda ABD’nin Hibrit Savaş çalışmalarının gelişimi, ABD ve yabancı askeri yaklaşımlar ve uygulama örnekleri açıklanmıştır. Özellikle ABD’nin Soğuk Savaş sonrası sivil-askeri unsurlar üzerinden yapılandığı dolaylı bir savaş olarak açıklanabilir. ABD’de iki kutuplu Dünya’nın sosyalist ve komünist sistemi içerisinde kalan ülkelerinde, Soğuk Savaş sonrası serbest piyasa ekonomisi ve demokratik yönetim sistemlerini yerleştirmek için Hibrit Savaşın araç ve argümanlarını kullandığı tespit edilmiştir. Özellikle ülkelerin sivil toplum örgütleri üzerinde başlayan bu yeniden yapılandırma yöntemi, belirli dönemlerde ülke içi kitlesel olayları tetiklediği tesit edilmiştir.

Bu gelişmeler ışığında belirli bir sisteme bağlanan Hibrit Savaş yöntemi giderek sivilleşen ve sivil-asker karışımı ilişkilerin yoğun olduğu, yeni bir mücadele konseptini ortaya çıkarmıştır. ABD’nin Savaş yöntemine kazandırdığı araç ve aktörlerle yeni bir savaş yöntemi kazandırdığı söylenebilir. Yeni oluşturulan bu yöntemin farklı araçlarla olan varyasyonu, devlet ve örgüt ilişkilerinde yeni bir savaş kültürünün oluşmasına ve önem kazanmasına zemin hazırlamıştır. Hibrit Savaş yöntemi ile birlikte Uluslararası İlişkilerde konum kazanmaya başlayan yeni aktör ve araçlar klasik savaş hukukunun

yetersiz kalması gibi bir durum da ortaya çıkardığı tespit edilmiştir. Konvansiyonel salt askeri savaş üzerine oluşturulan uluslararası savaş hukuku, dolaylı ve gri bir alanı ifade eden Hibrit Savaş yöntemi karşısında çaresiz kaldığı görülmüştür. Hibrit Savaş yönteminin ABD tarafından kullanılmasında, ABD'nin yaşadığı uzun soluklu Vietnam ve Afganistan gibi düzensiz unsurlarla yaşadığı çatışmaların bıraktığı travmalar gelişmiştir. Soğuk Savaş sonrası her türlü askeri ve ekonomik güce sahip olan bir ülkenin, bu yöntemi seçmesinin altında bu yaşanan olaylarda elde edilen tecrübelerin birikimi olduğu anlaşılmaktadır.

“Soğuk Savaş sonrası ABD'nin Hibrit Savaş Stratejisi: Renkli Devrimler, Arap Baharı, Suriye içi Savaşı Örnekleri Işığında” adlı bu çalışmada, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası uygulamaya başladığı yeni bir yöntem olan Hibrit Savaş çalışmaları, artan sivil özellikli devlet dışı unsurların etkilerinin ABD dış politikasına yansıdığını ortaya koymuştur. Özellikle Renkli Devrimler, Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı gibi ABD'nin etkin anlamda Hibrit Savaş yöntemlerinin kullanıldığı örnekler yöntemin diğer devlet ve devlet dışı unsura örnek teşkil ettiği görülmüştür.

ABD'nin Hibrit Savaş yöntemini kullanma stratejisi, daha çok bölgesel ve küresel çıkar alanlarının yeniden ABD adına dizayn edilmesi ve yeni sistemlerin bu alanlara entegre edilmesi ile ABD'ye çıkar sağlama üzerine kurulu olduğu görülmüştür. Özellikle ABD bu belirtilen bölge ve alanlarda yaşanan kitlesel ve lokal (yerel) olayları, Hibrit Savaş araçları ile manipüle ederek dolaylı bir savaş yürüttüğü tespit edilmiştir. ABD'nin bu geçmişten gelen kalıtsal siyasi sorunları olan bölge ve alanlarda Hibrit Savaş sistematik anlamda kullanması, beraberinde savaş kültürüne kazandırılan yeni bir yöntemi ortaya çıkarmıştır.

2000'li yılların başından itibaren Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde yaşanan Renkli Devrimlerde görülen Hibrit Savaş yöntemleri; beraberinde ülkelerde mevcut STK'ların Hibrit Savaş kullanımındaki gücünün belirlenmesi açısından önem arz ettiği görülmüştür. Bu bağlamda Orta Asya bölgesinde tespit edilen yeraltı kaynakları açısından zengin olması, bölgenin zayıf siyasi özelliklerini kullanan ABD'nin bölgeyi Hibrit Savaş yöntemleri ile istikrarsızlaştırmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle sivil toplum kuruluşları, güvenlik servisleri, enerji şirketleri gibi argüman ve

araçlar Renkli Devrimlerde Hibrit Savaş yönteminde kullanılan aktörlerdi. ABD tarafından araçsallaştırılan ve bölgede bulunan ABD'li George Soros'un yönettiği Açık Toplum Vakfının tetiklediği; Turuncu Devrim, Gül Devrimi, Lale Devrimi gibi devrimler kitlesel olaylara dönüşmesinin altında “toplumsal mühendislik” çalışması olduğu söylenebilir. ABD'nin bölgede tetiklediği Renkli Devrimlerin nedeni, tamamen Rusya'nın çevrenmesi ekseninde gerçekleşen askeri, ekonomik, siyasi ve politik anlamda nüfus kazanması olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda Renkli Devrimlerin hazırlayıcısı olan ABD'nin Hibrit Savaşı Renkli Devrimlerde kullanma yöntemi bir diğer önemli siyasi gelişme olan Arap Baharında tecrübe kazanmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü ABD'nin Renkli Devrimlerde elde ettiği askeri, siyasi, politik tecrübelerin yansımaları, kısa sürede Arap Baharında da görülmüştür.

Renkli Devrimlerin yaşandığı ülkelerin ABD ile mevcut askeri ve siyasi iş birliği, Rusya tarafından rahatsızlıkla karşılanmıştır. Kısa süre içerisinde Rusya'nın bölgeye yaptığı siyasi ve askeri baskı iki gücün Renkli Devrimler üzerinden karşı karşıya geldiği bir Hibrit Savaş atmosferi yaşanmıştır. Özellikle Renkli Devrimlerdeki kitle hareketlerinin ABD adına çalışan STK'lar üzerinden organize edilmesi, tamamen Rusya ve bölgeye karşı yapılan askeri ve siyasi bir Hibrit Savaş destekli kaos planı olduğu görülmüştür. Özellikle devrimlerin yaşandığı ülkelerdeki Pora, Opar ve Kmara gibi STK adı altında çalışan ve ABD tarafından desteklenen düşünce kuruluşları Renkle Devrimlerin organize edilmesinde temel aktörler olmuştur. Süreç içerisinde medya, siyaset, istihbarat ile ülkelerde oluşturulan algı operasyonları Hibrit Savaş faaliyeti adı altında değerlendirilmektedir. Ayrıca dolaylı bir yönlendirme şekli olan Hibrit Savaşın tespit ve kontrolünün dolaylı yoldan yapılması Renkli Devrimlerin perde arkasındaki güç ABD'yi gizlemiştir.

ABD'nin Hibrit Savaşı kullandığı bir diğer önemli siyasi gelişme ise Arap Baharı sürecidir. Uzun yıllar ABD'nin askeri ve siyasi anlamda hükmetmek için Ortadoğu bölgesinde gelişme, belirli çevreler tarafından bölgenin ABD tarafından yeniden dizayn edilme çalışması olarak görülmektedir. Arap Baharının Obama döneminde “geriden yönlendirme” doktrini kapsamında müdahalesi, genel anlamda hibrit faaliyetlerin ekseninde şekillenmiştir. Belirli dönemlerde ABD'nin bölgesel ve küresel

siyasi ket vurmaları olarak tanımlanan bu tip gelişmeler, eski-yeni arasındaki çatışmalarla küresel oyun kurucu rolünü Hibrit Savaş yöntemi vasıtasıyla yeniden oluşturmaya çalışmıştır. Arap Bahar'ındaki oyun kurucu rolünü daha çok olaylara lokal yaklaşımlar geliştirerek devam ettirmiştir.

Domino etkisi yaratarak birçok Ortadoğu ülkesinde doğrudan ve dolaylı etki yaratan Arap Baharına yönelik ABD'nin yaklaşımı, her ülkeye karşı ayrı yaklaşım tarzı oluşturmuştur. ABD tarafından ilişki içinde olduğu görülen; Mısır, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikler ve Kuveyt gibi ülkeleri bu süreçten etkilenmemesi için desteklemiştir. Lakin uzun yıllar ABD politikaları karşında konumlanan Suriye, Libya ve Yemen gibi ülkelere Hibrit yöntemler kullanarak müdahale etmiştir. Arap Baharında keskin çözüm ve yaklaşımlar yerine, lokal ve ABD çıkarları eksininde yaklaşan çözüm önerileri üzerinde duran Obama, bu dönemde dış müdahale yönteminin değiştiğini gösterir nitelikte faaliyetler için girdiği görülmüştür.

Çalışmamızda ABD'nin askeri ve siyasi yaklaşımına farklı bir yön kazandıran Arap Bahar'ındaki en önemli gelişmelerden biri Suriye İç Savaşı olduğu görülmüştür. Çünkü ABD'nin Hibrit Savaş çalışmalarının ve Vekâlet Savaşlarını yoğun yaptığı savaş olarak kabul edilmiştir. ABD'nin Hibrit Savaş yönteminin zirve yaptığı Suriye İç Savaşı, aynı zamanda birden fazla devletin farklı Hibrit Savaş yöntemini kullandığı bir saha olması nedeniyle ön plana çıkarmıştır. ABD'nin gelişmiş Hibrit Savaş kültürüne karşı Rus ve İran Hibrit Savaş kültürünün gelişmesi uluslararası askeri çevreler tarafından bütün yönleri ile tartışılmasına neden olmuştur. Çünkü Hibrit Savaş yöntemi üzerinde gelişen sert iki yaklaşım hala önemini sürdürmektedir. Birinci yaklaşım Frank Hoffman ve Robert G. Walker gibi Hibrit Savaş üzerine çalışmalar gerçekleştiren kişilerin getirdiği yaklaşımdır. Belirtilen kişiler tarafından getirilen Hibrit Savaş yaklaşımı, yöntemin Soğuk Savaş sonrası gelişen sivil-birey ilişkilerin teknoloji ve küreselleşmenin verdiği araç ve aktörlerin desteğini kullanarak ortaya çıkan önemli bir savaş yöntemi olduğuna dair savıdır. Çalışmamızda bu yaklaşımın eksik kalan kısmı olan savaş kavramının tarihsel birikiminin göz ardı edilmesi, yaklaşıma metodolojik olarak eksiklik kazandırdığı tespit edilmiştir. Hibrit Savaş yöntemine kazandırılan diğer yaklaşım ise A. Gerasimov, Thomas Huber, J. Hippler, Q. Liang ve W. Xiag gibi Hibrit Savaş üzerine çalışmalar gerçekleştiren kişilerin

üzerinde durduğu yaklaşım olmuştur. Bu yaklaşım Hibrit Savaşın modern bir savaş yöntemi olmasının yanında eski yöntemin yeni bir varyasyonu olduğunu dair söylemlerdir. Çalışmada ve yapılan analizlerde ikinci yaklaşımın Hibrit Savaş tanımlamasına daha yakın olduğu söylenebilir. Çünkü savaş kavramının kümülatif bilgisinin gelişim göstermesinden meydana geldiği, Hibrit Savaşın yeni araçlarla eski yöntemlerden ortaya çıktığı söyleyebilir.

Hibrit Savaş yönteminin önemli bir bileşeni olan Vekâlet Savaş yönteminin Suriye İç Savaş'ında kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle ABD tarafından açıkça kullanılan bu Hibrit Savaş yöntemlerinden biri olan Vekâlet Savaşı, ABD adına savaşı yürüten PYD-YPG-SDG gibi terör örgütleri üzerinden gerçekleştirildiği görülmüştür. Suriye İç Savaşı; muhalifler, azınlıklar, yabancı savaşçılar, teknoloji, istihbarat gibi yönleri ile çok karmaşık bir savaş durumu ifade ettiği anlaşılmıştır. ABD'nin Suriye planı Obama döneminde "geriden yönlendirme" doktrini kapsamında yerel ve muhalif grupların silahlandırılması ile başlamıştır. ABD'nin temel planı olan Rus yanlısı Esat'ın karşısındaki muhalifleri destekleyerek Esat'ı devirme amacına dayanmıştır. Bu bağlamda tez çalışmasında PYD-YPG-SDG gibi terör unsurlarını kendisi için Vekâlet Savaşçı olarak tercih eden ABD, aslında Hibrit Savaş'ın yöntemlerini kullanmıştır. ABD tarafından askeri, mali ve siyasi anlamda desteklenen terör örgütlerinin hedefleri aslında, ABD'nin Türkiye karşı kullandığı bir Hibrit Savaş stratejisi olduğu fikrine varılmıştır.

Suriye İç Savaş'ında ABD tarafından bir savaş aracı olarak kullanılan terör örgütleri, ABD'nin bölge üzerindeki çıkarları ekseninde vekil savaş aktörlerine dönüşmeleri sağlanmıştır. Böl-parçala-yönet stratejisi artık fiili anlamda değil, mevcut yerel muhalif unsurların ABD'nin savaş aktörü haline dönüştürüldüğü fikrine varılmıştır. Bu bağlamda yapılan analizlerde ABD'nin PYD-YPG-SDG terör örgütü üzerinden başlattığı Hibrit Savaş'ın amacı, Suriye'de Türkiye sınırı boyunca Doğu-Batı hattında Iraktan başlayıp Lazkiye'ye kadar uzanan bir terör koridoru inşa etme süreci olduğu yönündedir. Bu bağlamda Türkiye'nin gerçekleştirdiği zeytin dalı harekâtı ve barış pınarı harekâtları yerinde ve tam zamanında icra edilmiştir.

Genel hatları ile toparlarsak, ABD'nin Hibrit Savaş yönteminin sistematik anlamda Soğuk Savaş sonrası kullanmaya başladığı görülmüştür. ABD'nin yüksek bir askeri kapasiteye sahip olmasına rağmen bu yöntemine başvurmasının nedeni; hem yöntemin kısa vadede etkili olması, maliyet düşük bir yöntem olması hem de yaşadığı kötü askeri tecrübelerden kazandığı deneyimlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. ABD'nin sahip olduğu teknolojik, askeri ve ekonomik alt yapının bu yöntemin kullanılmasına uygun olması bir diğer tespit edilen husus olmuştur. ABD Hibrit Savaş yönteminin oluşturulmasında sivil unsurların Soğuk Savaş sonrası devlet içerisinde etkinliğinin artış göstermesi yöntemin farklı özelliklerini daha fazla ön plana çıkarmıştır. Günümüzde yöntemin tanımlanması ve anlaşılması zor olmasının nedeni, kullanılan araçların çok faktörlü ve birbiriyle girift özellikler taşımasından kaynaklanmaktadır.

ABD'nin Rusya ve Çin'e karşı son dönemde başlattığı Hibrit faaliyetlerin ekonomik yönü olan ticaret savaşları günümüzde hala sürmektedir. ABD'nin kontrollü şekilde müdahil olduğu ve 2021 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı ABD Hibrit Savaşını en iyi tanımlayan savaştır. ABD öncülüğünde Ukrayna'ya verilen askeri ve ekonomik destek, Avrupa'nın katılımı ile küresel bir Rus karşıtı ambargonun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Yine aynı zamanda Çin'e karşı ABD tarafından kışkırtılan Tayvan'ının Çin ile savaşa girmesi ABD'nin küresel ilişkileri Hibrit faaliyetler dizayn etmesinin en iyi örneğidir. ABD'nin bir diğer Hibrit savaş kullanma şekli ise NATO'nun mevcut hedef ve amaçlarının dışında ABD için Çin ve Rusya'ya karşı kullanılmasıdır. ABD tarafından sürekli Rusya'nın tehdit algılarını Avrupa üzerinde sıcak tutan ABD aynı zamanda Avrupa'nın Rus enerji sektörüne olan bağımlılığının göz ardı etmiştir. Dolaylı yoldan ABD'nin Hibrit faaliyetleri istemeden Avrupa'nın kendisine de zarar verdiğini göstermektedir.

Son tahlilde savaş kavramının 21. yüzyıl 'da yaşadığı büyük değişimler içerisinde hem yöntem hem de yapısal anlamdaki yön değişikliği olmuştur. Artık devletlerin direk savaş yerine, dolaylı yoldan birbiri ile yeni bir savaş konsepti olan Hibrit Savaş şeklini yürütmektedir. Devlet dışı aktörlerin bu yöntem içerisinde önem kazanmaya başlaması, ulus devletler için tehlike arz eden konuların başında gelmektedir. Savaş alanlarının hem sivil hem askeri olması, çatışma alanının gri bir alan oluşturmasına neden olmuştur. STK'ların devletler adına enformasyon amaçlı kullanılması ve bunu

medya aracılığı ile yapılması, sivil toplum kuruluşlarının hukuki yönünü sorunlu hale getirdiği görülmüştür. ABD tarafından Hibrit Savaşın sorunlu hale getirilmesinin bir diğer yönü, sınırsız araçların kullanıldığı yöntemde terör örgütlerinin muhatap alınması ve devlet adına bu örgütlerin kullanılmasında uluslararası hukuk açısından sorunludur. Hibrit Savaş'ın eski savaş kavramı ile yeni yöntemlerin bir arada kullanılması ile ortaya çıktığı kabul edilmiştir. Her çağın kendine ait bir savaş formunu yaratma özelliğinin olduğunu kabul edilirse, 21.yüzyıla damgasını vuracak olan en büyük savaş yönteminin Hibrit Savaş olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akad, T. M. (2011). *Modern savaşın temel kavramları*. Kitap Yayınevi.
- Aypar, G. (2015). *Uluslararası ilişkilerde strateji ve savaş kültürünün gelişimi*. Konya.Palet Yayınları.
- AKDAĞ, İ. (2017). Esnek savaşlar: yeni bir kavramsallaştırmaya doğru. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1): 1-19
- KÖKTAŞ, N. A. (2015). Saakaşvili Dönemi Gürcistan: İç ve Dış Politika Üzerine Bir Değerlendirme. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 1(2): 95-110.
- Aydın, M. Vekâlet Savaşı Nedir? E-güvenlik Dersi Modülü-2 [Çevrim-İçi: <https://trguvenlikportali.com/ders-11-proxy-savaslar/>]. [Erişim Tarihi:19.02.2021]
- Tayyar, A. R. & Pirinççi, F. (2011). Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası. *Alternatif Politika Dergisi*. 3(1). 1-30
- Baylıs J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 5(18), 69-85
- Bayramoğlu, B. (2018). Gürcistan'da Enerji Rekabeti: ABD, AB ve Rusya. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(2). 35-49
- Birdişi, F. (2020). Uluslararası Güvenliğin Tarihsel Gelişimi ve Post-Modern Güvenlik Dönem. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 235-260.
- BATIR, K. (2011). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 9(1), 115-134
- BAYRAM, M. (2015). Soğuk Savaş Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinin Sürekliliğinde Askeri Darbelerin Rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(1). 31-43.
- GÜNDOĞDU, A. Y. İŞİD'İN Hibrit Savaş Stratejileri: Hibrit Savaş Konsepti Perspektifinden Analiz. *International Journal of Politics and Security*. 1(1). 25-56
- BOZKURT, S. (2006). Bağımsız Devletler Topluluğunda Renkli Devrimleri-Kırgızistan Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 1(1), 118-138
- Bıçakçı, S. (2012). Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO Yeniden Doğuşu. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 9(34). 205-226.
- Bıçakçı, S. (2019). Hibrit Savaş. *Güvenlik Yazıları Serisi*. [Çevrim-İçi: <https://trguvenlikportali.com/guvenlik-yazilari/>]. Erişim Tarihi:

10 Nisan 2021

- von Clausewitz, C., Paret, P., & Howard, M. (1976). *On War: Edited and Translated by Michael Howard and Peter Paret; Introductory Essays by Peter Paret, Michael Howard, and Bernard Brodie; with a Commentary by Bernard Brodie.* Princeton University Press.
- Clausewitz, C.V. (2017). *Savaşın Esasları & Strateji Üzerine Mektupları.* [G. Aydın, Çev.]. İstanbul. Doruk Yayınları.
- Clark, K.W. (2004). *Modern Savaşları Kazanmak.* [A. Berkeoğlu, Çev.]. İstanbul. Truva Yayınları.
- Collins, A. (2017). *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları.* [N. Uslu, Çev.]. Role Akademik Yayıncılık, İstanbul
- Çelikpala, M. (2012). Başarısız devlet-demokratik Model Ülke Sarmalında Gürcistan'ın 20 yılı. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, (14), 1-35
- Çimen, A. & Gögebakan, G. A. (2013). *Tarihi Değiştiren Savaşlar.* Timaş Yayıncılık.
- DUMLUPINAR, N. (2017). Hibrit Savaş: İran Silahlı Kuvvetleri, *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmalar Dergisi*. 1(2). 68-105.
- DAVUTOĞLU, A. (2009). *Stratejik Derinlik.* Küre Yayınları. Uluslararası ilişkiler Dizisi. 32. Baskı, İstanbul
- Dedeman, F. (2016). Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 5(1). 141-76
- DUMLUPINAR, N. (2017). Hibrit Savaş: İran Silahlı Kuvvetleri. *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. 1(2). 68-105
- ÇAĞRI, E. (2001). ABD'nin ulusal Güvenlik Anlayışı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(4).
- Sami. E. K. E. R. (2015). Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Nesil Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 2(1). 31-66
- Ekinci, O. (2018) *Soğuk Savaş Sonrasında Savaşın Değişen Yapısı: Asimetrik Savaş.* [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi].
- Erdağ, R. (2020). Savaş ve Çatışmanın Değişen Yapısı: Silahların İnsansızlaşması. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*. 22(1)3-22
- Erol, M. S. & Oğuz, Ş. (2018). Karma Savaş Teorisi ve Rusya-Ukrayna Savaşı. *Türk Dünyası İncelemeler Dergisi*. 18(2). 399-415
- Gezer, Ş. G. *Özel Güvenlik Şirketleri.* Güvenlik Yazıları Serisi. [Editör: Mustafa

Aydın],[Çevrim-İçi:https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/219/11/Ozel-Guvenlik-Sirketleri_SGGezer_v.1.pdf], Erişim Tarihi:15 Haziran 2021

GÖK, A. (2019). *Hibrit Savaşlar: Rusya'nın Afganistan (1979) ve Ukrayna (2014) Askeri Müdahalelileri İle İsrail-Lübnan Savaşları (1982, 2006) Örnek Olaylar Işığında Tarihsel-Mukayeseli Bir İnceleme*. [Yayımlanmış Doktora Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Gürcan, M. (2011). Bir Önceki Savaş için Hazırlanmak: Değişen Küresel Güvenlik Ortamının Geleneksel Savaş olgusuna etkisi. *Bilgi Strateji*, 3(5).127-178

Hook W., & Spanier, J.W. (2014). *Amerikan Dış Politikası: ikinci dünya savaşından günümüze*. İnkılap Kitabevi Yayınları.

Hoffman, F. (2014). *On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats*, [Çevrim-İçi:<https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>], Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2021

Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Hybrid vs. compound war. *Armed Forces Journal* [Çevrim-İçi:<http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>], Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2019

Hıppler, J. (1996). *Düşük yoğunluklu çatışma ilane edilmemiş savaş*. Belge Uluslararası Yayıncılık.

Münkler, M. (2010). *Yeni Savaşları*. [Z. Aksu Yılmaz, Çev.]. İletişim Yayınları.

İzzetgil, E. (2021). Bilimsel-Teknolojik gelişmelerin terörizm etkisi olarak Siber Terörizm ve Türkiye için Siber Terör Tehdidi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. 5(2).838-878.

AKDAĞ, İ. Esnek Savaşların: Yeni Bir Kavramsallaştırmaya Doğru, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1). 1-19

KARABULUT, A. N. (2016). Eski Savaş, Yeni Strateji: Rusya'nın Yirmi birinci Yüzyıldaki Hibrit Savaş Doktrini ve Ukrayna Krizi 'indeki Uygulaması. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 13(49). 25-42

Keskin, F. (1998). Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanması: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler. *Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları*.

Korybko, A. (2015). Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach To Regime Change. *Peoples' Friendship University of Russia*.

Korybko, A.ve Review, O. (2017). *Melez Savaş Nedir/Suriye Savaşı ve İran "Yeşil*

Devrim” Örneği/ İran’da yeni bir “Yeşil Devrim” Planlanıyor. [Çevrim-İçi: <https://www.medyasafak.net/haber/2269/ozel--andrew-korkyko--melez-savas-nedir--suriye-savasi-ve-iran-yesi>], Erişim Tarihi:14 Mart 2021

- Lale, A. Siber Güvenlik Kavramı Çerçevesinde Kuzey Kore’nin Siber Operasyonları ve Stratejileri. In *ULUSLARARASI GENÇ BİLİM VE SANAT İNSANLARI SEMPOZYUMU INTERNATIONAL SCIENCE AND ART SYMPOSIUM: ENGAGING YOUNG RESEARCHERS* (p. 49).
- ALTUNIŞIK, M. B., (2009). Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken. *Ortadoğu Etütleri*. 1/1. 69-81
- ÖZDOĞAN, M. (2019). Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Anlayışının Değerlendirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 8(1). 1-25
- ÖZKURAL, N. (2015). Avrupa Birliği ve Rusya’nın Güç Alanları Arasında Kalan Ukrayna’da Yaşanan Halk Ayaklanmaları: Turuncu Devrim ve Meydan Devrimi. *Elektronik Siyaset Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 6(1). 32-52
- ÖZDOĞAN, M. (2019). Realizm ve Neorealizm Bağlamında Soğuk Savaş sonrası Güvenlik anlayışının değerlendirilmesi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1). 1-24
- Yusuf, Ö. (2018). Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 7(1). 29-56.
- Pirinççi, F. (2008). Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Orta Asya Politikası Beklentiler ve Gerçeklikler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 63(1). 207-235.
- Pekşen, H. D. (2017). Melez Savaş: Vietnam’dan Beri Devam Eden Arayışa Yeni Bir Cevap mı? Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları. [Ed. Tolga Sakman]. *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenlik Sınırları*
- Sayın, Y., & Oktay, S. (2015). Bir savaş yöntemi olarak hibrit Savaş ve dönüşen Ordular: dünya, Ortadoğu ve Türkiye Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları. [Editör: Tolga Sakman]. *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları*, 289-298.
- Sarıkaya, Y. (2010). Turuncuya Veda: Ukrayna’nın Kritik Seçimi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. 25(25). 1-10
- DEDEOĞLU, Ç. (2017). GÜVENLİĞİN DOĞASI VE DOĞANIN GÜVENLİĞİ ÜZERİNE BAZI NOTLAR. *Devletin Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları*, (Ed.) Tolga SAKMAN, TASAM Yayınları, İstanbul.
- Sander, O. (2017). *Siyasi Tarih*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Sancar, N. (2015). *Bir Amerikan Müdahalesi: “Renkli Devrimler*. [Çevrim-İçi:

ozgurlukdunyasi.org/2010/10/18/bir-merikan-müdahalesi-grenkli-devremlerq/] Erişim:17.01.2022.

- Oğuz, Ş. (2019). *Konvansiyonel olmayan savaş teorileri*. Akdağ Yayınları
- ŞENGÖNÜL, A., & GÖKÇE. (2018). *Dördüncü Nesil Savaş Kapsamında Türkiye için Strateji Tartışmaları*. [Yayımlanmış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu, (2021). *Hibrit Savaş Kavramı*. [Çevrim-İçi: <http://www.tdk.gov.tr/>], Erişim Tarihi:14 Mart 2021
- Tarhan, N. (2020). *Psikolojik Savaş*. Timaş Yayınları.
- TATLI, M. & OSMAN, O. (2020). Bir Hibrit Savaş Yöntemi olarak Terör ve Suriye İç Savaş. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1(8). 35-56
- Töre, Ö. (2021). *Vekâlet Savaşları ve Hibrit Harekât*. Yediveren Yayınları,
- Toptaş, E. (2009). *21.Yüzyılda Savaş*. Kripto Basın Yayınları.
- Tzu, S. (2019). Savaş Sanatı. (14.Baskı) [G.F. Pulat Otkan, Çev.]. *İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*.
- Tzu, S. (2008). The Art of War. [Adil Demir, Çev.]. *Kastaş Yayınevi*.
- Tuğtan, M. A. (2022). Hibrit Savaşın Sisi. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(2). 269-286.
- YALÇINKAYA, H., & Türkeş, K. T. (2008). Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar. *Güvenlik Strateji Dergisi*, 4(7). 55-89.
- Kardaş, Ş., Balcı, A., & Tenekeci, N. (2015) *Uluslararası İlişkilere Giriş*. [Ed. Ş. Kardaş, A. Balcı]. Küre Yayınları.
- Yenal, S. (2020). *Asimetrik savaş ve Mücadele Yöntemleri*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlığı.
- Yenal, S. (2020). Savaş Kavramının Dönüşümü:1 ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*. Science Journal of Turkish Military Academy 1(30), 85-110.
- Yenal, S. (2020). *Asimetrik Savaş ve İstihbarat*. Nobel Akademik Yayıncılık.